

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
GÜZEL SANATLAR EĞİTİMİ BÖLÜMÜ
RESİM-İŞ EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

GÜZEL SANATLAR VE SPOR LİSELERİNDE GÖRSEL SANATLAR
DERSİNDE PLASTİK SANAT ELEMANLARINDAN ÇİZGİNİN
ÇOCUĞUN YARATICILIĞINA ETKİSİ (Kırıkkale Örneği)

DOKTORA TEZİ

Hazırlayan
Hüseyin GENÇER

ANKARA-2011

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
GÜZEL SANATLAR EĞİTİMİ BÖLÜMÜ
RESİM-İŞ EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

GÜZEL SANATLAR VE SPOR LİSELERİNDE GÖRSEL SANATLAR
DERSİNDE PLASTİK SANAT ELEMANLARINDAN ÇİZGİNİN
ÇOCUĞUN YARATICILIĞINA ETKİSİ (Kırıkkale Örneği)

DOKTORA TEZİ

Hazırlayan

Hüseyin GENÇER

Danışman

Doç. Dr. Osman ALTINTAŞ

ANKARA-2011

Hüseyin GENÇER' e ait **Güzel Sanatlar ve Spor Liselerinde Görsel Sanatlar Dersinde Plastik Sanat Elemanlarından Çizginin Çocuğun Yaratıcılığına Etkisi (Kırıkkale İli Örneği)** başlıklı araştırma, 10/05/2011 tarihinde, jürimiz tarafından Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim-İş öğretmenliği anabilim dalında **DOKTORA TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Adı Soyadı

İmza

Üye (Tez Danışmanı) : Doç. Dr. Osman ALTINTAŞ

.....

Üye Prof. Dr. Serap BUYURGAN

.....

Üye Doç. Dr. Alaybey KAROĞLU

.....

Üye Yrd. Doç. Dr. Meltem KATIRANCI

.....

Üye Yrd. Doç. Dr. Halil DİNDAR

.....

ÖNSÖZ

Günümüzde her türlü meslek gurubunun, yaratıcı insanlara ihtiyaç duyması “yaratıcılık” kavramının önemini ortaya çıkarmıştır. Yani “ayrıcalık ve farklılık yaratan insan” kavramını getirmesi sebebiyle son dönemde bakışlar, eğitim sistemleriyle yaratıcılık kavramının ilişkisine çevrilmiştir.

Yaratıcılık kavramı, erken çocukluk döneminden başlayarak, yaşam boyu geliştirilerek devam eder.

Genel eğitim sistemi içinde yer alan, sanat eğitimi çocuğun yaratıcılığını en rahat ifade edebildiği ve bununla beraber yetişkinlerin çocuk yaratıcılığını fark edilebilme fırsatını en çok bulduğu alandır. İlköğretim sanat eğitimi etkinliğinin gerçekleştirildiği Görsel Sanatlar (desen) dersi uygulamalarında yer alan çizginin, yaratıcılık üzerindeki olumlu etkisinden ötürü önem taşıdığı; bugünkü adıyla görsel sanatlar dersi önemsenmek durumundadır.

Bu yüzden uygulamalarda yer alan, güzel sanatlar ve spor liselerinde görsel sanatlar (desen) dersinde plastik sanat elemanlarından çizginin çocuğun yaratıcılığına etkisi adlı araştırma gerçekleştirilmiştir. Araştırma ile çocuk resminde çizginin ve yaratıcılık kavramının nasıl algılandığını; bu kapsamda çocuğun yaratıcı etkinliği olan çizgiyi kullanmasına, etki eden faktörlerin neler olduğunu; yaratıcı etkinliklerin ne kadar uygulanabildiğini; uygulanan yöntemlerin çocuğun resim yapmasında ne kadar etkili olduğunu irdelenmiştir.

Araştırmamda öncelikle beni her an bilimsel ve sanatsal açıdan yönlendiren, konuyu farklı boyutlarda kavramama yardımcı olan ve bu araştırmanın her aşamasında anlamlı katkıları bulunan danışmanım, Doç. Dr. Osman ALTINTAŞ’a bu araştırmanın gerçekleştirilmesinde olumlu yönlendirmeleriyle katkı sağlayan Prof. Dr. Serap BUYURGAN ile Yrd. Doç. Dr. Halil DİNDAR hocalarıma ayrıca çalışmam süresince yardım ve teşviklerini hissettiğim, Yrd. Doç. Dr. Ayşe GÜLER’e, bu çalışmada emeği ve katkısı olan herkese teşekkürlerimi sunarım.

Mayıs, 2011

Hüseyin GENÇER

ÖZET

GÜZEL SANATLAR VE SPOR LİSELERİ
GÖRSEL SANATLAR DERSİNDE
PLASTİK SANAT ELEMANLARINDAN ÇİZGİNİN
ÇOCUĞUN YARATICILIĞINA ETKİSİ
(Kırıkkale İli Örneği)

GENÇER, Hüseyin
Doktora, Resim-İş Öğretmenliği Bilim Dalı
Tez Danışmanı : Doç. Dr. Osman ALTINTAŞ
Mart-2011, 168 sayfa

Güzel Sanatlar ve spor liselerinde görsel sanatlar (desen) dersinde çocuğun yaratıcılığına plastik sanat elemanlarından çizginin önemli bir eleman olmasına rağmen, hedeflenen amaçlara uygun bir gelişim izleyemediği ve uygulama aşamasında yaratıcılık kavramına ilişkin sorunların yaşandığı gözlemlenmektedir.

Bu araştırmada, tek grup öntest, sontest deneysel desen araştırması kullanılmıştır. Bu araştırmada, araştırmacının nicel araştırma tekniklerini tek bir çalışma içerisinde birleştirdiği araştırma olarak tanımlanmaktadır. Buna göre, nicel veriler ayrı ayrı toplanmış, analiz edilmiş ve elde edilen veriler Cronbch Alpha katsıysı ile bakılarak güvenirlik elde edilmiştir.

Araştırma öntest ve sontest olmak üzere iki aşamada gerçekleştirilmiştir. Uygulama, 2010-2011 eğitim öğretim yılı güz döneminde Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi Resim Bölümü öğrencileri Resim-9 sınıfı (N=23) ile yürütülmüştür. Asıl sontest ise I. yarıyıda sekiz hafta sonra aynı öğrenci grubu (N=23) ile gerçekleştirilmiştir.

Bu araştırmada; Görsel Sanatlar (desen) dersi çerçevesinde, çizginin ve yaratıcılık kavramının nasıl algılandığı belirtilmiş, desen eğitimi dersinde uygulanmakta olan yaratıcı etkinliklerin neler olduğu, çocuğun sanatsal ve yaratıcı etkinliği olan resim yapmasına çizginin ne gibi katkısı olduğu vurgulanmıştır. Çizginin çocuğun yaratıcılığına etkisi uygulanan öğretim yöntemleri, ders içi ve dışı uygulanan etkinlikler, çocuğun sanatsal yaratıcılığına ne gibi etkileri olduğuna yönelik bilgiler elde edilmiş ve konuyla ilişkin önerilerde bulunulmuştur.

ABSTRACT

ONE OF THE PLASTIC ART ELEMENTS-THE LINE'S AFFECT ON THE STUDENT'S CREATIVENESS IN FINE ARTS AND SPORT HIGH SCHOOLS, VISUAL ARTS CLASS (The Sample Of Kırıkkale City)

GENÇER, Hüseyin

Doctoral, Painting Teaching Programme

Thesis Advisor: Associate Prof. Dr. Osman ALTINTAŞ

May-2011, 166 Pages

In fine art and sport high school-in the classes of visual arts(design);although the line is one of the important plastic art elements in means of the student's creativeness.It has been seen that ,it couldn't have had enough improvement parallel to the aims and it has been researched that some problems have occurred in terms of the creativeness of the students during the application.

In this study;single group pretest,posttest experimental design and mixed method research was used.Mixed method research is defined as the researches that the researcher combines the quantative methods in the same study.According to this, quantative data was distinguishedly gathered,analysed and the gained data was seen as reliable after been evaluated with the Cronbach Alpha coefficient.

The research was done in two phases as;pretest and posttest.The application was done in 2010-2011 educational year autumn semester on the fine art and sport high school art department, Art 9 class(N=23)students.The actual post test was done on the same student group(N=23) after eight weeks in the first semester.

The first phase was done on the Art 9 students who didn't have education.For the second phase,eight weeks continuing application on the students was done by the researcher.

In this study,In points of visual arts(design)class,how the line and creativeness term were perceived,what the creativity activities that were used in the design study courses were and what sort of contributions that the line made for the artistic and creative affected paintings were defined.Information about; how the line's effect on the student's creativeness,applied teaching methods,intrinsic and extrinsic activities affected the artistic creativeness of the student ,was gained and suggestions about the subject were given.

İÇİNDEKİLER

JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI	1
ÖNSÖZ	II
ÖZET	III
ABSTRACT	IV
İÇİNDEKİLER.....	V
TABLolar LİSTESİ.....	VIII
GRAFİKLER LİSTESİ.....	IX
ŞEKİLLER LİSTESİ	X
KISALTMALAR LİSTESİ	XI

BÖLÜM I

1. GİRİŞ

1.1. Problem Durumu	1
1.2. Amaç	2
1.3. Önem.....	3
1.4. Varsayımlar	4
1.5. Sınırlılıklar	4
1.6. Tanımlar	4

BÖLÜM II

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Eğitim	6
2.2. Sanat Eğitimi.....	9
2.3. Türkiye’de Sanat Eğitimi	15
2.4. Yaratıcılık.....	22
2.4.1. Sanatsal Yaratma	30
2.4.2. Yaratıcılığın Geliştirilmesinde Eğitimin Rolü	34
2.4.3. Yaratıcılığı Engelleyen Etmenler	36
2.5. Sanat.....	41
2.6. Sanatın İlke ve Elemanları	42
2.6.1. Sanatın İlkeleri	42
2.6.1.1. Denge.....	42
2.6.1.2. Vurgu.....	43
2.6.1.3. Ahenk.....	44
2.6.1.4. Oran ve Orantı	45
2.6.1.5. Derecelenme.....	46
2.6.1.6. Hareket ve Ritim.....	47

2.6.2. Kompozisyon İçinde Desen.....	48
2.6.2.1. Desen-Renk.....	48
2.6.2.2. Desen-Işık, Gölge, Valör, Pasaj.....	49
2.6.2.3. Desen-Geometri, Biçim.....	52
2.6.2.4. Desen-Perspektif, Espas.....	53
2.6.2.5. Desen-Doku.....	54
2.6.2.6. Kontür, Çizgisel ve Gölgesel Desen.....	55
2.6.3. Sanatın Elemanları	57
2.6.3.1. Nokta.....	57
2.6.3.2. Çizgi	58
2.6.3.3. Leke	61
2.6.3.4. Doku.....	63
2.6.3.5. Renk.....	64
2.6.3.6. Mekan.....	65
2.6.3.7. Kompozisyon	67
2.6.4. Plastik Öge Olarak Desen.....	68
2.6.4.1. Desen Nedir.....	68
2.7. Anadolu Güzel Sanatlar ve Spor Liselerinde Desen Öğretim Programı.....	79
2.7.1. Anadolu Güzel Sanatlar Liselerinin Sanat Eğitimi Açısından Türk Eğitim Sistemi içerisindeki Rolü	81
2.7.2. Anadolu Güzel Sanatlar Liselerinde Ders Öğretim Programları.....	84
2.7.3. Desen Çalışmaları Dersi Öğretim Programı.....	86

BÖLÜM III

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli.....	105
3.2. Evren ve Örneklem	106
3.3. Verilerin Toplanması	107
3.4. Verilerin Analizi	107

BÖLÜM IV

4. BULGULAR ve YORUM

4.1. Bulgular ve Yorumlar.....	110
4.1.1. Değerlendirme Ölçeği Maddelerine Ait Bulgu ve Yorumlar.....	110
4.1.2. Değerlendirme Ölçeğinin Cronbach Alpha Güvenirliği Bulgu ve Yorumlar	124

BÖLÜM V

5. SONUÇ ve ÖNERİLER	
5.1. Sonuç.....	135
5.1.1. Öntest Puanına İlişkin Sonuçlar.....	135
5.1.2. Sontest Puanına İlişkin Sonuçlar.....	136
5.2. Öneriler.....	137
KAYNAKÇA.....	139
EKLER.....	143

Tablolar Listesi

Tablo 1. Deneý Grubunun Ön test, Son test	
Değerlendirme Ölçeği Puanları Birinci Madde.....	110
Tablo2. Deneý Grubunun Ön test, Son test	
Değerlendirme Ölçeği Puanları İkinci Madde.....	112
Tablo 3. Deneý Grubunun Ön test, Son test	
Değerlendirme Ölçeği Puanları üçüncü Madde.....	113
Tablo 4. Deneý Grubunun Ön test, Son test	
Değerlendirme Ölçeği Puanları Dördüncü Madde.....	115
Tablo 5. Deneý Grubunun Ön test, Son test	
Değerlendirme Ölçeği Puanları Beşinci Madde.....	116
Tablo 6. Deneý Grubunun Ön test, Son test	
Değerlendirme Ölçeği Puanları Altıncı Madde.....	117
Tablo 7. Deneý Grubunun Ön test, Son test	
Değerlendirme Ölçeği Puanları Yedinci Madde.....	118
Tablo 8. Deneý Grubunun Ön test, Son test	
Değerlendirme Ölçeği Puanları Sekizinci Madde.....	120
Tablo 9. Deneý Grubunun Ön test, Son test	
Değerlendirme Ölçeği Puanları Dokuzuncu Madde.....	121
Tablo 10. Deneý Grubunun Ön test, Son test	
Değerlendirme Ölçeği Puanları Onuncu Madde.....	122
Tablo11. Birinci Madde “t” Testi-Wilcoxon Testi Sonuçları.....	125
Tablo12. İkinci Madde “t” Testi-Wilcoxon Testi Sonuçları.....	126
Tablo13. Üçüncü Madde “t” Testi-Wilcoxon Testi Sonuçları.....	127
Tablo14. Dördüncü Madde “t” Testi-Wilcoxon Testi Sonuçları.....	128
Tablo15. Beşinci Madde “t” Testi-Wilcoxon Testi Sonuçları.....	129
Tablo16. Altıncı Madde “t” Testi-Wilcoxon Testi Sonuçları.....	130
Tablo17. Yedinci Madde “t” Testi-Wilcoxon Testi Sonuçları.....	131
Tablo18. Sekizinci Madde “t” Testi-Wilcoxon Testi Sonuçları.....	132
Tablo19. Dokuzuncu Madde “t” Testi-Wilcoxon Testi Sonuçları.....	133
Tablo 20. Onuncu Madde “t” Testi-Wilcoxon Testi Sonuçları.....	134

Grafikler Listesi

Grafik 1. Deney Grubu Değerlendirme Ölçeğinin Öntest-Sontest	
1. Madde Puanlarının Karşılaştırılması.....	111
Grafik 2. Deney Grubu Değerlendirme Ölçeğinin Öntest-Sontest	
2. Madde Puanlarının Karşılaştırılması	112
Grafik 3. Deney Grubu Değerlendirme Ölçeğinin Öntest-Sontest	
3. Madde Puanlarının Karşılaştırılması.....	113
Grafik 4. Deney Grubu Değerlendirme Ölçeğinin Öntest-Sontest	
4. MaddePuanlarının Karşılaştırılması.....	115
Grafik 5. Deney Grubu Değerlendirme Ölçeğinin Öntest-Sontest	
5. Madde Puanlarının Karşılaştırılması.....	116
Grafik 6. Deney Grubu Değerlendirme Ölçeğinin Öntest-Sontest	
6. MaddePuanlarının Karşılaştırılması.....	117
Grafik 7. Deney Grubu Değerlendirme Ölçeğinin Öntest-Sontest	
7. Madde Puanlarının Karşılaştırılması.....	119
Grafik 8.Deney Grubu Değerlendirme Ölçeğinin Öntest-Sontest	
8. Madde Puanlarının Karşılaştırılması.....	120
Grafik 9. Deney Grubu Değerlendirme Ölçeğinin Öntest-Sontest	
9. Madde Puanlarının Karşılaştırılması.....	121
Grafik 10. Deney Grubu Değerlendirme Ölçeğinin Öntest-Sontest	
10. Madde Puanlarının Karşılaştırılması.....	123
Grafik 11. Birinci Madde; koyu orta açık değerleri çizgisel olarak yansıtma.....	125
Grafik 12. İkinci Madde; koyu leke içerisindeki farklılıkları çizgisel olarak yansıtma	126
Grafik13.Üçüncü Madde;açık leke içerisindeki farklılıkları çizgisel olarak yansıtma	127
Grafik 14. Dördüncü Madde; obje üzerindeki ışığı çizgisel olarak yansıtma.....	128
Grafik 15.Beşinci Madde;obje ile mekan arasındaki ilişkiyi çizgisel yansıtma	129
Grafik 16. Altıncı Madde; kompozisyonda durağanlığı çizgisel olarak yansıtma	130
Grafik 17. Yedinci Madde; kompozisyonda hareketi çizgisel olarak yansıtma	131
Grafik 18. Sekizinci Madde; kompozisyonda ritmi çizgisel olarak yansıtma	132
Grafik 19. Dokuzuncu Madde; kompozisyonda dengeyi çizgisel olarak yansıtma.....	133
Grafik 20. Onuncu Madde; leke farklılıklarını tarama çizgilerle olarak yansıtma	134

Şekiller Listesi

Şekil 1. Maslow' un İhtiyaçlar Piramidi.....	51
Şekil 2. Dokuzuncu sınıf desen çalışmaları dersi öğretim programı öğrenme alanları, üniteler ve süreleri.....	162
Şekil 3. Tek grup öntest-sontest desen.....	105
Şekil 4. Tek grup öntest-sontest desen.....	105
Şekil 5. Cronbach Alpha Güvenirliği Sonuçları.....	124

KISALTMALAR

AGSL : Anadolu Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi

G.. : Gazi Üniversitesi

M.E.B.G.P. : Milli Eğitim Bakanlığı Geliştirme Projesi

M.E.B.T.D. Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi

SS : Öğrenci Seçme Sınavı

T.D.K. : Türk Dil Kurumu

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Çizgi, Görsel Sanatlar Derslerinde bireyin yaratıcılığının ortaya çıkarılmasında önemli bir yer tutmaktadır. Ancak kopya edercesine taklit çalışmaları çocuğun yaratıcılığını engelleyebilmektedir. Çocuk lekeleri çizgilere indirebildiği oranda yaratıcı güce erişecektir. Görsel sanatlar derslerinin temelini desen olarak görmemiz gerçekçi bir yaklaşım olacaktır.

Ustaların tanımıyla; lekelerin arasındaki sınır, boşlukla doluluk arasındaki sınır veya yüzeylerin kesiştiği noktalar çizgi ile ifade ediliyorsa, çizgi yaratıcılığın önemli bir ifade aracı olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaratıcı birey aslında var olmayan çizgi ile değişik fikir ve düşünceleri kendi duygu ve izlenimleriyle farklı formlarda ortaya koyan, izleyende değişik duygular uyandıran bir yeteneğe sahiptir.

Yaratıcılık, daha önceden kurulmamış ilişkileri kurabilme, böylece yeni bir düşünce şeması içinde, yeni yaşantılar, deneyimler, yeni fikirler ve yeni ürünler ortaya koyabilme yetisidir. Dolayısıyla “yaratıcılık, tüm duyuşsal ve zihinsel etkinliklerde, her türlü çalışma ve uğraşın içinde vardır”(San, 1997: 18). Demek ki yaratıcılık, yalnız güzel sanatlar değil, bilim dallarını ve günlük hayatı da içine almaktadır. Bu kadar geniş kapsama sahip olan bu kavramı göz ardı etmek doğru olmaz. Birey yaratıcılığın önemli bir aracı olarak nitelediğimiz çizgiyle ne kadar erken tanışırsa onu kullanmakta ne kadar ustalaşır o derece yaratıcılığı gelişecektir. Bu nedenle çocuğun gördüklerini veya hissiyatını resim olarak ifade ederken formdan ziyade gölgelerle, lekelerle boğulduğunu görmekteyiz, gölge ve lekeleri çizgilerle ifade edebilme becerisini erken zaman da kazanamaması onun yaratıcılığını olumsuz yönde etkileyecektir.

“Desen”in kelime anlamını çizgi resim veya çizgilerle yapılan resim olarak ifade etmekteyiz. Dolayısıyla tabiatta var olmayan ancak bireyin bakış açısına ışığın şiddetine göre açık ve koyu değerler kazanan çizgi, kullananın kaleminde izleyiciye yeni bir bakış açısı sunacaktır.

Anadolu Güzel Sanatlar ve Spor Liselerinin resim bölümünde dört yıl sanat eğitimi alan öğrencilerin çoğunun yaratıcı süreçte etkin olarak faaliyet gösteremediğini görmekteyiz. Bu çocuklar belli sınavlardan geçerek, bu okullarda okumaya hak kazanmalarına rağmen, çoğu sadece mezun olmakla yetinerek, donanımlarını tam anlamıyla tamamlayamadan Güzel Sanatlar Fakültelerine başvurmakta ve mezun olmaktadır.

Bunun nedeni olarak çok genç yaşlarda sanat eğitimi vermeyi amaçlayan Güzel Sanatlar ve Spor Liseleri gibi eğitim kurumlarında sanatsal gelişimde temel olan çizginin ve dolayısıyla desen dersinin istenilen düzeyde bir eğitimi gerçekleştirmediği düşünülmektedir.

Bu nedenle bu araştırmada ülkemizde, Anadolu Güzel Sanatlar ve Spor Liselerinin resim bölümünde dört yıl resim eğitimi alan öğrencilerin yaratıcılık düzeyleri ile desen arasındaki ilişkinin irdelenmesi hedeflenmiştir. Çizgisel karakterin öğrencilerin çalışmalarında yeterince görülmemesi, desen ile yaratıcılık arasındaki ilişkinin irdelenmesi ve desene yönelik yaptırılacak uygulamalarla bunun görülmesi amaçlanmıştır.

1.2. Amaç

Anadolu Güzel Sanatlar ve Spor Liseleri Resim Bölümü, dokuzuncu sınıf öğrencilerinde yaratıcılığın gelişmesinde, önemli bir etken olan çizginin, öğrencinin yaratıcılığı üzerindeki olumlu etkilerinin tespit edilmesi gereken uygulama ile öğrencinin lekeleri ve gölgeleri çizginin açık koyu değerleriyle ifade edebilmesi ve desende çizgi karakterini geliştirebilmesi bu araştırmanın amacını oluşturmaktadır. Bu nedenle bir grup öğrenciye, lekelerin veya gölgelerin açık –koyu değerlerini aynı derecedeki çizgilerle ifadesi yönünde bir uygulama gerçekleştirilmiş ve uygulama

öncesi ve sonrası değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme sonucunda çocukların çizgisel ifadelerinin güçlendirilmesi ve bunun onların yaratıcılık düzeyleri üzerindeki etkisinin görülmesi amaçlanmıştır.

1.3. Önem

Ülkemizde Güzel Sanatlar Fakültelerinin bulunduğu çoğu ilimizde, Anadolu Güzel Sanatlar ve Spor Liseleri kurulmuştur. Bu liseler, hazırlık sınıfı dahil dört yıllık öğrenim süresi bulunan, müzik, resim ve spor eğitimi veren kurumlardır. Bu okullar; öğrencilerin, güzel sanatlar alanında ilgi ve yetenekleri doğrultusunda eğitim ve öğretim görmelerini; özel yetenek gerektiren yüksek öğretim programlarına hazırlanmalarını, alanlarında araştırmacılığa yönelmelerini, yetenekleri doğrultusunda yorum ve uygulamalar yapabilen yaratıcı ve üretken kişiler olarak yetişmelerini, milli ve milletler arası sanat eserlerini tanımalarını ve yorumlamalarını sağlamak amacıyla kurulmuştur (M.E.B.,1990: 800).

Yaratıcılık; bilinen ve var olan şeylerin, yepyeni bir şey olarak yansıtılmasıdır. Bu tanımda hareketle, tabiatta var olmayan çizgi ile ifadesini, var olanı var olmayan bir elemanla yansıtabilme yetisini yaratıcılığın en belirgin bir göstergesi olarak ortaya çıkmaktadır. Yukarıda belirtildiği gibi yaratıcı ve üretken bireylerin yetiştirilmesi gerektiği vurgulanan bu okullardaki ders programları ile öğrencilerdeki yaratıcılığı ortaya çıkarması açısından önem taşımaktadır.

Bu araştırma, Anadolu Güzel Sanatlar ve Spor Liselerinde verilen desen dersinin yeterliliğini ortaya çıkarması açısından önemlidir. Desen dersinin diğer alan derslerine temel teşkil etmesi, dersin konularından çizginin incelenmesini önemli kılmaktadır. Ayrıca bu araştırmayla desen dersinde çizginin doğru uygulanması ile eksiklikleri ortaya çıkararak yeni öneriler getirmesi bakımından önemlidir.

1.4. Varsayımlar

1. Değerlendirme ölçeğinin kapsam ve gerçekliği konusunda uzman kanısı olumludur.
2. Deney gurubunda kontrol altına alınamayan değişkenler araştırma sonucunu anlamlı derecede etkileyememektedir.

1.5. Sınırlılıklar

Bu araştırma;

- Kırıkkale Anadolu Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi ile
 - Kırıkkale Anadolu Güzel Sanatlar ve Spor Liselerinde okutulan desen dersi ile
 - 9. Sınıf öğrencileriyle sınırlandırılmıştır.

1.6. Tanımlar

Desen : (Fr. Desin) Tahta, çini, kumaş, kâğıt vb. yüzeylerin üzerine yapılan çizim. Tahta, çini, kumaş, kâğıt vb. yüzeylerin üzerinde varlıkları, nesnelere belirli çizgilerle gösterme, tasvir etme. Görsel bir etki yaratmak amacıyla yapılmış çizgi resimlerin hepsi (T.D.K., 1945).

Yaratıcılık: Yaratıcılığın iki anlamı bulunmaktadır. Birincisi yoktan var etme anlamına gelir. Bu anlamdaki tanım, insanın yaratması ile ilgili değildir. Çünkü insan, yoktan var edemez. Bu nedenle, konumuz içinde yer alan yaratıcılık kavramının bu tanımlamanın dışında kaldığını bilmemiz gerekir. Üzerinde durduğumuz, bizi ilgilendiren insanın yaratması ile ilgili olan yaratıcılık tanımıdır (Balcı, 2004: 113).

Her bireyde var olduğu kabul edilen, bir şeyi yaratmaya iten farazi yatkınlık (T.D.K., 1945).

Çizgi : Bir durumdan başka bir duruma atlanan, geçilen yer, sınır: 3. *mat.* Bir noktanın yürütülmesiyle oluşan biçim: Çizginin yalnız uzunluk boyutu vardır (Aydın,1981: 138).

Değerlendirme ölçeği : (İng. evaluation scale) Bir nesneyi ya da bir kimseyi doğru, nesnel bilgilere göre belli birtakım özellikler açısından değerlendirmek için önceden düzenlenen ve orduda, sanayide, okul kılavuzluk çalışmalarında çok kullanılan bir ölçme aracı (Oğuzkan, 1974: 248).

Yalnız bir boyutlu uzamdır (Turani, 1968: 138).

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Eğitim

İnsanoğlu kendi günceli adına ve bir sonraki nesil için hayatının her alanında belli tanımlamalara gerek duymaktadır. Yaşamının devamı, sosyalleşmenin ve toplumsallaşmanın gereği, doğaya karşı kendi varlığını sürdürmek adına, yapılandığı sistem olan eğitim için de bir takım tanımlamalar yapmıştır. Eğitim sözlük anlamıyla; bireyin davranışında kendi yaşantısı yolu ile kasıtlı olarak istendik değişimi meydana getirme olduğunu biliyoruz. Öğrenme ise bu etkileşimin sonucunda kişide oluşan davranış değişikliğidir.

Eğitim, bireyde bilinçli olarak, istendik davranışları kazandırma sürecidir. Eğitim, toplumların ve ulusların, sosyal ve ekonomik açıdan kalkınmasının gereksinimlerinden biridir. Özellikle çağımızdaki teknolojik gelişmelere paralel olarak bireylerin ve toplumların bilgiye olan gereksinimi artmıştır (Mercin, 2007: 14).

Çocuğun eğitimi sırasında onun ilgisi ve yeteneği doğrultusunda yapılacak doğru yönlendirmeler çocukta az ya da çok var olan yaratıcılığını ortaya koymasına fırsat sağlayacaktır.

Durkheim “ergin nesillerin sosyal hayata elverişli olmayan üzerinde yaptığı etkidir” derken, Rousse “tabiata göre insan yetiştirmektir” diyerek eğitimi, kendilerince tanımlamışlardır. En temel özelliklerini dikkate alarak, insanda istendik davranışların değişikliğini oluşturabilmek, toplumla birey arasındaki uyumu sağlamak ve bireyin toplumla birlikte gelişimini sürdürebilmesi için uygulanan sürekli sistemli programlara “eğitim” diyebiliriz.

Eğitim çok değişkenli uygulamalı bir bilimdir. Bu durum eğitimin açık bir sistem olmasından ve onun ham maddesi olan insandan kaynaklanmaktadır (Sönmez,1990: 51). Eğitim bir kültür aktarımıdır, yaşanılmış, öğrenilmiş ve yaşanıldığı dönemde kabul görmüş her alandaki bilginin, davranışın aktarımıdır. Bunlar hayatın her alanını içermektedir. Din, ahlak, bilim, teknik veya sanat alanları, yani kültürü olabilmektedir.

Etkili bir eğitim, bireyin doğuştan getirdiği yetenekleri geliştirerek topluma iyi yetişmiş insan kaynağı sağlar. Bir ülkenin sosyal, kültürel, bilimsel, teknolojik ve ekonomik kalkınmasında, güçlenmesinde, çağdaşlaşmasında, halkın refah ve huzur içinde yaşamasında temel unsur “insan” ve o insana verilen“eğitim”dir (Tekişik, 2008: 1).

Kişinin davranışlarında kendi yaşantıları yolu ile istendik bir dereceye kadar kalıcı değişmeler meydana getirme sürecidir. Eğitimin ürünü ise, böyle bir süreç sonunda oluşan davranış değişimleri bütünüdür (Bloom,1979: 299-300). Eğitimin ailede başladığı gerçeğinden hareketle, bireyin kişisel özelliklerine göre hayatını yönlendirmesi ve hayatında karşılaştığı her problemde hazır bulunabilmek düzeyini geliştirmesi bakımından büyük önem taşımaktadır. Bu bireyin tüm yaşamını kapsayan önemli bir süreçtir. Ailede başlayıp okul ve çevreyle devam eden eğitimle doğru bir şekilde yönlendirilmiş birey, bedensel, zihinsel ve duyuşal özelliklerine göre yaşantısının büyük bir bölümünde yer alacak olan mesleği içinde eğitim alacaktır. Bu eğitim, bütün meslek alanlarında farklılık göstermektedir, ancak hepsinin de amacı bireyin olumlu bir gelişim göstermesine yöneliktir.

Eğitimin amacı genel anlamda bireyin aile, okul ve çevresine uyum sağlamasını ayrıca ve özgün bir kişiliğinin oluşmasını gerçekleştirmektir. Sanat eğitiminin tarihsel sürecine bakarsak çıkış nedeninin ihtiyaç ve yaratıcı bireyler oluşturma olduğunu görürüz.

Topses, (1982: 93-94) eğitimin amaçlarını aşağıdaki şekilde sıralanmıştır.

- Beceri anlayış, yeterli bilgi elde etmek.
- Kişinin uygun değerlerde, gelişimini sağlama.
- Kişinin bedensel, duyuşal, düşünsel yeteneklerinin geliştirilmesi.

- Bilgi ve bilim verilerini, üretime, işe, insan gereksinimi sağlama sürecine dönüştürme etkinliği.
- İnsan davranışlarının (bedensel, duyuşsal, düşünsel) doğa ve topluma uyumu sağlamak amacıyla değiştirme.
- Kişinin toplumsallaşma sürecinden toplumsal yaşayışın ve toplumsal organizasyonunun zorunlu kıldığı, beceri, yetenek, bedensel ve düşünsel etkinlikleri, onarma, yaratıcı kılma.
- Kültür ve uygarlık değerlerini, insan yaratımının bütün birikimlerini, gelecek kuşaklara aktarma ve bilginin yeniden üretilmesine yardım etme etkinliği.
- Ulusal kültür, ulusal birlik ve bütünlüğü sağlama etkinliği.
- İnsanı belirli bir yönüyle ya da belirli davranışlarının yetkinleşmesine yönelik olarak eğitmek.

10-İnsanı doğanın ve toplumun bir aracı, metalaşmış bir varlığı olarak eğitmek.

Bireyin eğitimi; bir mesleği edinmeden önce, mesleği uygularken ve meslek sonrası aldığı eğitim olarak sıralanabilir. Bu tarz bir eğitim, onun doğumundan ölümüne kadar sürer. Buna “yaşam boyu eğitim” denilebilir. “Yaşam boyu sanat eğitimi, sadece örgün eğitimle değil aynı zamanda sergiler, müzeler, kitap, dergi, yayın ve her türlü görsel-işitsel iletişim araçları ile desteklenmesi gerekmektedir” (Alakuş, 2002. 154).

İnsanı tüm yönleriyle, varlık yapısını oluşturan bütün yetenek ve beceri bütünlüğünün yetiştirilmesini amaç bilerek eğitmek tanımlamalarla ve amaçlarıyla nasıl bir yapıya sahip olduğunu irdelemeye çalıştığımız eğitim, düşünün insanın gelişmesiyle, bugün bilimin dallarında biri olarak, bilim dünyasında yerini almış; pedagoji, sosyoloji, psikoloji gibi birçok alandan beslenerek gelişimine devam etmektedir. “İnsan çok yönlü eğitim gereksinimi olan bir varlıktır. İnsan eğitiminin başlıca yön ve bileşenlerinden biri de sanat eğitimidir. Sanat eğitimi bilim, teknik, felsefe ve kinestetik alan eğitimleriyle birlikte bireysel ve toplumsal eğitimin en vazgeçilmezlerinden biridir” (Mercin,2000: 15).

Yukarıdaki tanımlamalarda da vurgulandığı gibi eğitim bir kültür aktarımıdır. Bir kültürün özünün oluşmasında en önemli unsurlardan olan “sanat eğitimi” de eğitim kadar önemlidir.

2.2. Sanat Eğitimi

Sanat başlangıçta, yalnızca sanatçının uyguladığı ve çevresindeki insanların tanıyıp takdir ettiği bir olgu iken; sanayileşmenin getirdiği maddeleşmenin sonucunda yalnızlaşan toplumda sanatın eğitim yönü daha da önem kazanır.

Sanatın eğitim boyutu 19. Yüzyılın son çeyreğinde ortaya çıkmıştır. O yıllarda özellikle hızla endüstrileşen ülkelerde sanat eğitimine ilginin arttığı görülmektedir. İnsan yerine makinenin egemen olması, bireylerin ruhsal boşalma imkânı bulamaması, hızlı ve monoton yaşam, toplumların ruh sağlığı açısından tehlike oluşturmaya başlamıştır. Eğitim akılcılığa dayandığından duyguların ve duyuların eğitimi olarak sınırlandırılmıştır. Kişiler bir anlamda yalnızlığa terk edilmiştir. Kültürel çöküş ve insanın kendine yabancılaşması olgusu karşısında bir reform olarak sanat eğitimi gündeme gelmiştir (San, 1983: 64).

Sanat Eğitimi, önemi, amacı ve işlevleri itibariyle bir bilim dalıdır. Onun bir bilim dalı olma özelliği, diğer bilim dallarında olduğu gibi uğraş alanının içerisinde insanın olmasıdır. Bu yönüyle diğer bilim dallarıyla ilintilidir (psikoloji, sosyoloji, felsefe, estetik, sanat tarihi vb).

Genel olarak sanat eğitimi, sanatın tüm dallarını kapsayan (tasarım, resim, tiyatro, bale, sinema, fotoğraf, müzik, yazı, drama, gösteri, dans, heykel, mimari, çevre tasarımı vb); bu unsurlarla bireyin estetik, sosyolojik, biyolojik, psikolojik yönlerini ve yaratıcılığını geliştirmeye çalışan etkinlikler bütünüdür. Bu anlamda, sanat eğitimi ile bireye kazandırılacak her olumlu davranış toplumun bütününe yansıtacak ve diğer bilim dallarındaki faydacı amaç böylece bir başka alanda da gerçekleştirilmiş olacaktır. “Sanat objesi, en başta insanla, insan ilişkileriyle, insanın duyularıyla, onun varlık dünyasındaki yeriyle, insanın her çağ ve her durumda içinde bulunduğu problemlerle ilgilidir” (Mengüşoğlu, 1997: 216).

Her çağ, gelişmenin sonucu olarak insanların karşısına sorunlar çıkarmıştır, bu sorunları aşabilmek için çözümler her zaman olduğu gibi eğitimde aranmıştır. Sanayileşmenin getirdiği sorunları aşmak da sanat eğitimi ile mümkün olabilmıştır.

Endüstrileşmenin, insanlık adına tehlike oluşturan sorunlarına bir çözüm olarak gündeme gelen sanat eğitimi hareketi, Almanya'da ortaya çıkmış ve birçok ülkenin genel eğitimini etkilemiştir (San,1995: 19).

İnsan yaşamının, devamını ve gelişimini gerçekleştirebileceği en önemli alan olan eğitim sistemi içinde, kendine öz, karmaşık yapısıyla yer bulmakta zorlanan sanat eğitimi, duyuların insan yaşamındaki dokunulmaz özelliğinden dolayı yüzyıllardır sekteye uğratılmış ve matematik, fen gibi bilimselliği tek ellerinde bulduran dalların egemenliğinden dolayı, varlığının kabulü gecikmiştir.

Sanat eğitimi, kimi düşünürlerce platoya kadar indirilmekte, kimilerince ancak 20. yy.da söz konusu edilecek bir etkinliğe kavuşmuş kabul edilmektedir. Yüzyılımızda giderek önem kazanan sanatla eğitim, duyuların ve tüm tinsel (manevi) eğitimin giderek daralıp sınırlanmış ve bir çeşit yalnızlığa terk edilmiş olduğu görüşleri üzerine ortaya atılmıştır (San, 1979: 2).

Ancak 20.yy başlarından itibaren; toplumların sosyal değişimiyle başlayıp, ihtilallerden makineleşmeye; teknolojiden bilime, günümüz dijital dünyasına uzanan insanın hızlı ilerlemesiyle birlikte; günümüzde insanın en ayrıcalıklı yanını oluşturan ve ihtiyaç duyulan, yaratıcılık kavramının önem kazanmasıyla da, sanat eğitimi genel eğitimde kendine yer açan, ihtiyaç duyulan bir öneme kavuşmuştur.

Sadece zihinsel yetilerden oluşmayan insanın, duyuşsal yanıyla ilgileniyor sanat. Yaratma Cesareti adlı kitabında Rollo May, Ya imgelem ve sanat, krema değil de insan yaşamının pınarı iseler? Ya Mantık ve Bilim sanat biçimleriyle türüyor ise ve sanat bilim ve mantığın ürettiği eserin süsü olmak bir yana onları temelde kuruyor ise (May, 2001: 129) diyerek ortaya attığı savıyla, insanı çok daha derin düşüncelere sürüklüyor. Düşünce sınırlarını zorlayan bu savıyla birlikte yüzyıllardır egemenliğinin sefasını süren bilimi, biraz olsun rahatsız ederek, insanlık tarihini yeni kapılar açmaya zorluyor. Özgün yapısıyla sınırları zorlayan sanat, yapısını bozmadan insanın eğitim sürecindeki önemini bu şekilde kabul ettiriyor.

Sanat, sınırlarını asla belirlemeyen bir kavramken, eğitimin içinde yer alması ve sınırları belirli bir sisteme sanatı oturtmanın zorluğu ortadadır. Sanatın doğasındaki karmaşık örgüyü bütünüyle gidermek mümkün değil. Sınırlar çizmek kesin yargılar koymak sanatın yapısına ters düşüyor çünkü. Bu işleyiş içinde aynı alanda söz konusu olan bir eğitimin, sınırlarının çizilmesi de mümkün değil. Ancak eğitim olayı, sanat olayı gibi bireysel bir etkinlik değil. İşte bu durumda Örgün eğitim içinde bireyi hangi süreçlerden geçirmemiz gerektiği, bilimsel bir yaklaşımla çözümlenebilir. Her ne kadar bilimle ve eğitimle tarz olarak farklı bir çizgide sürecine devam etse de sanat, bilim ve eğitimle yaşamına devam eden insan için ortak bir noktada buluşuyor ve karşılıklı iletişimlerine devam ediyor.

Schomaker'in (1998: 40) dediği gibi: "Sanat var olmak için harika bir yerdir." Bu anlamda sanat, sanat eğitimi ile okul içi ve okul dışı öğretim programlarıyla birlikte hayat boyu uygulanması gereken bir görüngü olarak düşünülmelidir. Bu olgu bireylerin genel eğitim bütünlüğü içerisinde mutlaka karşılanması gereken bir ihtiyacdır. Bu durum, sanat eğitiminin sadece yeteneği olan bireylere değil, yeteneği olmayan bireylere de verilmesinin gereğini ortaya koyar. Çünkü sanat eğitiminin amacı sadece yeteneği olan bireylerdeki yaratıcılığı keşfetmek değildir; onların estetik gelişimlerine yardımcı olmak da hedefleri arasındadır. "Sanat eğitiminin amacı ne salt sanatçı yetiştirmek ne de salt öğrencileri yaratıcı yapmaktır" (Stocrocki- Kırıçoğlu,1996: 3).

Konuya Etike'nin (1996: 24) yaklaşımı ise şöyledir: "Sanat eğitimi salt beceriye dayalı bir eğitim değildir; bilişsel, düşünsel boyutu en az diğer derslerde olduğu kadar önemlidir. Sanat tarihi, estetik. Sanat eleştirisi gibi disiplinler ise aydın ve uygar insan yetiştirmede baş görevi üstlenirler." Dolayısıyla sanat eğitimi anlamlandırırken toplum-birey ilişkisini düşünmek yararlı olacaktır. Sağlıklı her birey uyumlu bir toplumun teminatı olacaktır. "Eğitimin genel amacı, her bireyde kişiliğin gelişmesine yardımcı olmak yanında, kişinin içinde bulunduğu, ait olduğu toplumsal gurubun örgensel birliği ile uyumunu da sağlamaktır. Bunu gerçekleştirmek için de sanat eğitimi ya da estetik eğitim şarttır" (San, 1979: 8). Sanat eğitiminin bireyde sağlayacağı uyum veya denge onun insanlar üzerindeki psikolojik faydacılığıdır. Bu anlamda sanat eğitiminin ruh sağlığı noktasında çok

işlevsel bir yönünün olduğu ortaya çıkmaktadır. Kırıçoğlu (1996: 23) konuya şöyle değinmiştir: "Sanat eğer yerinde uygulanırsa, çocuğun zihinsel sağlığına yardım eder, onun gerilimini hafifletir, sözle anlatamadığını sanat yolu ile anlatmasını sağlar... Sanat eğitimciler, çocuk resmi ile onun davranışlarını etkileyen bilinçaltı gereksinimleri ve tutkuları arasında ilişki kurarlar." Sanat eğitiminin genel eğitim sistemi içerisindeki yerini, çocuk merkezli ve çocuğun sanatsal gelişimi doğrultusunda yaklaşan Boydaş (1990: 282) konuya şöyle değinmiştir: Bütün sanat eğitimcileri, sanatsal bir yolla kendini ifade etme içtepsinin her çocukta, her fertte bulunduğunu; çocuğun, duyu ve düşüncelerini, yeteneklerine uygun bir objektivasyonla gerçekleştirirken hem gerilimlerinden kurtulduğunu, hem de yaratma arzusunu tatmin ettiğini ifade etmiştir. Aynı zamanda bu içgüdünün bilmeyerek de olsa evrensel ritme katkıda bulunduğunu ve onunla kendisi arasında empati kurduğunu belirtmiştir.

Sanat eğitiminin bireylerin ve özellikle de çocukların sanatsal gelişim basamakları göz önüne alınmadan verilmesi veya önemsenmeyip hiç verilmemesi, ideal bir eğitimin oluşmasını engeller. Sanat eğitiminin bütünün bir parçası olduğu, hatta belki de en önemlilerinden biri olduğu göz ardı edilmemelidir. "Çocuğa dünyayı gördüğü biçimde anlayıp ifade etmeye devam etmesi için, gerekli bilgi zamanında verilmezse, gerçekten de görsel yönden yetersizleşebilir. "İşte "Ezbere çizim yapamam." veya "Hiç beceremem." diyen erişkinler bu evrede bırakılmış ve orada kalmış olanlardır" (Gürer, 1990: 9). Burada ayrıca çocuğun sanatsal gelişim basamaklarının da iyi bilinmesinin önemi ortaya çıkmaktadır. Bu alan, iyi bir sanat eğitimcisinin en çok yetkin olması gereken alanlardan biridir. Sanat eğitimi çocuğun kendisini ifade etmede en rahat hissedeceği, geniş anlamda gelişmesini içeren en güvenilir ortamdır. Sanat eğitimi temelde, çocuğu görmeye, aramaya, sormaya, denemeye, sonuçlandırmaya alıştırmaktır. Çocuk bu sayede soyut ve somut imgeler arasındaki iletişimin nasıl kurulacağını sorgulayarak deneyler, denemeler, araştırmalar yapacaktır. Böylece yaratıcılığını geliştirmiş olacaktır (Gökaydın, 1998: 3-4).

Eğitim bütünlüğü içerisinde "sanat eğitimi"nin farklı, kendi içerisinde yetkin ve temel dayanakları olan, bilimsel yaklaşımlarla açıklandığı bir gerçektir. İşte bu

yaklaşımlardan biri de Gençaydın (1990: 44) tarafından ele alınmıştır: "Sanat eğitimi, yalnızca yeteneklilerin eğitimi için bir lüks değil, herkes için gerekli olan bir kişilik eğitimidir. Burada "sanat Eğitimi"nden amaçlanan, sanatçı yetiştirmeye yönelik eğitim değil, bireyin sanat yoluyla eğitimi, yani bireyin estetik eğitimidir. Başka bir deyişle, insanın yaratıcı güçlerini ortaya çıkarmasına yardımcı olacak koşulları hazırlayan ve bireyin kişilik kazanmasını sağlayan bir etkinliktir.

Sanat eğitiminin odak noktasını çocuklar ve genç bireyler oluşturur. Çünkü onların küçük yaşlarda aldıkları iyi bir sanat eğitimi gelecekte estetik duyarlılığı gelişmiş yetişkinler olmalarını sağlayacaktır. Bu estetik duyarlılık sadece bireylerin çevresel yaşamlarındaki düzenlemelerle sınırlı kalmayacak, onların davranışlarına da yansıtacaktır. İyi bir sanat eğitimi sayesinde bireyler empatik düşünebilme yetileriyle evrensel değerleri yakalamış kişiler olacaklardır. İprişoğlu (1994: 14) sanatın eğitim dizgesi içerisindeki önemini; "düşünmeyi öğrenme, kişilik gelişmesini sağlama, kişiye yaratıcılık yolları açma" olarak dile getirmiştir.

Çocukların ve gençlerin örgün eğitim içerisinde, çeşitli yaş gruplarına mensup bireylerin yaygın eğitim yoluyla sanatsal yeteneklerini geliştirmek sanat eğitiminin kapsamı içerisinde yer almaktadır. Özellikle çocukların sanat eğitimi alması, onların hayatında kullanabileceği istenilen davranışları edinebilmesi için zorunludur. Böylelikle toplumda, estetik duyarlılığı olan ve bunu sergileyebilen; nazik, ince ruhlu, zevkli, saygılı, dürüst ve kişiliği oluşmuş bireylerin sayısının artmasında etkili olacaktır (Özsoy, 1998: 65).

Sanat eğitimi, Telli'ye (1990: 7) göre ana başlıklar altında şöyle dile getirilir: Yaşama biçim verir, dünya barışının güvencesi olur, insanın özgürlük ve bağımsızlık duygularını doyuma ulaştırır, toplumun refaha ulaşmasında büyük etken olur, insanın kişiliğini ortaya çıkarır, çağdaş yaşama ve özgün düşünme yolunu açar.

Bu genel ifadeler yanında sanat eğitiminin, bireyin ve toplumun ruhsal, fiziksel ve estetik yönlerinin geliştirilmesi yanında daha güzel bir yönü de vardır: O da sanat yoluyla eğitimidir. Bunu ilk dile getiren Herbert Read "Sanat Yoluyla Eğitim" adlı kitabı yayınlayarak (1963) bu açılımı yapmıştır. Kırışoğlu'nun (1991: 31) Herbert Read'in kitabından (Sanat Yoluyla Eğitim. 1963) aktarımına göre,

Read'in “sanat yoluyla eğitim” kuramı şöyledir: “Bir insanda gelişme, ancak görülebilir veya işitilebilir simgelerin anlatımı yoluyla olur. Eğitim böylece ve bir anlamda bu anlatım biçimlerinin geliştirilmesidir. Bu da, çocuğa ve yetişkine nasıl devinimler yapacağını, imgeler, sesler, araçlar ve kullanım nesnelere nasıl yaratacağının öğretilmesidir. Bir insan eğer bütün bunları yapabiliyorsa, işte o insan tam olarak eğitilmiş insandır.”

Bütün bu aktarımların temelinde uyumlu, dengeli, estetik beğenisi gelişmiş bireyler yetiştirmek vardır. Bunun sağlanmasının en etkin aracı da sanat eğitimidir. Sanat eğitiminin önemi, gereği ve araçları düşünüldüğünde bu kadar önemli olması ve bir bilim dalı olarak kabul edilmesi onun gelişebileceğini göstermektedir. Bu gelişim ve sanat eğitiminin bireylere kazandırdıkları düşünüldüğünde önemsenmesi ve araştırılması zorunlu bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Sanat eğitiminin daha kolay, kalıcı, süreç içerisinde yaratıcılığı güdüleyen, sezgisel ve sentezci olabilmesi için özgür ortamlarda yapılması gerekir.

Sanat Eğitimi çocuğun kendini özgürce ifade edebildiği bir ortamdır. Çocuğun kişiliğinin gelişmesinde, kendine güvenmesinde önemli rol oynar. Atölye derslerinde paylaşma, sorumluluk, düzen, malzemeyi kullanma konularında bilinçlenir. Sanat eğitimi, özgür, barışçı, insancıl, yaratıcı, toplumu ile bütünleşmiş, değişen şartlara göre kendini yenileyebilen, geleceğin izlerini yansıtan çocukların yetişmesi için vazgeçilmez bir dünyadır. Sanat eğitimi çocuklara, kültür, sanat ve tarih değerlerini kazandırırken aynı zamanda onların özgürce yaratıcı güçlerini ortaya koyabilecekleri bir süreç olmalıdır (Buyurgan, 2001)

Sanat eğitiminde yaratıcılığı güdüleyebilmenin, sezgisel ve sentezci yaklaşılabilecek alternatiflerinden biri de müzelerde sanat eğitimini uygulamak olacaktır. “Sanat eğitime müzenin katkısı, misyonun önemli bir parçasıdır” (Özsoy, 2001: 26). Bu amaçla gelişmiş batı ülkelerinin birçoğu müzeleri sadece koruma, sergileme ve toplama amaçlı değil, eğitimsel yönlerini düşünerek yeniden yapılandırmışlardır. Amerika'nın Arizona eyaletindeki Çocuk Sanat Müzesi müdürü ile yapılan bir söyleşide müze müdürü Meyerson müzenin hedeflerini şöyle açıklar: Müze, okul öncesi çocuklarını ve temel eğitim düzeyindeki öğrencileri, skolâstik sanatların zenginlikleriyle buluşturmak; sanat eserleri hakkında yorumlar yaptırarak

eğitmek ve geleneksel sanat müzesi deneyimini, yaşantısını gençlere sunmak olarak ifade etmiştir (Özsoy, 2001: 31). Görüldüğü gibi sanat eğitimi veya plastik sanatlar eğitiminin öğretimi sadece okul içerisinde olmamaktadır. İyi ve çağdaş bir eğitimin örnekleri dünyanın birçok gelişmiş ülkesinde vardır ve uygulanmaktadır. Sanat eğitimcilerinin bu anlamda bilgilendirilmesi, öğretim yöntemlerinin sunumu yapılarak bu alanda eğitilmeleri bir zorunluluk olmuştur. “Sanat tarihi, sanat eserlerini inceleme, estetik vb. bunlarla ilgili araştırmalar, seminerler yapılabilmelidir” (Telli,1996: 43).

Yaratıcılığın bu özgünlük edimleri, çocukta en önemli ediminin özgünlük olduğunu ortaya koyar. Yukarıda İ. San'ın bu sözleri yaratıcı kişiliğin özelliklerini tanımlarken bir şekilde çocuğun özelliklerini daha çok ortaya koymaktadır. Yaratıcılık çocuğa doğuştan gelen bir özelliktir. Çünkü çocuk meraklı, hayal gücü çok yüksek, cesaretli ve atılgıdır. Çocuk yetiştiği ve geliştiği aile ve çevresinde bu özellikleri gösterir ve olumlu şartlarda geliştirir.

2.3. Türkiye’de Sanat Eğitimi

Osmanlı'nın son dönemlerindeki batılılaşma hareketleriyle plastik sanatlar ve sanat eğitimi alanlarında yeni arayışların olduğu görülmektedir. Özellikle Osmanlı'nın son dönemlerinde yurt dışından getirilen ünlü ressamalar (Gerome, Harpignies, Aiwazowky, Fromentin) ve yurtdışına sanat eğitimi amaçlı gönderilmiş ressamalardan Ferit Tevfik Paşa, Süleyman Seyyid, Şeker Ahmet Paşa ve Hüsnü Yusuf Bey önemli bir kuşak oluşturmuştur (Başkan,1991: 1). Aslında batı tarzında resmin Türkiye'ye 19. yüzyılın başlarında girdiği kabul edilmektedir. Ancak Türkiye'deki ilk resim çalışmalarının Mühendishane-i Berri-i Hümayun'da (öğretime başlangıç tarihi 1795) yapıldığı görülür. Burada yapılan resmin teknik resim olduğu belirtilmektedir. Daha sonra ilk resim sergileri açılır. Bu sergilerin açılışı ünlü ressam, arkeolog ve müze uzmanı Osman Hamdi Bey döneminde olur. Sanayi-i Nefise Mektebi 30 Aralık 1886'da Ticaret Nezareti'nden alınarak Maarif Nezareti'ne bağlanır. Akademinin açılışında ders olarak heykel, yağlıboya, karakalem ve tezyinat, fenn-i mimari öğretimi, teşhir (anatomi), tarih ve ulum-u riyaziye (matematik) okutulur (Demirsar, 1989: 9). Sanayi-i Nefise Mektebi yanında resim

derslerinin okutulduğu okullar da vardı; bunlar, Sıbyan, Rüştüye, İdadi, Harbiye, Bahriye ve Sanayi mektepleridir. Ancak buralardaki sanat eğitimi, tahtaya çizilen teknik resimlerin kâğıtlara aktarılmasından öteye gitmeyen kopya yöntemi şeklinde uygulanmıştır. Burada okuyan öğrenciler öğretim yöntemleriyle ilgili hiçbir eğitim almadan hemen öğretmen olarak atanmışlardır.

Meşrutiyetten sonra, Tanzimat hareketleriyle, ülkenin gerilemesinin nedeninin eğitim olduğu kanısı, Darü'l-Muallim'in (öğretmen okulu) yenileşmesi ve Darü'l-Fünun'un (üniversite) gelişmesi ile ülkenin kalkınmasının mümkün olacağı anlayışını ortaya çıkarmıştır. Darü'l-Muallim'de yapılan yeniliklerde, eğitimde özgürlük, tartışma ortamının oluşturulması ve araştırmalara yer verilmiştir. Atılan yeni adımlarda M.Satı Bey ve İ. Hakkı Baltacıoğlu'nun büyük etkisi olmuştur. M. Satı Bey'in bir makalesiyle resim derslerindeki uygulanan kopya öğretiminin yanında "basitten mürekkebe" yöntemi de başlamıştır (Telli,1990: 10).

1915 yılında İ.Hakkı Baltacıoğlu resim öğrenimi için Almanya'ya gönderilmiştir. İ. Hakkı Baltacıoğlu bununla da yetinmeyip diğer ülkelerin eğitim sistemini inceleyerek yurda döndükten sonra "Resim Öğretmenin Yolu" adlı makale ile "Resim Usulü Tedrisi" adlı el kitabını yayınlamıştır (Kırıçoğlu,1991: 41). Cumhuriyet dönemine kadar geçen süreç içerisinde hem yurtdışına gönderilen ressamların, hem resim öğretmenlerinin, hem de yurtdışından gelen batılı ressamların ülkedeki sanat eğitimini şekillendirdikleri görülmektedir. Bu süreç içerisinde önceleri kopya yöntemi, sonra basitten zora, kartpostallardan yararlanma ve bezeme yöntemleri kullanılmıştır.

Cumhuriyet dönemi her alanda yeniden bir yapılanma, canlanma ve farklılaşma dönemi olmuştur. Yapılan inkılâplarla bu değişimler hızla gerçekleştirilmiştir. Bu anlamda Atatürk, sanat konusunda düşüncelerini aktarırken sanatın özellikle önemi ve gerekliliği üzerinde durur: “Türk milletinin tarihi bir vasfı da güzel sanatları sevmek ve onda yükselmektir. Bunun içindir ki, milletimizin yüksek karakterini, yorulmaz çalışkanlığını, fitri zekâsını, ilme bağlılığını, güzel sanatlara sevgisini, milli birlik duygusunu mütemadiyen ve her türlü vasıta ve tedbirlerle besleyerek geliştirmek milli ülkümüzdür”(Feyzioğlu, 1987: 210).

Belirlenen hedefler doğrultusunda el sanatları, halk sanatları ve halk bilimi araştırmaları yapılmıştır. Sanat eğitiminin de eğitimin bir parçası olduğu vurgulanmıştır. Yine sanat eğitiminin bilimsel anlamda geliştirilebilmesi amacıyla İ. Hakkı Tonguç Almanya'ya gönderilir. Hemen sonra da "Muallim Mektebi" mezunlarından beş ilkokul ğretmeni (Malik Aksel, Hayrullah rs, İ. Hakkı Uludağ, şinasi Barutçu ve Ali Atademir (1928)) resim-iş ğretimi eğitimi için gönderilmiştir. Yine bu amaçla yurtdışından birçok uzman getirtilmiş ve bunlara raporlar hazırlatılmıştır. Hazırlanan raporlar arasında yürürlüğe ilk konulan J. Dewey'in (1924) alışma raporudur. Bu rapora göre Dewey Türk gençlerinin resimde, çizgi ve boya sanatlarında iyi olduklarını ve eğer daha bilimsel anlamda eğitilirse ülkenin uygarlık düzeyini ykseltebileceklerini aktarmıştır. Dewey'den hemen sonra (1926) Alman eğitimcisi G. Stichler ülkeye getirtilmiştir. O dönemde hazırlanan raporlara göre sanat eğitiminde program, ders araç ve gereci bakımından öneriler sunulmuştur. Buna göre: "1.Okullarda resim ve el işleriyle öğrencinin yaratıcı yeteneklerini geliştirerek sanat eserlerinin değerini anlayacak bir duruma getirilecek. 2. Halk eğitiminin her kademesinde el işlerine ve resme yer vermek. 3. Eğitimde mutlaka planlı bir sistem uygulanmalı, ödevlerle dersler desteklenmeli, ayrıca bu derslerde yurt bilgisi, halk sanatları ve vre bilinci kazandırılmalıdır." Denilmektedir (Telli, 1990: 13-14). Bu neriler yanında resim derslerinde estetik öğelere de yer verilmesinin önemine işaret edilmiştir.

Yurtdışından davet edilen uzmanların raporları üzerine programlarda değişiklikler yapılmış ve 1926 yılında ortaöğretim kurumlarına ğretmen yetiştirmek amacıyla Gazi ğretmen Okulu (Gazi Eğitim Enstitüsü) açılmıştır. Resim derslerinde program değişiklikleriyle birlikte okullarda işlikler ve resim odaları kurulmuştur. 1932 yılında ise Gazi Terbiye Enstitüsü'nde (Gazi ğretmen Okulu) Resim-İş Bölümü kurulur.

Gazi Resim-İş Bölümü'ne ilk atananlar yurtdışına sanat eğitimi amacıyla gönderilip eğitimini tamamlayarak geri dnenlerdir. Bunlar: İ. Hakkı Toku, Malik Aksel, Hayrullah An, İ. Hakkı Uludağ, şinasi Barutçu, M. Ali Atademir ve daha sonra seramik ve heykel alanında eğitim için gönderilen Hakkı İzzet, Fransa'da resim eğitimi alan Refik Epikman'dır (Telli,1990: 16). Bu yıllarda sadece enstitüde verilen

eğitimle kalınmamış, aynı zamanda farklı etkinlikler de yapılmıştır. Bu tespiti Kırıñoğlu (1991: 43) Amerikalı uzman Parker'den (1939) yaptığı alıntıyla şöyle aktarır: “Çağdaşlaşma yolunda her ulusta geçmişin kültür değerlerini canlandırma, kaybolan özelliklerden üzüntü duyma yaşanılmaktadır. Bu nedenle halkevleri ve müzeler ilgiyi canlandırmaya hizmet etmektedir.” Yapılan girişimler, değişiklikler çok geçmeden meyvelerini vermiş ve Anadolu'daki öğrencilerin yaptıkları çalışmalar büyük kentlerde ve hatta Avrupa'da sergilenerek takdir toplamıştır. 1940'larda Köy Enstitüleri kurulur. Köy Enstitülerinin amacı zamanın Türkiye'sinde nüfusun %80'ini oluşturan köylülerin endüstri ve tarım teknolojileriyle donatarak kalkınmalarını sağlamaktır (Başaran, 1996: 93).

Köy Enstitülerinde sanat eğitime de yer verilmiştir; hatta bu amaçla Ankara Hasanoğlu Köy Enstitüsü'nde Güzel Sanatlar ve Halk Sanatları bölümü açılmıştır. Bütün bu olumlu gelişmelere rağmen 1940'lı yıllardan sonra ortaöğretimdeki resim derslerinin saatleri düşürülmüş ve iş eğitimi yozlaştırılmıştır.

1940'lı yıllardaki sanat eğitiminin (resim-iş eğitimi) amacı daha çok "çocuk merkezci" bir yaklaşım gösterir. Çocukların yaratıcı çabalarının onların yalnız sanat yönünden değil, bütün zihinsel yetilerini de geliştireceği görüşü kabul görür. Resim-iş dersi hayat bilgisi ana dersinin bir anlatım aracı olarak ele alınır. Resim-iş dersi özgür anlatımda en etkin yöntemdir (Kırıñoğlu, 1991: 49).

1952 yıllarında öğretim programlarında seçmeli ders olarak resim ya da müzik dersi görülür. 1957'li yıllarda liselerdeki çeşitlenme ve yeni yapılanma sonucu edebiyat bölümleri oluşturulur. Bu bölümlerde sanat tarihi dersleri verilir.

1961 yılında MEB tarafından 1923-1960 yılları arasında resim-iş eğitime ilişkin değerlendirme toplantıları yapılmıştır. Bu toplantılarda önemli tespitler yapılmış ve rapor haline getirilmiştir. Rapora göre, ilkokullardaki resim derslerinin bu konuda deneyimi olan öğretmenler tarafından verilmediği, hatta son 4. ve 5. sınıflarda bu ders saatinde başka derslerin işlendiği belirtilmiştir. Ayrıca bu derslerde hem pedagojik, hem estetik açıdan gerekli donanım olmadığından öğrencilerin çalışmalarına öğretmenler tarafından iyi bir rehberlik uygulanmadığı belirtilmiştir. Aynı raporda ortaokuldaki durumla ilgili olarak, ilkokuldaki duruma benzediği, yani

kopyacı bir öğretimin sürdüğü ve öğrenciyi büsbütün kendi haline bırakarak yaptırılan bir ders şekline sokulduğu ifade edilmiştir. Liselerde de durumun ortaöğretimden pek farklı olmadığı, hatta derslerin seçmeli olmasının daha olumsuz bir etki yaptığı söylenmiştir (Özsoy, 1996: 117-119).

Bu tespitlerdeki en önemli unsur öğretmenin yetersizliğidir. Bunun böyle olması doğaldır, çünkü nüfusun hızlı artışı, bu alanda ihtiyaç duyulan yeterli sayıda resim öğretmeninin yetiştirilememesine sebep olmuştur. Bu nedenle dersler diğer alan öğretmenleriyle geçiştirilmeye çalışılmıştır.

Bu alandaki öğretmen ihtiyacını Telli (1990: 26) şöyle belirtir: “1996’da resim öğretmeni açığı, 700 iken 1972’de bu sayı 3126 kişiye ulaşmıştır.” Demek oluyor ki bu açık, ilgisi olmayan öğretmenlerle doldurulmuştur.

1978’de liselerde zorunlu ders olarak “Turizm ve Sanat Eğitimi” konulmuş, ama zamanla sanat unutulmuştur. Bu dönemde programlarda resim dersi olmasına rağmen dersin konulup konulmaması öğretmenlerin inisiyatifine bırakılmıştır. 1989-1990 ders yılında Ankara’da Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi açılmıştır (Telli, 1990: 30).

Bugüne baktığımızda sanat eğitimi açısından çok daha olumlu ve yapıcı girişimlerin olduğunu görmek mümkündür. Son yıllarda hem Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi, hem Eğitim Fakülteleri bünyesinde öğretim yapan Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümleri, hem de Güzel Sanatlar Fakülteleri sayılarında artış olmuştur. İçerikleri ve nitelikleri bakımından çağdaş değerleri yakalamak üzeredirler.

Eğitim Fakülteleri bünyelerinde kurulmuş, eski adıyla Resim-İş Eğitimi, şimdiki adıyla Güzel Sanatlar Eğitimi bölümleri şeklen ve program olarak yeniden yapılanmaya gitmişlerdir. Bu yeniden yapılanma süreci kapsamında ders kredileri, derslerin çeşitliliği ve pedagojik formasyon dersleri yeniden düzenlenmiştir. Yapılan değişikliklerle Resim-İş Eğitimi bölümlerinde sanatçı yetiştirmeye yönelik ders kredileri ve ders çeşitliliği, resim-iş öğretmeni (sanat eğitimcisi) yetiştirmeyi amaçlayan asıl işlevine dönüştürülmüştür. Uygulamanın ana unsuru sanat eğitiminin hangi yöntemlerle, nasıl, neden ve nerede verileceği üzerine temellenmiştir. Verilen eğitim ise uygulama, sanat eleştirisi, estetik, müze ve galeri eğitimi, tasarım,

geleneksel el sanatları, alana yönelik özel öğretim yöntemleri, temel tasarım (sanatsal unsurların öğrenilmesi) ve okul deneyimi I-II ve pedagojik formasyon dersleri olarak ele alınabilir.

Çünkü teorik olarak alınan eğitim uygulamaya dönüşmedikçe hiçbir anlam taşımamaktadır. Öğretmen adayı uygulama okulunda yapacağı nitel araştırma ile uygulama öğretmenin deneyimlerinden istifade edecek ve fakültede uygulama öğretim elemanına dönüt vererek gerçek bir eğitimin nasıl olduğu ve olması gerektiği sorularının yanıtını bulacaktır. Bütün bu iyi gelişmelerin yanında, özellikle bu bölümlerde son yapılan düzenlemelerle konulan eğitim ağırlıklı teorik dersleri, bu alanda uzmanlaşmış eleman olmadığından sanatta yeterlilik yapmış ama alanı pek tanımayan öğretim elemanları yürütmektedir.

Konuyla ilgili olarak Özsoy (1998: 303) şöyle demiştir: "İlk ve ortaöğretim öğrencilerine nelerin, nasıl öğretileceği, farklı yaş gruplarının sanatsal gelişim basamaklarının ve özelliklerinin neler olduğu vb. konuları verecek öğretim elemanlarının seminerlerle eğitilmeleri gerekmektedir. Bu yapılamaz ise uygulamalardan istenen verimi almak güçleşecektir. Dolayısıyla sanat alanında yetişen öğretim elemanlarının atölye derslerine, sanat eğitimi ve öğretimi alanında yetişen öğretim elemanlarının da kuramsal derslere girmesi gerekmektedir."

Son birkaç yıldır özellikle lisansüstü düzey için sanat eğitimi alanında da eğitim fakültelerine öğretim elemanı yetiştirmek amacıyla Eğitim Bilimleri Enstitüleri kurulmuştur. Enstitülerde okutulan dersler ise tamamen yeniden yapılanmaya göre düzenlenen Güzel Sanatlar Eğitimi Programına yönelik olmuştur. Ayrıca burada öğrenim gören hem mastır, hem de doktora öğrencilerine Resim-İş eğitimi alanında eskiden olduğu gibi tamamen sanat tarihi içerikli tezler değil, sanat eğitimi ağırlıklı tezler verilmektedir. Her şeye rağmen enstitülere öğrenci alımında bazı kriterlere dikkat edilmesi çok yararlı olacaktır. Çünkü hiç öğretmenlik yapmamış ve uygulamayı tanımayan bir öğrencinin bu alandaki araştırmalarında zorlanabileceği düşünülmelidir. Dolayısıyla Eğitim Bilimleri Enstitülerine belli bir süre deneyimi olan ve eğitimi tanıyan eğitimcilerden öğrenci seçilmesi faydalı olacaktır.

Ortaöğretim kurumlarında ise son yıllarda çok önemli değişikliklerin olduğu gözlemlenmektedir. Resim-iş programları daha nitelikli hazırlanmaktadır. Genel, özel amaçlar verilmekte, ünite planlarından ve işleniş biçimlerinden örnekler verilmektedir.

Bu programlarda resim-iş öğretimi kapsamlarında değiştiği gözlenmektedir.

1-İki boyutlu çalışmalar (çizgisel ve renkli),

2-Üç boyutlu çalışmalar (modelaj, heykel, tasarım),

3-Eser incelemeleri (M.E.B., 2000: 9).

Kapsam içerisindeki eser incelemeleri(3) içerisinde aynı eserde "İlköğretim döneminde, öğrencilerin ilgisine, seviyesine ve çevre imkânlarına göre; müzelerden sergilerden ve öteki sanat etkinliklerinden yararlanabilmesi sağlanmalı." açıklaması konulmuştur. Böylece sanat eğitiminin daha geniş bir çerçevede düşünülmesi öğretmenlere önerilmiştir. Kaldı ki bu etkinlikleri yapabilmek için bakanlığın attığı en güzel adımlardan biri de resim dersleri için haftada 6 saatlik egzersiz programının konulmasıdır. Sanat eğitimcileri bu saat avantajlarını öğrencileri en iyi biçimde motive ederek, eğitimi çeşitlendirerek zevkli ve kalıcı hale getirebilirler.

Yine sanat eğitimi adına atılan olumlu adımlardan biri de üniversite sınavlarında alan ve kol öğrencilerine aynı alandaki üniversiteye denk okullara müracaat ettikleri takdirde ek puan verilmesi ile ilgilidir. Çünkü önceden üniversite sınavlarında sanat eğitimi ile ilgili hiçbir soru çıkmamakta, Anadolu Güzel Sanatlar veya Meslek Liselerinin sanat eğitimi alanına yönelik kol ve alan öğrencileri diğer öğrencilerle aynı ölçüde değerlendirilmekteydi. Bir yıl hazırlık ve üç yıl sanat eğitimi alan ve çoğunlukla uygulamaya dönük bir eğitim alan bir öğrencinin mantık ve dil alanına yönelik yapılan üniversite sınavlarında başarılı olması düşünülemezdi.

Ancak ilk defa 2000 yılında YÖK tarafından sınav yönetmeliği değişikliği ile sanat eğitimi ağırlıklı ders alan öğrencilerin de üniversite sınavlarında alana yönelik tercih yaptıklarında ek puan alarak hakları korunmuş oldu ve bu amaçla önkayıtlı Güzel Sanatlar Eğitimi bölümlerine girmek isteyen Güzel Sanatlar Lisesi ve bazı meslek liseleriyle genel liselerin alan-kol (resim) bölümünden mezun olanlara ek puanlar verilmiştir.

Ayrıca bu sınavlara müracaat eden öğrencilerden ÖSS'den aldığı 105 puan ve üzeri istenirken, diğer alanlardan gelen öğrencilerden 120 ve üzeri puan kabul edilmiştir. Bu değişiklik ile önceden hem Güzel Sanatlar Liselerine olan talebin azlığı, hem de alan-kol bölümlerinin yetersizliği artık değişmeye başlamıştır. Örneğin, Diyarbakır Güzel Sanatlar Lisesi yöneticileri ile yapılan görüşmelerde “Bu değişiklikten önce lise kontenjanını ancak doldurabilirken 2001 yılında kontenjanımız 24 kişi olduğu halde 94 müracaat olmuştur.” denilmiştir.

Ayrıca genel liselerde de bu avantajdan dolayı alan-kol (resim) bölümlerinin açıldığı görülmüştür (örnek: Diyarbakır Ziya Gökalp Lisesi). Dolayısıyla bu değişiklik Türkiye'de sanat eğitimi alanına yeni bir ivme kazandırmıştır. Bu fırsatlar eğitimciler tarafından çok iyi değerlendirilmeli, sanat eğitimi gerçek anlamda verilmelidir.

Ayrıca son yıllarda İl Kültür Müdürlükleri, Halk Eğitim Merkezleri gibi kurumların girişimleriyle hem geleneksel el sanatları, hem de çağdaş plastik sanatlar alanlarında kurslar ve sergiler düzenlendiği görülmektedir. Bilimsel anlamda ise Sanat Eğitimi adına kitaplar, makaleler, bildiriler yayınlanmakta ve konferanslar, sempozyumlar düzenlenmektedir. Yine bu amaçla dergilerin birçoğunda sanat eğitimi ile ilgili söyleşiler, araştırma raporları yayınlandığı görülmektedir.

21. yüzyılın, Türkiye'de sanat eğitiminin amacına uygun yapılabilmesi için daha olumlu geçeceği düşünülebilir. Yapılan düzenlemeler ve uygulamalar uygar bir sanat piyasasının oluşturulmasına ve yeni sanatseverler kazanılmasına müsaittir. Bu nedenle amaçların gerçekleştirilmesi için sanatla uğraşan her bireye, aydınlarımıza ve özellikle de sanat eğitimcilerine çok büyük görevler düşmektedir. Sanatı sadece uygulamak değil, her birey için "Neden sanat gereklidir?" sorusunu halk kitlelerine anlatarak ve uzaysal zekâ alanları gelişmiş olanları da bilimsel yöntemlerle eğiterek bu amaç gerçekleştirilebilir.

2.4. Yaratıcılık

Yaratma eylemi ve yaratıcılık kavramı üzerine yüzyıllar boyu belli tanımlamalar ve fikirler ortaya atılmıştır. Yaratıcılık tanımları “yaratma bir sezgi

işidir”, “yaratma dürtüdür”, “yaratma ilahi bir güçtür”, “yaratma bilinçle, bilinçaltının valsidir” gibi, çok değişiktir.

Yaratma sözcüğünün kökeni Latince “creare” sözcüğünden gelir. Doğurmak, var etmek, meydana getirmek tanımları anlamını karşılamaktadır. Yaratma, yaratıcılık tüm duygusal ve zihinsel etkinliklerde az ya da çok kendini var kılmaktadır. Sadece bilimsel ya da sanatsal anlamda değil, her türlü alanda rastlanan bir davranış biçimidir.

“Yaratıcılığın iki anlamı bulunmaktadır. Birincisi yoktan var etme anlamına gelir. Bu anlamdaki tanım, insanın yaratması ile ilgili değildir. Çünkü insan, yoktan var edemez. Bu nedenle, konumuz içinde yer alan yaratıcılık kavramının bu tanımlamanın dışında kaldığını bilmemiz gerekir. Üzerinde durduğumuz, bizi ilgilendiren insanın yaratması ile ilgili olan yaratıcılık tanımıdır”(Balcı, 2004: 113)

Yaratıcılık dendiğinde öyle yakın tanımlamalara sığmayan, karmaşık bir süreç karşısında olduğumuzu belirtmeliyiz. Yaratıcılık süreci, tüm duygusal ve düşünsel etkinliklerde her türlü çalışma ve uğraşın içerisinde vardır. Yaratıcılık yalnız sanatsal süreçlerde ya da sanat eğitimi ve öğretimine ilişkin etkinliklerde rol oynayan bir yeti olmayıp, insan yaşamının ve insanlığın evriminin tüm yönlerinde yar olan temel bir yetenektir. İnsan tarafından tamamlanmış her işte, yaratıcılık, bir temel öge olarak bulunmaktadır.

Torrance yaratıcı düşünceyi bir sezgi süreci olarak kabul etmekte ve şöyle tanımlamaktadır;

“Boşlukları rahatsız edici ya da eksik öğeleri sezip bunlar hakkında düşünüyü ya da varsayım kurmak, bunları sınamak, sonuçları karşılaştırmak ve olasılıkla bu varsayımları değiştirip yeniden sınamaktır” (Torrance,1972, Akt. San, 1979: 12).

Barlett (1971, Akt. San,1979: 12) ise yaratıcılığı,“ana yoldan ayrılma, deneye açık olma, kalıplarda kurtulmak” olarak tanımlamaktadır. Yaratıcılığın bilim, sanat, reklâm, moda ve piyasa sürülen ürünlerde olduğu gibi pek çok bilimsel, sanatsal, sosyal ve endüstriyel etkinliklere ilişkin hayli geniş bir alana yayılmış olması konuyla ilgilenen yazarların tanımlamalarında hayli farklı bakış açıları doğurmakta ve bu tanımlar birbirinden farklı öğeler vurgulamaktadır.

Yaratıcılık insanlık tarihi kadar eski olmasına karşın, özellikle son beş yüz yılda hemen hemen, yalnız güzel sanatlar alanına ilişkin bir olgu olarak benimsenmiş, üstelik çoğunlukla bir “deha” ya da tanrısal ve olağan üstü güçlerle açıklanmaya tanrısal ve mistik bir çerçevede değerlendirilmiştir.

Yaratıcılık süreci, tüm duyuşsal ve düşünsel etkinliklerde her türlü çalışma ve uğraşın içerisinde vardır. Yaratıcılık yalnız sanatsal süreçlerde ya da sanat eğitimi ve öğretimine ilişkin etkinliklerde rol oynayan bir yeti olmayıp, insan yaşamının ve insanlığın evriminin tüm yönlerinde yar olan temel bir yetenektir.

Yaratıcılık bireyin dışarıdan aldığı duyum ve algıların kendi hayal gücü, sezgi ve hissettiği her türlü duygusal yaklaşımları ile düşüncesini görselleştirerek ürün haline dönüştürmesidir.

Herrmann, yaratıcılık kavramıyla ilgili olarak, ön kabullerini şöyle ortaya koymaktadır.

1. Yaratıcılık doğuştan gelen bir yetidir. Yaratıcılık insana özgüdür. Her insan yaratıcı olabilme şansına sahiptir.
2. Yaratıcı sayılmak için bir dahi olmak gerekli değildir.
3. Yaratıcılık, yetisi çeşitli nedenlerle körelmiş olsa bile yaşam deneyimleri ve özel programlarla yeniden kazanılabilir, güdülebilir ve geliştirilebilir (Akt,San, 2003: 79).

Düşünürler ve psikologlar "yaratıcılık" tanımında dört yaklaşım sergilemektedir.

Bu yaklaşımlar

1. Psikoanalitik yaklaşıma göre yaratıcılık; içgüdüsel dürtülerle atılmanın ürünüdür. Bu tür davranışlar, kişinin iç çatışmaları ve saldırgan enerjisinin toplumca benimsenen ürünlere dönüşmesiyle ortaya çıkar.
2. Hümanistik yaklaşıma göre, yaratıcılık insanın istendik davranışlarından birisidir ve her insan bu özellikle doğar. Her insan uygun ve yeterli koşullar, yeterli zaman sağlanırsa, yaratıcı ürünler ortaya koyar.
3. Çevresel yaklaşım yaratıcılığı öğrenilmiş bir davranış olarak tanımlar. Bu tür davranışlar problem çözmede daha da belirgindir. Çevre, yani eğitim ortamı yaratıcı davranışları destekler nitelikte düzenlenmelidir.

4. Bilimsel yaklaşımı benimseyenlere göre, yaratıcılıkta eş ve zıt anlamları birlikte düşünme vardır. Bundan sonra verileri akıllıca düzenleme, esnek düşünerek problemi çözme ve bütün bu sürecin sonunda ortaya özgün bir ürün koyma yaratıcılıktır (Özsoy, 2003: 32).

Yukarıda belirtilen farklı görüş ve davranışların her biri yaratıcılığın bir süreç içinde geliştiğini göstermektedir. Görüş ve düşünce farklılıkları bu süreci olgu, kişi, çevre, içgüdüler, düşünebilme yetisi gibi farklı durumlara ayırmaktadır. Yaratıcılık hayal gücü ve sezgi ile sıkı sıkıya bir bağ içindedir. Bu bağ bireyin yaratıcılık gücünü arttıran veya azaltan bir etken durumundadır.

Tüm tanımlarda ortak olarak yer alan husus “yeni bir şeyin ortaya konması sürecidir. Yaratıcılığın tanımlarında yer alan hayal gücü, sezgi, arama, keşfetme, buluş, meydana getirme gibi kavramlar çocuğun bilinçsizce ya da yarı bilinçlilik haliyle yaş dönemlerine göre değişkenlik gösteren her eyleminde vardır. Çünkü çocukluk dediğimiz dönem merak, keşfetme, arama ve bulma döneminin en cesaretlece yaşanan özgür dönemidir. Çünkü korku ve korkunun getireceği sonuçlar çocuk belleğinde yerini almamış, cevaplarını bulmayan bir kavramdır.

San ise yaratma için şunları söyler; Daha önceden kurulmamış ilişkiler arasındakileri kurabilme, böylece bir düşünce şeması içinde, yeni yaşantılar, deneyimler, yeni düşünceler ve yeni ürünler ortaya koyabilme çabasıdır (San, 2003: 10).

Yaratıcılığın alanı ise, içinde yaratıcı sürecin oluşturduğu ortamı göstermektedir. Böylece yaratıcılık, sanat, bilim, teknik, iş yaşamı gibi pek çok alanda ortaya çıkar. San'a göre de, yaratıcı süreçleri oluşturan yalnızca zihnin düşünsel yetileri olmayıp, aynı zamanda duyular, duygular, imgelem gücü gibi yetiler ve bunların tümünün birbiriyle bağlantıdır. İmgelem ile tüm duygusal yaşam alanları yaratıcılıkta etkin olup, zihnin tüm yetileri, düşünceler, düşünsel süreçler, duygular, imgelem etkileşimi içine girer, yaratıcı eylem de, bu yapının tüm parçalarını bir araya getirerek birleştirir ve sonuçta bir buluş, bir yenilik ortaya konur (San,1979: 22).

San'ın yukarıdaki betimlemesinden de anlaşılacağı gibi duygusal süreçlerinde işin içine girmesi, yaratıcılığın yalnızca bilimde ve teknikte değil, sanatta da etkin olduğunu göstermektedir.

Şimdiye kadar açıklanmaya çalışılan çeşitli yaratıcılık tanımları yaratıcılık olgusunun çeşitli yönlerine ışık tutmuştur. Bu tespitlerden, Guilford'un kuramı kuşkusuz son derece ilginç ve verimlidir. Ancak, önemle üzerinde durulması gereken bir husus, yaratıcılığın yalnız zihinsel etkinlikleri değil, kişiliğe bağlı olduğudur. Ayrıca aile, okul vb. toplumsal koşullarda işin içine girdiğinde sorun son derece karmaşıklaşmaktadır.

Yaratıcılık sadece sanat dallarında değil bilim, felsefe, teknoloji vb. dallarda; yeni buluşlar, icatlar, keşifler söz konusu olduğunda da “meydana getirmek, oluşturmak” anlamlarını taşır. Yaratıcılığı; “meydana getirme, oluşturma, doğurma” olarak tanımlama, genel anlamda kullanılmış bir tanım olara sık sık karşılaşılabilecek bir tanımlamadır.

Yaratıcılığın oluşum sürecinde birey her olayı farklı düşünüp farklı yorumlar. Bireyde ortaya çıkardığı duygulam ve vereceği tepkiler çok farklıdır. Her yaratıcılık sürecinde bireyin ortaya çıkaracağı ürün veya yenilik, bu duyguların bir karşılığı olarak ortaya çıkar. Her insanın içinde az ya da çok yaratma dürtüsü vardır. Ama boyutları ve süreci bireyden bireye farklılık gösterir. Yaratıcı süreci etkileyen ve engelleyen faktörleri ayrı bir konu olarak ele alıp açıklayacağımızdan bu özelliklere sonra değinilecektir. Ama kısacası yaratıcılığın ortaya çıkışında bireyin çevresi de olumlu veya olumsuz bir etki yaratır.

“Her yaratıcı süreçte üç bileşen vardır. Bunlardan birincisi duyular, ikincisi imge, algı, bellek, imgelem, kavram gibi ussal süreçler, üçüncüsü de bu ussal süreçte işlenen malzemelerin dışa vurumu yani anlatımıdır” (Kırıñoğlu, 2001: 173).

Yukarıda O. Kırıñoğlu'nun belirttiği gibi yaratıcılıkta süreç çok önemlidir. Bu süreci oluşturan bileşenler hakkında Kırıñoğlu'nun anlatımları doğrultusunda duyular ilk sıradadır. Kişi kendini geliştirdikçe iç dünyası ile dış dünyası arasında kurduğu bağ ve ortaya çıkan her türlü duygular duyular sayesinde edinilir. Görme, hissetme, farkında olma ve bunların getirisi olarak kişiliğinde oluşabilecek herhangi

bir değişim, duyu organlarının edimleriyle gerçekleşirken duyuların ilk malzemelerini de imgeler oluşturur. İmgeler gözde belirerek bellek depolarına gönderilir.

Burada imgelerin bazıları canlı tutulurken bazıları tekrar kullanılmak üzere saklı tutulur. İmgeler birleşerek algıyı oluşturur. Algı ise, yaratma sürecinde en önemli rolü üstlenir. Algılar, genel ve soyut olan kavramları oluştururken bu sürecin tamamlanması ussal malzemenin görselleşmesi yani ürün olarak ortaya konulması ile sonuçlanacağı açıklanmaktadır. Bu döngüde her bireyin “algısı” ve “farkında olma yetisi” yaratıcı süreci etkilemekte, ayrıca her insan algılarını ürüne dönüştürmede farklı yöntem ve teknikleri kullanabilmektedir. Ancak her bireyde oluşan “algı” ve “farkında olma” eylemi sonuçta ürüne dönüőecek anlamını taşımamaktadır.

Sürecin tamamlanması ussal malzemenin görselleşmesi yani ürün olarak ortaya konulması ile sonuçlanacağı açıklanmaktadır. Bu döngüde her bireyin “algısı” ve “farkında olma yetisi” yaratıcı süreci etkilemekte, ayrıca her insan algılarını ürüne dönüştürmede farklı yöntem ve teknikleri kullanabilmektedir. Ancak her bireyde oluşan “algı” ve “farkında olma” eylemi sonuçta ürüne dönüőecek anlamını taşımamaktadır.

Rhode yaratıcılığın tanımlarını dört sınıf altında toplamaktadır:

“İlk harfi ‘P’ ile başlayan bu sınıflama

1. P (Process) Süreç
2. P (Product) Ürün
3. P (Person) Kişilik
4. P (Pres) (Environment al Pressure) Baskı ve evre baskısı”(Rıza, 1999: 82).

San’ın belirttiği gibi yaratıcı edimin gerçekleşmesi için birey önce kendini sonra insanları ve dünyayı tanır ve sorgular. Edindiği çıkarım ve yaşantıları sonucu elde ettiği varsayımların bir sentezini yapar. Bu işlemin bireysel bir işlem olması kesindir. Bireysel olduğu kadar da her alana dağılmıştır.

Conrad, akıcı düşünme yeteneği ve yaratıcılık arasında ilişki kurmuştur. Bu konuda Goilford'un çalışmaları vardır. Akıcılık Goilford'un saptadığı dört yaratıcı özellikten birisidir. "Akıcılık, esneklik, özgünlük ve ustalık (ayrıntıların işlenmesi). Torronce (1974) bu özellikleri yaratıcılığı zenginleştirmek ve ölçmek için testler ve deneyler tasarlamak için kullanmıştır. Sanat eğitimi ile uğraşan bilim adamları bu deneyleri özellikle de akıcılık düşüncesini oldukça gerçek dışı bulmuştur.

Yaratıcılık süreci üzerinde durarak tanımlama yapan Wallas (1926) yeni beliren bir düşünceyi, hazırlık, tasarım-kuluçka, düşüncenin geliştirilerek aydınlanması ve gerçeklik denetimi evrelerine ayırmıştır. "Bu dört evrenin sorunun çözümlenmesinde aralıksız ve kesin bir dizi biçiminde izlenmediğine de işaret etmiştir. Oysa bu evrelerin kesinliği, bilinçlilik derecelerinin önemi ve diğer zihinsel faaliyet biçimleri çekişmeli tartışmalara yol açmıştır"(Yavuzer, 1989: 74).

Dashiell (1931), Wallas'ın dört evresini kabul etmektedir fakat bununla birlikte yaratıcılıkta yaratıcılığın ortaya çıkmasındaki esinlenmeyi içgüdüye bağlamıştır.

Ünlü Sanat Eğitimsi Eliot Esner (1972) dört yaratıcılık türünden bahseder. Bunlar şöyle sıralanır:

1. Sınırları zorlama (Duchamp'ın hazır dojeleri)
2. Sınırları kırma (Picasso'nun yeni akımlardaki öncülüğü)
3. İcat etme (Leonardo'nun yeni akımlardaki öncülüğü)
4. Estetik Düzenleme (Bir resimde bütünlüğü sağlama) (Kırışlıoğlu, 2001:

15)

Yaratıcılık Eliot'un tanımlarıyla yetenekli olmaktan apayrı bir noktaya varmış oluyor. Yaratıcılık yalnız edimde görülürken, yetenek her insanda az ya da çok olabilir.

Maslow (1959) temel yaratıcılık (kendiliğinden, fişkırın oyun niteliğinde) ve ikincil yaratıcılık (kontrollü, disiplinli, oyun niteliğinde olmayan) arasında ayrıma gider. Taylor (1959) sıralanmış beş yaratıcılık düzeyi ortaya koyar.

1. Bireyde en orijinal olan anlatımsal (expressive) yaratıcılık. Bu düzeyde ürünün kalitesi önemli değildir, yalnızca kişinin gösterisi önemlidir.

2. Geliştirilen ve kontrol edilen yeteneklerin veya yetkinliklerin devreye sokulmasını gerektiren üretici yaratıcılık.

3. Yeni ilişkilerin algılanmasıyla nitelenen buluşçu yaratıcılık. Bu düzey daha önce kazanılmış tecrübenin orijinal kullanımını olarak tanımlanabilir.

4. Daha üst bir aşama olan yenilikçi yaratıcılık. Bu düzey yüksek bir soyutlama kapasitesi gerektirir ve genellikle ilerlemenin üretici bir dönüşümüne dayanır.

5. Son olarak en iyi hazırlanmış olan ve su yüzüne çıkan yaratıcılık ise tamamen yeni temel prensipler anlayışına denk düşer” (Rougnette, 1941: 14-15).

Yukarıda Taylor’un ortaya koyduğu yaratıcılık düzeyleri, yaratıcılık ve çeşitli kişilik veya davranış özellikleri arasında kesin ve karşılıklı bağlantılar kurmaya çalışmıştır.

Daha önce değindiğimiz Guilford’un saptadığı dört yaratıcı özellikte beş zihinsel işlem rol oynamaktadır. Bunlar:

“1. Yakınsak düşünme

2. İraksak düşünme

3. Bellek

4. Bilinç

5. Değerlendirme” (Kırışlıoğlu, 2001: 22).

Zihnin bu özellikleri zihnin ve yeniliğin yaratıcılıkta en önemli nokta olduğunu vurgulamaktadır. Zihnin bu yetileri ile düşünceler, duygular, imgelem gücü ve düşünsel süreçler etkileşim halindedir.

İnsan zihninin çalışması bir açıdan belleği kapsar. Kazanılmış stoklanmış veriler, yakınsak ve iraksak düşünme süreçlerinde işlenir; bu yeni durum varılacak daha farklı ve yeni sonuçlara yöneliştir. Yakınsak düşünce beklenen, belirli yanıtlara

yönelirken; iraksak düşünce belirsiz, yeni ve sınırsız alanlarda özgürce açılımlar demektir.

2.4.2. Sanatsal Yaratma

Sanatın bilinmeyen ama duyuşsal yanını oluşturan, bilimselliğe oturtulmakta güçlük çekilen ve ayrıca doğasıyla da bunu reddeden, en ayırıcı kavramlardan biri yaratma eylemidir. Kendi özünde birçok kavramı barındıran sanat, belki de en temel ve en kışkırtıcı olan bu özelliği ile insan doğasında ve davranışında kendini var kılıyor ve insanlık tarihinde kendi sürecine devam ediyor.

Özünde duyumları sezgiyi yaratıcılığı barındıran sanat Platon'dan bu yana tartışıla gelmiş bir kavramdır. 17 ve 18. yy rasyonalistleri de ortaçağ düşünürlerinin görüşlerini benimseyerek, duyumların aracılığını karmaşıklık ve bulanıklıkla nitelendirmişlerdir. Bu görüş sadece psikolojik alanda egemen olmamış, resim ve heykel gibi plastik sanatların, ortaçağın yedi serbest sanatı olan (gramatik, diyalektik, hitabet gibi söz sanatı ile matematiğe dayalı geometrik aritmetik, astronomi ve müzik) güzel sanatların dışında sayılmasına neden olmuştur. Resim ve heykel, el işi ve el sanatlarının mekanik becerisiyle ilgili bir iş olarak kabul edilmiştir.

Matematikselle düzene dayalı olduğu savıyla, gençlerin eğitimi için "Devlet" inde müzik sanatını öneren ve nesnelere yanılması görüntüsüne bağımlı olduğu gerekçesiyle resim ve heykel sanatını kuşkuyla karşılayan Platon'dan kaynaklanan bu görüş bu gün bile neredeyse tüm dünyada geçerliliğini sürdürmektedir.

Yaratma yetisi önemi ve yapısı kendi içinde gizemli bir bütünden, insanda doğuştan getirilen bir yeti olarak var olması, sezgi, içtepi ve imgelemin yaratıcılık kavramında yer alması ve zapt edilemez yapısıyla, insanın usçu sınırlama çabalarına karşın asırlardır varlığını devam ettiriyor. Peki, neden yaratıyor insan? Bu sorunun cevabı üzerine düşünmeye başlanıldığı andan itibaren, bir ağacın köklerinden başlayan ve binlerce dalın uçlarına kadar varan su damlasının yolculuğunu çağırıştırıyor bir anda insanın. Bünyesinde birçok cevabı barındıran bu soru, hala bir şekilde gizini saklayan yaratma eylemini daha da zor ve çekici kılıyor düşüncede.

İhtiyaç duyduğu için yaratıyor insan. Maslow klinik gözlemlerine dayandırdığı “Güdüleme ve Kişilik” adlı eserinde, insanda ihtiyaçların hiyerarşi bir düzen içinde ortaya çıktığını belirtmiştir.

—Temel fizyoloji ihtiyaçları (açlık, susuzluk vb.)

—Güvenlik ihtiyaçları(sevgi, şefkat vb.)

—Benlik ihtiyaçları(saygınlık, başarı vb.)

—Kendisini geliştirme ihtiyacı(yapacağını yapma isteği, kişisel memnuniyet vb.)
(Maslow 1968, Akt, Pasinler,1996: 15).

Şekil 1 Maslow’ un ihtiyaçlar Piramidi

Maslow da “yaratıcılığı” ihtiyaçlar piramidinin en tepesindeki “kendini gerçekleştirme” aşamasına koymaktadır. Buna göre yaratıcılığın gelişmesi için sadece temel fizyolojik ihtiyaçların değil, arada kalan diğer ihtiyaçların da giderilmesi gerekmektedir. Ancak, Maslow’un kendisi de pek çok yaratıcının yaşamında bunların tam olarak gerçekleşmediğinin farkındaydı.

Maslow’un saptamalarından olan kendini geliştirme ihtiyacı içinde olan insan, kendini kendine kanıtlamak, doyumsuz egosuyla ölümsüzlüğe, sonsuzluğa ve

tarihe kaydını yaptırmak için yaratıyor. Rollo May “Yaratma Cesareti” adlı kitabında yaratma eylemini tanımlarken kullandığı “Ölümsüzlük için duyulan bir özlemdir” cümleleri bu görüşü destekler niteliktedir.

Tarihe adını yazdırmış birçok sanatçının ve yaratıcı kimlikli insanların hayatını araştırdığımız vakit, özgünlük kavramına sadece eserlerinde değil, yaşam tarzlarında da rastlıyoruz. Örneğin; Evin geçimsiz ve huysuz çocuğu Fidel Castro babasının tarlasında çalışan işçileri greve sürüklemiştir. Günlük gerçeği kabul etmeyip, değiştirmeye çalışan yaratıcı kişilik örneğini de İbrahim Çallı sergilemektedir. Paris’te kaldığı otelin garsonuna Türkçe öğreten tek kişi odur. Ünlü liderlerden biri olan İngiliz devlet adamı Churchill, yönetimi güç hırçın bir çocuktur.

Henüz sekiz yaşındayken dadısının onu yanına çağırması üzerine, yanıtı “söyleyin beklesin beni bütün dünya bekliyor, hele bir büyüyeyim.” olmuştur.

Bu örneklerden, yaratıcı tavra dair birçok çıkarımda bulunula bilinilir. Ancak en önemli özelliğin olaylar karşısın da özgün tavır olduğu dikkat çekiyor. San’ın aktarımıyla Landau da “daha önceden kurulmamış ilişkiler arasındaki ilişkileri kurabilme; böylece yeni bir düşünme şeması içinde, yeni yaşantı, deneyimler yeni düşünceler ve yeni ürünler ortaya koyabilme yetisi” olarak tanımladığı yaratıcı yetisinin özgün tavrını vurgulamıştır (San, 1979: 12).

Sanatsal yaratmanın bilim ve teknikteki yaratıcılıktan ayrı düşen en önemli yanı us dışı özellikleri bünyesinde barındırmaktadır. Sanat eseri öznel gerçekliğin nesnel bir yansımadır, algılanmak üzere yaratılmış anlatımcı bir formdur, şiirsel anlatıma sahip bir mecazdır.

San, “Sanatsal Yaratma, Çocukta Yaratıcılık” adlı kitabında, insan tarafından tamamlanmış her işte, yaratıcılığın temel bir öge olarak bulunduğu ve özellikle sanat etkinliklerinde bulunması kesinlikle gereken süreçler olduğundan söz eder. Sanatsal Yaratıcılıkla ilgili olarak da G. Conrad’dan aldığı şu tanımı verir: “Sanatsal yaratıcılık, kavram duygu ve imgelemi içine alan bir yaratıcı arama, araştırma ve bulma sürecinin algıdan doğmuş, duyum ve duygularla çağrışmış, etkili bir mecazın doğuşu sürecine başlangıç olmasıdır” (San, 1979: 16).

San “Sanat Eğitimi Kuramları” adlı kitabında da sanatsal yaratmanın doğasına ilişkin şöyle bir yaklaşımda bulunmuştur:

“Sanatsal Yaratma sürecinde rol oynayan duyu, duyum, duygu, izlenim, imge, algı, bellek, çağrışım, imgeleme ve düşlem gücü, anlama, kavrama gibi yeti ve yetenekler ile usa vurma, yargılama, kavramlaştırma gücü ve yetileri ve tüm düşünme biçimleri, insan zihninde geçen, arada oluşan süreçlerdir. Duyu, duyum gibi fizyolojik yanları ağır basan yetiler yanında, ussal, yani usa ve usavurmaya ya da anlığa dayanan yanları daha güçlü olan algı, kavram ve benzeri ya da duyumsal, sezgiler ve duygu yönleri daha güçlü yetiler vardır. Bunlarda tek tek düşünme süreçlerinde kimi zaman yarı bilinçli ve yarı bilişsel (biliş-öncesi) biçimde yer almaktadır. Bilinçlilik ile bilinçdışı ve hatta zaman zaman bilinçaltının birbiriyle karmaştığı gibi bu süreç ve güçler de içi içe geçmektedirler” (San, 1983: 52)

San’a göre, sanatsal yaratma, plastik sanat dallarında, bilişsel ve biliş öncesi aşamalardan gelen, kökeni bilinçaltında bulunan imgelerin yeni düzenlemeler haline dönüşmesi ve bunların dışa vurulması için en uygun malzemenin bulunmasından sonra, malzemede, üretici düşünme süreçleri içinde somut biçime, yani maddeye aktarılması sürecidir. Önemli olan bu dışa vurmanın, anlatımın, ifadenin tarzıdır” (San, 1979: 16).

Sonuç olarak, var olmaya başladığı andan itibaren insanoğlu yaratıyor ve bu eylemine devam ediyor. Çünkü yarattığı süreçte var olduğunu hissediyor insan.

Hayatın içinde, belli bir zaman dilimi süresince devam edeceğinin farkında olduğu yaşamını, yaratarak var ediyor. Geçici olsa da, bunun bilincinde de olsa insan, belli bir boşalma (katharsis) yaşıyor yaratarak, rahatlıyor.

Yaratıyor insan, çünkü ilk insandan bu yana, yüzyıllardır doğasında var olan bu yetiyle direniyor yaşama. Çıkmazlarda yaşadığı acıyı dindiriyor yaratarak ve haz alıyor yaratılarıyla. Biçimlendirme tutkusuyla, yapılandırıyor. Yeniyi, güzeli, özgünü, farkı yaratmaya çabalıyor. Özünde özgürlüğü barındıran yaratma eylemini, bilinçle biçimlendirip sunuyor insanlığa. Kendi dünyasını biçimlendirdikçe istiyor ve hissediyor. Her sunuştan sonra süreç kendini tekrar devam ettiriyor

Günümüz dünyasının hızı karşısında uyumu sağlayabilmek, kalabalık insan grupları içinde, yalnızlığıyla örselenen bireyselliğiyle, yetersizliğinin farkında, içsel acısını dindirmek ve uyumsuzluğun getirdiği huzursuzluğu yok etmek için yaratıyor insan belki de. Ama şu bir gerçek ki insan yarattığı sürece var olsa da ve sonrasında

ayrılrsa da hayattan geriye tek kalan, yarattığı sanat eserleri, yaratıcı eylemin ve sanatın sürekliliğidir.

2.4.3. Yaratıcılığın Geliştirilmesinde Eğitimin Rolü

Eğitim, bireyin gelişimini amaçladığına göre, bu kavram bireyin yaratıcı kılınması, ona özgür ortam hazırlanması, uygar toplumun da oluşmasına katkıda bulunacaktır. Kendisinden, çevresinden ve çağından sorumlu bireylerin yetişmesinde eğitim kurumlarının, özellikle eğitimci yetiştiren kurumların nitelikleri önem taşır. Eğitimcilerin iyi yetiştirilmesi, iyi bir eğitimi de beraberinde getirecektir (Küçükahmet, 1993, Akt, Ünal, 2005: 2).

Ferren'e göre de (1953), yaratıcı ürün, bilinmeyene doğru başarılı bir adım olarak nitelendirilmelidir. Selye de tanımında temel keşiflerin veya yaratıcı katkıların şu üç niteliği içermesi gerektiğini ileri sürmüştür. Doğruluk, genelleştirilebilirlik ve şaşırtıcılık. Selye'ye göre, bunların sadece gerçekler olarak doğru olmaları yetmez, aynı zamanda yorumlandıkları biçimde de doğru, genelleştirilebilir ve keşfedildikleri zamanda, bilinenlere göre şaşırtıcı (surprising) olmaları gerekir (Torrance,1965, Akt.Öncü,1989: 40).

Mott "Creativity and İmagination" (1973) adlı kitabında yaratıcılık için, insanda açığa çıkmış ve gizli kalmış tüm yetenekleri geliştirme gücü, aynı zamanda yeni fikirleri biçimlendirme, icat etme ve keşfetme gücüdür" der. Bunun yanı sıra yaratıcılık Mott'a göre, yoğun bir merak dürtüsü, sürprizli ve şaşırtıcı olabilme, başkalarının göremediğini görebilme ve farklı tepkiler verebilme yeteneklerini içerir (Torrance, 1965, Akt. Öncü, 1989: 41).

Yaratıcılık geliştirilebilir veya engellenebilir bir davranış ve düşünce biçimidir. Yaratıcılığın iyi bir sanat eğitimi ile geliştirilebileceği, çevre koşulları, bireyin gözlem, algı ve duyumlarıyla ileri derecede artabileceği bir gerçektir.

Artut okul ortamında yaratıcılığı geliştirici temel etkenleri şöyle açıklamıştır.

1. Yaratıcılığa uygun koşulların hazırlanması (atölye, derslik, ilgili görsel araç gereçler vb.)

2. Çevresel faktörlerin zenginleştirilmesi, ilgili materyallerin hazırlanmasına olanak sağlanması

3. Hayal gücünü geliştirici (imgesel) oyun, müzik, öykü ve drama gibi etkinliklere yer verilmesi, yeni görüş ve düşüncelerin hayata geçirilmesine ortam sağlanması

4. Etkinlik sürecinde başlangıç ve sonuç önemlidir. Hedef davranışlar önceden belirlenir.

5. Araç gereçlerin anlam ve amaca uygun olarak seçilip, ilgili konuları çocukların düzeylerinde tutarak onların kendi yaşantısı ve çevreleriyle ilintili olmasına özen gösterilmeli.

6. Tek düze, basmakalıp etkinliklerden kaçınılmalı, öğrencileri özgün çalışmalarından ötürü destekleyerek ödül ve ceza yaptırımlarında çağdaş eğitim anlayışının gerekleri uygulanmalıdır.

7. Bazı sanat yapıtlarının tanıtılıp incelenmesine, tarihi yerlerin, müze ve sergilerin görülmesine olanak sağlanmalıdır.

8. Değerlendirme ve eleştirilerde dikkatli olunmalı, yapıcı faktörler etkili olmalıdır.

9. Drama, hikâye ve masallar yaratıcı projeler için konuya başlangıç noktalarını oluşturabilmelidir (Artut, 2004: 156-157).

Yukarıda öğrenci yaratıcılığını geliştirmek için bahsedilen koşullar yerinde bir eğitim sistemi uygulandığında geçerlidir. Günümüzde okullar öğrenci ve öğretmenlere bu imkânları tam anlamıyla sağlayamamaktadır. Çocuğun ilerideki yetişkin birey olarak kişiliğinin güçlenmesinin temellerinin atıldığı eğitim sistemimiz içinde hala yaratıcılığı arttıran çocuğun özgüven, sezgi, algı, duyum ve düşüncelerini olgunlaştıran sanat eğitimi dersleri basite alınmakta ve yıllarca değişmeyen müfredat ile yürütülmektedir. 2006–2007 eğitim–öğretim yılının yeni müfredatında K.Artut’un düşüncelerine uygun birçok etmen olsa da uygulamada okul binalarının atölye

eksiklikleri veya araç–gereç sıkıntısı çekilmektedir. Bu ve buna benzer nedenler de yaratıcılığı engelleyen etmenler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çocuğun okul yaşantı ve deneyimleri kadar çevre koşulları ve aile boyutu da yaratıcılığı etkileyen faktörlerdir. Çocuk ailesi ve çevresi tarafından destekleniyor, özgüven ve diğer imkânlar sunulabiliyorsa çocuğun yaratıcılığını engelleyen çoğu faktör ortadan kalkar.

Yaratıcılığın gelişmesinde; yeni bilgilere ulaşma imkânına sahip olmanın rolü de büyüktür. Bireyin belli bir sürede kabul görülebilecek düşünce, çözüm veya alternatif üretmesi ve bunun yanında bu üretilen çözüm veya düşüncenin esneklik ile farklı açılardan bakabilmesi ile de yaratıcılık gelişebilir. Herhangi bir olay veya düşünceye özgün ve orijinal cevaplar sunmak ve cevap aramak da yaratıcılığı geliştirebilir. Yaratıcılığı engelleyen faktörler ise yaşadığımız toplum, çevre, aile ve okul yapısı içinde oldukça fazladır.

Birey doğuştan gelen yaratıcılık yetisini iyi bir sanat eğitimi ile üst düzeye çıkarabilir. Bunun için eğitimi verecek öğretmenlerin bu konu için çok iyi eğitilmiş ve öğrenci ile öğretmen ilişkisini anlayabilen kişiler olmalıdır.

Yaratıcılık geliştirilebilir veya engellenebilir bir yetidir. İ.San'ın üzerinde durduğu gibi aşırı mükemmeliçi olma bireyi sınırlayan bir durum yaratır. Bireyin sürekli kendi yaptıklarını, düşündüklerini eleştirmesi de yaratıcılığı etkileyen bir durum yaratır. Kültür, örf ve adetler bunların yanında, yasalar, kanunlar ve yaşadığı toplumun eğitim düzeyi, kendi eğitim düzeyi hepsi birey üzerinde yapıcı ya da yıkıcı bir yaratıcılık eylemi oluşturur.

Sanatçı yaşadığı toplumun normlarını çok fazla kıramaz. Kırmaya çalışır, bunun için uğraşır fakat bir yerde yine toplumun eleştirilerine maruz kalabilir.

2.4.4. Yaratıcılığı Engelleyen Etmenler

San yaratıcılığı engelleyen etmenlerin başına ‘uygu’yu koymuştur. “Batı dillerinde confirmizm” olarak geçen bu kavram belirli bir biçime uymak anlamından çıkmakta olup, toplumsal durum ve biçimlere uyma demektir” (2003: 19).

Coon, yaratıcılığı engelleyen faktörleri dört sınıflandırma ile açıklamıştır:

a) Duygusal Engeller: Utangaçlık, aptal yerine koyulma korkusu, yanlışlık yapma korkusu, belirsizliklere karşı hoşgörü yetersizliği ve aşırı özeleştirme bu gruba girer.

b) Kültürel Engeller: Toplumsal değerler, bir kültürden diğerine değişmektedir. Bazıları yaratıcılığı desteklediği gibi bazıları da engellemektedir. Hayal etmenin boşa harcanan zaman olarak kabul edilmesi, yaratıcılığın gelişmesinde; yeni bilgilere ulaşma imkânına sahip olmanın rolü de büyüktür. Bireyin belli bir sürede kabul görülebilecek düşünce, çözüm veya alternatif üretmesi ve bunun yanında bu üretilen çözüm veya düşüncenin esneklik ile farklı açılardan bakabilmesi ile de yaratıcılık gelişebilir. Herhangi bir olay veya düşünceye özgün ve orijinal cevaplar sunmak ve cevap aramak da yaratıcılığı geliştirebilir.

Yaratıcılığı engelleyen faktörler ise yaşadığımız toplum, çevre, aile ve okul yapısı içinde oldukça fazladır.

c) Öğrenilen Engeller: Eşyaların kullanımı (fonksiyonel kalıplaşma), anlamların verilmesi, ihtimallerin beklenilmesi ve kutsallaşmış tabularla ilgili gelenek engellerini kapsamaktadır.

d) Algılama Engelleri: Adetler, problemlerin önemli olan öğelerini tanımada başarısızlığa yol açabilir.

Bunlara aşağıdaki engeller de eklenebilir.

e) Yüklü Problem Engelleri: Kalıplaşmış konular yığını olan ve belli bir süre içinde tamamlanması gereken eğitim programları da yaratıcılığa engel olabilmektedir. Çünkü programların tamamlanması, tek amaç haline gelmekte bu açıdan da öğretmenlere hesap sorulmaktadır. Bireysel gelişmeye önem vermeyen ve sadece mantıksal düşünceye dayanan eğitim sistemi de yaratıcılığı engellemektedir” (Akt, Rıza, 1997: 17).

Çocukların yaratıcılıklarını engelleyen öğretmen özelliklerini K. Artut şöyle sıralamıştır:

1. Çocukların algı, gözlem ve düşünsel gelişimini, eğitimini zenginleştirici çabalardan uzak durur. Onların yaratıcı gelişmelerine olanak sağlayan ortamları yaratamaz.

2. Çocukların cesaretini kıran, aşırı eleştiren onların motivasyonunu bozan davranışlar sergiler.

3. Çocuğun gelişim düzeyine uygun olmayan, ilgisini çekmeyen konularda çalışmaya zorlamak.

4. Farklı, özgün düşünce ve görüşlere önem vermez, hoşgörülü değildir, alan bilgisi, kültürel düzeyleri zayıf, dar ilgileri olan, yetersiz (2004: 181-182).

Yaratıcılık engellenebilir bir eylemdir. Birey çevreden gelen etkilere karşı savunmasız kalırsa yapacağı şey çevreye ayak uydurmaktır. Bunun sonucu olarak birey kendini, düşüncelerini ortaya koyarken dahi çevre ile ilişkilendirerek “bunu yapsam çevre ne der?”, “nasıl karşılar?”, yargılanır mıyım veya dışlanır mıyım?” gibi sorularla kendini sorgularken birey hem özgüvenini hem de yaratıcılık yetisini bastırmaya başlar. Yine bunun tam tersi bireyin aşırı rahatlığı ve rahatına düşkün olması da yaratıcılık üzerinde olumsuz etkiler oluşturur.

Bireyin toplumun bir takım yargılamaları karşısında belli statülere kavuşabilmek için “başka olmaya yanaşamaması, zorunlu olmadığı ve bir yaptırımla karşılaşamayacağı halde başka olmayı ve başka davranmayı (moda giyim, tavır, tutum) göze alamaması aslında kalıplardan hiç değilse belli ölçüde kurtulma ya da onları değiştirme yürekliliğini bekleyen yaratıcılığı büyük ölçüde engellemektedir.

“Uzlaşımıcılık” ya da “Uylaşımıcılık” olarak Türkçe kaynaklarda rastladığımız “Conventionalizm” ise karşı konulduğunda değişik derecelerde yaptırımları olan normatif “değer koyucu” alışkanlık, geçerlilik ve uygunluk içinde bir “Uyma” anlamındadır. “Uyma”ya kişi isterse karşı gelebilir. Uylaşımıcılık ise belki yaratıcı atılımları bir ölçüde engellerse de, ortaya konacak ürünün gerek toplum gerek kendi içinde belki bir uygunluk kazanmasını da sağlayabilecek bir etmendir. Bireyin kişisel rahatına olan düşkünlüğü, kimi zaman, yaratıcılığa karşı gelen bir etmen oluşturabilmektedir.

Bireyin yaratıcı yetisini yaşantısı boyunca engelleyen faktörler arasında, içsel özgürlükten yoksun olma, çalıştığı alan ve konu hakkında yeterli bilgiden yoksun olma, dış koşullar ve ilişkilere karşı güvensiz olma, yanlış yapmaktan, yenilgiye düşmekten, alay edilmekten korkma. Belli bir otoriteye (baba otoritesi gibi) bağımlı olma, aşırı yetkinci (mükemmelci) olma, tüm öğretim ve eğitiminde akıl ve mantıktan yana bir sistemden geçmiş olma gibi etkenler sayılabilir. Yaratıcılık için belirli bir zekâ aşaması zorunludur. Ancak çok yüksek yaratıcılık düzeyi, çok yüksek bir zekâ düzeyine dayanmayabilmektedir. Aynı şekilde yüksek bir zekâ aşaması da, aynı derecede bir yaratıcılığı içermeyebilmektedir (San, 1979: 11).

Zekânın yaratıcılıkta tek başına belirleyici bir değişken olarak düşünülmemesine ilişkin görüşün geçerli olduğu görülmektedir. Üstün zekâyâ sahip kişilerin, yaratıcı bir kimliğe sahip üstün yapıtlar üretebileceği savı veya tam tersinin doğru olmadığını savunan sanat eğitimcileri ve psikologların görüşlerinde anlamlı bir fark yoktur. Burada üstün zekâyâ sahip bireyin yaratıcı bir kimliğe sahip olabileceği gibi, zekâ düzeyi çok yüksek olmayan bireylerin de yaratıcı olabileceğine ilişkin örnekler oldukça fazladır (Artut, 2001: 127).

Araştırmacılar yüksek düzeyde zekânın, yüksek düzeyde yaratıcılığı garanti etmediğini, yaratıcılıkla zekâ arasında yüksek düzeyde bir ilişki olmadığını, daha zeki bir bireyin daha yaratıcı birey anlamına gelmediğini belirtmektedirler. Bu alandaki son araştırmalar ise yaratıcılık için minimum genel zekâ düzeyinin IQ:125 olması gerektiğini ortaya koymaktadırlar (Sungur, 1992: 13).

Görüldüğü gibi yapılan zekâ ve yaratıcılık tanımlarına dayanarak yapılan araştırmalarda ikisi arasında somut bir ilişki kurulamamıştır. Bu ilişkinin var olan zekâ tanımlarına göre arandığı gözden kaçırılmamalıdır İnsan zekâsı üzerine sürdürülen birçok araştırma da yeni bulgular elde edilip yeni savlar ortaya atılmaya devam etmektedir. Günümüz eğitim sisteminde köklü bakış açısını değiştirerek literatüre giren kabul gören savlardan biride çoklu zekâ kuramıdır.

Yaratıcılık yetisinin dünyada pek az kişinin sahip olduğu bir yeti olduğunu sanma da engelleyici rol oynamaktadır. Tek başına hırs, bir güdüleme olarak başlangıçta olumlu bir etmen ise de en yetkin en iyi olma tutkusu biçiminde gelişince

engelleyici olabilmektedir. Uzun yıllar sanatın yetenekle, yeteneğin ise yaratıcılıkla bir ilişkisi olduğu düşünülmüştür. Bu düşünce de yaratıcılığı küçük yetenekli bir azınlığın sahip olduğu bir davranış gibi göstermiştir. Her şeyden önce bu yaklaşımın sanatsal yaratıcılığı engellediğini belirtmek gerekir. Her çocuk sanatsal etkinliklerde yaratıcı olabilir. Çünkü yaratıcılık bu etkinliğin özünde vardır. Sanatsal yaratıcılığın öğrenmeyle gelişmeyeceği görüşü de yaratıcılığı engelleyen etmenler arasında sayabilir. Bu yaklaşımda iki yönlü engel yer alır.

1. Her çocuk yaratıcıdır. Dışarıdan etki ile bunun geliştirilmesine gerek yoktur.

2. Yaratıcılık doğustandır. Kimi çocuk yaratıcı olarak programlanmıştır. Dışarıdan herhangi bir çaba bu programı bozamaz.

Her iki yaklaşımda da yaratıcılık, birincide; başıboşluktan, ötekinde ise inançsızlıktan dolayı engellenmektedir. Eğitim sisteminin içinde iraksak düşünmenin uygun görülmemesi de yaratıcılığı engeller. Bu yaklaşım, sorun çözümede eldeki hazır malzemeyi kullanmayı yeğleyen sistemde farklı düşünce alanlarından yararlanarak yeni düşünceler oluşturmayı kısıtlar. Derininde, belirsizliğin ve korkunun yattığı belli kalıpların dışına çıkamama durumlarında da yaratıcılık gelişmez.

Uyguculuk (Conformizm) olarak tanımlanan bu davranış geleneklere sıkıca bağlanmakla bir anlamda benzeşir. Kişi isterse buna karşı gelebilir. Sanat tarihçisi Helen Gandner kendine ve geleceğe güvenini kaybeden kuşakların geçmişi geleceğe yeğlediğini söyler. Bu kuşaklar yeni ya da olağan dışını, salt yeni oldukları için dışlarlar. Geçmişe olan körü körüne bağlılıkları yeni başlangıçları yaratmayı da algılamayı da ketler der. “Aşırı mükemmeliyetçilik”, yapılan işi bir türlü yeterli yetkinlikte ve değerde bulamama gibi durumlar yaratıcılığı engelleyen önemli etmenlerdir.

Yaratıcılık doğası gereği hem duyarlılık ve hem de özgünlük gerektirir. Duyarlılığın kadınsı, özgünlüğün erkeksi özellik olarak algılandığı ortamlarda her iki cinsin kendi özelliklerinden uzaklaşacakları korkusu yaratıcılığı engeller. Lawrence Kubie'nin özel ilgisi yaratıcılık üzerinde nörotik davranışın kalıcı etkisidir.

Ona göre korku, suçluluk ve benzeri nörotik kişilik yönleri yaratıcı üretimi sınırlandırmaktadır.

2.5. Sanat

Sübjektif bir kavram olan sanatın kesin bir tanımını yapmak mümkün değildir. Tarihsel anlamda sanat kavramının tartışılması 19. yüzyılın sonlarında gündeme gelmiştir (Tansuğ,1982,s.51). İnsanın varoluşundan günümüze kadar sanatın varlığını görmek kaçınılmazdır. Bu sanatın insanla alakalı ve onunla var olan bir olgu olduğunu ortaya koymaktadır.

Genel olarak sanat, insanların, doğa karşısındaki duygu ve düşüncelerini çizgi, renk, biçim, ses, söz ve ritim gibi araçlarla güzel ve etkili bir biçimde, kişisel bir üslupla ifade etme çabasından doğan ruhsal bir faaliyettir (Artut, 2001: 18).

İletişim araçlarının başında gelen yazı, önce resim yazı olarak insanların karşısına çıkmıştır. Sanatçının doğadaki özellikleri farklı algılaması onu estetik ve göze hitap eden bir formda, her sembolü çizgisel bir arayışla ortaya koymasını onun yaratıcılığının bir göstergesidir. Gombrich; “Sanat” adı verilen bir şey yoktur aslında, yalnızca sanatçılar vardır (Gombrich, 1980: 4). Derken sanatçının yaratıcılığını vurgulamaktadır.

Şüphesiz ki insan sanat yapmak için mağara duvarlarına resimler yapamamıştır. Onların amacı diğer insanlara karşılaşılabilecekleri tehlikeleri çizdikleri resimlerle iletmek onları bilgilendirmek ve hatta yol göstermekti. Veya ağaç gövdelerine bir sopa ile vurarak müzik yapmak değil de insanları bazı tehlikelere karşı uyarmak için önce iletişim, ama daha sonraları sanat olmuştur. Önemli bir iletişim aracı olan sanat insan yaşantısı ile bütünleşen, toplumsal değer ve ideallerin belirlenmesinde önemli bir faktördür (Reez, 1960: 21).

Sanat, insanla doğadaki nesnel gerçekler arasındaki estetik ilişkidir. Yolcu’ya (2004: 4) göre, bu ilişkiyi oluşturan üç aşama vardır:

- Sanatçı, doğadaki maddi özellikleri algılar.

- Bu algılar, estetik amaçlar göz önünde tutularak, hoş giden biçimlere ve kalıplara dökülür.
- Sanatçıda daha önce var olan duygu ve heyecan donanımlarına yeni algılar uydurulur.

Sanatın tanımı da kendisi gibi ortaya çıkışından günümüze kadar farklılıklar göstermiş, değişik anlamlar kazanmış, farklı kavramlarla birlikte kullanılarak çok daha geniş kesimlere hitap etmiştir.

21. yüzyıla girildiğinde sanat konusunda belirgenleşmiş ve yer almış bazı görüşler vardır. Bunlardan önemlileri şunlardır: sanat simgeler aracılığıyla duygu ve düşünceleri, imge ve değerleri aktarmada önemli bir işlev üstlenebilir. Sanat nedir? sorusu yerine sanat ne içindir? Sorusunu sormayı ve buna yanıt aramayı hedefleyen bu görüş, sanatın “bir şeyi özel kılmak” olduğunu kabul etmiştir. Sanat çağlar boyunca toplumsal ve siyasal eleştiri olarak işlev görmüştür. Bireyler sanatsal bir eser yaratırken aslında bir dünya kurarlar. Bu durum çocuklarda daha açık olarak görülür. Çocuklar özgürce sanat yaparken değişik dünya durumu yaratırlar (Özsoy, 2003: 8).

Bireyler her hangi bir sanatı icra ederlerken, kendi iç dünyalarını ve duygularını da eserlerine katmaktadırlar. Özellikle çocukların, sanat yaparlarken sadece algıladıklarını kendilerince yansıtmalarına fırsat verilmeli, onların özgürlüğünü kısıtlamamalı, kendi duygularımız ve hayallerimizle onların yaratıcılığını ve özgürlüğünü engellememeliyiz.

2.6. Sanatın İlke ve Elemanları

2.6.1. Sanatın ilkeleri

2.6.1.1. Denge

Görülen ve incelenen herhangi bir konu veya olguda, izleyeni görsel olarak rahatsız etmeyen görüntüdeki objelerin eşitliği denge olarak tanımlanabilir.

Denge, iki farklı açıdan ele alınabilir. Simetrik ve asimetrik denge, farklı bir deyişle; denge karşılıklı eşit, karşılıksız eşit veya denkliktir. Sanat açısından eserin

kendi içerisindeki eşitliği söz konusudur. Bir sanat eserinde bu en basit dengedir. Karşılıksız eşitlik daha ilgi çekicidir. Birbirlerinin aynısı olmayan nesnelere dengedir, bünyesinde değişik nitelikleri de bulundurur. Özetle karşılıksız dengeyi görsel eşitlik olarak ifade edebiliriz. Şüphesiz tasarımın amacı kendisine en uygun denge tipini seçmektir. Karşılıklı denk ciddi, vakur, sade bir tesir yaratır ki bu etki dini resimlere ve yapılara, anıtlara yaraşır (Boydaş, 2007: 22).

Bir sanat eserinde, sanatın ilkelerinden biri olan denge aranmalıdır. Görsel dengesizliğin izleyende rahatsızlık uyandırmaması için, sanat eseri dengeli olmalıdır. Sanat eserinde denge, açıklık koyuluk, boşluk doluluk ve renkler açısından eşitlik olarak düşünülebilir. Doğada ki yapılanmaya dikkat ettiğimizde denge bakımından zenginlikleri görmemiz mümkündür.

2.6.1.2. Vurgu

Vurgu bir tür zıtlıktır, bir sanat eserinde kullanılan elemanlar arasındaki farkı yansıtmaktadır. Sanatçılar, izleyicinin dikkatini kendilerince en önemli olan bölüme çekmek için, zıt elemanları tasarımlarında özellikle kullanırlar. Sanatçılar ilgi çekmek için tek düzelikten kaçınırlar. Bu nedenle eserlerinde odak noktaları oluşturmaya çalışırlar.

Vurgu, bir mektupta, kitapta, şiirde altı çizilen bölüm veya kısımdır. Günlük hayatımızda belirli fikirlerin, nesnelere altını çizer, özellikle vurgularız. Vurgu sanatta hangi alanların öncelikli olacağını kontrol eder (Boydaş, 2007: 22).

Bir sanat eserinde iki önemli görsel vurgu tipi vardır. İlkinde, kullanılan sanat elemanının eserin tamamına baskın olan vurgu, diğerinde ise, bir bölgenin eserin tüm öteki bölgelerine olan hâkimiyetiyle oluşan vurgu. Sanatçı birincisinde kullandığı sanat elemanını eserin tamamına baskın olarak uygulamaktadır. Diğerinde ise vurgulamak istediği bir bölgeyi, eserindeki diğer bölgelere baskın bir şekilde yansıtmaktadır.

Bazen bir eserde özel bir alan vurgulanır. Bu alana odak nokta adı verilir. Bu nokta izleyicinin ilgisini çeken birincil noktadır. Öteki alanlar, bu alanın emrindedir. Odak nokta birkaç tane olabilir. Sanatçılar eserlerinde odak noktayı göstermek için

zıtlık, yerleşim, aynı noktaya yaklaşım, farklılık veya ayrılık gibi teknikleri kullanırlar.

Eğer sanatçı eserinde bir elemanı vurgulamak, öne çıkarmak isterse, öteki elemanları ikinci dereceye atar. Baskın eleman bütün eserde izleyicinin dikkatini kendisine çeker. Bazen bu baskın eleman öylesine güçlüdür ki bütün eser onun emrindedir.

2.6.1.3. Ahenk

Ahenk bir sanat eserinde yer alan elemanların benzerliğini vurgulamaktadır. Ahenk tekrarlar ve ince tedrici değişikliklerle sağlanır. Şiirden bir örnek verirsek, şu dizelerde daha açık görülür ve hissedilir.

Birbirleriyle ilgili ön yapı elemanlarının tekrarı (mesela farklı oranlarda üçgenler veya dörtgenler vb.) ahengi, armoniyi doğurur. Yalnız geometrik biçimleri kullanan bir tasarım, hem geometrik ve hem de serbest formları kullanan bir tasarımdan ahenklidir. Ahenk iki zıtlık arasındaki ortadır, siyah beyaz zıtlığı arasında gridir. Anne baba ilişkisi arasında çocuktur. Resimde belli bir şekilde kullanılan negatif alan (espas) bile ahenk yaratabilir. Bir eserde farklı renk, biçim, doku ve nesnelere olsa bile bunlar arasında espas (negatif alan) esere birleştirici düzen görünümünü katabilir.

Ahenk parçaların bütün içindeki nispet ve dengesinden doğar. Güzelliği daha iyi anlamak ve açıklamak için güzelin latif, yüce, hoş, mükemmel, faydalı, hakikat ve ahenk gibi diğer estetik değerlerle mukayesesi yapılmıştır. Bazı estetikçiler ahengi “Çoklukta birlik nizamı, parçayla bütün arasında tam bir denge, renk, ses veya şekiller arasında uygunluk” diye tarif etmişlerdir. Bu tanımlara göre sanat güzelliği, güzellik de ahenktir. Bunlara göre "Ahenk ve ifade bakımından mükemmel olan eser güzeldir. Ahenk zaruridir: fakat kâfi değildir. Sanat eseri güzel duyuların, fikrin ve kalbin beraberce tatmin edildiği nispette güzeldir" diyerek, güzelliği ahenkle açıklamıştır. Bu armoni musikide ritim ve seslerin, resimde renk ve çizgilerin, mimaride eserin bütünü içindeki unsurlarının birlik ve uygunluğu olarak karşımıza çıkacaktır.

Antikite'den beri estetikçiler sanatta güzelliğin kaynağı, mahiyeti ve boyutları hakkında çeşitli teoriler geliştirmişler ve güzelliği organik ve maddî güzellikler, renk, şekil, ses ve hareketlerin güzelliği; fikrî güzellikler ve manevi güzellikler olmak üzere çeşitli sınıflara ayırmışlardır. Ayrıca güzelliği daha iyi anlamak ve açıklamak için güzelin lâtif, ulvî, hoş, mükemmel, faydalı, hakikat, ahenk gibi diğer estetik değerlerle mukayesesi yapılmıştır. Netice olarak güzelliğin bu değerlere karıştırılmaması görüşü savunulmuş ve “Güzel bize kendisinden beklediğimiz şeyleri veren değil, bizi her lahza, kendisine çeken, hayrete düşüren, ruhumuzu istila eden, bizde ezeli hatıralar uyandıran şeydir. Estetik duygular ise, güzeli hatırlatan ve hazırlayan unsurlardır. Bu sebeple mahiyeti bakımından bunlar güzelden farklıdır” diyerek, güzel idesiyle estetik unsurların farklı şeyler olduğu ifade edilmiştir.

Tabiat ve sanat eserlerinde bizim hayranlık duygularımız ise hayat, hareket, çeşitlilik ve ahenkten başka bir şey değildir. Güzel bir objeyi görünce onu evvelden tanıyormuş gibi hayranlık duyarız. Aristo, güzeli nizam, tenasüp, ahenk, orantı, belirli hudut ve büyüklük gibi niteliklerin topluca uyumu olarak tarif eder. Şu var ki estetikçiler arasında güzeli ahenk ve ifade ile tarif edenler çoğunluktadır.

2.6.1.4. Oran-Orantı

Oran-orantı, proporsiyon sanat eserlerindeki belli elemanların veya bilgi objelerinin birbirleriyle veya bütünle olan ilişkisine işaret eder. Proporsiyon genellikle vurgu ile yakından ilgilidir. Proporsiyon; eşitsizlik ve eşitsizliğe hakim olmak demektir. Mimarlık proporsiyon (oran) sanatıdır. Mekân ve oran geneli içinde çok önemlidir. Mimarlığın tanımıyla özdeşleşmiş durumdadır.

Bir biçimin büyüklüğü, başka bir şeklin daha küçük niteliği ile mukayese edilir ve buda görsel bir vurgu yaratır. İzleyicinin gözü otomatik olarak daha büyük ve dominant, yani baskın olana kayar. Geçmişte sanatçılar proporsiyon ilkesini, eserlerindeki en önemli figürü veya nesnelere göstermek veya vurgulamak için kullandılar dolayısıyla önemli figürler daha az önemli olanlardan daha büyük yapılmışlardır. Bu özellik klasik öncesi sanat dönemlerinin ürünlerinde açık seçik olarak görülür. Bir objenin kendi büyüklüğünün yalnız başına bir önemi yoktur. Bir

nesneyi başka bir nesne ile mukayese etmedikçe onun ne kadar büyük ya da küçük olduğunu söyleyemeyiz, anlatamayız.

Bazı ritm ve denge düzenlemelerinin diğerlerinden daha doyurucu olmasının nedeni, kısmende olsa, orantı sorununda aramak doğru olacaktır. Tarih boyunca, doyurucu orantıların esasını oluşturduğu öne sürülen çeşitli oranlara ilişkin kuramlar ortaya atılmıştır. Bu oranların en ünlüsü, matematiksel değeri rasyonel bir sayı olarak ifade edilemeyen, ancak geometrik yöntemle kolayca belirlenebilen Altın Oran'dır (Bergil, 1988: 115).

Altın oran terimi 19. yüzyıldan itibaren kullanılmaktadır. Altın oran, tasarımda geçmişte kullanılmış, bu günde yer yer uygulanılmaktadır. Tasarım zıt elemanları bir bütün haline getirme sanatıdır. Dolayısıyla yüzeyin, birlik ve değişiklik arz edecek şekilde bölünmesinde altın orana gereksinim duyulmuştur. Birçokları insan vücuduna bu mükemmel oranların kaynağı olarak bakarlar. Bu oranlar bugünde görsel sanatlarda görülmektedir ve bu kullanımı inkâr etmek mümkün değildir.

2.6.1.5. Derecelenme

Derecelenme veya koram iki zıt kutup arasında tedrici bağlantıdır. Derecelenme yaşamla yakından ilgilidir. Çünkü doğar büyür gelişir, olgunlaşır ve her insan gibi ihtiyarlar ve ölür. Dolayısıyla insan hayatı bir derecelenme, koram örneğidir. Ağacın gövdesi, kökünden dal uçlarına kadar uygun bir derecelenme gösterir.

Derecelenme, kontrast ve ahengin özel bileşimi, doğal düzenin temel veya ortak formudur. Değişiklik, hareket ve hayata işaret eder ve bu sanatçılar için çok değerli ve faydalı bir ifade aracıdır (Boydaş, 2004: 24).

Sabah akşam gökyüzünde renkler derecelenme sergilerler. Müzikte kalın seslerden başlayıp ince seslere ulaşan gam da derecelenmeye örnektir. Derecelenmenin en güzel ve en tipik örnekleri canlı organizmaların yapısında görülür. Derecelenme doğanın ölüm ve arasındaki geçiş safhalarını anlatır. Derecelenme değişiklik, hareket ve hayata işaret eder ki, sanatçılar için çok değerli ve faydalı bir ifade aracıdır. İnsan vücudu bitkilerin toprakta başlayan yer altında ve

yer üstünde uzanan saç teli inceliğine varan ve son bulan yapıları derecelenmeye örnektir.

2.6.1.6. Hareket ve Ritim

Ritim herkesçe bilinen ve ekseri kabul gören bir özelliktir. Birbirine benzer öğelerin tekrarı diyebiliriz. Fakat tekrar ile ritim arasında çok ince bir fark vardır. Tekrar da her şey aynı, ritim de ise çok benzer öğeler vardır. Ayrıca öğeler arasında ki ilişki ritmin önemli bir özelliğidir.

Çok eski zamanlardan beri Ressamlar, iki boyutlu bir yüzey üzerinde izleyici üzerinde hareket hissi uyandırmaya çalışmışlardır. Dizi resimler en bilinen örneklerden biridir, bir diğeri ise, defter yapraklarının her birine birbirini takip eden aynı türden resimlerin, çevrilmesiyle elde edilen, birbirini izleyen görüntülerdir. Dünyanın her yerinde sanatçıların hikâyelerin anlattığı gelişmeleri aynı kompozisyon içerisinde resmettikleri görülür.

Hareket ve ritim birbirleriyle yakından ilgili iki sanat ilkesidir. Hareket izleyicinin dikkatini ilgi merkezine, vurguya çekebilir. Ritm; hareketle yakın ilgisi olan sanat ilkesidir. Ritm anlatılmaktan çok sezilir. Ritm bir sanat eserinde görsel bir tempo yaratmak için tekrarlanan elemanların dikkatli düzenlenmesiyle gerçekleştirilir. Bu tekrarlanan elemanlar, izleyicinin bakışının eserin yüzeyinde kolayca gezmesini, dolaşmasını sağlar. Hareket bir sanat eserindeki nesnelerin hareket hissi uyandırması için belli bir şekilde düzenlenmesidir. Doğaldır ki, iki boyutlu bir sanat eserinde hareket bir yanılısamadır (Boydaş, 2004: 25).

Harekete en yakın ilgisi olan sanat ilkesidir ritim. Ritim anlatılmaktan çok, sezilir. Ritim bir sanat esrinde görsel bir tempo yaratmak için tekrarlanan elemanların dikkatli düzenlenmesiyle gerçekleştirilir. Bu tekrarlanan elemanlar, izleyicinin bakışının eserin yüzeyinde kolayca gezmesini, dolaşmasını sağlar. Bilimsel araştırmalarda ortaya çıkan en hayati gerçeklerden biriside doğada temel ritimlerin mevcudiyetidir. Doğa sürekli devinim içindedir, bu yüzden güzeldir. Ritim canlı olmanın, var olmanın işaretidir. Kalp atışlarındaki aritmi, ritim bozukluğu organizmanın hastalığına işaret eder. Bu tespit sanat esri içinde geçerlidir. Ritmin iki önemli tamamlayıcısı vardır, bunlar;

- Tekrar

- Vurgu

Şöyle de ifade edebiliriz; ritim tekrarın sonucudur. Çevremizde motifleri ve bunların tekrarını hisseder ve görürüz. Sınıfta bir öğrenci motiftir, bir bakkalda raftaki kutular ve bir otoparkta park halindeki arabaların her biri birer motiftir. Heykel ve mimaride tekrarlanan üç boyutlu motife parça adı verilir. Motif ve aralıkların farklı düzenlemesiyle değişik ritimler yaratılır. Düzenli ritim, değişken ritim, akıcı ritim, ilerleyen ritim, tesadüfî ritim, vb. ritmin temel ilkesi olan ve farklı uygulamaları görülen tekrar egemenliğine ve birliğe işaret eder. Esasen tasarım ilkeleri birbirleriyle ilgilidirler ve bu ilkelerden birisinin bozukluğu birliğe tesir eder.

2.6.2. Kompozisyon İçinde Desen

2.6.2.1. Desen-Renk

İlk insanların, mağara duvarlarına yapmış olduğu resimlerdeki, çalışma tarzını belirleyebilmemiz son derece sınırlı olsa bile, şunu biliyoruz ki; insanoğlu renkten önce çizgiyi keşfetmiştir.

Bir dönem sembolize renkler kullanılırken, sonraları Rönesans'da ölü doğanın taklidi, renkler ve desenler kullanılmaya başlanılmıştır. Renk perspektifi resimlerde yoğun ışık-gölge, kesin kontur çizgilerinin obje figür çevrelerinde görünmesine engel olmakta, renklerde, gerçek şiddetini yitirmektedir. Bunlarda ışığın ortaya çıkması için, gölgeli bölümlerin çoğalması gerekmektedir.

Bundan dolayıdır ki, klasik sanatın paleti kahverengidir. Orijinal renkler yerine, koyu pas rengi ve kimi koyu griler hakim olmaktadır. Bunlar resim içinde tonlamalar yaparak çizginin de, perspektif yapmasına yardımcıdır, oylumu kuvvetlendirirler. Barokta ise, renge derinlik veren çizgiler, lekesel gölgeli desen türüne girer.

“Ancak ne olmuştu Cezanne'ın sağlam biçim endişesi; nerede kalmıştı onun geometri üzerine oturtmak istediği doğa biçimleri. Biz onun amacının ayrıca renge, renkle karşılık vermek olduğunu da biliyoruz. Görülüyor ki, Cezanne, biçimi dikkate almayan izlenimcilerin renk çözümlmelerini benimsemekle kendi bulduğu, nesnelerin geometrik biçimlere oturtulmasını amaçlayan sağlam kuruluş prensibi ile çelişkiye düşüyordu” (Turani, 1998: 44)

Demek ki yalın renkler, nesnelerin üç boyutlu yani modleli olarak biçimlendirilmesine olanak vermiyor. Dolayısıyla 19'uncu yüzyılda, renkle

biçimlendirmenin getirdiği, nesnenin hacimli anlatımını resimden uzaklaştırma oluyor.

“Burada altının çizilmesinde yarar görülen en önemli noktalarından biri, monarşik dönemlerin tümünün, nesnenin biçimlenmesi için rengi araç olarak kullandığı; 19’uncu yy. dan bu yana ise; rengin, biçime kendini feda ettirmediği ve hatta nesnenin asli biçimini resimden attırdığıdır. Aslında bu, rengin resme egemen oluşu, kendi başına insan duygularının karşılığı olabilme gücünü göstermesi ve bu özelliğinin de sanatçı tarafından anlaşılmasıyla ilgilidir” (Turani, 1998: 45)

“Günümüzde sanatçılar, renkli veya renksiz çizgilerini, boya resimlerinin üzerinde serbestçe dolaştırarak, çizgi-renk ilişkisiyle espas yakalamaya çalışmaktadırlar” (Yıldırım, 1995: 265).

Tabiata hakikatte biçimi çevreleyen kontur çizgisi olmadığı için, empresyonistler de biçimi tümüyle ortaya çıkaracak kontur çizgisini kullanmamışlardır. Bununla beraber, bazen kontur çizgisini doku yaptırarak, bazı zamanda lekese çizgi şeklinde uyguladılar, rengi de, fırça tuşları ile parça parça ve açık tonlarda kullanmışlardır.

“Rengin desenle anlatımı, zengin bir yaratışa imkân verir. Çok çeşitli ve etkili biçimlerde yer alabilir. Desen, rengi anlatabilmede, düşüncenin sağladığı geniş imkânlarla, renkli bir görünüm sağlayabilir. Her devirde sanatçılar desene verdikleri önemle, geniş ve derin renkli görünümler yaratmışlardır. Sert, vurgulu ya da, nötr valör ve renklerle yaratılan renkli ve renksiz desenler, yerine göre kalın, ince, geniş, dar, uzun, kısa biçimlerde değişik tonlarda icat edilerek uyarıcı etkiler yaratabilir (Bigalı, 1976: 221)

“20. yüzyıldaki birçok sanat görüşünde biçimler sembol görüntü verirken, renkler de, sembol renk haline dönüştürülmüştür. Biçimleri bazen renkli çizgiler oluştururken, renkli yüzeyleri de, kalın çizgiler oluşturmuştur. Rengin, resim sanatında kullanımı, dönemlere ve akımlara göre farklılıklar göstermekle birlikte, rengin bilimsel olarak incelenip, nesnelere bağımsız olarak kullanılması modern sanata denk düşmektedir” (Yıldırım, 1995: 267)

Sonuç olarak boya ve desen hiçbir zaman ayrı düşünülemez, çizgiyi boşlukla doluluk arasındaki sınır olarak tanımladığımız gibi, lekeler ve renkler arasındaki sınır olarak da tanımlayabildiğimize göre, sanatçının desendeki düşüncesi boyada da sürecektir.

2.6.2.2. Desen-Işık Gölge, Valör, Pasaj

“Çizgiyi ışık gölge içinde anlayabilmek için, doğadaki ışık alan her nesnenin en az üç çizgi taşıdığı unutulmamalıdır. Her nesne, iki kaşılıklı, birde formun içini,

geniş iki alana bölen; ışık ve gölgeli kısımdan oluşur. İşte bu ışıkla gölgenin sınırında, üçüncü bir çizgi meydana gelir. Bu çizgi hacmi ikiye böler. Bu üç kontur, gölgeli bir desen anlayışı içinde anlam kazanır ve bölgelerine göre değerlendirilir. Yerine göre; biri kuvvetli öteki zayıf, üçüncüsü de, hükümden kaldırılarak yön kazanır. Bu üç çizgi, resim ekranında, her bölgede aynı derecede anlatıma girerse, yüzeysellik gösterir. Yalın kontur biçiminde olur. Plan yaparak mekân yaratmaz” (Yıldırım, 1995: 268)

“Eğer resim kendi içinde nesnelere ışıklandırılmış gölgelerini kapsamıyorsa bu resmin ışıkla bağlantısı doğal, dış ışık kaynaklarına dönük bir bağıntıdır. Bu daha çok doğu ve İslâm resmi için geçerlidir. Buna karşılık batı resminde, özellikle Rönesans'tan sonra, resim kendi ışığını araştırmaya koyulmuş ve bu araştırma, Caravaggio, Rembrandt gibi ustalarda ışık-gölge kontrastlarını vurgulayan her resminde ışık gizemli bir kaynaktan doğuyor gibidir” (Tansuğ, 1993: 13).

“Floransalı büyük yenilikçiler ise renkten çok çizime önem veriyorlardı. Bu elbette onların tablolarının renk yönünden nefis olmadığı anlamına gelmez, hatta tersi doğrudur bunun, ama bu sanatçıların pek azı, rengi, bir tablonun çeşitli figür ve biçimlerini bir bütün içinde kaynaştırmada kullanılan belli başlı araçlardan biri sayıyordu. Daha fırçalarını boyaya sokmadan, perspektif ve kompozisyon aracılığıyla bu amaca ulaşmayı yeğliyorlardı” (Gombrich, 1992: 249)

“Belki Kuzey İtalya'nın yakın merkezlerinde Leonardo'nun kimi izleyicilerinin yapıtlarını inceleme, böylece de açık-koyu alanında o, tümünden yeni etkiler elde etmiş ve sonraki resim okullarını geniş ölçüde etkilemiştir” (Gombrich, 1992: 257).

“En büyük renk ustaları, birkaç kara değintiyle (touche) de ışığı yaratma gizini öğrenmişlerdi” (Gombrich, 1992: 259).

“Görülüyor ki, önce modleye bağlı olarak ortaya çıkan bu açık-koyu lekeler, giderek bağımsız kompozisyon öğeleri olmuştur. Daha doğrusu bu ekeler, doğada edinilebilen izlenimler dışında bir değer olarak resimde yer almaktadır” (Turani, 1978: 56).

“Çok nüanslı açık-koyu lekelerin ilk çıkış nedeni modle işleminin olduğu halde, yapılan gözlemlerin ortaya koyduğu gibi, bunlar giderek bağımsız resimsel öğeler haline gelmektedir (Turani, 1978: 57).

"Demek ki, modleli ve ışık-gölgeli resimlerde ortaya çıkan çok nüanslı açık-koyu değerler, soyut resimlerde de devam etme olanağı bulabilmektedir. Bu

gözlemin değerlendirilmesinden de çok nüanslı açık-koyu lekelerin, optik görüntü resmine paralel olarak, soyut feza boşluğu etkisi yaratmada kullanılabileceği çıkarılmaktadır" (Turani, 1978: 59).

“Işık-gölge, resim içinde ışığın gelmesi ve dağılmasıdır. Beraberinde gölgeyi de getirir. Işık-gölge içindeki bir biçim her yeri ile fona karışmaz. Açıktan koyuya doğru aydınlanan biçimde ışıklı, yarım aydınlık, karanlık bölüm çizginin ya bol tarama sistemi ile ya da, yumuşak bir malzeme ile yapılır. 15. Ve 16. Yüzyılın sanatçıları yumuşak geçişler için füzün, tebeşir kalem, sanginleri kullandılar. Rembrandt ve bazı sanatçılarda ışığı daha iyi göstermek için kurum boyası ve sepya ile çalıştılar” (Yıldırım, 1995: 268)

“Sonuç olarak, yatay-dikey ya da birbirlerine dik ya da dike çok yakın gelen doğrultular, figüratif olsun olmasın tüm resimlerde yer almaktadır. Ancak, figüratif resimlerdeki doğrultular ve diklikler, figür, nesne ve mimari bahaneleriyle ya da ışık-gölge ve serbest lekelerle işaret edildiği halde, soyut yapıtlarda bağımsız çizgi, yüzey ve açık-koyu kontrastlarla kompozisyon yüzeyinde görülür biçimde oluşturulmaktadır. Ayrıca, bu kompozisyon geometrisi, yapıt figüratif olsun ya da olmasın, denge sorununun da çözüm koşulu olmaktadır” (Turani, 1978: 65)

Cezanne, resme olduğu kadar çizime ve kompozisyona; ton ve renklere olduğu kadar biçimlerin sağlamlığına ve kalıcılığına özen gösteriyor, resmin bu iki yönünün birbirinden kesinlikle ayrılamayacağını Emile Bernard'a bir mektubuyla şöyle ifade ediyordu.

“Ressam bir konunun resmini yaparken, aynı zamanda yavaş yavaş, onun şeklini de çizmektedir ve tabloda ki renk uyumları geliştikçe, çizimde daha belirginlik kazanır. Renk, tüm parlaklığını ve zenginliğini kazandığında, biçim de tamamlanmış demektir. Çizimin ve biçimlendirmenin sırrı, tonları birbirine kontrast ya da uyum oluşturacak şekilde düzenlemekte yatar” (Serullaz, 1991: 10)

Resim sanatının, kurucu ve yapıcı temel elemanlarından biri valördür. Desenin valör armonisi, koyu-açık ve yarım aydınlık bu üç tonun, farklı perdelerinin, sistemli bir bütünlük ve sadelikte kullanılmasıdır.

“Desen; renk, doku, şekil, volöre sahip olabilir ya da, bu elemanları çeşitli imkân ve kullanma arzı ile anlatabilir, yaratabilir. Bu elemanlar çizgiyi ve çizgi elemanlarını oluşturabilir. Birbirlerine bir biçim içinde, sık olarak yaklaştırılan çizgilerde; doku ya da ton (valör) yaratabilir” (Yıldırım, 1995: 269).

Resim de ton (valör) deyiminin öteden beri kullanıldığını görmekteyiz. “Ton sorunu resmin daha çok ışıkla olan bağıntılarıyla ilgilidir. Müzik alanında da çok kullanılan ve ses derecelenmesini gösteren bu deyim resimde ışığa bağlı bir renk derecelenmesini ifade eder” (Tansuğ, 1993: 12).

Her resim çalışmasında, onu meydana getiren elemanlar bakımından; biçim mekân ilişkisi söz konusu olmalıdır. Bu iki unsuru birbirine bağlamada en önemli faktör pasajdır (geçiştir). Pasaj unsuru, biçim üzerinde gerçeğe uygun görünümü bulmak amacıyla uygulanmakla, resimde akıcılığı ve yumuşaklığı oraya çıkarır.

2.6.2.3. Desen-Geometri, Biçim

Geometrik düzen, resim konusunu, biçimlerle aktaran çizgilerin organizasyonudur.

“Çağımız sanatında büyük önem kazanan geometrinin, aslında resmin kuruluşunu etkilemesi nedeniyle, desen çalışmalarının gözlemine ve değerlendirilmesine özellikle yer verilmiştir” (Turanî, 1978: 8).

“Resimde yer alan geometrik işlemlerin çok yönlü olduğu, bizzat yapıtların incelenmesiyle saptanmıştı. Ancak, geometrik işlemlerin kesin bir ön motifin çıkarılmasına hizmet ettiği görülüyor. Bunun kanıtlanması ile geometrik işlemlerin önceden saptanan peşin bir motifle değil, giderek belirlenen bir biçime hizmet ettiği ve bu nedenle resimde ki yerini aldığı açıklanmış olacaktır. Bunun anlamı, resimde yer alan öğelerde ya da bunların kompozisyonunda rol oynayan geometrik işlemlerin, ancak çalışma sırasında oluşabileceğidir (Turanî, 1978: 75)

Kısacası, resimsel geometri, yapıt organizmasının oluşum mantığıdır ve her birinde ayrı bir biçimde gelişeceği anlaşılmaktadır. Bu nedenle, sanatçı için resmin, yapıt görüntüsünden çok, bu işlemler geometrisinin sonucu olduğu ortaya çıkmaktadır. Zaten, sanatçıyı da çeken, onu arama serüvenidir

“Resimde biçim sorunu, taşıdığı özden, içerikten sıyrılarak ele alınamaz. Genellikle resim biçimleri ya organiktir, yani doğadaki oluşu sıkı sıkıya izler, ya da semboliktir. Sembolik biçim bir bakıma mutlak, geometrikleşmiş, değişmez kılınmış biçimdir” (Tansuğ, 1993: 15).

Biçimin geometrisi, kesintisiz yalın çizgiyle kesin olarak belli olur. Modleli çizgilerde ise, yüzeylerin kabarma ve çukurlaşmaları, konturun içindeki kalın çizgiler, ışık ve gölgelerin bağımsız kitleleri haline dönüşünce, hemen hareketlilik kazanır ve bu bölge lekelerinde geometrik şekiller aranmaz.

“Desen “biçim”le kendini ortaya çıkarır. Yalın çizgi düzlemselliği belirtir, her şeyin aynı anda görülmesini sağlar. Gölgesel modleli gölgesel desenler ise biçimleri yarı göstererek derinliği destekler” (Yıldırım, 1995: 272).

“Desen biçim değildir; biçimi görme tarzıdır.” Diyen Degas, sadece kendi çağı için söylediği bu sözle, adeta tüm gelecek sanatlarda deseni dolayısıyla da biçimi tarif etmiştir” (Yıldırım,1995: 272).

Her hangi bir objenin, dış görünüşü ya da bir resmin özü de biçim olarak algılanabilir, bilinen objelerde biçim, belli konunun plastik açıdan ele alınıp, dile getirilişidir. Bu sebeptendir ki biçim, o objenin hem canlandırılışı, aynı zamanda da sanatçının bu süreç içinde kattığı duygularının belirtisidir.

2.6.2.4. Desen-Perspektif, Espas

“Görsel derinlik izleniminin yaratılması için bir yüzey içerisinde desen, mesafe içinde yüzeyi bölebilir ya da kendi aralarında ekranlar oluşturur ki, buna desende espas denir. Bütün sanatlar belli bir espas içerir. Resim sanatı da, yapısı gereği derinliksiz düşünülemez. Fakat derinlik kavramı da yüzyıllara göre değişim göstermiştir. Bunlardan perspektif gerçeği yansıtmadan çok, sanat tarihi içinde yorum çeşitlerinden biridir” (Yıldırım, 1995: 273)

Perspektifi, bir göz yanılgısı olarak tanımlamak doğru olacaktır. Aslında aynı boyda, aynı büyüklükte olduğunu bildiğimiz varlıkların, değişik mesafelerden değişik boy ve değişik büyüklükte görülmesi, bunları çizgilerle kâğıda aktarılmasını da çizgi perspektifi olarak tanımlıyoruz.

Valör zıtlıkları, desenlerin öne, arkaya, geriye gitmesine yardım edebilir ve espas oluşturur. Bunun yanı sıra boşlukta kıvrılan, bükülen, uzayıp giden bir desen, çeşitli ton değerlerini yansıtarak espas oluşturur.

“Desen renkle anlatıldığı zaman mesafe özellikleri daha açık ve seçik görülebilir. Sıcak renkli desenin yakını, soğuk renkli desenlerin uzağı gösterdiği gibi bilinen fiziksel bir gerçektir. Desende, çizgi bindirmeleri tuşlu, lekeli çizgilerde incelik kalınlaşması, eğrilip kırılması, kıvrılması, bol demet halinde bir araya gelmesi, zıt tonda çizgilerin arka arkaya kullanılması, çizgiler arasındaki şeffaflık, desenlerin bulutlanması, şekilde yoğun halde kullanılması, çizginin ton değerleri taşıması vb. espas ve perspektif yaratır” (Yıldırım, 1995: 273)

Yukarıda, çizgi perspektifi olarak nitelendirdiğimiz, göz yanılgısını; aynı şiddetteki renkleri, farklı mesafelerde, farklı canlılıklarda görmemiz kaçınılmazdır.

Gözümüzle renk arasındaki hava tabakasının kalınlığı, uzaktaki rengi daha soluk, daha az şiddette görmemizin nedenidir ki, hava perspektifi olarak tanımlamaktayız.

Desen yardımıyla, derinlik çeşitlemesinin sınırı çok geniştir. Desende çizgilerin şiddetli veya yumuşak kullanılması derinlik yanılsaması yaratır. Çizgilerde yaratılan uzak, yakın hissi de, perspektifi veya espası oluşturur. Buna karşılık genel eğilim, izleyici ile yapıt arasındaki alanı, mesafeyi küçültmeye yöneliktir. Mısır resminde, zeminin düz bir boşluk olması ve bu boş zemin üzerine, geometrik çizgili desenlerin bir figür, bir boşluk şeklinde dizilişi ve figürlerin hiyerarşiye göre yerleşimi espas hissini uyandırır. Yunan sanatında rakursi ve çizgi bindirmeleriyle, Helenistik sanatta çizgi valörleriyle derinlik elde edilmeye çalışılmıştır.

Eski Mısır resimlerinde görülen figür ve biçimlerin yan yana, üst üste sıralanarak ve önemlerine göre büyültüp küçültülerek yapılan düzenlemeye paralel perspektif adı verilir. Perspektifin bir metot olarak ortaya çıkması ve bu konuda ilk yazılı örnekler Rönesans İtalyası'nda görüldü. Sanatçılar, içlerindeki "gerçeğe sadık kalma" ihtiyacı büyüdükçe, perspektif konusunda daha titiz bir gayret içine girmişlerdir. Hacim duygusunun mükemmelliğini yakalamak için vazgeçilmez bir koşuldur.

2.6.2.5. Desen-Doku

Desen ile çeşitli dokunma ve derinlik hissi uyandırabilen, görsel plastik duyguyu harekete geçirebilecek çeşitli dokusal etkiler yaratılabilir. Bir biçim içinde birbirine sık olarak yaklaştırılan çizgiler doku oluştururlar. Doku olayı her dönemde sanatçılar tarafından farklı amaçlarla kullanılmışlardır. Çizgilerle yaratılan dokular, resimde alanı güçlendirir, desenin hacim kazanmasını sağlar. Resim de düzlemselliği ortaya çıkarmaya yarar. "Tuşlu ekspresif çizgiler de desende doku yaratan çizgilerdir" (Bigalı, 1976: 221).

Çizgisel dokudan, desende yüzeyleri bölmek içinde yararlanılabilir. Desenin çizgileri ve lekeleri yüzeylerde boşluk ve doluluk etkisi elde etmede en güçlü etken olarak oraya çıkar.

“Çeşitli çizgi gurupları, biçimin etkisini artırabilmek için, dik, yatık ve diyagonal eksenlere paralel yönlerde bulunarak örgüler yapabilirler. Desende her malzeme ve araç, kendi yapısına özgü dokusal özellikler taşıyabilir. Örneğin; sert fırçalar, dalgalı, düz noktalı çizgiler oluşturabilirler. İnce kıl fırçalar, sulu ve ince bir boyaya batırıldıktan sonra hafif ve ince çizgiler, kalın boyaya batırılan fırçalar kalınlık ve inceliğine göre çizgi çeşitleri ve doku farklılıkları yapabilirler. Çizgilerin şeffaflaşarak birbiri üzerine bindirme yapmaları, desende doku oluşturur” (Yıldırım, 1995: 276)

Desenlerde, çizginin kullanılma şekli, sıklığı, seyrekliği, şiddeti (inceliği-kalınlığı) resmin yüzeyinde doku etkisi yapar. “Dubuffet'in resimlerindeki dokuyu, kalın boya tabakası üzerine adeta kazınarak oluşturduğu çizgilerle vermiştir” (Lynton,1982: 280).

2.6.2.6. Kontür, Çizgisel ve Gölgesel Desen

Her dönemin kendine has tavrını yansıtan desen, aynı zamanda da her sanatçının kendi kişisel tavrı ile de çizimi karakterini belirlemektedir. Zira desen sanatçının kişiliğini de yansıtmaktadır, aksi halde deseni sadece mekanik bir aktarış olarak görmemiz gerekecektir.

“Sanatçılar desenlerinde, biçimleri, ışığı, hareketi ve dışa vurumu yansıtan değişik ve birbirine karşıt olan birçok tarzı kullanmışlardır. Deseni, çizmek için sileks taşının çelik kalem yerine kullanıldığı mağara döneminden bu yana, çeşitli yöntemler bulmuştur” (Yıldırım, 1995: 278).

Sanatçılar seçtikleri çizgi karakterleriyle oluşturdukları desen tarzlarını, çizgisel ve gölgesel olarak isimlendirmişlerdir. Bu desen çeşitlerine, kontür ve ekspretif desen tarzları da katılarak çoğaltılabilir. “Belirli dönemlerde, biçimlerin yalnız çevre çizgileri çizilmiş, iç kısımları gölgesiz bırakılmış veya gölge değişiklikleri bazen keskin, bazen de çapraz çizgilerle belirtilerek, ışık-gölge oyunlarına gidilmiştir” (Yıldırım, 1995: 278).

Bir deseni çizerken, her sanatçı şeklin sınırlarını ve karakterini ortaya çıkaran deseni kendine göre yorumlayacaktır. Bir desen sanatçısının karakterini

yansıtmalıdır. Desene baktığımızda kullanılan çizgi ve elemanlara göre şu sanatçının desenidir diyebilmeliyiz.

“Kişisel formlar desenle belirir ve şeklin sınırı her sanatçı için önem taşımaktadır. Bu çeşitlilikte bazı sanatçılar şekillerini keskin, sert veya yalın çizgilerle, bazıları da; sisli, belirsiz ve koyu tonlu çizgilerle betimlemişlerdir” (Yıldırım, 1995: 278).

Çizgi değerlerini kullanmadan, kısa keskin çizgileri kübist ve ekspresyonist sanatçılar kullanmışlardır. Kontür çizgi tekniğini hiç modle yapmadan, biçimi çevreleyen tek değerli bir çizgi, şekli, rengi, valörü ayırıcı özellik taşıyan bir çizim olarak tanımlayabiliriz. İki boyutlu yüzeyin desenleri olan bu teknikte derinlik ve üçüncü boyut sanatçıyı ilgilendirmemektedir.

Işık-gölge etkisini tarama yoluyla sağlayarak, üç boyutlu bir görünüm elde ettiğimiz çizgisel desenlerde, kontür çizginin sertliği tarama tonlarıyla biraz yumuşamış şekilde ortaya çıkar. “Çizgisel desen, çizgileri göstermeyi amaçlarken, gölgesel desen de kitleleri gösterir. Çizgisel desen de, çizgiler bir şekli ötekenden kesin olarak ayırırlar. Yani, çizgisel desen, biçimin silüetini daha keskin bir şekilde belirtmek için tercih edilir” (Yıldırım, 1995: 279).

Çizgisel desende amaç, gölgelerle verilmek istenen hareket değildir. Bu nedenle çizgisel desende hareketler daha sert, daha katıdır, burada biçimin tanımlanması ve belirgin olması amaç olmuştur. Dolayısıyla çizgisel desende en ufak çizgi parçasından bile gereksiz diye vazgeçmemiz düşünülemez. Çizgisel yalın desende hiç kesilmeyen ritmik, uzun bir şekilde akan çizgiler kullanılır. “Çizgisel desen, üç boyutlu olarak duyulanmış bir bellilik üslubu olduğundan biçimlerin, hep biteviye sağlam ve belirli sınırlanışları kabartılarla dokunma hissini uyandırır. Bu desende, desenle betimlenen biçim aynıdır” (Yıldırım, 1995: 280).

Mekân ilişkisi, çizgisel desende verilmek istendiğinde; üç boyutluluk izlenimini ışık ve gölge ile verirken, çizgi onlarla eşit bir değer alır. "15. yüzyılın düzgün ve sürekli olan çevre çizgisinin yerine, 16. Yüzyılda gölgesel desenin kırık modleli çizgisi geçmiştir." (Yıldırım, 1995: 280)

Gözün rahat izleyebildiği çizgisel yalın desen, biçimin çevresini devamlılık arz ederek, dolanan yol demektir. Buna karşın belirli sınırlar olmamasına rağmen, ışık-gölge ile sınırların tamamen yok edilmediği gölgesel desende bazı yerlerde bir parça kontur belirir, fakat çizgisel desendeki gibi devamlılık arzeden bir çizgi olmayacaktır. Biçimlerde hareketlilik, yalın çizginin ortadan kalkmasıyla başlar.

“Sanatçılar, açık-koyu leke değerleriyle de, desen çalışırlar. Bu desenlerde amaç, kompozisyon içinde biçim ile mekânın birleştirilmesi veya biçimin kendi içinde perspektif ya da espasını oluşturmasıdır. modleye bağlı olarak ortaya çıkan desendeki bu koyu tonlar, gölge yerini tutmuşlardır” (Yıldırım, 1995: 281).

Desende derinlik etkisi yaratan tonlar, gölgesel desende mekân ilişkisini ortaya çıkarır. Tonlamadaki bu ara değerler ve çizgideki şiddet farklılıkları biçimdeki ışığın sezdirilebilmesinde yardımcı olur. Bu nedenle sanatçılar ışığı göstermek için yalın çizgi yerine gölgeden yararlanırlar. “17. yüzyılda barokla başlayan ve 18. yüzyılda Goya'nın desenleriyle son bulan, gölgesel koyu tonlu desen tekniği yerini, David ve İngres'in yalın desenine bırakmıştır. Ancak Deacroix'in desenleri, tekrar gölgesel deseni başlatmıştır” (Yıldırım, 1995: 281)

Desen gerek çizgisel, gerekse gölgesel olsun çağımızda da hemen hemen her sanatçının çalışmaları arasında önemli bir yer tutar.

2.6.3. Sanatın Elemanları

2.6.3.1. Nokta

Resim-İş uygulama çalışmalarında bilinçli hareket ederek, daha başarılı sonuçların ele alınabilmesi için sanatın ilke ve elemanları bilinmelidir. Öğrencilerin resim dersinde yaptıkları uygulama çalışmalarında kompozisyonlarını oluştururken bu bilgiler doğrultusunda çalışmaları başarıyı artırır (Buyurgan, 2001: 53)

Plastik sanat elemanlarından olan estetiğin, güzelliğin, görünüşün yaratımında kullanılan teknik, temel bir öge olan nokta; boyutsuz bir eleman olarak tanımlanır. Bireyin gözünün görüp algılayabildiği en küçük, minik “boyutsuzluk” ögesi, plastik sanat elemanlarından noktadır.

Malzemesi, yapısı ne olursa olsun, üstüne düşen ışıklarla etki yoğunluğu kazanan en-boy olarak hiçbir “ölçü” algısı üretmeyen, “elemanter

parçacık” noktadır. Kısaca, insanın görsel algıya bağlı olarak ürettiği en küçük boyutsuz “işaret” noktadır (Atalayer, 1994: 143-144).

Paul Klee’ye göre düz kağıt üzerinde kalemin dokunmasıyla beliren nokta çıkış noktası olmaktadır. Bu nokta kalemi tutan elin enerjisiyle yüklüdür. Noktanın bir hat üzerindeki dizesinden çizgi, çizgilerin belli bir amaçla yan yana gelmesinden şekiller, şemalar, krokiler; bu çizgilerin değer kazanmasıyla da şekiller ve şemalar hacim kazanır. Noktaların bir düzlem, yüzey üzerinde yan yana gelmelerinden de lekeler oluşur. Lekeleri oluşturan noktaların sıklıkları veya seyreklikleri biçimsel değişiklikleriyle farklı ifadeler kazanır.

Yoğun bir biçimde guruplaşmış noktalar koyu, güçlü bir etki bırakır. Seyrek kullanılan alanlarda ise güçsüz bir ifade kanır. Bu açık-koyu alanlardaki değişiklikler hareketliliği, dinamizmi, sürekliliği ifadelendirirler.

Geometriye göre iki doğrunun kesişmesinden meydana gelir. Nokta ne kadar geniş olursa olsun nokta olarak etki bırakır. Yalnız bulunduğu yere göre büyüklüğü ve şiddeti değişmektedir. Sanat çalışmalarında değişmelere enen uygun düşen noktadır. Bir karenin ortasına konulan küçük bir nokta da kuvvetin etkisini görürüz. Yalnız bu nokta ve yüzey daima bağlantılı olmalıdır, aksi halde çok büyük bir nokta küçük seçilmiş yüzeyden taşacaktır veya çok geniş bir yüzey noktanın şiddetini zayıflatıp etkisiz bırakacaktır. Noktanın yüzey üzerindeki sayısı arttıkça etkileri değişik olacaktır. Yüzey üzerinde hareketli ve ritmik bir durum kazanır. Düzenlemelerde serbest nokta sıralamasına yer verilmesi ilginçliği artırır.

2.6.3.2. Çizgi

Sanatın çizgiyle başladığı bir gerçek. Yani nokta, onu başlangıç kabul eden bir mesafe boyutunda uzandığı zaman çizgi meydana gelir. Çizgi, hareket ederek ve sınırlayarak meydana getirdiği biçimden başka; gerektiği kadar ve düzenli kullanıldığında doğal olarak ritmi de sağlar. En önemli özelliği kütle veya somut biçimi gösterebilmesidir. Çizgi, bir noktanın hareket durumu olarak tarif edilebildiği gibi, uzunluk ve genişliği olan şekil olarak da tanımlanabilir ve ayrıca formlar

arasındaki devamlılık olarak da belirtilebilir. Çizgi, biçim ve plânların kenarlarını tanımlar ve plân yüzeyin etkisini açık seçik belli eder.

Çizgi tabiatta yoktur. Ancak biz resim yaparken, lekelerin arasındaki sınırı, yüzeylerin kesiştiği kısımları veya Aristo'nun dediği gibi; boşlukla doluluk arasındaki sınırları çizgi ile ifade ederiz. Çizginin açık veya koyu değerleri ise, ifade etmek istediği lekenin açık ve koyuluğuyla ilintilidir. Bir desende çizgilerin açık ve koyuluğu; o çizginin bitişiğinde gösterdiği değerde bir leke olduğunun ifadesidir.

Görsel anlatım elemanları kapsamına giren çizgi, aynı zaman da ilk anlatım unsurudur. Resim sanatının temel elemanlarından olan çizgi, resim yüzeyinin oluşturulmasında denge ve uyum ilişkisiyle canlı ve kaliteli olma ifadesini bulur. Çizgi doku, valör, form ve renge kıyasla en yalın ifade biçimidir. Plastik anlamda biçimi oluşturan belirgin elemanlardan birisidir. Çizgi; "yüzey üzerinde nesnenin ilk dış sınırlandırma eylemi olduğu için renkten önce gelir. Resmin salt çizgilendirme isteğinden doğduğu bile ifade edilmiştir. Nitekim tarih öncesi insanın resim dünyasında da, ilkel insanda da çocukta da çizgi bu temel eğilimi belirler ve resim diliyle, ifadenin aracı olur" (Tansuğ, 1973: 14)

Kapalı olan veya olmayan bütün şekilleri çizgiler yaratır. Çizgilerin mümkün olan bütün düzenleri, kafamızda düşündüklerimizin ortaya çıkması ve anlatılabilmesi için en uygun yoldur. Çizgilerin kalınlıklarının değişimi ve benzeri farklı teknik ve hileler kompozisyonun yapısını kuvvetlendirmek için yararlıdır. Kısacası çizgi, formun bütün ifadelerinde kesin olarak egemendir; etkilidir ve bir kompozisyonun tümünde çizgi başlangıç noktasıdır.

Bigalı'ya (1984: 182) göre çizgi ifadenin temeli, başlangıcı ve denge unsurudur. Çizginin temel kavramı iki karakter gösterir. Biri sert ve gergin biçimiyle geometrik, öteki tabiat formlarının tanıttığı yumuşak, kaligrafik, sertlik ve netlikten mahrum çizgidir. Çizgi kütlenin içindedir, bir şeklin belirlenmesinde, kontur olarak çizilir. Resimde ifadenin bir yönüdür. Çizgi boşluğu tanıtıcı veya bir karakteri belirleyici biçim ifade edebilir. Çizgi, birbiri ardına sıralanmış değişik yönlerdeki sınır belirleyici hat olarak tanımlanabilir.

Çizgi, bir plânın konturlarını veya bir hacmin sınırlarını çizerek "biçim"i meydana getirir. Bir objenin formunu tanımlama ve onu bilmemizde biçim temeldir, esastır. Formu ve onun zeminden ayrılıp görsel bir kontrast oluşturması, formun biçimini algılamamıza bağlıdır. Mimaride mekânı çevreleyen plânlar (döşeme, duvarlar ve tavan), bir mekân örtüsü içinde açılışlar (pencereler, kapılar), bina

formlarının siluet biçimleri hep çizgi ifadeleridir. Çizgiden plâna geçerken iki paralel çizgi bir plânı görsel olarak tanımlar; bilinen görsel ilişkileri, aralarında gerilmiş bir membran etkisi verebilir. Çizgiler birbirlerine yaklaştıkça plân etkisi artar ve bir seri paralel çizgilerin tekrarı, plân algısını daha da kuvvetlendirir.

Çizgisel elemanlar ufak ölçeklerde çizgiler; hacim, plân yüzeyler ve kenarların bağlantısını kurar. Binaların kolon, kiriş, kapı, pencere vb. strüktürel iskeletinde mafsallar ve birleşim yerleri olabilir. Ayrıca cepheye de dokusal bir karakter verir. Bazen mekânı sınırlayan elemanlar, güneş ışığını kontrol amaçlı elemanlar pergola vb. gibi çizgisel karakterdedir.

Doğru ise iki nokta arasındaki en kısa yol veya iki düzlemin kesiştiği yerdir. Çizgi en temel görsel biçimlendirme ögesidir. Tüm biçimsel elemanları bölgesel olarak birbirinden ayırarak en basit anlamda bir görseli oluşturur. Görsel sanatlar alanında en fazla kullanılan, kontrolü en zor bir o kadar da olmazsındandır çizgi, Çizginin hareketi, yönü, kalınlığı, rengi, dokusu, vardır. Her biçimi belli anlamlar ifade etmektedir.

Çizginin biçimlerini ve özelliklerini aşağıdaki gibi sıralayabiliriz.

Çizgi biçimleri

- a) Düz çizgiler.
- b) Kalınlaşan, incelen çizgiler.
- c) Kavisli çizgiler.
- d) Kırık çizgiler.
- e) Hafif titreşimler gösteren çizgiler.
- f) Kesik çizgiler.

2. Çizgilerin birbirleriyle olan ilişkisi:

Paralel çizgiler:

- a. Eşit ağırlıklı, eş kalınlıklı, düz paralel çizgiler.
- b. Değişik aralıklı, değişik kalınlıklı düz paralel çizgiler.

c. Dairesel paralel çizgiler (eş aralıklı, değişik aralıklı, eş kalınlıklı, değişik kalınlıklı).

d. Kısa paralel çizgi demetleri.

2.2. Birbirini kesen çizgiler:

a. Birbirini kesen doğru ve eğri parçaları.

b. Birbirini kesen dairesele çizgiler.

c. Birbirini kesen kalın- ince, sık - seyrek çizgiler.

d. Birbirini kesen kısa çizgi demetleri.

Bağımlı çizgiler:

a. Formlarını kuşatan çizgiler.

b. Formların iç yapılarını belirleyen çizgiler.

2.6.3.3. Leke

Lekecilik, plâstik sanatlarda ve tasarımda bir ifade taşı olarak yer alır. Leke görsel algının çok önemli bir parçasıdır. Tüm görme yetimiz gözümüzün birleştirme yeteneği ile bağlı olarak lekesel görüş prensibine dayanır. Örneğin şu anda bu yazıları okurken gördüğünüz harfler bir leke olarak beynimiz tarafından kodlanmakta ve işlem görmektedir. Bu sayede biz bu yazıları okuyabilmekteyiz.

Görsel sanatlar açısından da leke bu açıdan çok önemli bir yer tutmaktadır çünkü hangi tasarımı yaparsak yapalım izleyicinin ilk algıladığı görsel nesne lekedir. Göz daha sonra ağır ağır detaylara inmekte çizgileri, noktaları, renkleri, hacimleri ayırt etmektedir. Çalışmalarımızı tasarlarken, çalışmamızın blok etkisini yani leke etkisini göz ardı edersek, ilk izlenim denilen çarpıcı anı yakalayamaz ve tasarımıımız istediğimiz başarıyı elde edemez, izleyiciye çalışmamızın bütünlüğünü yeterince hissettiremeyiz. Leke yüzeyleri, herhangi bir malzeme ile örterek; renk, doku, ışık-gölge ölçü, geometri, derinlik olarak ifadelendirmenin tekniğidir. Bir başka tanımla, Doğasal görünüşlerin, plâstik yüzeysel görünüş bileşimi lekedir. Işık - gölgenin derinliği, yüzeysel ve uzaysal şuurların, dokuların bloklaşmış yüzeysel algısı ve

anlatımı lekedir. Düz, eğri, kırık, amorf (şekilsiz) yüzeysel kıymetlerin, siyah - beyaz yada renkli olarak, anlatıma dönüşmüş tekniği lekedir. Işığa, renge, dokuya, derinliğe bağlı ton değerlerinin yüzeysel olarak, otomazisyonunu sağlayan, anlatım tekniği ögesi lekedir. Leke, yüzeyi tam örtmedir. Malzeme ile sıvamadır. En ve boyu veren, yüzey görüntüleyen anlatım tekniğidir.

Nokta sıklıklarının oluşturduğu yüzeysel görüşlerin ve çizgi sıklıklarının oluşturduğu yüzeysel görüşlerin algısı lekedir.

Açık-koyu tonlu (ışıklılık değeri) lekeler, iki boyut üzerinde (kâğıt, tuval vs.) üç boyutlu görüngü, mekân düzenlenmesi, biçimlendirmesi örgütleyen teknik öğelerdir. Düz, eğri, pürüzlü (sert) leke teknikleri, durgunluk, hareket kıymetlerini üretir. Işık-gölgeler, kabarıklıklar, yerden yükselişler, örtmeler, yuvarlaklıklar, köşelilikler, tamamen örtülerek ifadelendirilmesidir. Işığın, rengin, dokunun, derinliğin ton değeri olan leke, plâstik yapıyı göstermenin en etkili anlatım ögesidir.

Yüzeyler üçgenden daireye doğru, çokgenleşerek çoğaltılırlar. Geometrik ya da amorf (şekilsiz) yüzeylerin, herhangi bir çizim ya da boyama aracıyla tamamen kapatılarak, ışık - gölge, doku, yüzey konturları, derinlik (yön, ölçü, zıtlık) ifadeleri, plâstik leke ögesi ile tanımlanır.

Leke, seyrekliği ve inceliği, ışıklılık (açık tonları), yoğunluğu koyu tonları, üst üste binmeler, ton transparantlarını, hiç bir iz olmayan lekesel düzlükler, uyumlu-armoninin geçişleri, lekesel girinti-çıkıntı ve araca bağlı izler, dokusal leke yapılaşmasını yaratırlar. Farklı biçimlerde kullanılan “leke” çeşitlerini aşağıdaki gibi sıralayabiliriz;

- Pürüzsüz Lekeler: Yüzeyin düz olarak örgütlenmesidir. Yedirme, yumuşatma teknikleri.
- Dokusal Lekeler : Yüzeyin doku yapısını veren, darbeli yada yedirmeli tekniklerdir.
- Çizgisel Lekeler : Yüzeyin çizgilerle örgülenmesidir.
- Noktasal (Puantilist) Lekeler : Yüzeyin noktasal darbelerle örgülenmesidir.

Doğada düz-pürüzsüz yüzeyler, kaygan, parlak ve tek ton değeriyle algılanırlar. Pürüzlü, girintili çıkıntılı, dokulu yüzeyler, ışık-gölge titreşimleri ile olduğundan daha koyu ton değeriyle algılanırlar. Arkada, uzakta, ışık görmeyen yüzeyler koyu tonlu olarak algılanırlar. Leke ögesi ton değerlerine göre yapışır. Degrade yada darbeli tonlama teknikleri, yoğun deneyimle geliştirilirler. Noktalama, çizgisel tarama leke üretir. Noktalama ve tarama lekenin, boşluklu biçimleridir. Noktalama ve taramada, zemin yüzeyi, nokta ve çizgi sıklıklarına göre ton ve yüzey değeri kazanır. Varlık ve nesnelerin, uzayın atmosferin, yüzey farklılık ve yönelişlerinin, mekânın, yüzeyin vizüel dokusunun, ışıklılık ve gölgenin, rengin tanımlanabilme ile ifadelendirme tekniği lekedir.

2.6.3.4. Doku

Doku bir yüzey üzerinde tekrar yolu ile çoğalan aynı biçimlerin oluşturduğu yapıdır çoğunlukla iki grupta incelenmektedir.

A- Görsel doku

B- Gerçek doku

1- Görsel doku: Sadece görerek algılayabildiğimiz tüm dokusal yapılara verilen isimdir.

a) Sanal doku: İnsan eliyle oluşturulmuş görsel biçimlendirme ögesi oluşumlarının tamamını bu grup içine sokabiliriz, örnek: Halı deseni, kumaş üzerindeki desenler, bezemeleri sayabiliriz.

b) Doğal doku: Doğada rastladığımız ve dokunma duyumuzla hissedemediğimiz tüm dokulardır (Bir leoparın kürkünün deseni, kurbağanın derisi bu çeşit dokuya örneklerdir.)

B- Gerçek dokular: Dokunma duyumuzla ve aynı zamanda gözümüzle algılayabildiğimiz tüm dokulardır.

1) Yapay gerçek doku: İnsan eliyle yapılmış ve dokunma duyumuzla algılayabildiğimiz doku türleridir.

(Sıva yapılmış bir duvar yüzeyi, desenli buzlu camlar bu çeşit dokuya örneklerdir.)

2) Doğal doku: Doğada bulunan varlıklarda rastlanılan bir doku türüdür (Bir ağaç gövdesi, timsahın derisi, balığın pulları bu çeşit dokuya örneklerdir.)

3) Mekânda doku: Bir mekânda meydana gelen doku türüdür. (Suya atılan bir taşın oluşturduğu halkalar, Bir kiraz ağacındaki meyveler, bu çeşit dokuya örneklerdir.)

4) Dinamik doku: Bir anda oluşan ve kaybolan daha çok doğal bir olay olan doku türüdür. (Kar ve yağmur yağışı, bu çeşit dokuya örneklerdir.)

2.6.3.5. Renk

Renk, biçimine anlam kazandıran ve onu kompozisyonun etkili bir parçası haline getiren bir unsurdur. Resim sanatı yalnız biçimler sanatı değildir. Biçimin yanında renkte çok önemlidir. Renklerin varlığı, nesnelerin dış yapılarının ve çevreyle olan ilişkilerinin fark edilmesinde önem taşımaktadır. Nesnelere tarif ederken büyüklük-küçüklük ve biçim farklılıklarının yanı sıra, renk farklılıklarını da belirtiriz. Belirginlik ve monotonluğu giderme gibi estetik ve görsel işleve de sahiptir.

“Rönesans’tan empresyonizme kadar resim sanatında klasik Yunan heykeltıraşlığının yumuşak modle anlayışı ve espirisi hakim olmuştur. 19. yy ortalarında ise Naturalistler, ışık-gölge olarak nitelendirilen renk karışımları tuvalde kirli bir görünüm vermiştir. Renkleri ilk defa hayata kavuşturan Empresyonizm olmuştur. Böylece; saf ve temiz renklerle ışığın ve gölgenin karşıtlıkları bulunmuştur” (Bigalı, 1984: 253-254)

Resmin biçimsel alt yapısı yanında kullanılan renk de kompozisyonda denge ya da dengesizlik unsurudur, renkler gözün resim üzerindeki hareketine büyük ölçüde renkleri kılavuzluk eder.

Edman (1977: 49) rengi bir çeşit plastik ahenk yaratması ve göze hitap eden bir hava meydana getirmesi ile tanımlar. Bir tabloda nesnelere, renklerle belirli bir ışığa ve gölgeye bürünerek belirli bir bütünün unsurları haline gelirler. Anlaşıyor ki renk, denge ve uyum ilişkisini en açık belirten ve en yüksek tesiri uyandıran elemanlardan biridir.

“Kırmızı kalın perdede bir tür ses gibidir. Nota olarak söylersek do sesine tekabül eder. Tayfin öte başındaki mor ise, en yüksek frekanstadır. Saniyedeki titreşim sayısı göz önüne alınırsa en kısa dalga boyuna sahiptir. Mor tiz seslerle eşleştirilebilir” (Boydaş, 2007: 18).

Rengin bilimsel açıklanışından çok önce kaynağının gün ışığı olduğu biliniyordu. O halde renk ışıkla açığı çıkar diyoruz. Işıkların bilimsel sistemle açıklanan yapısı dalga boylarıdır. Işık kaynağından çıkarak ışık çizgisi halinde yol alan ışıkların görülebilmesi dalga boyuna bağlıdır. Newton’un güneş ışığını prizmadan geçirerek yaptığı analizinde renk ayrışmaları ve buna göre ışığın kırılma açıları meydana gelmiştir. Kırılma açısının genişliği ile renk şiddeti doğru orantılı bulunmuştur.

2.6.3.6. Mekân

Mekan nesneyi görme biçimidir. Mekan öncelikle sanatsal biçimin ürünüdür. Biçimin kurulmasında birbirleriyle bağıntılı, iki farklı etkinlik vardır. Bunlardan ilki biçimin derinliği, diğeri ise bütünlüğü içinde mekanın inşasıdır.

Mekan, uzayın sınırlanmış parçasıdır. Bir mekan oluşturmak için onun mutlaka her yönden kesin engellerle sınırlanması gerekmez. Mekanı oluşturan sınırlama fiziksel olabileceği gibi, yalnızca görsel de olabilir. Işık herhangi bir somut engel niteliği taşımadığı halde, bir mekanı belirleyebilir. Işık-gölge, kütle ve mekan ilişkisinin sonucudur. Bir yüzeye yapılan resimlerde en büyük sorunlardan biri mekan, kütle, ışık-gölge ilişkisinin düzenlenmesidir. Belli renklerin açık, koyu farklılıkları çizgilerde incelik kalınlaşmaları uzaklık-yakınlık ve ışık-gölge etkisi vermektedir. Derinlik algısı çizgilerin, açık ve koyuların en basit bileşmelerinden elde edilir. İki boyutta, hacim ve derinlik oluşturmada ilk akla gelen belli kuralları ile bulunan çizgi ve hava perspektifidir.

Bigalı’ya (1984: 249) göre, bir manzara yalnız ağaçlar, evler ve arazi parçalarından ibaret olmayıp, bu şekillerin konturlarına hakim bir nevi sis ve buhar tabakasıyla tamamlanmıştır. Eğer pasajlarla yumuşatılmazlarsa tıpkı geometrik biçimlerin katılığı gibi yüzeyde bağlantısız, kopuk, ilişkisiz yer alırlar. Konturun bir

kısının silinmesiyle kaldırılan sertlik eşyanın hacmini oluşturan yüzeylerinde eşyaya tekrar tekrar geri verilmesidir” .

Merkezi perspektife bağlı mekan tasarımı, simgesel biçim olarak batı resmini özelliğe mahkum edip, plastik görmeyi daraltmıştır. “Resim ile mekan karşılıklı olarak birbiri içinde vardır. Biri ontolojik, diğeri timseldir. O halde çağdaş resmin, figüre karşı olduğu gerekçesiyle mekanın dışlanabileceği iddiasıyla bir yanılıdır. Burada önemli olan bir mekanın yüzeyselleşme eğilimidir. Her resim öncelikle bir biçimleme etkinliğidir. bu işlemin nesnesi tuvalin reel varlığı ile hesaplaşmasıdır.”Resimsel mekanda tuval yüzeyi ile özdeşlenen renkli alan, sembolize etmek imkanı bulunmadığı için resmin sınırları içindeki göstergelerden birini üstlenmek zorundadır.

Pasaj eşya ile mekân arasındaki geçiş ilişkileridir. Eşyayı mekâna, mekânı eşyaya geçişlerle bağlar. Pasaj; valörle, şekille, renkle ve çizgiyle yüzeyde oluşturulur, valörde; tam açıklık ve tam koyulukların arasına konan yarım aydınlıklarla geçiş olur. Şekilde; yumuşak, geçebilen eğilmeler ve bükülmelerle, renk de ise; iki rengin bir arada olan hallerinde, arada, iki renge de geçiş yapabilen geçit renk, çizgi de; akılcı ve net çizgilerin yer yer kopuklaştırılarak diğeri bir hale geçiş yapabilmelidir” (Bigalı, 1984: 249).

Rönesans resminde Leonardo Da Vinci de sis ve buhar tabakasının formlar üzerindeki etkilerini görmek mümkündür. Leonardo atmosferi ağır bir örtü gibi algılamıştır. Figürler atmosferin ağırlığıyla ve kendi ağırlıklarıyla yüzeyde dengededir. Aynı zamanda sis ve buhar tabakası figür, ağaç, taş gibi sert yapıları atmosferleştirir, yumuşatır. Atmosfer Leonardo’ nun resimlerine manası çözülemeyecek ressamın sadece kendinin bildiği esrarengizliği ve sırrı da eklemiştir. Empresyonizm ise pasajı öncelikle resimlerine dahil etmiştir. Leonardo’nun atmosferine oranla empresyonist atmosfer daha aydınlık ve hafiftir. Atmosferi kesin bir etki gibi tüm bunlardan yola çıkarak bu etkiyle formların bütünlüğünü parçalamıştır. Pasaj; konu üzerine, ışık veya gölgeli geçici bir varlık yapmak demektir (Bigalı, 1984: 251).

Hiçbir hacim (obje) bütün kısımlarıyla fondan ayrılamaz. Daima birinci ve geri plan arasında ışık, yarım ton veya koyu değerlerle fon ile bir bağlantı noktası (pasaj) yapar.

2.6.3.7. Kompozisyon

Kompozisyon, resmin çizgi, renk, yüzey, biçim, perspektif gibi en önemli elemanlarından biridir. Kompoze etmek (yerleştirmek), resmin diğer elemanları arasından resim için yararlı olanlarını seçip organize ederek, birlikteliklerini bir denge ve armoni içinde sunmaktır. Her sanatçı, kompozisyonu, kendi yeteneği, bilgisi, hayal gücü ve tekniği doğrultusunda kurar. Kompozisyon içinde kullanılan her elemanın mutlaka açık seçik bir görevi vardır.

Baltacıoğlu'na göre, insan kâinatı form ve renk yığını olarak görmez. bir bütün olarak görür. Bunun sebebi, insan ruhunun dağınık duyguları birliğe ve bütünlüğe götürücü özelliğidir. İnsan zihni kâinatı bir bütün halinde görmeye çalışır. O' na göre kompozisyon millidir. Her milletin kâinatı kompoze edişi farklıdır. Eski Türk minyatürlerindeki kompozisyon durumu başka milletlerin minyatürlerinde görülmez (Baltacıoğlu, 1939: 107).

Kompozisyonun iskeleti içinde sanatçı tüm ayrıntılar dahil her şeyi yerli yerinde kullanmakta zorunludur. Uzunlamasına, yanlamasına, kare, daire, ne biçim bir sınırla çevrelenmiş olursa olsun, çok iyi kompozisyon kurgusuna sahip bir resme bir şeyler eklemek veya çıkarmak olanaksızdır. Büyük, usta ressamın eserlerinin temelinde de bu yatar. Konusu çok basit veya karmaşık olsun, sağlam bir kompozisyon kurgusu üzerine oturtulan resim kendini her zaman kabul ettirecektir.

Boşlukla doluluk arasındaki oranın dengesi, mekân ilişkisi, ağırlık (açık-koyu değerler), hareket (çizgi ve renk yönleri), ritim, perspektif, altın oran, simetri, dikey-yatay kitlelerin dengeleri gibi plastik sanatın elemanlarının ve ilkelerinin kullanılması kompozisyon iradesinin ortaya konmasıdır. Kompozisyon kesin olarak simetrik ağırlıklara ve dikey yatay kitlelerin dengelerine dayanmaktadır (Turanî, 1978: 49).

Kompozisyonda Simetri, asıl (koz olarak kullanılan) elemanları dengelemek amacıyla kullanılır. Asimetri ise kompozisyonda elemanların çok düzenli, göze hoş gelmeyen bir ritm içinde yerleştirilmiş olmalarını bozabilmek, resmin daha dinamik ve dikkat çekici olmasını sağlamak amacıyla kullanılır. Statik (sakin, durgun) kompozisyonlar rahatlık duygusunu vermek amacıyla kullanılırken, geometrik kompozisyonlar boşluktaki geometriyi açık bir şekilde belirtmek amaçlı kullanılır.

Bir resimde bire bir doğadaki görüntüden ziyade sanatçının öngördüğü ışık-gölge sanatçının esere olması gereken katkısıdır. “Resim öğeleri ışık yasasına göre değil, kompozisyon gereğine göre aydınlatılmakta ya da gölgede bırakılmaktadır. Bu durum, ışık-gölge resminde doğa yasalarının değil, kompozisyon gereklerinin ön plana alındığını kanıtlamaktadır” (Turanî, 1978: 53).

Kompozisyonu, resimlerde seçilen motif ile uygulandığı yüzey arasındaki bağlantı, resmin yapıldığı yüzeyde yapılan düzenleme olarak tanımlayabiliriz. Kompozisyon resim çalışılan yüzeyin en verimli şekilde kullanılmasıdır.

2.6.3. Plastik Öge Olarak Desen

2.6.4.1. Desen Nedir

Fransızca bir deyim olan, dessing kelimesinden dilimize yerleşmiş olan desen; çizgi resim anlamını taşır. Dilimize o şekilde geçmiş ve o şekilde kullanılmaktadır.

“Geniş anlamda; bir maddenin, bir yüzeyin, bir fikir bağlantısı ile şekillenişidir. Her düşüncenin bir biçimi, her biçiminde, belirtildiği gibi görünüş tarzı vardır. Bu tarzlar, toplumun ve kişinin yapısına göre değişik yorumlara girer. "Desen"de her çağın ve kişinin düşüncelerine göre bu biçimlerin görünüşlerini yorumlamıştır”(Yıldırım, 1995: 2)

Desen, plastik sanatın temelidir. Desen fikrinde geometrinin yeri büyüktür ama geometrik telkine zorlanmadan gitmek gerekir.

“En ufak bir renk kaygısına girmeden, yapılan resimlere desen denilir” (Eyüboğlu, 1977: 161). Yine Bedri Rahmi, deseni tarif ederken; "En kaba anlamıyla desen, düz bir yüzey üzerine hoşça giden çizgiler, girintiler ve çıkıntılar düzenleme sanatıdır.” Diyor.

Desen ile hareket arasındaki ilişkiler düşünülürse, resim yapmanın insanlığın en eski anlatım yolu olduğu yargısına varırız. Parmağımızla havada bir insan silüetini

çizmeye, onu göstermeye çalışırsak; bu henüz bir plastik sanat değildir, eksiktir. Bu hareketle gösterilen konturun, bir yüzeye aktarılmasıyla desen elde edilir.

Günümüze kadar biçimleri yorumlarken, tekniğinde ve malzemesinde değişimler geçiren desen, ilklere bir anlaşma aracı, Mısır'da firavunun ölümsüzlüğünü, klasik sanatlarda ideal güzelliğin biçimini belirleyendir. Baroğun hareketliliğini karanlıklar içinde sezdiren desen, ikinci dünya savaşı sonrasında, insanın isyanla parçalandığı biçimleri bölmüş ve soyut sanatta da kişisel yorumları yansıtmıştır. Bazen bol çizgi yumağı halinde, bazen de tel çizgi olan ve teknolojik çağda nesneye dönüşen desenin, kavram karşılığını veren tanımları;

-Çizgilerle oluşan resimdir.

-Bir yüzey üstünde, biçimlerin renklerini değil de, biçimlerini canlandıran resimdir.

-İnsanların, mekânların ya da biçimlerin şekillerini, bir kâğıt parçası gibi iki boyutlu yüzeylerde, çizgileri kullanarak yaptığı betimleme sanatıdır.

-Bir yüzey üzerinde imgeler oluşturma sanatı ya da tekniğidir.

-Evrensel olağanüstülükteki ilkelerdir.

"Günümüz sanatçısında desenin malzemelerinde yaptığı değişikliğe (yeryüzü parçası, ışık, vb.) karşın, yüzey üzerindeki desenin elemanı olan çizgi, çizgisel, gölgesel, kontur ve perspektif olarak birkaç teknikte toplanabilir" (Yıldırım, 1995: 2).

Desen; kurşun, mürekkep kalem, füzen, pastel ve benzerleri gibi yüzeylerde belirtilebilir. Sert yüzey üzerinde daha az sertlikte ton ve iz bırakabilecek bir malzeme ile desen gösterilebilir. Sanatçı, hacmin ve formun akışını izleyerek, sınır çizgisini çizmeli, formların dış çizgisine takılıp kalmamalıdır. Böyle bir çalışma fikir ve hayalden yoksun tel gibi bir çizgi anlayışıyla bütünleşir ki, bu anlayışla ortaya çıkan desendeki çizgi; formla bağlantısız kaldığından ölüdür. Formla beraber düşünülmelidir.

Her hangi bir yüzeyin desen ile değerlendirilebilmesi için, modelden gözümüze çarpan ve gözü rahatsız eden uçlar ve bölümler arasında gerekli işaretler koyarak başlamak gereği ile desen fikrinde dolu, yüklü bir yüzey belirlenir.

Kâğıdın kendi beyazlığını, bir renk olarak kabul edersek; kurşun kalem veya benzeri elemanlarımızın, en koyu lekesini siyah olarak kabul edip, en temiz beyazdan en koyu siyaha kadar değişik koyuluklarda gri renkler elde etmek mümkün olduğu gibi ayrıca, parmakla yahut da pamuk veya bir bez parçası ile sürerek, kalemin doğal renklerine çok yaklaşık bile olsa değişik griler elde etmiş oluruz.

“Klasik anlamda "gösterme" elemanı, soyut sanatlarda "sezdirme" elemanı olan çizgiyi sözlükler; noktanın aralıksız hareketinden doğan kavramdır. Başlangıç ve son arasındır, diye tanımlar. Düşünür Aristo, "çizgi; boşlukla, doluluk arsındaki sınırdır." Diye belirtmiştir” (Yıldırım, 1995: 3).

Ancak; Bedri Rahmi "Bir desen ne kadar az çizgi ne kadar az leke ile yapılırsa, o kadar daha özlü bir anlatma gücü elde edilir." Derken, bir desen de fazla çizgilerin fazla ve gereksiz lekelerin deseni bozacağını, sanatsal değerinin düşeceği vurgulanmaktadır. Zira bütün bunlar, yani tüm detayları bir fotoğraf ile elde etmek mümkün, oysa esas resim, fotoğrafın bittiği yerde başlamaktadır.

Bir sanatçı için esas gaye, objedeki tüm ışık - gölge oyunlarını aktarmaktan ziyade; onlardan sadece bir fikir almak olmalı, objenin karakterini belirleyip, onu çeşitli koyuluklar içerisinde zenginleştirmek, fakat bunu yaparken de formu inkâr etmeden, malzemeyi zorlamadan bir çalışma tarzı sergilenmelidir.

“Cezanne, Van Gogh ve Gauguin üçlüsünün etrafında sayıları gittikçe çoğalan gençler doğayı betimlemeyi, doğru çizim yapmayı renk ve çizim yapmayı öğrenmişlerdi” (Gombrich,1992: 440).

Bir desen aynı zamanda, izleyicinin duyularını okşamalı, onda bazı etkiler bırakmalıdır. Bunu burada vurgulamaktaki maksadımız; desen çizmenin kendi başına bir sanat olduğunu sadece resme bir başlangıç olarak görmemek gerektiği içindir.

“Desende özentileri yıkmak ve plastik bir görüşe varmak için büyük desenler çizmek ve aynı konuyu birde ezbere tekrarlamak gerekir. Özentiyi oluşturan, objektif görüştür. Bundan kaçmak gerekir. Eflatun'a göre "göz aldatma, taklit etme maymunluktur, yapmacığa dayanan sanat bulanık ve karışıktır." Büyük sanat kuvveti,

dakiklik içinde, açık ve sade olmaktan doğacaktır. Bir konunun üzerinde durmak, aynı konuyu birkaç kez çizmek, fikre zenginlik katacaktır. Bir eşyayı, sağa sola yukarıya aşağıya indirmek bir nispeti büyültüp küçültmek sübjektif bir anlam biçimidir, kabul edeceğimiz sabit bir noktaya göre, öteki yerleri kıyaslamayla buluruz” (Eyüboğlu, 1976: 163)

“Küçük parçaları, büyük parçalar içinde eriterek, doğayı büyük sanatçıların gördüğü ve eserlerinde tanıttığı sadelik ve içtenlik anlamında görmek gerekir. Desen fikri tüm olan bir sanatçının, düzen fikri ve boyası da olgun olacaktır. Örnek; bir karnın genişliği, kalçanın yıllankavi hareketini, duyarlık ölçüsünde vurguladıktan sonra çizmek yerinde olacaktır”(Read, 1974: 93).

“Resim sanatı hakkında, iyi kötü bir fikir edinebilmek için; desenden ne kastedildiğini bilmek icap eder. Desen resim sanatının iç yüzüdür, temeli ve çatısıdır” (Read,1974: 93).

Gerçek duygusundan yoksun olan eserler yaşayamazlar. Açıklık ve kararlılık esastır, kararlı ve dolgun formlar, yaşayan formlardır. İç ve dış çizgi; çizgi ve form birbirini tamamlayan anlayışı açıklığa kavuşturan iki elemandır. Birini diğerinden ayrı düşünürsek, ruhsuz cansız bir desen ortaya çıkacaktır.

Sanatçı, bir kompozisyon içinde birleşen, konuda, toplu bir durum fark ettireceği, hakim bir açı bularak toplayıcı ve bütünlüğe kavuşturucu bir açı içinde düşünerek, kararlı bir durum yaratabilir. Bu bir dik açı olabilir, şekiller, figürler, böyle bir direksiyon içinde objektif ve akademik olmaktan kurtulabilir.

Sanatın Anlamı adlı eserinde, Herbert Read deseni anlatırken." Hiçbir zaman çizgiyi resme yardımcı bir araç olarak kullanmadılar. Bu sözler eski ustaların desenlerini anlatmak için gereken şartları belirtir" (Read). Derken, desenin başlı başına bir sanat gösterisi olduğunu vurgulamaktadır.

Desenler birbirinden farklı amaçlara göre yapılabilir, bu yüzden çeşitleri bakımından farklılıklar gösterebilirler. Burada sanatçının ruhsal yapısını da göz ardı edemeyiz.

Sanatçıları birbirinden ayıran davranışlar, en açık bir şekilde desenlerinde görülebilir.

Desensiz bir resim düşünülemez, çizginin ritmine sahip olmayan resim temel elemanlarından birinden yoksun kalmış sayılır. Mimar için proje, heykeltıraş için eskiz ne ise, bir ressam içinde desen odur.

Modern sanatın bir özelliği de ışık gölgeye karşılık kuşatıcı çizgiyi, aynını gösterme yerine, özgün hayal ve düşünce yoluyla yorumlanması, kaba gerçekçilik yerine, doğa dışı olanı veya olması gerektiği şekilde göstermesidir. Kısaca bir eserin anlatımı değerinden çok, onu yapanın anlayışına bağlıdır.

“Kıldan ince, kılıçtan keskin çizgiler, en ufak kalınlıktan yoksun birkaç renk ile düzgün bir yüzey üzerine, koskocaman bir dağ çıkartması veya uçurum resmetmek bir zanaattı. Desen resim sanatının yarısından çoğu, onun çatısı kuruluşu düzenidir” (Eyüboğlu,1976: 172).

On dördüncü ve on beşinci yüzyıllarda, primitiflerde, modelden çok çizginin egemenliği önemlidir. Primitif sanatçıların içgüdü istekleri ağır basar, bunlarda eşyayı figürü, her taraftan çevreleyen belli çizgiler belirtilmiştir. Rembrandt'ın desenlerinde çizgiler devamlı değildir, ara sıra koparak fonla kaynaşır, ışığa önem veriş bundandır.

Cezanne'in desenlerinde de konturlar, kopuk görülür. Nedeni de eşyanın önden arkaya doğru yuvarlanarak fona kaynaştığı (yaklaştığı) atmosfer içinde belli bir ışık ile aydınlandığı düşüncesinin, sanatçının anlayışında hakim olmasından olur.

“Cezanne bir ölü doğa çizdiğinde, biçimler ve renkler arasındaki ilişkileri bulmayı amaçlar ve bu özel deneyi için, gerekli olduğunda "doğru perspektifi" kabul ediyordu. Van Gogh, resminin, duyduğunu dile getirmesini istiyordu. Eğer amacına ulaşmada, bozma (distorsion) işine yarasaydı, bozmayı da kullanabilirdi. Bu noktaya her ikisi de, sanatın eski ölçütlerini yadsımadan varmışlardı. "devrimci" yollarına yatmıyorlardı” (Gombrich, 1992: 438)

Bir ağacı ele alalım; ağaçtan bizi etkileyen bir kıvrımdan yararlanarak onu, kompozisyon içinde daha dekoratif, daha kıvrım ve bükümlü yaparak, saklı yönleri seçkin anlamda kuvvetlendirmek işin özüdür.

“Ressamın çizgisine değer veren, doğadır. Doğayı inceleyerek ortaya konulmayan desen, ne kadar ustaca çizilmiş olursa olsun, karşılığı altın, olmayan bir kâğıt paradan farksızdır” (Eyüboğlu, 1976: 172).

Formların kendi içlerindeki nispet farklarını belirleyerek eğri duran parçalar yok edilmeye çalışılmalıdır. Eşit oranlarda, bir diğerine göre tercih edilerek irileştirilir, ya da kısaltılabilir. Deformasyon fikri sokulur, belki de ferahlık yaratılmış olur.

“Cezanne, Van Gogh ve Gaugin üçlüsünün etrafında sayıları gittikçe çoğalan gençler, doğayı betimlemeyi doğru çizim yapmayı renk ve fırça kullanmayı öğrenmişlerdi” (Gombrich, 1992: 440).

Sert çizgi, esas form çizgisini tanıtır. Çizilen yüzlerce çizgi, yerine göre kalabilir. Fakat imajın sınırını bulmak, izleyiciyi çok çizgi içinde saklanan sert sınır çizgisini aramaya yöneltir. Böylece eşyanın karakteri ve nispeti için gerekli olan kararlılığı kazanır.

Deformasyon sürekli olarak, eşyanın karakteri içinde saklanır. Onu oradan çıkarmak, anlatıma gerginlik ve dirilik kazandırır. Gösterişli ve fantezi çizgilerden kontura bağlamak, gözün aradığı bir gerçektir. İlerde kişiliğe bürünebilecek kuvvet ve kudret verecek, sabırlı ve akademik desenler, başlangıç için çok gereklidir.

Kavrayış ve kişiselliğe giren her şey desendir. Kalın ve ince çizgilerin, virgüllerin, tirelerin oluşturacağı bir anlatım çekirdeği, bizi canlı bir ifade tekniğine götürür.

Bir figürde, desen fikrini geliştirmek isterken bir kol desenini genel ritme alıp, çıkıntı yapan kemiklerin yerlerini işaretleyerek, yaşayan nispetleri bulmak gerekir. İki eşit bölümün hoş olmayacağı düşünülerek, bu iki orandan birine öncelik tanımak, uzatıp kısaltmak elimizdedir.

Bu görüşte, gereği kadar stilizasyano gidince, sanatçı kendisine gerekli olan şeyi bulur. Bir bölge veya tarafta stilize edip, diğer tarafta kaldırmak uygun olmaz, birlik fikrine ters düşer. Bir fikri bütün yüzeye yaymak gerekir. Sadelik ve içtenlik desenin konusu olabilir.

Bununla birlikte, sadelik diye; zenginlik yaratan desenlere akmamak, doğanın düşündürdüklerini, verdiklerini kullanmasını bilmek bir yetenek işidir. Aşırı şekilde stilizasyon tehlikesinden uzakta olan çizgi içinde her şey anlatılmış olmalıdır. Yoksa

geniş bir stilizasyon özentisi, düz ve ölü formlar yaratmış olur. Bir elin çiziminde gerçekleştirilmek istenen, onun en olgun biçimini bulmaktır.

Aynı zamanda daha iyi bir ifade için, şekli bozmayı (deformasyon) yerine göre istemek hakkımızdır. Çizginin derin sırrı, sevimli, hoş anlatım gücünde aranmalıdır. İyi bir çizim, tatmin edici bir anlatım; forma, açıklık, netlik, okunaklılık getiren çizimdir. Daima duygulu, kararlı ve içten bir çalışma daha doğrudur. Kararsızlığı gideren sağlam ve ikna edici bir benzerliğin tabii olacağı bir hakikattir. Desen çizmeyi tabiatı olduğu gibi taklit etmek olarak almak hatadır. Taklit, duygu, espri gibi madde dışı manevi prensiplerle tefsir etmekten daha kolaydır.

Ancak bir sanatçı ne kadar taklit ederse etsin, yine de bir fotoğraf makinası olamaz; zira fotoğraf makinesi, deklanşöre basıldığı anı, saniyeyi yakalar. Algılaması diyaframın hareketiyle sınırlıdır. Ama sanatçı, o eserin bitimine kadar geçen süreyi algılayıp, o süre zarfında kendisinin psikolojik durumunu da tablosuna yansıtacaktır.

“Herkesin desen çizmeyi öğrenebileceği söylenir. Bu iddia ile şekillerin sınırlarını belirlemek, bir siluet yapmak anlaşılıyorsa doğrudur, fakat kâfi değildir. Desen objelere gerçek karakterini vermeli, şekillerin varlığından kader çizgilerinden neler hissettiğimizi anlatabilmelidir” (Eyüboğlu, 1976: 210).

Gözümüze etkisi kısa olan bir hacmi, daha fazla kısaltmak, genişletmek veya uzatmak o bölgede bir kontrast durumu yaratmak, sanatçının geçerli sırrıdır.

Görülüyor ki desen; artistik yetenekleri gerektiren bir görüş ve inanişaya dayanıyor. “Fakat genel olarak desenin şu özelliği vardır, hayattan bir parçanın eksiksiz kavranmasıdır. Elbisenin kıvrımı, yüzün profili, adalenin belirtilmesi çiçeğin yapısı; sanatçıyı bize tanıtan en açık delili işte budur” (Eyüboğlu, 1976: 210).

Bunun için desen, görüneni çizmek anlamını taşımaz. Desen, görmek istediğimiz biçimde, görsel ve ruhsal ifade ile anlatma şeklidir. İdeal bir göz eğitiminin bulacağı güzellik; güzel nispetleri, farkları, olgun olanı bulabilmek demektir. Mantık ve maddesellik sınırı hiç önemsenmemesi gereken noktalardır. Duygusalıktan erimeyen aklın, sanat için hiçbir değeri yoktur.

“İrade ile bütünün içinde her şey eritilebilir, kimi çizgiler kaldırılır, önemli yerler not edilir. Bütün içinde her şeyi birlikte ve beraber görmek önemlidir. Tek

çizgiyi ideal olarak kullanmak, başlangıç için zararlıdır. Kolaya ve formu kaybetmeye götürür. Modeli bir yazı karakteri içinde deformasyona uğramak gerekir” (Eyüboğlu, 1976: 210).

“Konu olmadan düşünce olmaz, duyguları, zekâyı, fikri harekete yönelten odur. Bir gerçeği ihmal etmek, aklı azaltmak, düşünceyi fenersiz bırakmak demektir. Gözle görünen nesne vicdana yönelir, zekâ muhakeme ile tercih edilen hükme bağlanır. Bir noktada zevksizlik ve duygu kuruluğu varsa, bu zekâ azlığından ileri gelir. Kültür ve muhayyele geniş düşünceyi kolaylaştırır, çalışmada kolaylık ve yüzeysellik aklın gereğince kullanılmadığını gösterir, bu kör fikirlerin işidir. Rodin güzel için. Anlatmak istediğimiz gerçek, duygusu sayesinde güzeldir. Diyor” (Read, 1974: 92)

“Ressam her hangi bir tabloya başlamadan önce, desen çizer, yani doğrudan paletini yakalayıp, yapmak istediği konuyu boyalarla belirlemez. Yalnız, boyaları nerelere koyacağını işaret etmek için, tuvaline çizgiler çizer. İşte en kaba anlamıyla desen budur” (Eyüboğlu, 1976: 182).

Desen çizmek isteyen bir sanatçı da büsbütün heykelci gibi modelini yalnız her yanı inceleyerek, konuyu iyice kavrayacaktır. Konunun rengi bir heykelciyi ne kadar az ilgilendirirse, desen yapmak isteyen bir ressamı da o kadar ilgilendirmelidir.

Bir modelin etüdünde; çeşitli cephelerden on onbeş dakikalık kroki çalışmaları ile modelden gelen ifadeyi kavrayıcı ve bir bütünü görücü anlayışı geliştirmek gerekir. Daha sonra sevilen, hoşça giden, ayrıntılar sabırla etüt edilmelidir. İyi bir ressam desen yaparken, en az valör kullanabilen, böylelikle tek renkle çalışmasına karşılık, yine renk oyunundan kaçan ressamdır. İyi bir desende açıklık ve koyulukların, üç dereceyi aşmaması gerekir. Zira koyulukların derecesi üçü aştığı zaman göz yorulmaya başlar. Resmî fotoğraftan ayrı ve üstün tutan en iyi yönlerden birisi de bu olacaktır.

Sanatçı, doğadaki tüm valörleri desene aktarmadan da çok iyi açıklayabilir. Bu, az sözle çok şeyler ifade etmek gibidir. Büyük ustalardan buna örnek vermek gerekirse: Raphael, Mikelanj, Rembrandt, Holbein az renk ve çizgi ile çok şeyler vermişler, eserler çıkarmışlardır. Desen çizen sanatçı, bir objektif dikkati ile bakabilir. Fakat çizmeye başladığında düşünce ve duyarlılıkla devam etmelidir. Zira yirmi ressam aynı konunun, yirmi değişik resmini yapacaktır.

Hacimlerin hareketlerini ve ölçülerini veren, formu yaşatan kararlılıkta, çizgiyi formdan, formu çizgiden ayırmak gerekir, forma bağlanmayan, ritme

girmeyen çizgi ve hacim fantezidir. Çizginin esprisi, formun en yüksek değerini anlatıcı bir anlam kazanmalıdır. Savruk ve yalancı çizgilerden kaçınmalıdır. Orta sertlikte bir kurşun kalem; desen için idealdir. Formu henüz tanımakta olanlar için: füzen ve mürekkepli, gösterişli ve aldatıcı boyalı kalemlerle çalışmak, özentiden ileriye gidmeden kısır görüşlerin aceleci davranışlarıdır. Kurşun kalem usanç getirdiğinde başka malzemeler kullanmak yararlıdır.

Sanatı; kendi dünyası içinde değerlendiren sanatçı sürekli olarak obje ile çatışmak durumundadır. Formların ve renklerin sakladığı plastik dil, doğadan duygulanma ile oluşan bir sonuçtur.

Duygulanmak tanımakla olur. Konunun yardımıyla, zihne doğru imajı, zihne doğan imajın sınırlı yüzeylerini bulmak, geri kalan formu orta tonda doldurup, koyu lekeyi nispetli ve formlu olarak bir iki yere yerleştirmek doğru olur. Bu valörlü bir desen için geçerli bir düşüncedir.

Bütünlerin göze çarpışını net olarak anlamak çok önemlidir. Çizgiler, yuvarlak veya düz olarak gözümüze çarparlar, düz gibi görünen bir çizgiyi daha düzeltmek, eğri gibi olanı daha fazla eğmek, bükme ifadeyi kuvvetlendirir. Hareketi; karakteri, yapıyı veren bir kemiğe, kalemi ve vurgu noktalarını seçmek gerekir. Önce hafif başlamak, formların ve kemiklerin yerlerini belli etmek, birkaç formu birleştiren planlar düzenlemek, blok içinde plan (yüzey) ve pile (kumaş kıvrımı) işaret edilmelidir.

Çok doğru gibi görünen bir desen anlatımı, en yanlışta içinde taşıyabilir. Çok doğru ve düzenli olmasına rağmen desende bir noksanlık sezilirse duygunun vereceği düşünce, çizgi ve forma girmemiş demektir. Daha doğrusu desene zekâ girmemiş demektir.

Bir portre çalışmasında, başın oval bütünlüğünü kavrayan, sağlam bir kontur bulunmalıdır. Aynı anda içte de bir kontur, bir baştan bir başa uzatılabilir. Saçlar bir orneman (ornement) süs gibi süsleyici bir kontrast karakter gösterebilir. Karın, göğüs çizgilerinin yerini bulmak, plastik bir bütünlüğü sağlamak gerekir.

Bir topograf haritasının iniş ve çıkışları ve çizgilerinin yerini bulmak gibi, çizgiler konuda sadece çevre çizgisi olarak var olmayıp, içte de vardır, her ikisi de

önemlidir. İç ve dış form çizgilerini, iyi bir araştırmaya tabi tuttuktan sonra, iç ve dışta güzel bir kontur çizgisi bulunmalıdır.

Bazı bölgelerde, dış konturu söndürerek ışık ve gölgenin oluşturduğu iç konturlarda, değerli bir anlam kazandırabiliriz. Her hacim iki yan ve bir iç olmak üzere, en az üç çizgiyle oluşur. Üçüncü çizgi ışık ve gölgenin oluşturduğu çizgidir. Bu, formun ortalarına rastlar.

Desen çalışmalarında, bize rehberlik edebilecek birinci rönesans sanatçıları: Pisanello, Piero, Della, Frençassa Signorellişi alçak gönüllü bir dürüstlikle ilgimizi çekerler. Valör çalışmalarında, Rembrandt, Goya, Seuart, Coro örnek alınacak sanatçılardır.

Örneğin Corot; form ve valör doğruluğunu gösterir. Cezanne'in bir ağaç etüdü, desen tekniğini tanıtacak, yükselen dalların uçlarına kadar, dönen köşeler yapan noktalarını ve farklı nispetlerin varlığını, duyarlılıkla baktığımızda kavrarız.

Cezanne; ağacın formu içinde, ışık ve gölge yüzeylerinde hacim ve inşa anlayışlı bir desen karakteri gösterir. Onda çizgi, süsleme değerinden çok yapıcıdır. Işık gölge, gerekli olduğu yerde kullanılarak, doğaya ters ama geçerli olan yerde gelişir. Resmin doğadan ayrılan, gerekli yerlerde aksamlar, vurgular, yapan; parlayan ve sönen kendi ışığı vardır. Bu ışıkla eşya; birlik, bütünlük ve anlatım yetkinliği kazanır. Geniş planların, yüzeylerin, parçalanıp ufalanmasından, ışık ve gölge lokallerine, parçalarına, bölgelerine ayrılması, sadelik, sempati ve ilgi için vazgeçilmez değerlerdir.

Işık ve gölge desen yorumunda, iç ve dış desenleri, parçaların nispetini bulmada, ipuçları verir. Bu formu karakterize eden çizgiler, iki karşılıklı, birde kontürün içinde gölge ve ışıktan doğan üçüncü çizgiyi şematize ederler. Bu kavram biçimi, kişisel esprilerle bağdaşarak, formu oluşturur. Estetik için, güzel realize edilmiş enerjik bir kontür üzerinde durulmalıdır.

Desenin gelişmesi: Desen bakımından en olgun çalışmalar, Prehistorik sanat çağında görülür. Bu çağda, duygusal, akıcı, grafiksel süsleyici bir dış kontur yanında iç formlara ve hafif valörlere duyarlılık vardır.

Sanatçı bu konuya konsantre olarak çalışırken, oran gereği ile eserini geliştirir. Sınırlı yüzeye işaretler (eksenler) koyarak, eserin desen olarak gelişimini sağlar. İşaretler yüzeye yayılırken, seçme, ayıklama ve uyum endişesi egemen olmalı, formları önem sırasına göre yerleştirmelidir.

Proporsiyonlar gelişmeleri duygusallık oranı ile dengelidir. Doğa bir pencereden görünüyormuşçasına hareket edilmelidir. Doğa ile ilişkiyi kesmek, gittikçe geometrik olmaktır. Ustadan çırağa giden bu taktik, ezberciliğe götürür. Bu değer anlayışı ile bağdaşmaz. Çünkü bu anlam bir tekrarı benimser. Bizans tarzı klişeleşme gibi kısır bir görüşe yönelir.

Bir şeyi kavramak için, onu tanımak gerekir. Şu halde desen çizmek, etraflı bilgi toplamaktır. Desende soyut değerlere gidebilmede dikkat edilecek nokta; yer ve şekil değişimidir, bu transpozisyon (yer değiştirme) ve abraksiyonu, yani soyut yönü kavrayıştır.

Objektif görüşten sübjektif seçişlere geçerken ressam, objeye vereceği tinsel ve duygusal değerlerin yanında, kendine özgü bir değer ortaya koyar ki; buna abraksiyon diyoruz. Eşyanın temiz, seçkin sınırını tanıtmak, abraksiyonla mümkündür.

Kaçınılması gereken nokta; samimi ve içli anlatım şekli olan çizgi yöntemini bırakıp, özentili taklit, tutuk gösterişli, fantezi ve alışkanlıkla çizilen, formüle edilmiş bir sunucu sunan akademizmin, kuruluk ve kabalığa götüren kısır görüşü yerine, çizerken rahatça hiçbir şey düşünmeden çizmek gerekir. En başta gelen düşünce; karakteri, şekil yapısını organize etmek, önem sırasına göre formlara inmek, soyut kavrama varmak olmalıdır.

Ezbere çalışmalar, yaratıcılığı körletir. Bu nedenle tavsiye edilmez. Ancak kuvvetli bir etüt'den sonra, aynı konuya ezbere devam etmek, formları hafızaya almak bakımından yararlıdır. İki eşit bölümün üzerinizde bıraktığı izlenime göre tercih ederek, uzatıp kısaltmak elinizdedir.

İnsanda bir çıkıntının bütün vücuda göre yerini tespit ederek, ilk işareti ve yöntemi kâğıt üzerine koymak, her türlü çizim ve eşya için gereklidir. Hareketin doğruluğu, hacimlerin oranı ve hacimlerin toplam formu içindeki yerleri, espas (alan)

aramaları, çizim bitinceye kadar devam etmelidir. Parçaları ayrı ayrı düşünmek ya da bir taraftan başlamak deseni kaybetmektir. Gözü hafifçe kısarak modelin bütünü ile ilk izleniminin kâğıda işaret edilmesi gerekir. Modelden, girinti, çıkıntılar, belirli noktalar ve mesafeler işaret edildikten sonra, çalışma objektif olmayan soyut oranlar üzerinde sürekli bir araştırmaya yönelmelidir.

Yanlış form çizgilerine kalemi basmak; gerçeği yok etmek, yalanı üstün tutmak demektir. Modelin geniş lekesini hareket noktası yapmak gerektir. Yöntem böylece noktalandıktan sonra kişisel tutum, desenin yeşermesini sağlar. Duygularımız bizi valör ya da çizgiden hangisine itiyorsa, doğayı o kavram içinde görmek yeteneğine kavuşmaya çalışılmalıdır.

2.7. Anadolu Güzel Sanatlar ve Spor Liselerinde Desen Öğretim Programı

Anadolu Güzel Sanatlar Liseleri, öncelikle güzel sanatlarla ilgili yüksek öğretim kurumlarının bulunduğu yerlerde açılmıştır. Bu okullar, ilköğretim üzerine bir yıl hazırlık sınıfı ve en az 3 yıl lise öğrenim süresi olan yatılı, gündüzlü ve karma eğitim yapan okullardır. Amacı ise şöyledir:

Öğrencilerin;

a) Güzel sanatlar alanında ilgi ve yetenekleri doğrultusunda eğitim-öğretim görmelerini,

b) Özel yetenek gerektiren yüksek öğretim programlarına hazırlanmalarını,

c) Yabancı dil öğrenmelerini,

d) Alanlarında araştırmacılığa yönelmelerini, yetenekleri doğrultusunda yorum ve uygulamalar yapabilen, yaratıcı ve üretken kişiler olarak yetişmelerini,

e) Milli ve milletler arası sanat eserlerini tanımalarını ve yorumlamalarını sağlamaktır. (M.E.B. Tebliğler Dergisi, 1999: 800) Söz konusu yönetmelik, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu ile Milli Eğitim Bakanlığı'nın 3797 sayılı Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki Kanun'a dayanılarak hazırlanmıştır. Liselere her yıl müzik ve resim alanlarının her birinden yılda en fazla 24 öğrenci alınmaktadır. 1999 yılında yapılan yönetmelik değişikliğine göre "Sanat Eğitimi Danışma ve Program

Geliştirme Kurulu" oluşturma imkanı sağlanmıştır. Kurul, okul müdürü başkanlığında alan dersleri öğretmenlerinin katılımı ile oluşturulur. Ayrıca önemli bir özellik olarak "bu kurula okul yönetimince, yüksek öğretim kurumlarının ilgili bölümlerinin öğretim üyeleri arasından en fazla üçer üyenin sanat eğitimi konusunda rehberlikte bulunmak ve gerektiğinde başvurulmak üzere kurula katılmaları sağlanabilir (M.E.B. Tebliğler Dergisi, 1999: 802).

Bu kurulun görevleri ise şöyle belirlenmiştir:

a) Okulun sanat eğitimi programlarının uygulanması, değerlendirilmesi ve geliştirilmesi konularında çalışmalar yapar ve önerilerde bulunur.

b) Okulun; okul içi, okullar arası, milli ve milletler arası sanat etkinliklerinin belirlenmesi, planlanması ve uygulanması ile ilgili gerekli çalışmalar yapar ve bu etkinlikleri organize eder.

c) Verimliliğin artırılması amacıyla gerekli araştırmaların yapılmasını, sonuçlarının değerlendirilmesini ve sanatla ilgili gelişmelerin işlenmesini sağlar.

d) Eğitim-öğretimin geliştirilmesi yönünde çevrede bulunan yüksek öğretim ve diğer eğitim kurumları ile iş birliği yaparak her türlü araç-gereç, öğretim elemanı ve diğer imkanlardan yararlanılması konularında çalışmalar yapar.

Böyle bir kurulun oluşumuna imkan verilmesi AGSL bakımından çok önemli bir gelişmedir. Çünkü sanat eğitiminin geliştirilebilmesi amacıyla hem üniversitelerden, hem de bilimsel etkinliklerden yararlanılması AGSL eğitiminin çok daha verimli olmasını sağlar. Eğer bu görevler layıkıyla yapılabilirse sanat eğitiminin daha genç yaşlardaki bireyler üzerinde olumlu etkisi olacak ve ileriki yaşlarda daha bilinçli sanat eğitimcileri yetiştirilmiş olacaktır.

2.7.1. Anadolu Güzel Sanatlar Liselerinin Sanat Eğitimi Açısından Türk Eğitim Sistemi İçerisindeki Rolü

AGSL genel eğitim bütünlüğü içerisinde, bireylerin gelişiminde ve dengeli toplumlar oluşturabilme çabası sürecinde en kaçınılmaz alanı oluşturur. Çünkü AGSL 1983 yılından beri bilim adamları tarafından (Gardner) ortaya konulan yedi

zeka alanından biri olan "görsel-uzamsal zekası" gelişmiş bireylerin eğitilmesi ve bu yöndeki yeteneklerinin geliştirilmesi bakımından önemlidir. Ayrıca sanat eğitiminin gereği düşünüldüğünde; birey ve toplumun birbirini tamamlamasını sağlayan, Mondrian'ın da "Hayat dengeye kavuştukça sanat ortadan kalkacaktır" (Fischer, 1995: 9) sözüyle belirttiği gibi dengeli bir toplumun temel taşlarından biridir. Yıllardır dünyanın birçok ülkesinde bireylerin sadece dil/ sözel ve matematik (mantık) zekasına yönelik öğretim programları geliştirilmiş ve diğerleri neredeyse hiç önemsenmemiştir. Gardner, zekanın iki değil, yedi yönü olduğunu savunmuştur. Böylece sadece matematikte ve dilde başarılı olanların değil; müzikte, sporda, dansa, iletişimde, doğada, resimde kendini gösterenlerin ve kendini iyi tanıyanların da zeki olduğunu ortaya çıkartarak yapılacak eğitimin tüm bireylere etkin biçimde hizmet edeceğini vurgulamıştır (Demirel, 2000: 149).

AGSL aynı zamanda çağdaş eğitim sistemlerinde uygulanan, bireylerin bedensel, bilişsel, devinimsel ve duyuşsal alanlarına yönelik eğitimi de uygulamaktadır. Yine AGSL bütün dünyada çok kültürlülüğün (multiculture) teşvik edildiği, çok kültürlülüğün dünya uygarlığına katılan bir zenginlik olduğu anlayışının hakim olduğu bir zamanda milli ve milletler arası sanat eserlerinin tanıtımına katkıda bulunarak onun devamının sağlanması ve geliştirilmesi bakımından çok önemli bir gereksinimi karşılamaktadır. Boydaş (1996: 8) konuyla ilgili olarak şöyle demiştir: Sanat, kültürü yansıtır. Bir kültür, kendini eştikçe, derinliğine indikçe ancak evrenselin müjdecisi olabilir. Kökünde gelenek olmayan hiçbir şey gerçekten yeni değildir. Uluslararası kültür ve sanat içinde yer alabilmek, onları taklit etmekle değil, kendimiz olmakla mümkündür. Dolayısıyla çok kültürlülüğe dahil olabilmek için kendi kültürümüzü ve sanat eserlerimizi iyi tanıyıp geliştirmemiz kaçınılmazdır. Sanat kültürünün kuşaktan kuşağa aktarılmasında eğitime düşen rol ve görev - özellikle ülkemiz açısından- güzel sanatlar liseleri gibi diğer birtakım sanata ilişkin eğitim kurum ve kuruluşları dışında pek yerine getirilememektedir. Bu alanın en olumlu eğitimi ise AGSL'nde verilebilir. Ancak bu hususta öğretim programlarında bazı değişikliklerin yapılması gerekecektir. Çünkü sanat eserlerinin en iyi ve kalıcı tanınacağı ve öğrenileceği yer müzeler olmalıdır. Bunun için de öğretim programlarında bu etkinliğe yönelik değişiklikler yapılmalıdır. Aslında AGSL'nin

öğretim programlarının “açıklamalar” bölümü incelendiğinde 9 ve 14. maddelerinde şu ifadelerin yer aldığı görülür: “Müze ve sergilere düzenlenecek gezilerle sanat eserlerinin değeri öğrencilere kavratılır. Öğrencilerin sanat çalışmalarında ilgilerinin canlı tutulması için her türlü önlem alınır. Ders dışı araştırmalara ağırlık verilir” (M.E.B., 2000: 1825) denilmektedir. Buradaki ifadeler AGSL'nin hem ders dışı araştırmalarda, hem de sanat eğitimi amaçlı olarak bizzat müzelerin kullanılabilceği anlamını taşımaktadır. Belki öğretim programlarında müze eğitimi ve uygulamaları dersi yoktur ama bu liselerde yönetmeliklerce belirlenen "Sanat Eğitimi Danışma ve Program Geliştirme Kurulu" devreye sokularak derslerin bir bölümü bu mekanlarda yaptırılabilir. Bu anlamda düşünülürse sanat eğitimi adına bu liselerimizin, müzeleri eğitim amaçlı kullanması konusunda diğer ortaöğretim kademelerine göre daha avantajlı olduğu da görünmektedir. Bunun için hem zaman, hem amaç, hem de işlevleri uygundur. Aynı zamanda müzeler sanat eğitimi açısından görsel algının eğitimi hususunda da bir gereksinimi karşılamış olacaktır.

AGSL, sanat eğitiminde belki de en önemli alanlarından birisini oluşturan "estetik bilinç" kazandırılması bakımından da önemli bir yere sahiptir. “Estetik heyecan, duysal hazın biçimsel ve duygusal hazlarla bileşimidir. Duyum, sanatın başlangıç noktasıdır” (Yetkin, 1979: 47). Dolayısıyla duyuları harekete geçirmek, onları somut hale dönüştürmek sanat eğitimiyle gerçekleşecektir. Estetiğin sanatla ve sanatla ilişkisine Afşar (2000: 14-15) şöyle yaklaşır: Güzel, her insanla ilgilidir. Güzel, her insanın sorunu olduğuna göre, güzeli araştıran estetik de insanlığın ortak sorunudur. Böylece her insan bir şekilde güzelle ilgilenir. Güzel, insan yaşamının vazgeçilmez bir ögesidir. Ancak herkesin güzelle ilişkisi aynı yoğunlukta değildir. Güzelin gerçek arayıcısı ve yaratıcısı sanatçıdır. Güzel, gerçek anlamda sanatta ortaya çıkar, gerçek yüzüyle sanatta görünür ve sanatta yoğunlaşır. Görüldüğü gibi sanat, sanatçı ve tabii ki hepsini birleştiren sanat eğitimi fenomeni insanlığın uğraşısı olan güzel'i en kolay ortaya koyan bir değerdir. Konuyla ilgili olarak Balcı (1996: 18) şöyle der: "Resim dersi, çağdaş dünyada yer alabilmek için eğitimin her basamağında herkese verilmesi gereken bir derstir. Temel amacı bireylere estetik kişilik yapısı kazandırarak, toplumun yapıcı, yaratıcı ve üretken üyeleri haline getirmektir. " Bireylerin yaşamındaki birçok alanda belki de her zaman iç içe olduğu

estetik anlayış, demek ki farklı sanatsal uğraşlarla veya doğrudan kazandırılmaktadır. Bütün bu uğraş ve etkinliklerin hepsi her bakımdan AGSL'nde yerine getirilmektedir.

Türkiye'de mevcut olan eğitim sisteminde öğretme genellikle tek taraflı sunuş şeklinde olmaktadır. Bu durum öğrencileri tembelliğe ve ezberciliğe itmektedir. Uygulama, araştırma, inceleme, gözleme, ayımsama yapılmamakta, öğrencilerin demokratik biçimde eğitime katılımı sağlanamamaktadır. “Ülkemizde öğretim, alışılmış sunuş yöntemine dayalı, öğrencilerin sınıflarda pasif kalmasına neden olan sıkıcı bir ortamda yapılmaktadır” (Koç ve diğerleri, 1998: 94). Dolayısıyla böyle bir eğitim yöntemi öğrenciler üzerinde olumsuz etki yapmaktadır. Sanat eğitimi amacıyla AGSL'ndeki derslerde de bu yöntemin tam olmasa da kullanıldığı görülmektedir. Halbuki sanat eğitiminin daha rahat, gözleme dayalı, algı çeşitliği sunan, araştırıcılığı teşvik eden ve gerçek sanat eserleriyle yüz yüze olunan mekanlarda olduğunda daha kalıcı olacağı bilinmektedir. Bu anlamda AGSL'ni daha çağdaş eğitim sistemine kavuşturmak için böyle bir uygulamaya uygun olan müze mekanlarını eğitim amaçlı kullanmak kaçınılmazdır.

2.7.2. Anadolu Güzel Sanatlar ve Spor Liselerinde Ders Öğretim Programları

AGSL'nde okutulan alan dersleri öğretim programları Talim Terbiye Kurulu'nun 21. 04. 2000 tarihinde aldığı kararlarla yeniden düzenlenmiştir. Bu değişikliklere göre hazırlanmış; hazırlık, 9, 10 ve 11.sınıfların yeni öğretim programı genel amaçları Ek 16'da verilmiştir.

AGSL ders öğretim programlarında belirlenen genel amaçlar kısaca şöyle sıralanabilir:

1- Sanat eğitimi ile bireylerin insanları ve doğayı seven, çevreye saygılı, estetik duyarlılığı gelişmiş bireyler olabilmelerini sağlama. Nesnelere inceleme ve yorumlama yolu ile çok boyutlu düşünebilme; sanat eserlerini tanımak ve tarihi gelişmelerini öğrenebilmek için araştırma yapma alışkanlığı kazanabilme; ülkemizdeki yapılan plastik sanatlarla ilgili çalışmalarını yakından izleyerek çağdaş sanat bilincini kavrayabilme.

2- Plastik Sanatlar Eğitimi yolu ile, sanat değeri olan eserleri koruma, seçme ve sahip olma duyarlılığını kazanabilme; Güzel Sanatları ve dallarını tanıyabilme, Plastik Sanatlar Eğitimi ile yaratıcılık, kendine güven ve kendini ifade etme gücünü geliştirebilme; Temel Sanat Eğitimi ile ilgili sanat terimlerini tanıyabilme; Plastik Sanatlar Eğitimi ile tutarlı bir görüş kazanarak farklı yorumlar yapabilme.

3-Atatürk'ün sanata ilişkin görüş ve düşüncelerini kavrayabilme.

4-Sanata tasarımın, kullandığımız eşyadan sanat eserine kadar her şeyi etkilediğini kavrayabilme; görsel ve zihinsel yeteneklerin araştırıcı, üretici ve çağdaş bir düşünce yapısı ile geliştiğini kavrayabilme; Temel sanat eğitiminde yaptığı çalışmaları sergilemenin önemini kavrayabilme; sanatsal ürün ortaya ürün koymaktan haz duyma ve bu hazzı başkalarıyla paylaşabilme.

5- Toplumların gelişiminde Güzel Sanatların yeri ve önemini kavrayabilme; Türk Plastik ve Çağdaş Plastik sanat anlayışlarını yorumlayarak özgün çalışmalar yapabilme.

6- Grafik Sanatların temeli olan yazının tarihsel gelişimini kavrayabilme; tarihsel gelişim içinde belli başlı yazı çeşitlerinin özelliklerini tanıyabilme. Düzgün okunaklı ve estetik el yazısını yazabilme.

7- Öğrencilerin sanat çalışmalarında ilgilerinin canlı tutulması için her türlü önlem alınır. Ders dışı araştırmalara ağırlık verilerek çalışmalarda doğanın gerçek bir kaynak olduğu fikri öğrencilere benimsetilmeli, çeşitli etütlerle doğa araştırılıp incelenmeli ve çağdaş yorumlar yapmaları sağlanmalıdır; konular işlenirken öğrencilerin ilgi, istek ve yetenekleri doğrultusunda, bilgi ve becerileri geliştirilir, yenilikleri izlemeleri, yeni teknik, renk ve biçimlerde özgün çalışmalar ortaya koymaları sağlanır.

8- Drama yoluyla öğrencilerin yaratıcı güçlerini ortaya çıkarmalarını, drama eğitimi ile sağlıklı bir ruh yapısı oluşturmalarını, drama yoluyla toplumsal dayanışma, yardımlaşma sağlamayı ve hoşgörülü olmayı alışkanlık haline getirmelerini, yine drama yoluyla duygu ve izlenimlerini topluma aktarmalarını sağlama.

9- Sanat sosyolojisinin toplumdaki önemini, toplumsal gerçek ve sanatın anlamsal boyutunu, toplumsal yapıyı tanımalarını, kültürel değişimlerin sanatı ve toplumu nasıl etkilediğini kavramalarını sağlamak.

10- Plastik sanatlarda estetik duygusunun önemini kavramalarını, sanat eserini estetik yorum ve düşüncelerle yorumlamalarını, sanat tarihinde,tarihi gelişim süreci içerisinde "ilkçağdan günümüze kadar" sanat eserlerini ve estetik olguyu kavramalarını sağlama, olarak ele alınabilir.

AGSL ders programlarında belirlenen bütün bu genel amaçlar, bireyin alana yönelik yeteneklerini geliştirmesi yanında ve hatta daha çoğu estetik, sanat, toplum, sanat tarihi, sanat eserlerini yorumlama, müze ve galeri ziyaretleri, çağdaş plastik sanatları tanımaya, uyumlu ve dengeli bir birey olmaya yöneliktir. Bu haliyle AGSL'nin evvela birey, toplum, daha sonra dünya kültürü, sanatı ve sanat eğitimi açısından çok büyük sorumluluklar taşıdığı görülmektedir. Bu derece ağır bir sorumluluğu olan kurumların daha etkin olabilmesi için de olumlu olabilecek her türlü öğretim yöntemlerini, araç-gereçleri ve mekanları kullanması gerekir.

Koleksiyonlarında insanın ilk yaptığı sanat ve kültür eserlerinden tutun da en son zamanlarda hem sanat, hem de günlük yaşamımızın her parçasını barındıran müzeler (ekonomüze, tabiat tarihi müzeleri, arkeoloji, modern sanatlar müzeleri, bilim müzeleri, oyuncak müzeleri vb) eğitim amaçlı ve özellikle de sanat eğitimi amaçlı olarak mutlaka kullanılmalıdır. Geçmiş ile gelecek arasında köprü görevi gören müzeleri geleceğin yetişkinleri olacak yeni bireylerin tanımaması ve sanatı bu yolla kazanamaması büyük bir kayıp olacaktır.

2.7.3. Desen Çalışmaları Dersi Öğretim Programı

Desen çalışmaları dersi öğretim programı. İnsan ilk aracını (doğada bulunduğu biçimde) kullanıp her gün biraz daha doğaya hâkim oldukça onu zorlamaya başlamış, giderek doğada örneği bulunmayan araçları da yapmıştır. İnsan bu yaratıcılık özelliğinden de yararlanarak yeryüzünün en üstün varlığı olmuştur. Eylemli olarak yaptıkları da kendisi ile yaşıt sayılabilir.

Denilebilir ki ihtiyaçtan doğan sanatın başlangıçta güzellikle uzun boylu bir ilintisi yoktu. Hele estetik kaygısı hiç yoktu. Çünkü sanat insan topluluğunun yaşama savaşında kullandığı büyü bir araç, bir silahtı. Sanat insanın düşünüyü dünyasını her zaman meşgul etti. Yüzyıllar boyunca fizik ötesi bir olgu olarak görülen sanat aslında organik bir olaydır. Soluk alma gibi ritmi, konuşma gibi anlatımsal öğeleri vardır; algılama, düşünme, imgeleme ve bedensel eylemin katıldığı etkin bir süreçtir. İnsanlığın gelişim süreci içinde sanatı organik bir bölüm olarak görmek istemeyenler vardır. Bunlar çoğunlukla sanatı süsleyici işlevi olan “keyfi” bir etkinlik olarak görme eğilimindedirler.

“Sanat üretimi bir uygarlığın var olduğu her yere yayılmıştır. Tarih boyunca her toplumun sanatı olmuştur. En ilkel toplumlar bile kimi zaman olağanüstü özenle sanat yaratmışlardır. Bu bakımdan sanat evrenseldir. Sanat, düşünen ve duygusal bir varlık olan insanın engellenemeyen bir etkinliğidir. Bu bakımdan sanat süreklidir. Üstün yapıtlar tarihsel süreç içinde yerini koruduğu için de kalıcıdır” (Artut, 2004: 21).

“Sanatın tam olarak tanımını yapmak güçtür. Bu tanım toplumların ve kişilerin sanattan beklentilerine göre değişiklikler gösterebilmektedir. Sanatın evrensel nitelikleri genel bir tanıma gitmeyi güçleştirmektedir. En basit tanım ve deyimle sanat; bir form meydana getirebilme yetenek ve becerisidir. İnsanın dünyanın sırlarına erişebilme, kişisel bunalımlarını yatıştırabilme, heyecanlarını başkalarına duyurabilme, ruhsal özlemlerini uygun bir düzeyde yaşayabilme, kendini aşabilme çabasıdır” (Kınay, 1993: 1).

“Dilin nasıl doğduğunu bilmediğimiz gibi sanatın da nasıl doğduğunu bilmiyoruz. Barınak, tapınak, köprü yapımıyla, süsleme, resim, heykel gibi etkinlikleri göz önüne alırsak başlangıçtan beri sanat ile sanatçının bulunmadığı toprak parçası yoktur denilebilir. Diğer yandan sanat deyince müze ve sergilerde tadılan veya seçkin salonların güzel süslemelerinde kullanılan az rastlanır nefis bir şey anlıyorsak; sözcüğün bu özel anlamının yakın geçmişte geliştiğini ve geçmişin en büyük yapımcılarının ressam veya heykelticilerinin bu sözü akıllarından bile geçirmediklerini bilmek zorundayız” (Gombrich, 1992: 19).

Sanatsal anlatım dilini öğrenen kişi geçmiş ve günümüzdeki sanat yapıtlarını inceleme ve onları anlama yetisine sahip olmakta; bu da kişideki görsel duyarlılığı arttırmaktadır. Sanat yapıtı incelenirken kullanılan eleştirel tavır kültürel çevreyi oluşturan diğer nesnelere de uygulanabilmektedir. Böylece insan, giyiminden, çevre düzenine kadar her alanda sanatsal nitelikler aramakta ve yaşam kalitesini yükseltebilmektedir. Sanat eğitimi bireylerin yaratıcı güçlerini geliştirmeye en elverişli ortamı hazırlayan bir alandır. Yapıcı ve yaratıcı insan yetiştirmek önemlidir. Çünkü bu insanların ortaya koydukları değerler kalıcı ve etkileyici olmakta, toplumun gelişmesini sağlamaktadır. Çağdaş bir insanın görevi sadece çevresine uymak değil ona ihtiyacına göre biçim vermek de olmalıdır. Çağdaş insan teknolojinin emrinde yaşayan insan değildir. Çağdaş insan duyan, düşünen, karar veren, paylaşma ve yardımlaşmayı bilen, kendini ifade edebilen ve kendini gerçekleştiren bir varlıktır.

Yaşadığımız yüzyılın karmaşık ve sıkışık ortamı içinde olan bu çağa teknoloji ve makine hâkimdir. Klasik dönemde saray salonlarında gizlenen sanat, yeni teknolojik gelişimin maliyet düşüklüğünden yararlanarak geniş halk kitlelerine ulaşabilmiş, endüstrileşmeyle makineler arttıkça iş gücü azalmıştır. Teknolojik gelişmenin yarattığı iş bölümü ve parçalanmayı, kentleşmenin meydana getirdiği kirliliği, bireyin yabancılaşmasını ve insan ilişkilerindeki kopukluğu gidermede sanat eğitimi, eskiden olduğundan daha birçok işlevi üstlenmektedir.

Bu nedenledir ki; özellikle sanat eğitiminin teknoloji dünyasındaki yeri daha iyi anlaşılabilir. Öğrenim süreçlerindeki bazı aksaklıkları bir kenara bırakılarak çocuklara çağdaş sanat eğitiminin öngördüğü özgürlüğü tanımak ve onların yetenek ilgi ve ihtiyaçlarına yanıt verecek bir eğitim ortamı yaratmak gereklidir. Ancak o zaman bireylerin niteliklerini ve duygularını geliştirerek yaratıcı düzeyi yüksek ürünler vermesi beklenir.

“Dar anlamıyla sanat eğitimi; görsel sanatların eğitimi ve öğretimi ile ilgilenir. Bu öğretimin kapsamı içinde, uygulamaya yönelik sanat etkinlikleri, sanat yapıtı inceleme, sanat tarihi ve estetik yer alır. Dahası, sanat eğitimi, araç, gereç ve işlik donanımı ile öğretim programları, çalışma düzeni, değerlendirme gibi yöntemsel

konuları da içerir. Geniş anlamıyla görsel sanatlar eğitimi ise eğitim biliminin bir dalı olarak sanatın, estetiğin, sanat tarihinin eğitim ve öğretimi ile ilgili bütün sorunları ile ilgilenir” (Kırıçoğlu, 1997: 3).

“Görsel sanatlar; resim, heykel, mimarlık, grafik sanatlar, endüstri tasarımı, uygulamalı sanatlar, sinematografi, fotoğrafı, bilgisayar tasarımı gibi oldukça geniş bir alanı kapsar. Bu dalların tümüyle ilgili olarak okul öncesinden yüksek öğretime kadar her aşamadaki sanat eğitimi ve öğretimi ile ilgili kuramsal ve uygulamalı çalışmalara ‘görsel sanatlar eğitimi’ ya da yalnız ‘sanat eğitimi’ demek yeterli olacaktır... Bütün sanatları ve bu sanatların birbiriyle ilişkisini düşünsel boyutta sanatçı, izleyici, toplum, kültür ve eğitim bağlamında irdeleyen kuramsal çalışmalara da ‘güzel sanatlar eğitimi’ denilebilir” (Kırıçoğlu, 1997: 2).

Ulus olarak çağı yakalamak ve aşmak özlemimizdir. Yeni oluşumlara varmak, sanat etkinliklerini artırmak ve başarıya ulaşmak için yeni ortamlar hazırlama çalışması sürmektedir. Öyleyse resim sanatının ülkemizde gelişmesini istiyorsak onu anlayacak, tadacak kuşakları okulda yetiştirmek gerekir.

Gelişmiş toplumlarda sanat eğitimi eğitim sorununun önceliklerindedir. Ülkemizde de sanat eğitiminin ön sıralarda yer alması mümkündür. Eğitimin bütün kademelerinde sanat eğitime önem verilebilir. Yetiştirilebilecek bireyler arasında sanattan anlayan, sanatı seven, geliştiren, koruyan ve uygulayanların sayısı artırılmalıdır. Bu şekilde daha çok gelişme ve çağdaşlaşma olacaktır. Çünkü çağdaşlığın ölçüsü sanattır. Bu ölçüt bireyleri kişisel yetenekleri doğrultusunda ürün vermeye yöneltecektir. Bireylerin topluma sundukları sanat etkinlikleri kök saldıkça geleceğe yönelik atılımların artacağı bilinir. Toplumların varlığı ve saygınlığı sanatçılara ve onların özgün ürünlerine de bağlıdır. Denilebilir ki; toplumların geleceği sanat eğitimi gizi içinde saklıdır. İnsanın ruhsal yanını geliştiren sanat da eğitim ve öğretim ile sağlanabilir. Araştıran, yorumlayan estetik beğenileri gelişmiş bireyler yetiştirmek ancak sanat eğitimine gerekli önemin verilmesiyle mümkündür. Sanat eğitimi içinde yer alan öğrenme alanları şöyle sıralanabilir:

I. Uygulama Boyutunda Yaratıcı Çalışmalar: Görsel sanatların, resim, heykel, grafik, seramik vb. alanlarında doğrudan araç ve gereçlerle çalışmayı gerektiren uygulamalı alan.

II. Sanat Eleştirisi: Sanat yapıtı incelemeye, onlardan tat almaya ve giderek eleştiriye ulaşan eleştirel alan.

III. Sanat Tarihi: Kültürler içinde sanatın gelişimini inceleyen, tarihsel süreçle bağıntılı olarak sanatı irdeleyen tarihsel sanat ya da kültürel alan.

IV. Estetik: Doğada ve sanatta güzeli arayan, sanat nedir ve ne içindir? Sorularını tartışan alan.

Bu dört alan kendi özel yöntemleri içinde, dayandıkları ayrı bilim ya da sanat alanlarının gereklerine uyularak öğretilir (Kırışoğlu, 1997: 121). Desen çalışmaları dersi sanat eğitimi içerisinde yer alan bu öğrenme alanlarından “Uygulama Boyutunda Yaratıcı Çalışmalar” içerisinde yer almaktadır.

Desen çalışmalarının önemi. Resim sanatı, binlerce yıl öncesinin mağara duvarlarına çizilen ilk çizgisel anlatım örnekleri olan desenlerle başlar. Desen, o günden bugüne özellikle Rönesans’tan buyana bütün sanatçıların ortak çalışma ve ilgi alanında yer almıştır. Desen, yüzyıllardır sanatsal anlamını ve bir anlatım ögesi olarak işlevini sürdürmektedir. Desen, hem resmin temeli hem de başlı başına somut gerçekliklerin imge, düşünce ve kavramların görsel-çizgisel anlatım yoludur. Desen, kısaca; renk kaygısı olmadan yapılan çizgisel resimlerdir. Klasik ve çağdaş resmin de en önemli betimleme aracıdır.

Tarih boyunca desen herhangi bir konunun, bir nesnenin, bir düşünce ve kavramın çizgisel anlatımla betimlenmesi eylemidir. Bu anlatım, konunun niteliğine ve sanatçının kültürel birikimine ve kişilik özelliklerine göre anlam kazanır. Sanatçının gözlem gücü, duyuları, algısı ve yaratıcı kapasitesi bu anlatımın niteliğini belirleyen etkenlerdir.

Çizgi ile anlatım olan desen; bilinen, görünen, duygu ve düşünceyi, bilinçli ve kararlı bir şekilde çizgi ile anlatmaktır. Gözlem, algı, duygu, sezgi ve karar öğeleri

deseni çizen bireyin kişisel özelliklerini taşır. Bireyin içsel özellikleri, coşkusu, dinamizmi çizgilerine yansıyan etkilerdir. Bu nedenle desen, el yazısı gibi kişilik çözümlmelerine fırsat verir. Desen, dokunma duyusuna en yakın göz, us, el birlikteliğinin en kısa yoldan gerçekleşebildiği bir anlatım yoludur. Desen, belli bir ön hazırlık gerektirmeden günlük tutar gibi her an başvurulabilecek bir betimleme yoludur. Çoğu sanatçılar araştırmalarını, incelemelerini, izlenimlerini, tasarımlarını, notlar, krokiler, eskizler ve çizimlerle anlatmayı doğal bir alışkanlık hâline getirmişlerdir. Dürer'in baskı çalışmalarının, Leonardo da Vinci'nin bir bilim adamı disiplini içinde yaptığı anatomi araştırmalarının, bitki etütlerinin, karakter tahliline dayanarak portrelerinin sanat tarihinin şaheserleri sayılan diğer tüm eserlerinin temelinde desene verilen önemin ve desendeki başarılı sonuçların olduğu muhakkaktır.

Desen, plastik sanatların her alanında her zaman gerekli temel disiplinlerden biridir. Örneğin Rönesans'ın ünlü heykeltıraşı ve ressamı Michelangelo; 19 ve 20. yüzyılın ünlü Desen eğitimi ile birey, araç ve gereçleri kullanma beceri ve yeteneğini kazanarak görsel anlatım yoluyla deneyim ve kavrayışı genişletir, zenginleştirir. Kültürel çeşitliliği keşfetmek ve vurgulamak için fırsatlar sunar. Bireylerin kendilerini disiplin altına almalarını sağlamakla beraber, estetik okuryazarlığı öğretir. Bu eğitimde görsel sanatlar; görsel, mantıksal ve matematiksel düşünme yoluyla geliştirilir ve motive edilir. Desen eğitimi her alanda kullanılabilecek yaratıcı davranışlar geliştirilmesi özgür, özgün düşünme, deneme ve üretme kapasitelerinin de geliştirilmesi açısından önemlidir.

Programın uygulanmasına ilişkin ilke ve açıklamalar.1.Deseni öğrenmenin ve başarılı olmanın belli temel ilkeleri vardır. Öğrencilerin deseni anlamaları ve desenin önemini kavramaları için şu prensiplere dikkat etmeleri gerekmektedir:

- a. Görmeyi öğrenmek
- b. Algılamayı öğrenmek
- c. Çizmeyi öğrenmek

a. Görmeyi Öğrenmek: Görme eylemi 360 derecelik açı ile çevrelenen etrafımızın bir bölümünün veya içindeki nesnelere tüm duyumlarımızla alınması ve algılanması eylemidir. Bu nedenle bakma ve görme eylemi farklıdır. Bakma yüzeysel, görme ise içsel algı ile ilgilidir. Görme eyleminin seçme, ayıklama ve odaklama çabası gerektirdiği öğrencilere kavratılmalıdır. Görsel birikim çocukluktan başlar. “Görme, konuşmadan önce gelmiştir. Çocuk konuşmaya başlamadan önce bakıp tanımayı öğrenir” (Berger, 1990: 10). Tanıma, öğrenme ve bilgi sahibi olmak görme ile mümkündür. Öğretmen; Nasıl görürüz? Nasıl algılarız ve Nasıl Çizeriz? Sorularına açıklık getirmelidir.

Desen çizmek görme ve algılama eylemidir. Desen; nesnelere ve canlıların özelliklerinin tüm duyumlarla kavranması, algılanması ve çizgilerle anlatılmasıdır. Üç boyutlu olarak algıladığımız veya hayal ettiğimiz canlı ve cansız varlıkların iki boyutlu bir yüzey üzerinde üç boyutluluk izlenimi verecek şekilde desenin temel özelliklerinden faydalanılacağı da unutulmamalıdır. Örneğin bir ağacın üç boyutlu olduğunu biliriz. Bu ağacı yüzeye aktarırken ondaki ışık-gölge etkileri gibi açık, orta ve koyu değerlerde çizgi veya lekeler yardımı ile yüzeye iki boyutta aktarabiliriz. Sonuçta bu ağacın izleyicide bırakacağı etki yine üç boyutlu olacaktır.

b. Algılamayı Öğrenmek: “Algı; her türlü gerçekliğin duyu organları aracılığıyla alınıp zihinde bilgiye dönüşmesi işlemidir. Başka bir deyişle; algı, gerçekliklerin farkına varılıp tanınabilirliğe kavuşturulması sürecidir.” (Sözen,- Tanyeli, 1994: 17). Anlama kapasitesi, duyarlılık, gözlem gücü, izlenim ve düşünce algıyı bütünleyen öğelerdir. Sanat eğitiminde algı eğitimi önemlidir. Sanat eğitimi; duyarlılık ve sezgi eğitimidir. Algılamamanın sağladığı temel nitelikler öğrenciye kazandırılmalıdır. Bu nitelikler gerçekleşmediğinde teknik bir eğitimden ileriye gidemez. Teknik eğitimin de kendine özgü kuralları olduğu öğrenciye hatırlatılmalıdır. Bu nedenle; teknik bir çizim ile deseni karıştırmamak gerekir. Örneğin; teknik bir bina çizimi ile bir bina deseni çizmek arasındaki fark önemlidir. Teknik kurallar içerisinde çizilen bir bina bilenen kurallar içerisinde kalıncak sanatsal kaygı ile çizilen bir bina kendine özgüdür. Aynı kişi bu binayı defalarca çizse de her çizim diğerinden farklı olacaktır.

c. Çizmeyi Öğrenmek: Desenin; çizgiler ve lekeler ile görsel anlatım ve iletişime dönüşmesi üzerinde durulmalıdır. Deseni oluşturan çizim eyleminin; kalem, pastel, füzün, tebeşir, fırça gibi el hareketine uygun gereçlerle yapılabileceği öğretmen tarafından örneklerle açıklanmalıdır. “Desen çizmeyi öğrenmek heyecanlı bir etkinliktir. Çizimde öğrenmeyle ulaşılan her aşama daha çok esinlenme, çizimin güçlüklerine meydan okuma ve insanın kendini tanıma ve kendine güven duygusu verecektir. Çünkü desen en basit eylem olan çizgi ve onun taşıdığı duygularla meydana gelen özel bir anlatımdır” (Edwards, 1989: 2).

Desen çizmenin amacı; güzel desen çizmek değildir, başarılı desen çizmektir. Gözlem, anlama gücü, duyum, sezgi, izlenim ve etkileşim açısından başarılı bir bütünlük meydana getirebilmektir. Bu da pek çok desen çizerek ve her desende yeni bir şeyler öğrenerek çizmekle mümkün olacaktır. Başlangıçta karşılaşılan olumsuzluklara, çeşitli hatalara, hayal kırıklıklarına rağmen, yanlışlar düzeltilerek her defasında daha başarılı sonuçlar alınacağı için azimli bir şekilde çalışılmalıdır. Öğrenciyi yüreklendirmek, hatalarına yerinde müdahale etmek ve olumlu yaklaşmak öğretmenin rehberliğinde olmalıdır.

2. Öğretim programında, eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, iletişim, araştırma ve sorgulama, problem çözme, bilgi teknolojilerini kullanma, girişimcilik ve Türkçeyi doğru ve etkili kullanma becerisi gibi ortak becerilerin kazandırılması amaçlanmaktadır. Bunun yanı sıra; araç gereçleri kullanma, kompozisyon kurma, ritim, denge ve hareketi ifade etme, nokta, çizgi, leke ve dokuyu kullanma, oran-orantıyı ifade etme, ışık-gölgeyi ifade etme, algılama, nesnelerin yapısal özelliklerini etüt etme, üç boyutlu nesnelere iki boyutlu ifade etme, bellekten desen çalışmaları yapma, desen elemanlarını ve prensiplerini kullanma, form ve düzen oluşturma, perspektifi kullanma ve birlik ve bütünlük oluşturma becerisi gibi desen çalışmaları dersine özgü olarak geliştirilen beceriler de yer almaktadır. Öğretmen dersi planlarken hazırladığı öğretimsel işlerin tümünde yukarıda belirtilen alana özgü becerilerin bir veya uygun olan birkaç tanesinin kullanılabileceği ortamlar oluşturmaktadır.

3. Tablolarda yer alan araştırma etkinlikleri, öğrencilerin konuya ilişkin yazılı ve görsel dokümanları derleyip sınıf ortamında paylaşmasını amaçlamaktadır. Bu araştırma süreci sonunda öğrencilerin derse aktif katılımı sağlanacaktır. Tablolarda yer alan bu etkinlikler ile öğrencilerin iç ve dış mekânları çalışma alanları olarak belirleyip biçim ve rengin oluşumunu görerek ve uygulayarak öğrenmeleri sağlanmalıdır.

4. Programda yer alan değerler yeri geldiğinde, etkinlikler içinde bu değerleri vurgulayan bölümler oluşturularak pekiştirilmelidir.

5. Okulun bulunduğu çevre ve imkânlar dikkate alınarak programda örnek olarak verilen etkinlikler aynen uygulanabilir ya da yeni etkinlikler geliştirilebilir. Yeni etkinlikler geliştirilirken, kazanımlar ve farklı öğrenme stil ve zekâ türlerine sahip öğrencilerin ilgi, yetenek ve ihtiyaçları göz önüne alınarak aktif öğrenmeye dayalı etkinlikler hazırlanmalıdır. Öğretmen bilgi dağıtıcı rolü yerine, öğrencilerinin anlam kurmalarına yardımcı rolünü benimsemelidir.

6. Millî ve dinî bayramlar, mahallî kurtuluş ve kutlama günleri, önemli olaylar, belirli gün ve haftalardan yararlanılarak, öğrencilerin millî duyarlılığı geliştirilmelidir.

7. Etkinlik gezilerine önem verilmelidir. Bu gezilerin her aşaması planlanmalı ve değerlendirilmelidir. Öğrenciler için çalışma kâğıtları hazırlanmalı, sonuç raporları istenmelidir. Bu geziler aracılığı ile öğrencilerin sanat zevki ve estetik duygularını geliştirmeleri sağlanmalıdır.

8. Öğrencilerin millî, ahlaki, insani, manevi, kültürel değerler bakımından besleyici; demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirmede yol gösterici olunmalıdır.

9. Kazanımların yapısına uygun değerlendirme araç ve yöntemleri seçilmelidir. Değerlendirme, öğrenmenin ayrılmaz bir parçasıdır. Sadece öğrenme ürünü değil, öğrenme süreci de değerlendirilmelidir. Değerlendirmede geleneksel yöntemlerle, alternatif değerlendirme yöntemleri birlikte kullanılmalıdır. Bu değerlendirme yöntem ve araçları; gözlem, performans, görüşmeler, öz değerlendirme ölçekleri,

öğrenci ürün dosyaları, projeler vb.dir. Öğrenciler etkinlikler çerçevesinde desen, resim, heykel gibi çalışmalar yapabilmeli ve bunları çevreleriyle paylaşmak için sergilenmelidir.

10. Ölçme ve değerlendirme sürecinde kullanılmak amacıyla geliştirilen, örnek formlar yeri geldikçe öğretmen ve öğrenciler tarafından uygulanır. Formlar aynen kullanılabilmesi gibi öğretmen tarafından yeni formlar da geliştirilebilir.

11. Öğrenci düzeyi ve çevre etkenleri dikkate alınarak öğrenme-öğretme etkinliklerinde farklı ünitelerin birbirleriyle bağlantılı olan kazanımları birlikte ele alınabilir.

12. Öğrenme-öğretme etkinliklerinde, kazanımların edinilmesine yardımcı olabilecek uygun görsel, işitsel ve basılı materyallerden yararlanır.

13. Etkinlikleri planlarken bir sonraki haftanın etkinlikleri dikkate alınarak planlama yapılması öğretmenin ve öğrencilerin hazırlığı açısından önemlidir. Öğrenme-öğretme etkinliklerinde öğrenci düzeyine, eğitim ortamına ve çevre etkenlerine göre öğrencilerin aktif olduğu öğrenme-öğretme yöntem ve teknikleri kullanılır.

Programın temel yaklaşımı. Bilgide meydana gelen anlayış değişikliği ve yoğunluk, öğrencilerin ilgilerini, isteklerini, becerilerini ve ihtiyaçlarını dikkate alacak biçimde öğretim hayatlarının düzenlenmesini zorunlu hâle getirmiştir. Bu anlayış değişikliği ile eğitim kurumlarında öğrenci merkezli eğitim doğrultusunda uygulamalar başlamıştır.

Öğrenci merkezli eğitim; “bireysel özellikler dikkate alınarak bilimsel düşünme ve iletişim kurma becerisine sahip, öğrenmeyi öğrenmiş, üretken, bilgiye ulaşım kullanabilen, evrensel değerleri benimsemiş, teknolojiyi etkin kullanan ve kendini gerçekleştirmiş bireyler için, eğitim sürecinin, her aşamada birey katılımını sağlayacak biçimde yapılandırılmasıdır” (MEB, 2004) .

Geçmişte bilgili insan, her şeyi bilen ya da başkalarının ürettiği bilgileri beyninde depolayan kişiydi. Bu nedenle geçmiş yüzyıllarda eğitim, daha çok var olan bilgi birikiminin, kültürel değerlerin ve yaşamsal becerilerin yeni yetişen kuşaklara

aktarılması olarak görülmüştür. Bugün ise bilgili insan; bilginin farkında olan, bu bilgiye ulaşmanın yollarını bilen, ulaştığı bilgiyi anlamlandırarak öğrenen, öğrenmiş olduğu bilgilerden yeni bilgiler üretebilen ve ürettiği bilgileri sorun çözmede kullanabilen kişidir. Bu anlayışla geliştirilen desen çalışmaları dersinde öğrenci merkezli eğitimin ilkelerini aşağıdaki başlıklar altında sıralayabiliriz:

1. Öğrenmeyi öğrenmek esastır. Öğrenme sürecinin doğası olarak öğrenme, bireyin kendi algıları, düşünceleri ve duygularından süzerek edindiği bilgi ve deneyimlerden anlamı keşfetmesi ve yapılandırması sürecidir. Desen öğrenimi; öğrencinin doğadan gördüklerine ve algıladıklarına duygu, düşünce ve sezgilerine bilgi birikimini katarak gerekli malzeme ve yöntem teknikle yüzeye aktarma sürecidir. Bu açıdan öğrencilerin soru sormalarına ve hedef belirleme yoluyla kendilerinin neleri ve nasıl öğreneceklerine karar vermelerine yardımcı olunmalıdır. Öğrencilerin kendi bilgi ve becerilerindeki eksiklikleri fark etmeleri ve bu eksiklikleri giderebilmeleri için bireysel hedefler belirlemeleri sağlanmalıdır.

2. Her öğrenci öğrenebilir. Her öğrenci, elde ettiği verilerden bir anlam yaratmak, bunu gözden geçirmek ve diğerleri için anlaşılır hâle getirmek üzere çaba gösterir. Desen çalışmalarında her öğrenci, doğru görmeyi algılayabilmeyi, gözlem ve sentez sonucu nesnelere yapısal ve biçimsel özelliklerini yüzey üzerine aktarmada becerilerini geliştirmek için çaba gösterir. Şunu bilmek önemlidir: Her öğrenci öğrenebilir, öğrenmeyen öğrenci yoktur. Yapılması gereken şey öğrencileri iyi tanımak, onların zayıf taraflarını değil kuvvetli yönlerini keşfederek başarılarını arttırmaktır.

3. Her öğrenci öğrenirken eski ve yeni bilgiler arasında özgün bağlantılar kurar. Desen öğretiminde nesnelere yapısal gereği her öğrenci daha derin bir anlama etkinliğini yapılandırmak için eski ve yeni bilgileri arasında bağlantılar kurar ve özgün çalışmalar yapar. Bu nedenle, her öğrencinin yeni bilgi ile eski bilgileri arasında bağlantılar kurmasına önem verilir. Örneğin; 9. sınıfın üçüncü ünitesi olan desen çeşitlerinden; nokta, çizgi, leke ve doku ile desen - anlık ve dinamik çizgilerle desen - teknik, mekanik, şematik deseni tanıyan öğrenci

11. sınıfın altıncı ünitesi “Figürde Anatomik Yapı”yı incelerken bu desen çeşitlerinden hangilerini kullanacağını hatırlar ve uygular.

4. Düşünmeyi öğrenmek sorgulayıcı ve yaratıcı düşünceyi geliştirir. Öğrenci, nasıl düşüneceğini planlayıp gözlemleyip, değerlendirerek, sorgulayıcı ve yaratıcı düşünme becerilerini geliştirir. Desen çalışmalarında her öğrencinin, nasıl düşüneceğini planlayıp, gözlemleyip, algıda seçicilik yanını kullanarak sorgulayıcı ve yaratıcı düşünme becerilerini geliştirmesine öncelik verilir. Örneğin; “Bellekten Desen Çalışmaları” ünitesinde öğrenci öncelikle zaman, mekân ve olayları zihninde kurgulamalıdır. Öğrenci bu kriterleri düşünmeden ve düşünmeyi öğrenmeden uygulamalara geçemez.

5. Başarabilme duygusu içsel güdülenmeyi sağlar. Öğrenci, nesnelerin plastik özelliklerini fark ederek, estetik bir duyarlılıkla, duygu ve düşüncelerini ortaya koyarak, hedefleri, ilgi alanları, yeterlilikleri ve beklentileri ile başarıma güdüsünü korur. Bu güdülenme öğrencinin öğrenmesini olumlu yönde etkileyerek başarabilme duygusunu pekiştirir. Bu nedenle öğrenci merkezli eğitimde başarabilme duygusunu geliştirmek için her öğrencinin motivasyonuna önem verilir. Örneğin; “Portre – Oto Portre ve Detay Çizimleri” ünitesinde yüzün ve detayların karakteristik özelliklerini yansıtmaya başlayan öğrenci başarabildiğinin farkına vararak motivasyonunu artırır. Dolayısıyla başarabilmeye dayalı olarak içsel güdülenme daha da artar.

6. Öğrenme olumsuz deneyimlerle engellendiğinde zorlaşır. Her öğrenci doğal bir öğrenme eğilimine sahiptir. Bu eğilim olumsuz deneyimlerle engellendiğinde öğrenme zorlaşmaya başlar. Desen çalışmalarında öğrenciler araç-gereç, yöntem ve teknikte, ders ortamında, öğrenme seviyelerine uygun olmayan konularda olumsuz deneyimlerle engellendiğinde öğrenme zorlaşır. Bu nedenle her öğrencinin başarabilme deneyimini yaşaması için onların bireysel farklılıklarını dikkate alan fırsatlar yaratılır. Her öğrencinin desen karakteri birbirinden farklıdır. Ancak verilen konu üzerinde ısrarla bir desen çeşidi üzerinde durulduğunda yani karakteristik çizgiler engellendiğinde öğrenme zorlaşır.

7. Yaratıcı düşünmeyi harekete geçiren ödevler öğrenciyi başarabilmeye güdüler. Merak ve yaratıcılık, düşünceyi harekete geçirerek nesnelerin algılanmasını

kolaylaştırır, öğrenciyi öğrenmeye yönelterek zorlaşan ödevleri de yapmaya güdüler. Desen çalışmalarında ödevler her öğrencinin başarabilme deneyimini yaşaması için verilmiş fırsatlardan biri olarak görülür. Öğrenciler nesne (obje) etütlerinde doğadaki her nesnenin farklı bir özellik taşıdığını çizerek fark ederler. Ancak bu yaratıcı düşünmeyi harekete geçirmek için yeterli değildir. Yaratıcı düşünmeyi harekete geçiren çalışmaların en önemlilerinden biri olan bir nesneyi başka bir nesneye çevirme (metamorfoz) işlemi bu aşamada başlar. Öğrenci etüt ettiği nesneyi adım adım başka bir nesneye dönüştürürken yaratıcılığını harekete geçirir.

8. Her öğrenci farklı zamanda farklı türde ve farklı hızda ilerleyerek gelişir. Öğrenmenin gelişimsel doğasına bağlı olarak her öğrenci farklı zamanlarda, farklı gelişim adımları boyunca ilerleyerek gelişir. Öğrencinin ilgi alanları ve öğretme yöntem- teknikleri öğrenme hızını etkiler. Desen çalışmalarında, öğretim etkinliklerinin ve ortamlarının planlanmasında farklı öğrenme türleri ve hızları dikkate alınır. Desende parça bütün ilişkisini bazı öğrenciler dikkatlerinden dolayı erken öğrenirken bazıları ise bu açığı çok çalışarak kapatabilirler.

9. Farklı özelliklerdeki öğrencilerin birbirleri ile etkileşimi öğrenmeyi kolaylaştırır. Farklı öz geçmiş, ilgi ve değerlere sahip bireylerin birbirleri ile etkileşimi, öğrenmeyi kolaylaştırır. Desen çalışmalarında iş birliğine dayalı öğrenme gibi grup çalışmalarını ön plana çıkaran öğretim stratejilerine ağırlık verilir. Desen çalışmalarında her konu farklı özellikler gerektirir ve farklı özellikleri geliştirir. Figür çalışmalarında bir öğrencinin görebildiği ve iyi belirlediği hareketi ve oranları diğer bir öğrenci göremeyebilir. Atölye ortamlarındaki yakın etkileşim ve bilgi alışverişi ile eksiklikler tamamlanır ve öğrenme kolaylaşır.

10. Öğrenciler arasındaki olumlu ilişkiler öğrenmeyi artırır. Öğrencilerin estetik duyarlılık içinde birbirine yardımcı ve destek olması, birbirlerinin çalışmalarını görerek eleştirmeleri yeni fikirlerin doğmasına ve grup çalışmalarına destek olacağı için öğrenmeyi artırır. Bu nedenle, grup çalışmaları ve sosyal etkinlikler öğrenciler arasında olumlu ilişkilerin geliştirilebilmesi için yaratılacak fırsatlar olarak görülür.

11. Her öğrenci öğrenmeye karşı farklı yetenek ve eğilime sahiptir. Her öğrenci kalıtsal olarak taşıdığı genler ve çevresel etmenlerin bir araya gelmesi ile şekillenir

ve bu nedenle öğrenciler öğrenmeye karşı farklı yetenek, tercih ve eğilimlere sahiptir. Desen çalışmalarında bu farklılıklar dikkate alınarak öğretim etkinlikleri çeşitlendirilir ve teknoloji ile desteklenir.

12. Her öğrenci yeni bilgileri kendine göre kavrayıp benzersiz bir anlam yaratır. Her öğrenci yeni fikirleri inanç, anlama, yorumlama ve tutum süzgeçlerinden geçirerek işler ve benzersiz bir anlam yaratır. Öğrenciler, estetik duyarlılıkla, anlama, algılama ve tasarımlarını plastik değerler içerisinde yorumlama ve tutum süzgeçlerinden geçirerek benzersiz ifadelerle özgün çalışmalar yapar. Bu nedenle, desen öğretiminde ölçme ve değerlendirme çalışmalarında her öğrencinin gelişiminde gösterdiği ilerleme dikkate alınır.

Öğrenci merkezli eğitim yaklaşımını temel alan etkili bir öğrenmenin gerçekleşmesi sonucu öğrencilerde; merak uyandırma ve planlama, araştırma ve keşfetme, çözümlenme ve derinleştirme, paylaşma ve yaşantıya uygulama basamaklarını özümseyerek yaşamlarının her aşamasında bilgiyi kullanma becerilerinin gelişmesi beklenmektedir. Bu açıdan, öğrenci merkezli eğitimde yönetici, öğretmen, öğrenci, aile, okul çalışanları ve çevre süreç içerisinde önemli bir yer alır. Eğitim ile ilgili sorunların çözümlenmesi için okul yöneticilerinin, öğretmenlerin, öğrencilerin, ailenin eğitim içerisinde etkin bir biçimde görev alması beklenmektedir. Ailenin, çocuğun eğitimine katılımı; okula giderek, okulda yapılan etkinliklere aktif olarak katılarak, çocuğa zihinsel olarak uyarıcı ortamlar hazırlayarak ve bilişsel gelişimi için anlamlı materyaller sağlayarak gerçekleştirilir.

Programın yapısı. Geliştirilen Desen Çalışmaları Dersi Öğretim Programı'nda konular, öğrencilerde iki boyutlu sanat bilinci oluşturacak nitelikte ele alınmış, program öğrenme alanları, kazanımlar ve etkinlik örneklerine dayalı olarak düzenlenmiştir. Program sadece sınıf içi değil sınıf dışı etkinlikleri de kapsamaktadır. Program yaklaşımı; öğrenme-öğretme süreçleri, ölçme-değerlendirme metotları ile öğretmen ve öğrencinin rolüne bakış açısından ve ortaya koyduğu aktif sınıf kültürüyle yeni bir yaklaşımı kapsamaktadır.

Desen Çalışmaları Dersi Öğretim Programı; genel amaçlar, temel beceriler, değerler ve tutumlar, öğrenme alanları, kazanımlar, etkinlik örnekleri ve açıklamalardan oluşmaktadır.

Genel Amaçlar

Bu program öğrencilerin;

- Desen çalışmaları aracılığıyla görme, algılama ve çizme becerisi kazanmalarını,
- Araç gereçleri kullanma, kompozisyon kurma, ritim, denge ve hareketi ifade etme, nokta, çizgi, leke ve dokuyu kullanma, oran-orantıyı ve ışık-gölgeyi ifade etme, algılama, nesnelerin yapısal özelliklerini etüt etme, üç boyutlu nesnelere iki boyutlu ifade etme, bellekten desen çalışmaları yapma, desen elemanlarını ve prensiplerini kullanma, form ve düzen oluşturma, perspektifi kullanma, birlik ve bütünlük oluşturma becerisi kazanmalarını,
- Desen çalışmalarını görsel bir iletişim biçimi olarak kullanmalarını,
- Sanat kültürü birikimini sağlayarak bireysel anlayış kazanmalarını ve geliştirmelerini,
- Sanatsal yaratıcılığını geliştirmelerini,
- Sanat yapan üreticiler olarak yaşam boyunca yaşadıkları kültüre katkı sağlamalarını,
- Özgün düşünme, deneme ve üretim kapasitelerini geliştirmelerini,
- Sanat eseri üretebilmek amacıyla güven ve yeterlilik kazanmalarını,
- Sanatın temel kavramlarından yararlanılarak deney, gözlem ve araştırmalar yapmalarını,
- Görsel sanatların topluma katkılarını değerlendirmelerini amaçlamaktadır.

Temel Beceriler. Günümüz eğitim ve öğretim anlayışında bilgiyi olduğu gibi almak yerine, bilgiyi bulma, kullanma ve bilgiyi yapılandırma ön plana çıkmıştır. Beceri, öğrencilerde, öğrenme sürecinde kazanılması, geliştirilmesi ve yaşama aktarılması tasarlanan kabiliyetlerdir. Bu program ortak becerileri kazandırmanın yanında, alana özgü olarak geliştirilen becerileri kazandırmayı da amaçlamaktadır.

Desen çalışmaları alanında belirlenen beceriler; öğrencilerin yaşamlarında, mesleklerinde ve gelecekte de kullanabilecekleri nitelikte belirlenmiştir. Bu beceriler aşağıda gösterilmiştir. Bu becerilere, üniteler göz önünde bulundurularak doğrudan verilecek beceri olarak programda yer verilmektedir.

Desen çalışmaları konularının hemen hemen hepsinde farklı düzeylerde kullanılabilen bu beceriler, öğrenme alanlarında kazanımların içeriğinin gerektirdiği şekilde, kazanımlara entegre edilerek verilmiştir. Bu şekli ile öğretim sürecinde kazanımın gerektirdiği beceriler kazanımla birlikte verilmelidir.

Programla ulaşılabilecek beklenen ortak beceriler şunlardır

- Eleştirel Düşünme
- Yaratıcı Düşünme
- İletişim
- Araştırma-Sorgulama
- Problem Çözme
- Bilgi Teknolojilerini Kullanma
- Girişimcilik
- Türkçeyi Doğru, Etkili ve Güzel Kullanma

Programla ulaşılabilecek beklenen alana özgü beceriler ise şunlardır:

1. Araç Gereçleri Kullanma Becerisi: Desen çalışmalarında kullanılan; malzemeleri tanıma, araç-gereçleri belirleyerek tasarımlar oluşturma ve uygulayabilme becerisidir.

2. Kompozisyon Kurma Becerisi: Simetrik, merkezi, açık kompozisyon ve çizgisel, lekese oranlar ilkelerini kapsamaktadır. İki boyutlu sanat öğelerini tanıyan öğrenciler 9, 10, 11 ve 12. sınıflarda iki boyutlu sanatsal düzenleme ilkelerini kullanır. Çalışmalarda parçadan bütüne, bütünden parçaya bir yol izlenerek uygulama yapılması gereken bir beceridir.

3. Ritim, Denge ve Hareketi İfade Etme Becerisi: Modelin yönü nesnelere ağırlık noktaları, açıları, hareketin getirdiği en, boy ilişkisi gözlemlenir. Hareketin vücut oranlarında veya nesnelere meydana getirdiği değişiklikler, kısalma ve katlanma gibi özellikler ölçümlerle tespit edilir.
4. Nokta, Çizgi, Leke ve Dokuyu Kullanma Becerisi: İki boyutlu tasarımlar oluşturulmaz; nokta, çizgi, leke ve dokuyu kullanarak parça bütün ilişkisi gibi işlemleri yapabilme becerisidir.
5. Oran-Orantıyı İfade Etme Becerisi: Desenin planlanması, bölümlenmesi, modelin hareketi ve modelin-nesnenin bu planlama içerisindeki yerinin tespiti; model ve nesnelere ilişkili diğer nesnelere oranı, çizgi ve anlatım değerlerini kavrama becerisidir.
6. Işık-Gölgeyi İfade Etme Becerisi: Dış dünya ile ilişkinin, dış dünyayı algılamaya temel araçlarından biri ışıktır. Görsel eylemin gerçekleşmesi ancak ışık yardımıyla mümkün olacaktır için; herhangi bir nesneyi biçimsel olarak algılayabilmek ve onu belleğe yerleştirebilmek ancak bu beceri sayesinde kazanılır.
7. Algılama Becerisi: Algı, her türlü gerçekliğin duyu organları aracılığı ile alınıp zihinde bilgiye dönüşmesi, gerektiğinde insan belleğinde kodlar ve şifreler hâlinde saklanması becerisidir. Bu beceriyle anlama kapasitesi, duyarlılık, gözlem gücü, izlenim ve düşünce gibi niteliklerin algıyı bütünleyen edinimler olduğunun farkına varılır.
8. Nesnelere Yapısal Özelliklerini Etüt Etme Becerisi: Gerekli araç gereç ve özelliklerini tanıyarak ve bunlardan faydalanarak organik ve inorganik doku farklılıklarını belirleme, tasarlama ve yüzeyde biçim oluşturma becerisidir.
9. Üç Boyutlu Nesnelere İki Boyutlu İfade Etme Becerisi: Güzel sanatların bir dalı olan desen, heykel alanından farklı olarak iki boyutlu formla var olur. Desende resim elemanları, yoğun bir biçimde kullanılarak eserlerde ve uygun alanlarda yerini almıştır. İki boyutta desen sanatı gerçek yüzeyler içerisinde oluşarak yüzeyde bir yer kaplar ve yüzeye bir anlam katar.

10. Bellekten Desen Çalışmaları Yapma Becerisi: Tasarımları oluştururken dikkat edilecek yöntem ve teknikler doğrultusunda uygun araç-gereçlerle kendi duygu, algı ve yorumlarını katma becerisidir.

11. Desen Elemanlarını ve Prensiplerini Kullanma Becerisi: Bir tasarımın, bir konunun veya nesnenin görsel elemanlarla betimlenmesi; çizgi ile anlatılması, kendi içerisinde belli disiplinlerin gerçekleşmesi ile mümkündür. Desen sadece bir çizim olarak değerlendirilemeyeceği gibi, temel elemanlar ve prensiplerin uygulanması gereken nitelikleri de içerir. Bu nitelikler kesin kurallar olmadığı gibi, bireye ve onun yaratıcı tavrına geniş özgürlükler bırakan uyarıcı noktalaradır.

12. Form ve Düzen Oluşturma Becerisi: Biçim ve form, plastik sanatlarda çok kullanılan ve çoğu zaman birbirleri ile karıştırılan iki sanat terimidir. Biçim ve şekil iki boyutluluğu ifade eder. Biçim ve şekilde sadece en ve boy vardır. Üç boyutlu bir nesnenin dış çizgileriyle ve üçüncü boyutsuz kapladığı alanın görüntüsü biçim olarak algılanır ve ifade edilir. Form ise üç boyutluluğu ve hacimselliği anlatır. Bir nesnenin eni, boyu ve derinliğinin oluşturduğu formu vardır. Nesnenin ışık-gölge ve maddesel hacim etkisinin o nesnenin formunu oluşturduğu bilinmelidir.

13. Perspektifi Kullanma Becerisi: Çizgilerin, resim düzlemindeki durumları, konumları, yönleri ile kazandıkları ve izleyende çeşitli etkiler uyandıran bazı değerleri vardır. Kalınlık, incelik, uzunluk, kısalık, ton, doku, ritim gibi değişik etkiler nesnelere biçimlendirirken öğrenciler görsel ve duygusal birikimlerini de yüzeye yansıtırlar. Bu görsel elemanların, biçim ve formların konumları ve durumları görsel yanılsama ile algılanır ve anlatılır. Öğrenciler bu görsel etkilerin perspektif olduğu becerisini kazanır.

14. Birlik ve Bütünlük Oluşturma Becerisi: Desende seçilen konu ne olursa olsun kendi başına bir bütünlük sağlamak zorundadır. Deseni meydana getiren elemanların her birinin desenin genel birliğinin bir ögesi olarak uyum içerisinde betimlenmesi kavranabilmelidir. Bu elemanların birbirleriyle ilişkisi hem biçimsel, hem kurgusal, hem de organik olarak bütünlüğü sağlama becerilerini kazandırmalıdır.

Öğrenme Alanları. Öğrenme alanı; birbiri ile ilişkili beceri, tema, kavram ve değerlerin bir bütün olarak görülebildiği, öğrenmeyi organize eden yapıdır. Desen Çalışmaları Dersi Öğretim Programı'na ilişkin öğrenme alanları, programda öngörülen bilgi, beceri, kavram, değerler ve tutumların sistematik bir şekilde ilişkilendirildiği konu alanlarından oluşmaktadır

Desen çalışmalarını dersi iki öğrenme alanı çerçevesinde yapılandırılmıştır.

1. Desen Bilgisi

2. Desen Uygulamaları

Öğrenme alanlarının içerikleri aşağıda yer almaktadır.

9. sınıfta; desenin önemi ve deseni oluşturan elemanlar, gerekli malzemeler ve kullanım alanları İnternet, CD ve diğer kaynaklardan araştırılır ve anlatılır. Desen çeşitleri ve desen çeşitlerinden; nokta, çizgi, leke ve doku ile form oluşturulur. Anlık-dinamik, teknik ve mekanik desen araştırılır ve uygulanır. Desen oluşturan elemanlardan, nokta, çizgi, leke ve doku araştırmaları yaptırılır.

Desende form, oran-orantı, ritim, denge ve hareket araştırmaları uygulanır. Desende birlik-bütünlük, kompozisyon ve perspektif örneklerle kavratılır ve uygulanır. Desende kompozisyonun önemi ve yeri fark ettirilir. Kompozisyon çizimlerinde ilgi merkezi oluşturulur. Kompozisyon çeşitleri ve bunlara uygun eskizler çizdirilir. Çizimlerinde açık ve kapalı kompozisyon çeşitleri uygulanır.

Kompozisyon oluştururken estetik düzenlemeler ve sanatsal anlatımda temel elemanları kullanarak düzen ve form oluşturulur. Desende temel sanat kavramlarına uygun estetik elemanlar çizimlerle pekiştirilir. Nesnelere düzenli ve düzensiz formlar anlatılır.

Plastik sanatlarda formda ışık-gölgenin önemi örneklerle kavratılır, doğadaki nesnelere ışıkla birlikte incelenir ve çizdirilir. Işığın zaman, mekân ve olaylar üzerindeki etkileri incelenir ve uygulanır. Yüze ve hacme, biçime ve renge ışığın katkıları araştırılır.

Doğada karşılaştığımız nesnelere araştırılır ve doğadaki nesnelere farklı özellikler taşıdığı çizimlerle ifade edilir. Organik ve inorganik nesne (obje) ayrımları

gözlenerak çizgi ve leke ile çizimleri yaptırılır. Üç boyutlu nesnelere (tors) iki boyutlu ifade etme metotları belirlenir ve temel sanat kavramları ile estetik elemanlar iki boyutta inceletilir. Yüzeyi ve hacmi, en, boy, derinlik kavramları çizimle araştırılır ve uygulatılır.

Öğretmenler programda verilen ölçme ve değerlendirme araç ve yöntemlerini ya da bunlardan esinlenerek ünitelerdeki kazanımlara uygun yeni ölçme ve değerlendirme araç ve yöntemleri geliştirerek de kullanabilirler. Örneğin, derslerin işlenişi sürecinde öğrencilerin yapılan etkinliklere katılma düzeylerini belirlemede gözlem formlarından, grup etkinliklerine katılmalarını belirlemede grup değerlendirme formlarından ya da üniteler sonunda öğrencilerin hangi becerilere sahip olduklarını kendilerinin belirleyebilmeleri için öz değerlendirme formlarından yararlanabilir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Deneysel araştırmalarda bağımsız değişkenin araştırmacı tarafından manipüle edilmesi ve deneklerin en az iki koşulda bağımlı değişkene ait elde edilen ölçümlerin karşılaştırılması söz konusudur. Araştırmacı, uygulamanın sürecine, neler olacağına, kime uygulanacağına, neyin kapsanacağına kendisi karar verir. Sunum yoluyla, çeşitli ödevlerle, öğrenme materyalleriyle, ödüllerle ve öğretmen tarafından sorulacak sorularla bağımsız değişkenler çeşitli boyutlarda değiştirilebilir. Değişimlerin araştırmada bağımlı değişken olarak ele alınabilecek örneğin başarı, ilgi, dikkat, motivasyon ve okula karşı tavırlar gibi denek özelliklerine etkileri test edilir (Büyüköztürk,2008: 139).

Deneysel bir çalışma tek denek ya da tek grup üzerinde de yapılabilir olsada genelde iki grup (biri deney, diğeri kontrol ya da karşılaştırma grubu) ya da üç veya daha fazla grup üzerindeki uygulamaları kapsar.

Tek grup öntest-son test desen : Bu desen de deneysel işlemin etkisi tek bir grup üzerinde yapılan çalışmayla test edilir. Deneklerin bağımlı değişkene ilişkin ölçümleri uygulama öncesinde öntest, sonrasında sontest olarak aynı denekler ve aynı ölçme araçları kullanarak elde edilir. Desen tek faktörlü gruplarıçi ya da tekrarlı ölçümler deseni olarak da tanımlanabilir. Desen de tek gruba (G) ait öntest ve sontest değerleri arasındaki farkın (O1-O2) anlamlılığı test edilir (Büyüköztürk, 2008: 142).

Grup	Öntest	işlem	Sontest
G	O1	X	O2

Şekil 3. Tek grup öntest-sontest desen

Grup	Öntest	işlem	Sontest
G	O1	X	O2
	Akademik uyum ölçeği	8 haftalık Grupla Danışma (Müdahele)	Akademik uyum ölçeği
	(Bağımlı değişken)	(Müdahele)	(Bağımlı değişken)

Şekil 4. Tek grup öntest-sontest desen

3.2. Evren ve örneklem

Bu araştırmada, araştırma evreninin büyüklüğü nedeniyle örneklem alma yoluna gidilmiş ve deneysel desen gereği, evreni temsil edecek okulların seçimi “küme örnekleme” yöntemi ile yapılmıştır. Bu yöntemde elemanların yada ünitelerin dağınık, birbirinden uzak gruplar şeklinde olduğu durumlarda, örneklemin küme yöntemi ile seçilmesi tercih edilir. Burada bireylerin değil grupların örnekleme yapılmaktadır. Yani örneklem seçilen eleman birey değil gruptur.(Kaptan, 1998, Akt. Güler, 2009: 133).

Bundan yola çıkarak araştırmanın evrenini Türkiye Anadolu Güzel Sanatlar ve Spor Liseleri, çalışma evrenini Kırıkkale Anadolu Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi örneklemini ise 2010-2011 eğitim-öğretim yılı güz döneminde okulun resim bölümü 9. sınıftaki öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırma 2010-2011 eğitim-öğretim yılında, Kırıkkale ili Sanayi mahallesi Anadolu güzel sanatlar ve spor lisesi resim bölümü 9 uncu sınıf 23 öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir.

Araştırmaya katılan öntest-sontest öğrenci grupları dağılımları tablo 5’ de yer almaktadır.

	Öntest-sontest öğrenci grubu	%
Kız	13	56,52
Erkek	10	43,48
Toplam	23	100

Tablo 5.öntest-sontest öğrenci grubu

3.3. Verilerin toplanması

Bu araştırmada Anadolu Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi resim bölümlerinde görsel sanatlar (desen) dersi öğretim programında yer alan çizgi ünitesi konuları ve kazanımlarına göre hazırlanan değerlendirme ölçeği kullanılmıştır. Değerlendirme ölçeğinin geliştirilmesinde üç uzman görüşü99 alınmıştır.

Araştırmanın kuramsal temelini oluşturulmasında, alanda yayımlanmış tez makale kitap vb. literatür taranarak, dersle ilgili kitap ve kaynaklara ulaştırılmıştır.

3.4. Verilerin Analizi

Değerlendirme ölçeği öğrencilerin Anadolu Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi Görsel Sanatlar (desen) dersi öğretim programında görsel sanatlar elemanlarından çizgi ünitesine ilişkin yapılan uygulama sonrası elde edilen kazanımları belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. Araştırma 2010-2011 eğitim-öğretim yılında ülkemizde yürürlükte olan ve Anadolu güzel sanatlar ve spor liselerinde okutulan desen dersi olarak müfredatta bulunan, desen dersinde çizgi ünitesi araştırmacı tarafından belirtilmiş ve incelenmiştir.

Araştırmanın deneysel işleminde kullanılan materyalle ilişkili orta öğretim genel müdürlüğü güzel sanatlar ve spor lisesi desen çalışmaları dersi öğretim programı (9 uncu sınıflar) ünitesinin kazanımları (hedef davranışlar) göz önüne alınarak, bunlara uygun olarak 10 maddeden oluşan öntest-sontest uygulamalarını değerlendirmek için hazırlanmıştır. Çizgi ünitesinin kazanımları ile değerlendirme ölçeğinin maddeleri arasında kapsam ve geçerliliği sağlanmaya çalışılmıştır. Bu süreçte ölçme değerlendirme ve konunun uzmanlarının görüşlerinden yararlanılmıştır.

Hazırlanan veri toplama aracının öntest uygulaması Ekim 2010 öntest olarak 23 öğrenci üzerinde uygulanmıştır.

Eğitim öğretim yılının başlangıcında hiç eğitim vermeden öğrencilerden bir desen çalışması yapmaları istenmiştir. Elde edilen bu çalışmalar öntest değerlendirme ölçeğine göre puanlanmış ve yüzdeleri alınmıştır.

İkinci hafta; öğrencilere çizgi değerleri hakkında bilgi verilmiş, lekeleri çizgi ile ifade etmeleri anlatılmıştır. Herhangi koyulukta bir çizginin bitişiğinde aynı değerde ki bir lekeyi ifade ettiği anlatılmış ve uygulamalarını bu yönde yapmaları istenmiştir. Koyu orta ve açık değerlerin çizgiyle yansıtılmaları anlatılmıştır. Koyu ve açık leke içerisindeki leke farklılıklarının çizgisel olarak yansıtılmaları istenilmiştir.

Üçüncü hafta; obje (model) üzerinde ışığı ifade ederken çok açık tonda çizgiler kullanması gereği bazen çizginin bile görülemeyeceği ancak gözün çizgiyi tamamlayacağı konusunda bilgiler verilmiştir. Öğrencilerden çalışmalarında bu bilgiler ışığında çalışmalarını istenmiştir.

Dördüncü hafta; yapılan desen çalışmasında hareketin diyagonal çizgilerle daha rahat verilebileceği, dik ve yatay çizgilerin durağanlığı yansıtacağı anlatılmıştır. Aynı değerdeki çizgilerin tekrarları veya aynı formdaki çizgilerin tekrarı ile ritim elde edilebilecekleri anlatıldı ve bu haftaki çalışmalarında hareket durağanlık ve ritme ağırlık vermeleri istendi.

Beşinci hafta; kompozisyonda kâğıt da boş kalan kısımla çizgilerin yoğunlaştığı kısmın belirli oranlarda olmasının yani boşluk doluluk oranının bir

denge olduğu, açık koyu değerleri çizgi ile verirken bu dengeyi gözetmeleri gereği anlatıldı ve bu özelliklere uygun bir çalışma yapmaları istendi.

Altıncı hafta; leke farklılıklarının tarama çizgileri ile verilebileceği, tarama çizgilerinin sıklığı veya seyrekliğinin lekenin açık veya koyuluğunu ifade ettiği anlatılarak bunların ışığı altında bir çalışma yapmaları istendi.

Yedinci hafta; daha önceki haftalarda verilen bilgilerle elde edilen kazanımlarının kompozisyonda uygulamaları istendi ve eksik bilgiler tamamlandı.

Sekizinci hafta; Sekiz haftalık çizgi ile ilgili bilgiler uygulamalarla verilmiştir. Son test için aynı modelden yapılan desen çalışmaları değerlendirme ölçeği ile değerlendirilerek her iki değerlendirme ölçeği sonuçları kendi aralarında puan ve yüzdeleri alınarak karşılaştırılarak grafik halinde sunulmuştur.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUMLAR

4.1. Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın bu bölümünde, toplanan verilerin değerlendirme ölçeğine göre değerlendirilmesi sonucunda ulaşılan bulgulara ve yorumlar yer almaktadır. Araştırmada elde edilen değerlendirme ölçeği, öntest sonuçları, değerlendirme ölçeği (EK-4-5) sontest sonuçları ile öntest-sontest puan ve yüzdelere ilişkin bulgular ve yorumlar aşağıda verilmektedir.

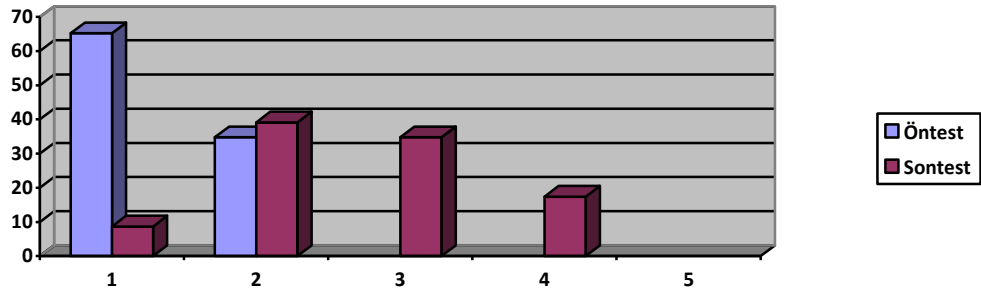
4.1.1. Değerlendirme Ölçeği Maddelerine Ait Bulgu ve Yorumlar

Değerlendirme ölçeği birinci maddesi, “koyu, orta ve açık değerleri çizgisel olarak yansıtma” şeklinde hazırlanmıştır. Birinci maddeye ilişkin bulgular Tablo.1’de verilmiştir.

Tablo 1
Deney Grubunun Öntest, Sontest Değerlendirme Ölçeği Puanları ve
Grafiksel Olarak Karşılaştırılması

Madde – 1 Koyu, orta ve açık değerleri çizgisel olarak yansıtma												
Ölçek Maddeleri	1		2		3		4		5		Toplam	
	N	%	n	%	N	%	n	%	n	%	n	%
Öntest	15	65,21	8	34,79	-	-	-	-	-	-	23	100
Sontest	2	8,70	9	39,13	8	34,78	4	17,39	-	-	23	100

1. Yetersiz 2. Geliştirilebilir 3. Yeterli 4. İyi 5. Çok iyi

Grafik.1

Tablo.1’ de verilen deney grubunun öntest ve sontest puanları incelendiğinde, deney grubunun öntest değerlendirme ölçeği 1. maddesinde yer alan “koyu, orta ve açık değerleri çizgisel olarak yansıtma” maddesine yönelik değerlendirilen öğrenci çalışmalarının, %65’i “yetersiz”, %35’i “geliştirilebilir” düzeyde olduğu görülmüştür. Deney grubu öğrencilerinin görsel sanatlar (desen) dersi başladığından, sürecin bitimine kadarki zaman da yapılan uygulamalardan sonra, sontest değerlendirme ölçeği birinci maddesinde yer alan “koyu, orta ve açık değerleri çizgisel olarak yansıtması” değerlendirilmiştir. Uygulama öncesi öğrencilere koyu lekelerin koyu çizgi ile, orta ve açık değerdeki lekelerin aynı değerdeki çizgilerle ifade edilmesi gerekliliği anlatılarak, çalışmalarını bu yönde yapmaları istenmiştir. Uygulama sırasında öğrencilerle bire bir ilgilenilerek çizgi değerlerindeki uygulamaları yönlendirilmiş ve gerekli dönütler verilmiştir.

Sontest değerlendirme ölçeği puanlamasına bakıldığında; önteste % 65’ i “yetersiz” olan öğrenci puanı, sontest değerlendirme ölçeğinde % 8,70’e düşmüştür. Öntestte % 35 “geliştirilebilir” olan öğrenci puanı sontestte % 39’a ulaşmış, % 35’ i “yeterli” ve % 17,3’ ü “iyi” hale gelmiştir.

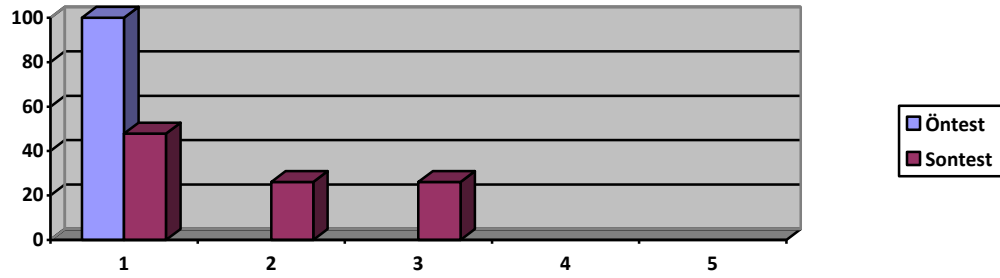
Değerlendirme sonuçlarına göre uygulama sonrasında, “koyu, orta ve açık değerleri çizgisel olarak yansıtma” maddesi amacına ulaşmış, “yetersiz” olan öğrenci yüzdesinde ciddi bir düşüş görülmüştür. Öğrencilerin son “desen” çalışmaları da değerlendirilen 1. madde sonucunda gerçekleştirilen uygulamanın etkili olduğu saptanmıştır.

Değerlendirme ölçeği 2. maddesi, “koyu leke içerisindeki farklılıkları çizgisel olarak yansıtmaya” şeklinde hazırlanmıştır. İkinci maddeye ilişkin bulgular Tablo.2.’de verilmiştir.

Tablo 2
Deney Grubunun Öntest, Sontest Değerlendirme Ölçeği Puanları ve Grafikselleştirilmesinin Karşılaştırılması

Madde-2 Koyu leke içerisindeki farklılıkları çizgisel olarak yansıtmaya												
Ölçek Maddeleri	1		2		3		4		5		Toplam	
	N	%	n	%	N	%	n	%	n	%	n	%
Öntest	23	100	-	-	-	-	-	-	-	-	23	100
Sontest	11	47,82	6	26,09	6	26,09	-	-	-	-	23	100

1.Yetersiz 2. Geliştirilebilir 3. Yeterli 4. İyi 5. Çok iyi

Grafik.2

Tablo.2 de verilen deney grubunun öntest ve sontest puanları incelendiğinde, deney grubunun öntest; değerlendirme ölçeğinin 2. maddesinde yer alan, “koyu leke içerisindeki farklılıkları çizgisel olarak yansıtmaya” puanlamasında, grubun %100’ünün yetersizliği desen çalışmalarının değerlendirilmesi sonucunda görülmüştür. Deney grubu öğrencilerinin görsel sanatlar (desen) dersi başladığından, gerçekleştirilen uygulama sürecini bitimine kadarki zamanda verilen eğitim sonucunda son uygulama sonuçlarında, değerlendirme ölçeği ikinci maddesinde yer alan “koyu leke içerisindeki farklılıkları çizgisel olarak yansıtmaya” maddesi değerlendirilmiştir.

Uygulama öncesi öğrencilere koyu leke içerisindeki farklı leke değerlerinin ortaya çıkabilmesi için, öncelikle koyu leke olarak algılanan kısmın, açık değerde çizgilerle taranması, daha sonra koyu leke içerisindeki farklı değerlerin elde

edilebilmesi için daha koyu değerdeki çizgilerle taranarak ifade edilmesi gerekliliği anlatılmış ve çalışmalarını bu yönde yapmaları istenmiştir. Bu maddenin uygulamasında önceki maddenin de önemi ve uygulaması vurgulanmıştır. Uygulama sırasında öğrencilerle bire bir ilgilenilerek çizgi değerlerindeki uygulamaları yönlendirilmiş gerekli uyarılar yapılmıştır. Sontest değerlendirme ölçeği puanlamasına bakıldığında; önteste %100'ü “yetersiz” olan öğrenci puanı, sontest puanlamasında, %48, “yetersiz”, %26, “geliştirilebilir”, % 26, “yeterli” hale geldiği görülmüştür.

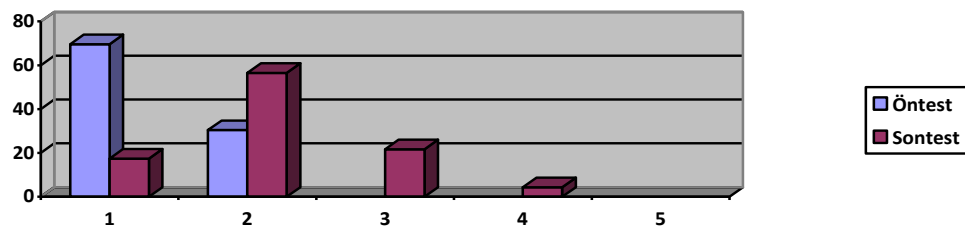
Bu tabloya göre değerlendirme sonuçlarına bakıldığında, öğrencilerin “koyu leke içerisindeki farklılıkları çizgisel olarak yansıtmaya” maddesi amacına ulaşmış, “yetersiz” olan öğrenci yüzdesinde ciddi bir düşüş görülmüştür. Öğrencilerin son “desen” çalışmalarında değerlendirilen ikinci madde sonucunda gerçekleştirilen uygulamanın etkili olduğu saptanmıştır.

Değerlendirme ölçeği Üçüncü maddesi, “Açık leke içerisindeki farklılıkları çizgisel olarak yansıtmaya” şeklinde hazırlanmıştır. Üçüncü maddeye ilişkin bulgular Tablo.3'te verilmiştir.

Tablo 3
Deney Grubunun Öntest, Sontest Değerlendirme Ölçeği Puanları ve Grafikselleştirilmesi

Madde-3 Açık leke içerisindeki farklılıkları çizgisel olarak yansıtmaya												
Ölçek Maddeleri	1		2		3		4		5		Toplam	
	N	%	n	%	N	%	n	%	n	%	n	%
Öntest	16	69,56	7	30,44	-	-	-	-	-	-	23	100
Sontest	4	17,39	13	56,52	5	21,74	1	4,35	-	-	23	100

1. Yetersiz 2. Geliştirilebilir 3. Yeterli 4. İyi 5. Çok iyi

Grafik.3

Tablo.3'te verilen deney grubunun öntest ve sontest puanları incelendiğinde, deney grubunun öntest; değerlendirme ölçeği üçüncü maddesinde yer alan, “açık leke içerisindeki farklılıkları çizgisel olarak yansıtma” puanlamasında, grubun puanlarının %70'i yetersiz, %30'u geliştirilebilir olarak görülmüştür. Deney grubu öğrencilerinin görsel sanatlar (desen) dersi başlangıcından, sürecin bitimine kadarki zaman da verilen eğitim sonucunda, öğrenci uygulamalarına ait sontest değerlendirme ölçeği üçüncü maddesinde yer alan “açık leke içerisindeki farklılıkları çizgisel olarak yansıtması” değerlendirilmiştir.

Uygulama öncesi öğrencilere açık leke içerisindeki farklı leke değerlerinin ortaya çıkabilmesi için, öncelikle açık leke olarak algılanan kısımdaki leke farklılıklarının elde edilebilmesi için daha açık değerdeki çizgilerle ifade edilmesi gerektiği bazen ışığın fazla algılandığı bölümlerde hiç çizgi kullanmamaları, gözün o alanı tamamlayacağı anlatılmış çalışmalarını bu yönde yapmaları istenmiştir. Bu maddenin uygulamasında önceki maddelerin de önemi uygulanması vurgulanmıştır. Uygulama sırasında öğrencilerle bire bir ilgilenilerek çizgi değerlerindeki uygulamaları yönlendirilmiş ve uygulama yapılarak gösterilmiştir.

Sontest değerlendirme ölçeği puanlamasına bakıldığında, önteste %70'i “yetersiz” olan öğrenci puanı son testte %17'ye düşmüştür, öntestte %30,44'ü “geliştirilebilir” olan, son testte, % 57'si “geliştirilebilir”, % 22'si “yeterli”, % 4' ü ise “iyi” olarak değerlendirilmiştir.

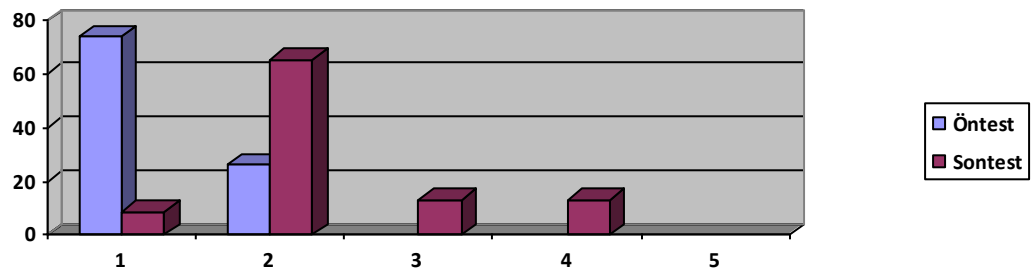
Bu tabloya göre öğrencilerin son “desen” çalışmalarında değerlendirilen üçüncü madde sonucunda gerçekleştirilen uygulamanın etkili olduğu saptanmıştır.

Değerlendirme ölçeği dördüncü maddesi, “Obje üzerindeki ışığı çizgisel olarak yansıtma” şeklinde hazırlanmıştır. Bu maddeye ilişkin bulgular Tablo.4'te verilmiştir.

Tablo 4
Deney Grubunun Öntest, Sontest Değerlendirme Ölçeği Puanları ve Grafikselleştirilmesinin Karşılaştırılması

Madde-4 Obje üzerindeki ışığı çizgisel olarak yansıtma												
Ölçek Maddeleri	1		2		3		4		5		Toplam	
	N	%	n	%	N	%	n	%	n	%	n	%
Öntest	17	73,91	6	26,09	-	-	-	-	-	-	23	100
Sontest	2	8,70	15	65,22	3	13,04	3	13,04	-	-	23	100

1. Yetersiz 2. Geliştirilebilir 3. Yeterli 4. İyi 5. Çok iyi

Grafik.4

Tablo.4'te verilen deney grubunun öntest ve sontest puanları incelendiğinde, deney grubunun öntest; değerlendirme ölçeği dördüncü maddesinde yer alan, “obje üzerindeki ışığı çizgisel olarak yansıtma” puanlamasında, grubun %74’ü “yetersiz”, %26’sı “geliştirilebilir” düzeyde olduğu anlaşılmaktadır. Deney grubu öğrencilerinin görsel sanatlar (desen) dersi başladığından, sürecin bitimine kadarki zaman da verilen eğitim sonucunda sontest değerlendirme ölçeği dördüncü maddesinde yer alan “obje üzerindeki ışığı çizgisel olarak yansıtması” değerlendirilmiştir.

Uygulama öncesi öğrencilere obje üzerindeki ışığın, çizgisel olarak yansıtılabilmesi için, öncelikle açık değerdeki çizgilerle ifade edilmesi gerektiği bazen ışığın fazla algılandığı bölümlerde hiç çizgi kullanmamaları, anlatılmış çalışmalarını bu yönde yapmaları istenmiştir. Bu maddenin uygulamasında önceki maddelerin de önemi ve uygulaması vurgulanmıştır. Uygulama sırasında öğrencilerle bire bir ilgilenilerek çizgi değerlerindeki çalışmalara yönlendirilmiştir.

Sontest değerlendirme ölçeği puanlamasına bakıldığında; önteste %74’ü “yetersiz”, % 26’sı “geliştirilebilir” olan oranlarda, “yetersiz” %8,70’e düşmüş, % 65’i “geliştirilebilir”, % 13’ ü “yeterli”, % 13’ ü ise “iyi” olarak değerlendirilmiştir.

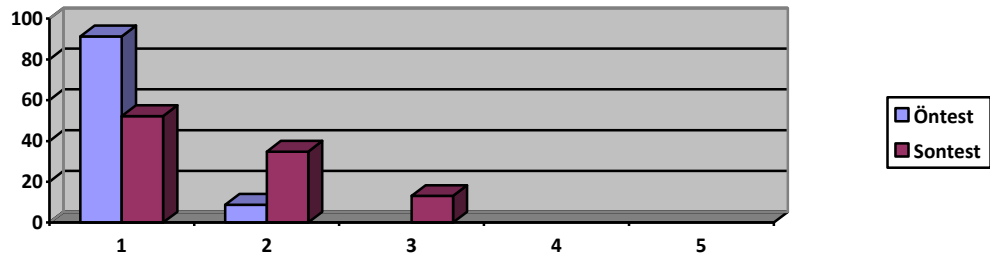
Bu tabloya göre değerlendirme sonuçlarına bakıldığında öğrencilerin, obje üzerindeki ışığı çizgisel olarak yansıttığı görülmüştür.

Değerlendirme ölçeği beşinci maddesi, “Obje ile mekan arasındaki ilişkiyi çizgisel olarak yansıtmaya” şeklinde hazırlanmıştır. Bu maddeye ilişkin bulgular Tablo.5’te verilmiştir.

Tablo 5
Deney Grubunun Öntest, Sontest Değerlendirme Ölçeği Puanları ve Grafikselleştirilimi

Madde-5 Objeye ile mekan arasındaki ilişkiyi çizgisel olarak yansıtmaya												
Ölçek Maddeleri	1		2		3		4		5		Toplam	
	N	%	n	%	N	%	n	%	n	%	N	%
Öntest	21	91,30	2	8,70	-	-	-	-	-	-	23	100
Sontest	12	52,18	8	34,78	3	13,04	-	-	-	-	23	100

1.Yetersiz 2. Geliştirilebilir 3. Yeterli 4. İyi 5. Çok iyi

Grafik.5

Tablo 5’de verilen deney grubunun öntest ve sontest puanları incelendiğinde, deney grubunun öntest; değerlendirme ölçeği beşinci maddesinde yer alan, “obje ile mekan arasındaki ilişkiyi çizgisel olarak yansıtmaya” puanlamasında, grubun % 91’i “yetersiz”, %9’u “geliştirilebilir” düzeyde olduğu anlaşılmaktadır. Deney grubu öğrencilerinin görsel sanatlar (desen) dersi başladığından, sürecin bitimine kadarki zaman da verilen eğitim sonucunda, öğrencilere yaptırılan son uygulamalarına sontest değerlendirme ölçeği beşinci maddesinde yer alan “obje ile mekan arasındaki ilişkiyi çizgisel olarak yansıtmaya” değerlendirilmiştir.

Uygulama öncesi öğrencilere obje ile mekan arasındaki ilişkiyi çizgisel olarak yansıtmada esas anlatımın obje olduğu ancak onun bir mekanla var olduğu anlatıldı. Parça bütün ilişkisinin önemi vurgulanarak, obje ile mekanı ifade eden çizgilerdeki geçişin objeyi mekandan koparmaması üzerinde durularak çalışmalarını bu yönde yapmaları istenmiştir. Bu maddenin uygulamasında önceki maddelerinde önemi ve uygulaması vurgulanmıştır. Uygulama sırasında öğrencilerle bire bir ilgilenilerek çizgi değerlerindeki uygulamaları yönlendirilmiş ve gerekli eleştiriler yapılmıştır. Sontest değerlendirme ölçeği puanlamasına bakıldığında, önteste % 91’i “yetersiz” % 9’ u “geliştirilebilir” olan öğrencilerde, “yetersiz” oranı %52’ye düşmüştür. % 35’i “geliştirilebilir”, %13’ü “yeterli” olarak değerlendirilmiştir.

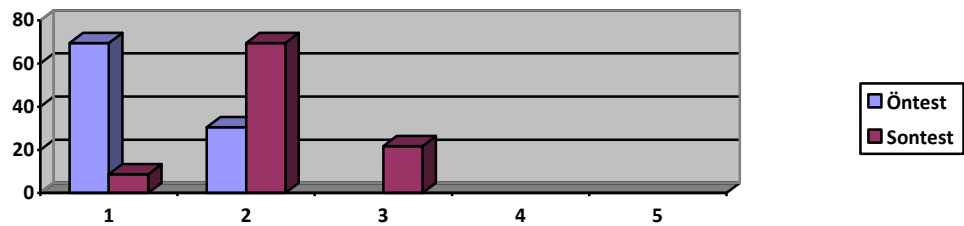
Tabloya göre değerlendirme sonuçlarına bakıldığında öğrencilerin, “obje üzerindeki ışığı çizgisel olarak yansıttığı” görülmüştür.

Değerlendirme ölçeği altıncı maddesi, “Kompozisyonda durağanlığı çizgisel olarak yansıtm” şeklinde hazırlanmıştır. Bu maddeye ilişkin bulgular Tablo.6’da verilmiştir.

Tablo 6
Deney Grubunun Öntest, Sontest Değerlendirme Ölçeği Puanları ve Grafikselleştirilmesinin Karşılaştırılması

Madde-6 Kompozisyonda durağanlığı çizgisel olarak yansıtm												
Ölçek Maddeleri	1		2		3		4		5		Toplam	
	n	%	n	%	N	%	N	%	n	%	n	%
Öntest	16	69,56	7	30,44	-	-	-	-	-	-	23	100
Sontest	2	8,70	16	69,56	5	21,74	-	-	-	-	23	100

1.Yetersiz 2. Geliştirilebilir 3. Yeterli 4. İyi 5. Çok iyi

Grafik.7

Tablo 6’da verilen deney grubunun öntest ve sontest puanları incelendiğinde, deney grubunun öntest; değerlendirme ölçeği altıncı maddesinde yer alan, “kompozisyonda durağanlığı çizgisel olarak yansıtma” puanlamasında, grubun %70’i “yetersiz”, %30’u “geliştirilebilir” olarak görülmüştür. Deney grubu öğrencilerinin görsel sanatlar (desen) dersi başladığından, sürecin bitimine kadarki zaman da verilen eğitim sonucunda öğrencilere yaptırılan son uygulamalarına sontest değerlendirme ölçeği altıncı maddesinde yer alan “kompozisyonda durağanlığı çizgisel olarak yansıtması” değerlendirilmiştir.

Uygulama öncesi öğrencilere kompozisyonda durağanlığı çizgisel olarak yansıtma da yatay ve dikey olarak kullanılan çizgilerin insanda durağan bir izlenim bıraktığı anlatılmıştır. Öğrencilerin çalışmalarını, bu bilgiler yapmaları istenmiştir. Bu maddenin uygulamasında önceki maddelerinde önemi ve uygulaması vurgulanmıştır. Uygulama sırasında öğrencilerle bire bir ilgilenilerek çizgi değerlerindeki uygulamaları yönlendirilmiştir.

Sontest değerlendirme ölçeği puanlamasına bakıldığında, önteste %70 ‘i “yetersiz” %30’u “geliştirilebilir” olan öğrencilerin, “yetersiz” oranının %8’ e düştüğü, %70’in “geliştirilebilir”, %22’sinin “yeterli” düzeye geldiği görülmüştür.

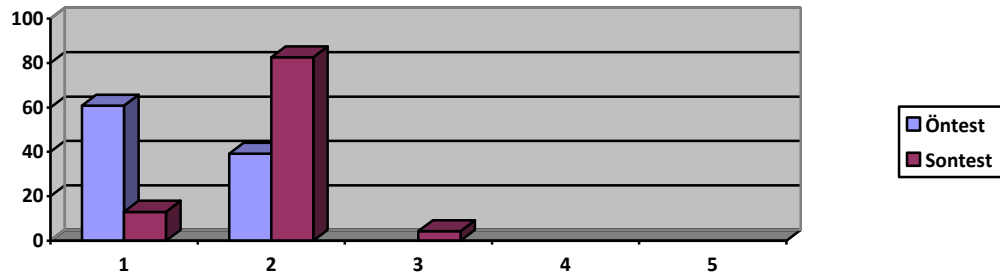
Bu tabloya göre değerlendirme sonuçlarına bakıldığında öğrencilerin, “kompozisyonda durağanlığı çizgisel olarak yansıttığı” görülmüştür.

Değerlendirme ölçeği yedinci maddesi, “kompozisyonda durağanlığı çizgisel olarak yansıtma” şeklinde hazırlanmıştır. Yedinci maddeye ilişkin bulgular Tablo.7’de verilmiştir.

Tablo 7
Deney Grubunun Öntest, Sontest Değerlendirme Ölçeği Puanları ve Grafikselleştirilmesinin Karşılaştırılması

Madde-7 Kompozisyonda hareketi çizgisel olarak yansıtma												
Ölçek Maddeleri	1		2		3		4		5		Toplam	
	N	%	n	%	N	%	n	%	n	%	N	%
Öntest	14	60,86	9	39,14	-	-	-	-	-	-	23	100
Sontest	3	13,04	19	82,60	1	4,36	-	-	-	-	23	100

1. Yetersiz 2. Geliştirilebilir 3. Yeterli 4. İyi 5. Çok iyi

Grafik.7

Tablo.7’de verilen deney grubunun öntest ve sontest puanları incelendiğinde, deney grubunun öntest; değerlendirme ölçeği yedinci maddesinde yer alan, “kompozisyonda hareketi çizgisel olarak yansıtma” puanlamasında, grubun % 61’ i “yetersiz”, % 39’u “geliştirilebilir” olarak görülmüştür. Deney grubu öğrencilerinin görsel sanatlar (desen) dersi başladığından, sürecin bitimine kadarki zaman da verilen eğitim sonucunda öğrencilere yaptırılan son uygulamalarına sontest değerlendirme ölçeği yedinci maddesinde yer alan “kompozisyonda hareketi çizgisel olarak yansıtması” değerlendirilmiştir.

Uygulama öncesi öğrencilere kompozisyonda hareketi çizgisel olarak yansıtma da diyagonal ve dairesel olarak kullanılan çizgilerin insanda hareket izlenimi bıraktığı anlatılmıştır. Öğrencilerin çalışmalarını bu yönde yapmaları istenmiştir. Bu maddenin uygulamasında önceki maddelerinde önemi ve uygulaması vurgulanmıştır. Uygulama sırasında öğrencilerle bire bir ilgilenilerek çizgi değerlerindeki uygulamaları yönlendirilmiştir.

Sontest değerlendirme ölçeği puanlamasına bakıldığında, önteste %61’i “yetersiz” %39’u “geliştirilebilir” olan öğrencilerden, “yetersiz” oranının, %13’ e düştüğü, % 57’si “geliştirilebilir”, % 22’si “yeterli”, % 13’ü ise “iyi” duruma ulaştığı belirlenmiştir.

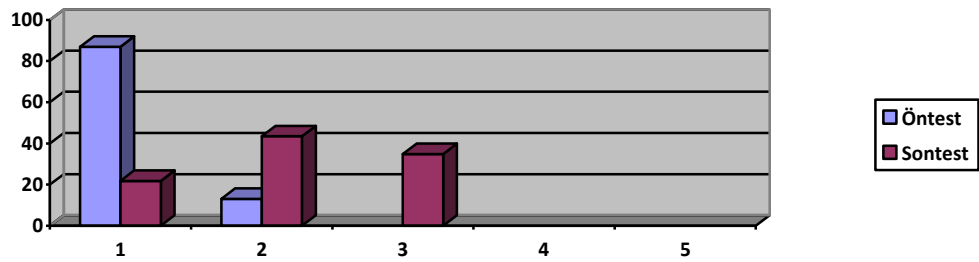
Bu tabloya göre değerlendirme sonuçlarına bakıldığında öğrencilerin, kompozisyonda hareketi çizgisel olarak yansıttığı görülmüştür. Bu gelişmenin onların bilgi ve çizimlerini uygulamalara dönüştürebilmelerinde etkili olacağı belirlenmiştir.

Değerlendirme ölçeği sekizinci maddesi, “Kompozisyonda ritmi çizgisel olarak yansıtma” şeklinde hazırlanmıştır. sekizinci maddeye ilişkin bulgular Tablo.8’de verilmiştir.

Tablo 8
Deney Grubunun Öntest, Sontest Değerlendirme Ölçeği Puanları ve Grafikselsel Olarak Karşılaştırılması

Madde-8 Kompozisyonda ritmi çizgisel olarak yansıtma												
Ölçek Maddeleri	1		2		3		4		5		Toplam	
	N	%	n	%	N	%	N	%	n	%	n	%
Öntest	20	86,95	3	13,05	-	-	-	-	-	-	23	100
Sontest	5	21,73	10	43,48	8	34,79	-	-	-	-	23	100

1. Yetersiz 2. Geliştirilebilir 3. Yeterli 4. İyi 5. Çok iyi

Grafik.8

Tablo.8’de verilen deney grubunun öntest ve sontest puanları incelendiğinde, deney grubunun öntest; değerlendirme ölçeği 8. maddesinde yer alan, kompozisyonda ritmi çizgisel olarak yansıtma puanlamasında, grubun %87’si “yetersiz”, %13’ü “geliştirilebilir” olarak görülmüştür. Deney gurubu öğrencilerinin görsel sanatlar (desen) dersi başladığından, sürecin bitimine kadarki zaman da verilen eğitim sonucunda öğrencilere yaptırılan son uygulamalarına sontest değerlendirme ölçeği sekizinci maddesinde yer alan “kompozisyonda ritmi çizgisel olarak yansıtması” değerlendirilmiştir.

Uygulama öncesi öğrencilere kompozisyonda ritmi çizgisel olarak yansıtma da tekrar edilen çizgi ve formların insanda ritim izlenimi bıraktığı, çizim üzerinde gözün bu ritmi takip ettiği anlatılarak çalışmalarını bu yönde yapmaları istenmiştir. Bu maddenin uygulamasında önceki maddelerinde önemi ve uygulaması vurgulanmıştır. Uygulama sırasında öğrencilerle bire bir ilgilenilerek çizgi

değerlerindeki uygulamaları yönlendirilmiştir. Sontest değerlendirme ölçeği puanlamasına bakıldığında, önteste %87'si “yetersiz” %13'ü “geliştirilebilir” olan öğrenci puanlarında, “yetersiz” olan öğrenci oranı %22'ye düşmüştür. Sontestte öğrencilerin, %43'ünün “geliştirilebilir”, %35'inin “yeterli” düzeyde olduğu değerlendirilmiştir.

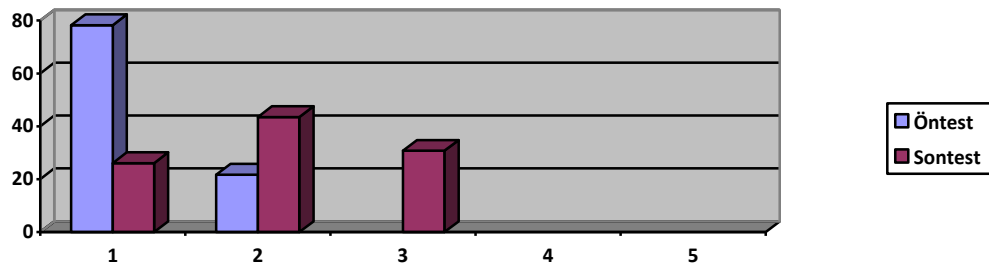
Bu tabloya göre değerlendirme sonuçlarına bakıldığında öğrencilerin, “kompozisyonda hareketi çizgisel olarak yansıttığı görülmüştür.

Değerlendirme ölçeği dokuzuncu maddesi, “Kompozisyonda dengeyi çizgisel olarak yansıtmaya” şeklinde hazırlanmıştır. dokuzuncu maddeye ilişkin bulgular Tablo.9'da verilmiştir.

Tablo 9
Deney Grubunun Öntest, Sontest Değerlendirme Ölçeği Puanları ve Grafikselleştirilmesi

Madde-9 Kompozisyonda dengeyi çizgisel olarak yansıtmaya												
Ölçek Maddeleri	1		2		3		4		5		Toplam	
	N	%	n	%	N	%	n	%	n	%	N	%
Öntest	18	78,26	5	21,74	-	-	-	-	-	-	23	100
Sontest	6	26,08	10	43,48	7	30,44	-	-	-	-	23	100

1. Yetersiz iyi 2. Geliştirilebilir 3. Yeterli 4. İyi 5. Çok iyi

Grafik.9

Tablo 9'da verilen deney grubunun öntest ve sontest puanları incelendiğinde, deney grubunun öntest; değerlendirme ölçeği dokuzuncu maddesinde yer alan, “kompozisyonda dengeyi çizgisel olarak yansıtmaya” puanlamasında, grubun % 78' si “yetersiz”, % 22' si “geliştirilebilir” olarak görülmüştür. Deney grubu öğrencilerinin

görsel sanatlar (desen) dersi başladığından, sürecin bitimine kadarki zaman da verilen eğitim sonucunda öğrencilere yaptırılan son uygulamalarına sontest değerlendirme ölçeği dokuzuncu maddesinde yer alan “kompozisyonda dengeyi çizgisel olarak yansıtması” değerlendirilmiştir.

Uygulama öncesi öğrencilere kompozisyonda dengeyi çizgisel olarak yansıtma da kullanılan açık koyu değerdeki çizgilerin, kağıtta bırakılan boşluk ve doluluk oranlarının dengeli bir dağılımda olması gerekliliği anlatılmıştır. Durağan çizgilerin izleyende hareketli çizgiler arayacağı, hareketli çizgilerin kullanıldığı çalışmalarda ise gözün durağanlığı arayacağı, çok yoğun çizgilerle dolu bir çalışmada gözün dinleneceği bazı boşlukların gerekliliği anlatılarak çalışmalarını bu yönde yapmaları istenmiştir. Bu maddenin uygulamasında önceki maddelerinde önemi ve uygulaması vurgulanmıştır. Uygulama sırasında öğrencilerle bire bir ilgilenilerek çizgi değerlerindeki uygulamaları yönlendirilmiştir.

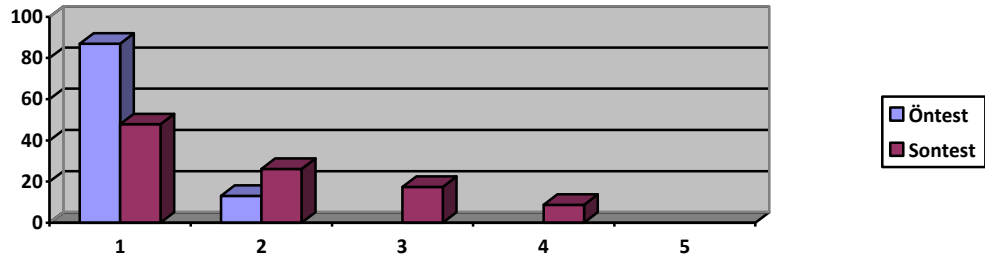
Sontest değerlendirme ölçeği puanlamasına bakıldığında, önteste %78’i “yetersiz” % 22’i “geliştirilebilir” olan öğrencilerde, yetersiz oranının %26’ya, düştüğü, % 44’ü “geliştirilebilir”, %30’u “yeterli” olarak belirlenmiştir.

Bu tabloya göre değerlendirme sonuçlarına bakıldığında öğrencilerin, kompozisyonda dengeyi çizgisel olarak yansıttığı görülmüştür.

Değerlendirme ölçeği onuncu maddesi, “leke farklılıklarını tarama çizgilerle çizgisel olarak yansıtma” şeklinde hazırlanmıştır. Onuncu maddeye ilişkin bulgular Tablo.10’da verilmiştir.

Tablo 10
Deney Grubunun Öntest, Sontest Değerlendirme Ölçeği Puanları ve Grafikselleştirilmesinin Karşılaştırılması

Madde-10 Leke farklılıklarını tarama çizgilerle çizgisel olarak yansıtma												
Ölçek Maddeleri	1		2		3		4		5		Toplam	
	N	%	n	%	N	%	n	%	n	%	n	%
Öntest	20	86,95	3	13,05	-	-	-	-	-	-	23	100
Sontest	11	47,82	6	26,08	4	17,40	2	8,70	-	-	23	100
	1. Yetersiz		2. Geliştirilebilir		3. Yeterli		4. İyi		5. Çok iyi			

Grafik.10

Tablo 10’da verilen deney grubunun öntest ve sontest puanları incelendiğinde, deney grubunun öntest; değerlendirme ölçeği onuncu maddesinde yer alan, leke farklılıklarını tarama çizgilerle çizgisel olarak yansıtma puanlamasında, grubun % 87’ si “yetersiz”, %13’ü “geliştirilebilir” olarak görülmüştür. Deney grubu öğrencilerinin görsel sanatlar (desen) dersi başladığından, sürecin bitimine kadarki zaman da verilen eğitim sonucunda öğrencilere yaptırılan son uygulamalarına sontest değerlendirme ölçeği onuncu maddesinde yer alan “leke farklılıklarını tarama çizgilerle çizgisel olarak yansıtması” değerlendirilmiştir.

Uygulama öncesi öğrencilere leke farklılıklarını tarama çizgilerle çizgisel olarak yansıtma gerekliliği anlatılarak koyu lekelerde daha sık açık lekelerde daha seyrek taramaların kullanılması, bu taramaların objenin formunu yansıtması açısından, düz veya objenin formuna göre eğri çizgilerle olabileceği gerektiğinde çapraz çizgiler kullanılabileceği anlatılmıştır.

Öğrencilere çalışmalarını bu yönde yapmaları istenmiştir. Bu maddenin uygulamasında önceki maddelerinde önemi ve uygulaması vurgulanmıştır. Uygulama sırasında öğrencilerle bire bir ilgilenilerek çizgi değerlerindeki uygulamaları yönlendirilmiştir.

Sontest değerlendirme ölçeği puanlamasına bakıldığında, önteste %87’i “yetersiz” %13’ ü “geliştirilebilir” olan öğrencilerin, “yetersiz” oranı %48’e düşmüş, % 27’si “geliştirilebilir”, %17’si “yeterli”, %9’ u ise “iyi” olarak değerlendirilmiştir.

Bu tabloya göre değerlendirme sonuçlarına bakıldığında öğrencilerin, “leke farklılıklarını tarama çizgilerle çizgisel olarak yansıttığı” görülmüştür.

4.1.2. Değerlendirme Ölçeğinin Cronbach Alpha Güvenirliği Bulgu ve Yorumları

Öğrencilerin desen çalışmalarının uygulamadan önce ve sonra değerlendirme kriterlerine göre almış oldukları puanlar arasında anlamlı bir farkın olup olmadığı hem parametrik testlerden bağımlı örneklem için t testi hem de non-parametrik testlerden wilcoxon testi ile test edilmiştir. Parametrik testler ölçümlerin normal dağılım göstermesi durumunda tercih edilirken non-parametrik testler ölçümlerin normal dağılıma uymadığında kullanılır. Değerlendirme kriterlerinin bazıları normal dağılım gösterirken bazıları normal dağılıma uymamaktadır. O nedenle tüm değerlendirme kriterlerine her iki test birden uygulanmıştır. Verilerin normal dağılması halinde bağımlı örneklem için t testi aynı örneklemden elde edilen iki ölçümün ortalamaları arasındaki farkı test ederken wilcoxon da aynı örneklemden elde edilen iki ölçümün ortancaları arasındaki farkı test eder. Veri sayısının az olması durumunda da bağımlı örneklem için t testi yerine wilcoxon tercih edilen bir istatistiktir.

Ölçeğin güvenirliliğine Cronbach Alpha katsayısı ile bakılmıştır. 10 maddelik değerlendirme ölçeğinin öntest sonuçları için Cronbach Alpha katsayısı 0.844 ve Son test sonuçları için ise 0.914 olarak yüksek bir güvenirlilik elde edilmiştir. Güvenirlilik katsayısı, 0 ile +1 arasında değişkenlik gösterir. Güvenirlilik katsayısının 1'e yakın değerler alması güvenirliliğin yüksek olduğu, maddeler arasında iç tutarlılığın yüksek olduğu anlamına gelir ve istendiktir.

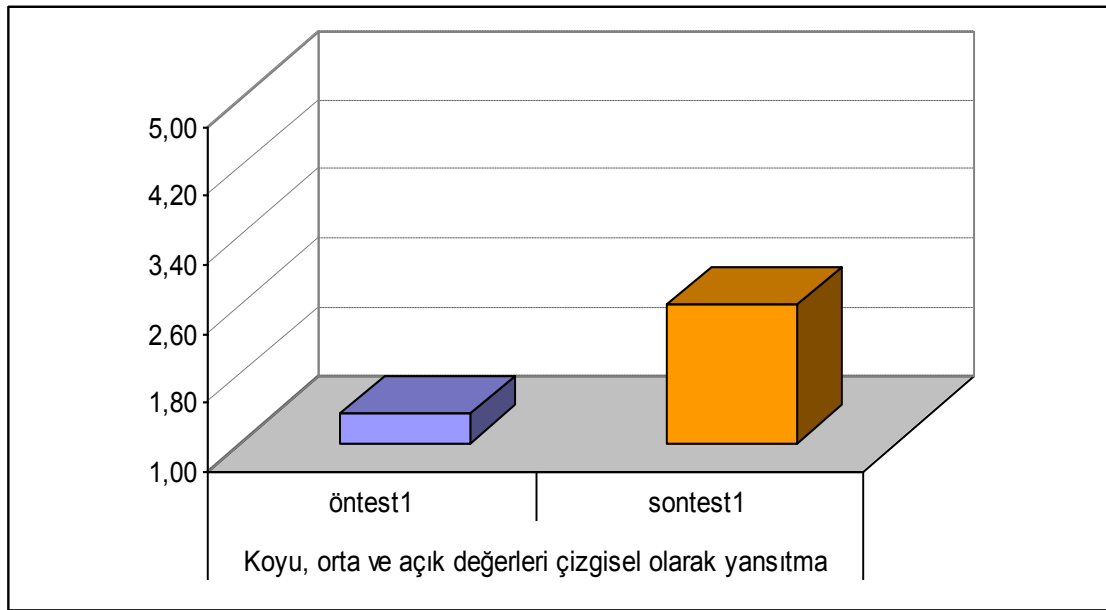
	Cronbach Alfa Güvenirliği
Öntest	0,844
Sontest	0,914

Şekil 5. Cronbach Alfa Güvenirliği Sonuçları

Öğrencilerin desen çalışmalarının uygulamadan önce ve sonra değerlendirme kriterlerine göre almış oldukları puanlar arasında anlamlı bir farkın olup olmadığı hem parametrik testlerden bağımlı örneklem için t testi hem de non-

parametrik testlerden wilcoxon testi ile test edilmiş ve sonuçları tablolarda gösterilmiştir.

Grafik 11. Birinci Madde; Koyu, orta ve açık değerleri çizgisel olarak yansıtırma

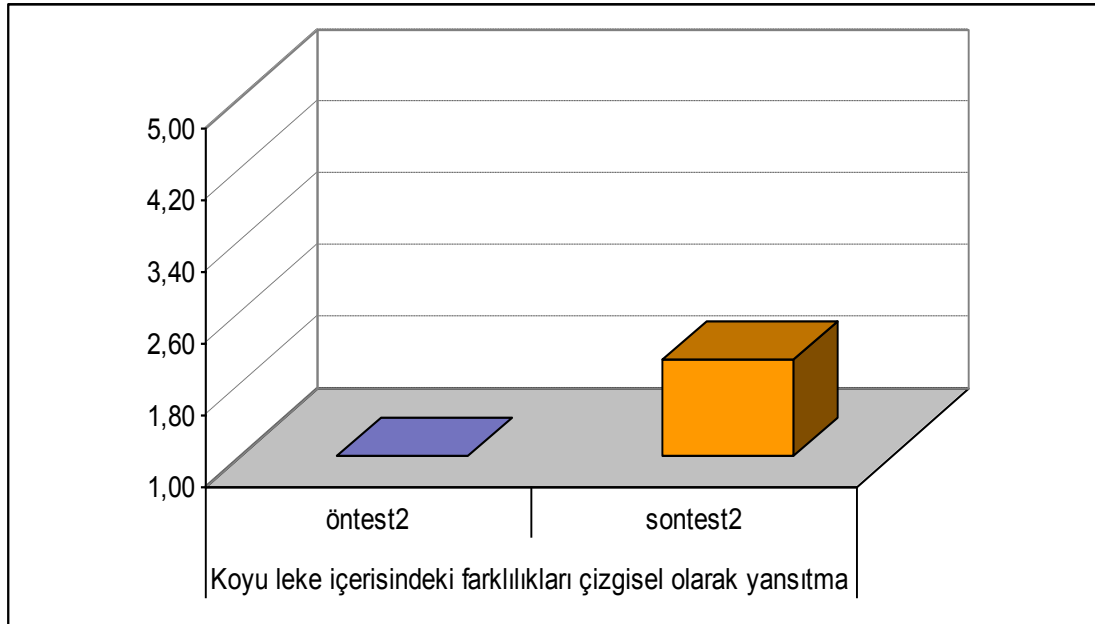
Tablo 11. Birinci Madde “t” Testi-Wilcoxon Testi Sonuçları

		Ortalama	Std.sapma	Parametrik Test			Non-Parametrik Test	
				Bağımlı Örneklem için t testi			Wilcoxon testi	
				t	Sd	P	Z	P
Koyu, orta ve açık değerleri çizgisel olarak yansıtırma	öntest1	1,35	0,49					
	sontest1	2,61	0,89	-6,996	22	0,000*	-3,926	0,000*

*p<0.05

Öğrencilerin desen çalışmalarında “**Koyu, orta ve açık değerleri çizgisel olarak yansıtmaya**” ilişkin son test puanlarının ($\bar{X}=2.61$), öntest ($\bar{X}=1.35$) puanlarına göre daha yüksek bulunmuştur. İstatistiksel olarak da öğrencilerin desen çalışmalarında “**Koyu, orta ve açık değerleri çizgisel olarak yansıtmaya**” ilişkin ön test puanları ile son test puanları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur(p<0.05).

Grafik 12. İkinci Madde; Koyu leke içerisindeki farklılıkları çizgisel olarak yansıtma

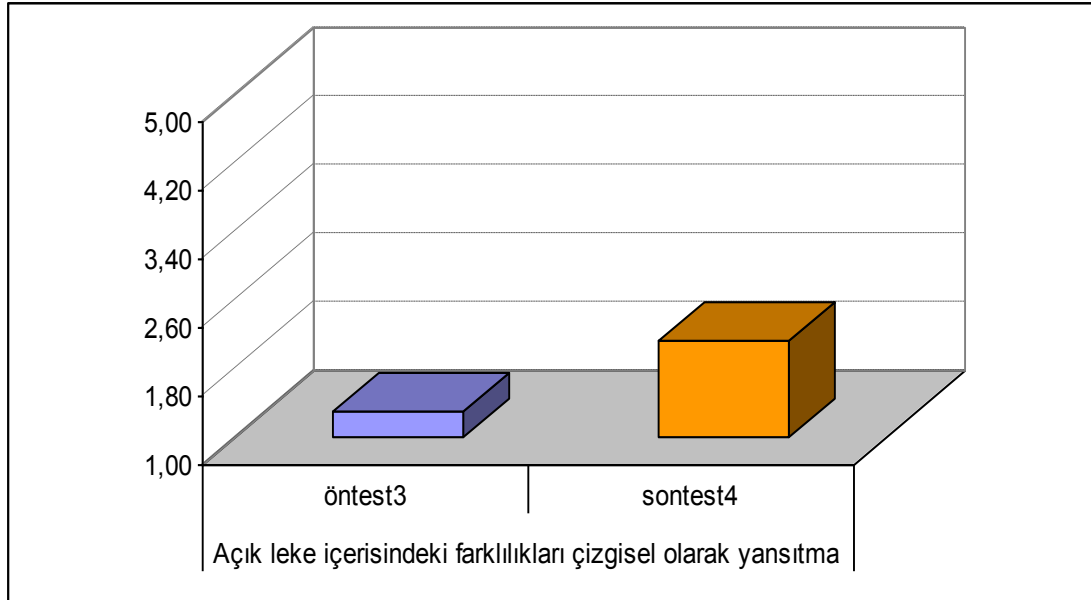
Tablo 12. İkinci Madde; “t” Testi-Wilcoxon Testi Sonuçları

		Ortalama	Std.sapma	Parametrik Test			Non-Parametrik Test	
				Bağımlı Örneklemeler için t testi			Wilcoxon testi	
				t	Sd	p	Z	P
Koyu leke içerisindeki farklılıkları çizgisel olarak yansıtma	öntest2	1,00	0,00					
	sontest2	2,09	0,60	-8,740	22	0,000*	-4,134	0,000*

*p<0.05

Öğrencilerin desen çalışmalarında “**Koyu leke içerisindeki farklılıkları çizgisel olarak yansıtmaya**” ilişkin son test puanlarının ($\bar{X}=2.09$), öntest ($\bar{X}=1.00$) puanlarına göre daha yüksek bulunmuştur. İstatistiksel olarak da öğrencilerin desen çalışmalarında “**Koyu leke içerisindeki farklılıkları çizgisel olarak yansıtmaya**” ilişkin ön test puanları ile son test puanları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur($p<0.05$).

Grafik 13. Üçüncü Madde; Açık leke içerisindeki farklılıkları çizgisel olarak yansıtma

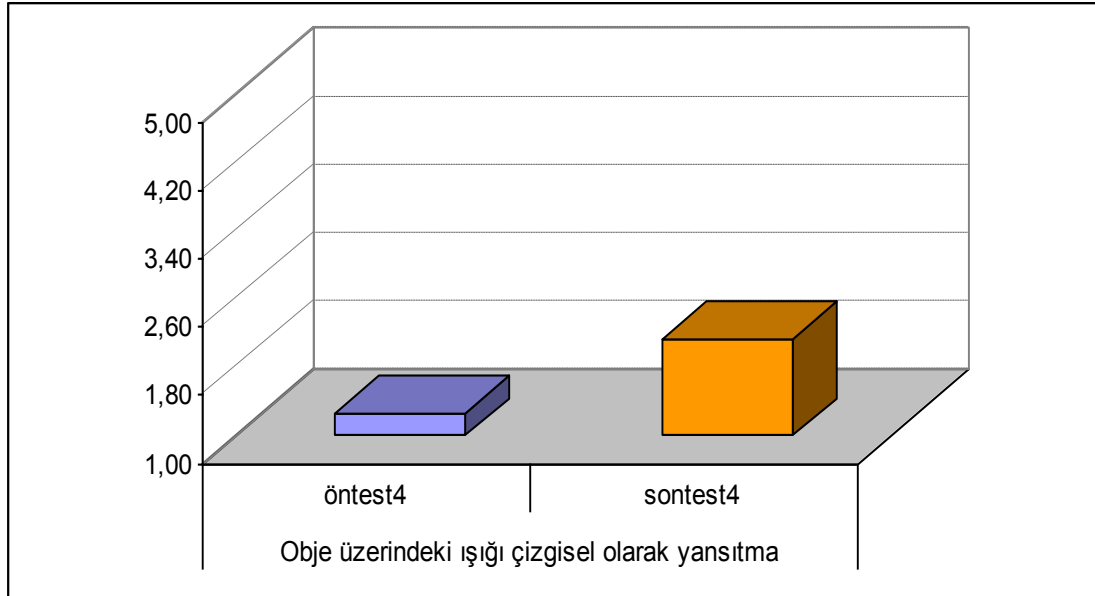
Tablo 13. Üçüncü Madde; “t” Testi-Wilcoxon Testi Sonuçları

		Ortalama	Std.sapma	Parametrik Test			Non-Parametrik Test	
				Bağımlı Örneklem için t testi			Wilcoxon testi	
				t	Sd	p	Z	P
Açık leke içerisindeki farklılıkları çizgisel olarak yansıtma	öntest3	1,30	0,47					
	Sontest3	2,13	0,76	-4,750	22	0,000*	-2,221	0,026*

*p<0.05

Öğrencilerin desen çalışmalarında “Açık leke içerisindeki farklılıkları çizgisel olarak yansıtmaya” ilişkin son test puanlarının ($\bar{X}=2.13$), öntest ($\bar{X}=1.30$) puanlarına göre daha yüksek bulunmuştur. İstatistiksel olarak da öğrencilerin desen çalışmalarında “Açık leke içerisindeki farklılıkları çizgisel olarak yansıtmaya” ilişkin ön test puanları ile son test puanları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur($p<0.05$).

Grafik 14. Dördüncü Madde; Obje üzerindeki ışığı çizgisel olarak yansıtma

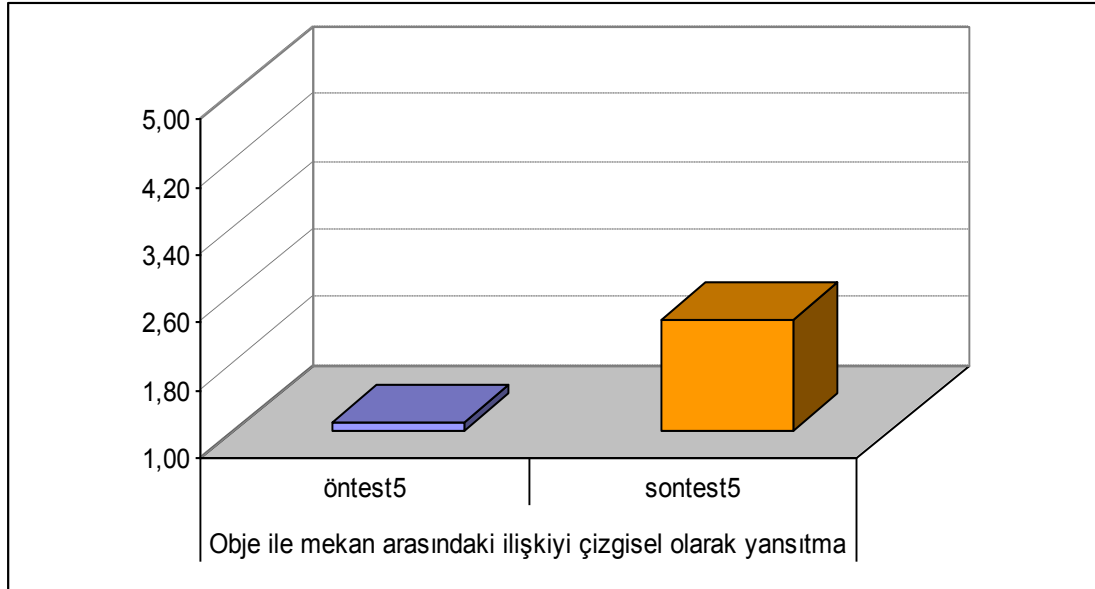
Tablo 14. Dördüncü Madde; “t” Testi-Wilcoxon Testi Sonuçları

		Ortalama	Std.sapma	Parametrik Test			Non-Parametrik Test	
				Bağımlı Örneklemeler için t testi			Wilcoxon testi	
				t	Sd	p	Z	P
Objeye üzerindeki ışığı çizgisel olarak yansıtma	öntest4	1,26	0,45					
	sontest4	2,13	0,76	-5,509	22	0,000*	-3,753	0,000*

*p<0.05

Öğrencilerin desen çalışmalarında “**Objeye üzerindeki ışığı çizgisel olarak yansıtma**” ilişkin son test puanlarının ($\bar{X}=2.13$), öntest ($\bar{X}=1.26$) puanlarına göre daha yüksek bulunmuştur. İstatistiksel olarak da öğrencilerin desen çalışmalarında “**Objeye üzerindeki ışığı çizgisel olarak yansıtma**” ilişkin ön test puanları ile son test puanları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur($p<0.05$).

Grafik 15. Beşinci Madde; Obje ile mekan arasındaki ilişkiyi çizgisel olarak yansıtma

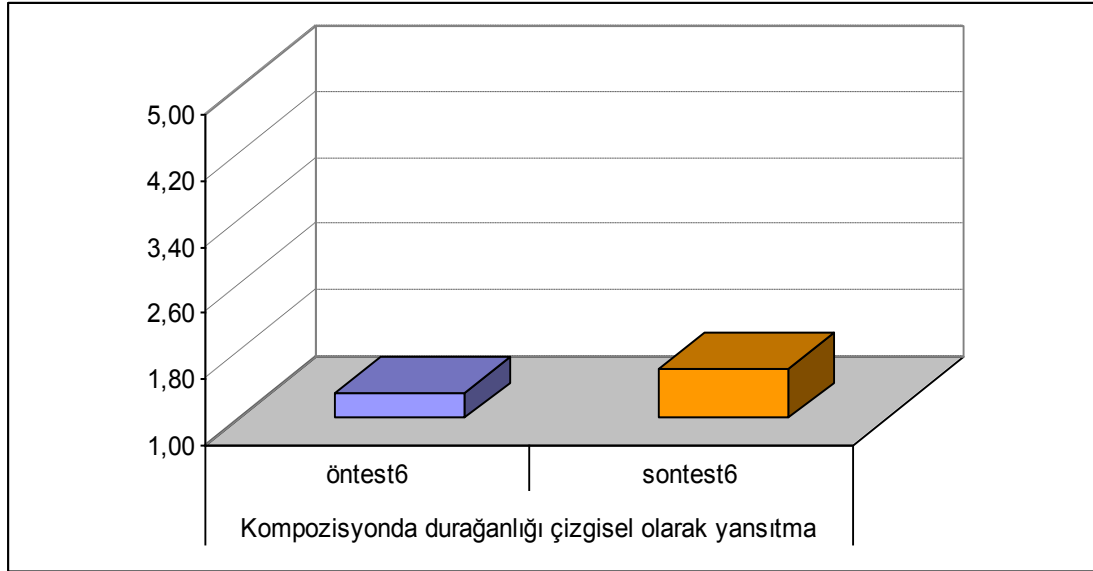
Tablo 15. Beşinci Madde; “t” Testi-Wilcoxon Testi Sonuçları

		Ortalama	Std.sapma	Parametrik Test			Non-Parametrik Test	
				Bağımlı Örneklemeler için t testi			Wilcoxon testi	
				t	Sd	p	Z	P
Objeye ile mekan arasındaki ilişkiyi çizgisel olarak yansıtma	öntest5	1,09	0,29					
	sontest5	2,30	0,82	-6,470	22	0,000*	-3,976	0,000*

*p<0.05

Öğrencilerin desen çalışmalarında “**Objeye ile mekan arasındaki ilişkiyi çizgisel olarak yansıtma**” ilişkin son test puanlarının ($\bar{X}=2.30$), öntest ($\bar{X}=1.09$) puanlarına göre daha yüksek bulunmuştur. İstatistiksel olarak da öğrencilerin desen çalışmalarında “**Objeye ile mekan arasındaki ilişkiyi çizgisel olarak yansıtma**” ilişkin ön test puanları ile son test puanları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur($p<0.05$).

Grafik 16. Altıncı Madde; Kompozisyonda durağanlığı çizgisel olarak yansıtma

Tablo 16. Altıncı Madde; “t” Testi-Wilcoxon Testi Sonuçları

		Ortalama	Std.sapma	Parametrik Test			Non-Parametrik Test	
				Bağımlı Örneklem için t testi			Wilcoxon testi	
				t	Sd	p	Z	P
Kompozisyonda durağanlığı çizgisel olarak yansıtma	öntest6	1,30	0,47					
	sontest6	1,61	0,72	-2,299	22	0,031*	-2,111	0,035*

*p<0.05

Öğrencilerin desen çalışmalarında “**Kompozisyonda durağanlığı çizgisel olarak yansıtma**” ilişkin son test puanlarının ($\bar{X}=1.61$), öntest ($\bar{X}=1.30$) puanlarına göre daha yüksek bulunmuştur. İstatistiksel olarak da öğrencilerin desen çalışmalarında “**Kompozisyonda durağanlığı çizgisel olarak yansıtma**” ilişkin ön test puanları ile son test puanları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur($p<0.05$).

Grafik 17. Yedinci Madde; Kompozisyonda hareketi çizgisel olarak yansıtma

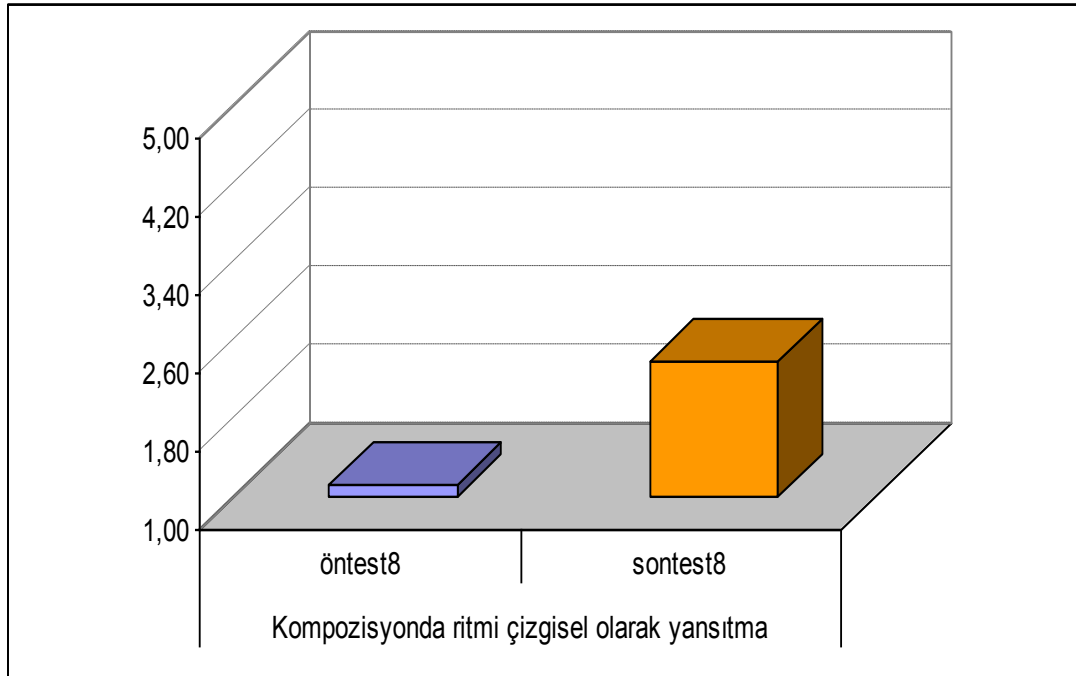
Tablo 17. Yedinci Madde; “t” Testi-Wilcoxon Testi Sonuçları

		Ortalama	Std.sapma	Parametrik Test			Non-Parametrik Test	
				Bağımlı Örneklemeler için t testi			Wilcoxon testi	
				t	Sd	p	Z	P
Kompozisyonda hareketi çizgisel olarak yansıtma	öntest7	1,39	0,50					
	sontest7	2,13	0,55	-4,376	22	0,000*	-3,220	0,001*

*p<0.05

Öğrencilerin desen çalışmalarında “**Kompozisyonda hareketi çizgisel olarak yansıtma**” ilişkin son test puanlarının ($\bar{X}=2.13$), öntest ($\bar{X}=1.39$) puanlarına göre daha yüksek bulunmuştur. İstatistiksel olarak da öğrencilerin desen çalışmalarında “**Kompozisyonda hareketi çizgisel olarak yansıtma**” ilişkin ön test puanları ile son test puanları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur($p<0.05$).

Grafik 18. Sekizinci Madde; Kompozisyonda ritmi çizgisel olarak yansıtma

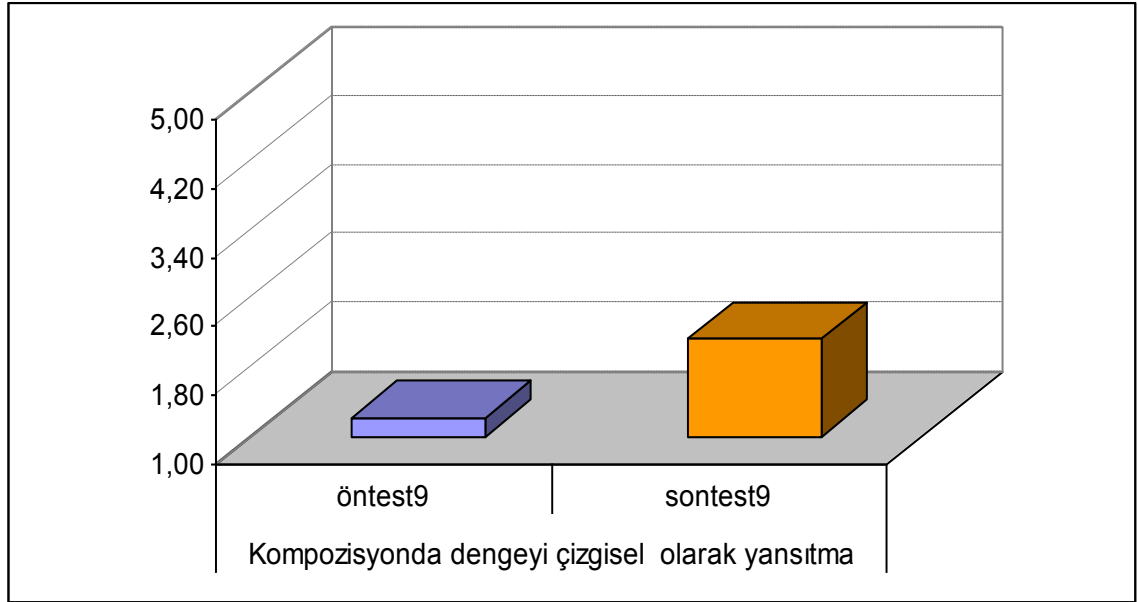
Tablo 18. Sekizinci Madde; “t” Testi-Wilcoxon Testi Sonuçları

		Ortalama	Std.sapma	Parametrik Test			Non-Parametrik Test	
				Bağımlı Örneklemeler için t testi			Wilcoxon testi	
				t	Sd	p	Z	P
Kompozisyonda ritmi çizgisel olarak yansıtma	öntest8	1,13	0,34					
	sontest8	2,39	0,84	-8,043	22	0,000*	-4,200	0,000*

*p<0.05

Öğrencilerin desen çalışmalarında “**Kompozisyonda ritmi çizgisel olarak yansıtmaya**” ilişkin son test puanlarının ($\bar{X}=2.39$), öntest ($\bar{X}=1.13$) puanlarına göre daha yüksek bulunmuştur. İstatistiksel olarak da öğrencilerin desen çalışmalarında “**Kompozisyonda ritmi çizgisel olarak yansıtmaya**” ilişkin ön test puanları ile son test puanları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur($p<0.05$).

Grafik 19. Dokuzuncu Madde; Kompozisyonda dengeyi çizgisel olarak yansıtma

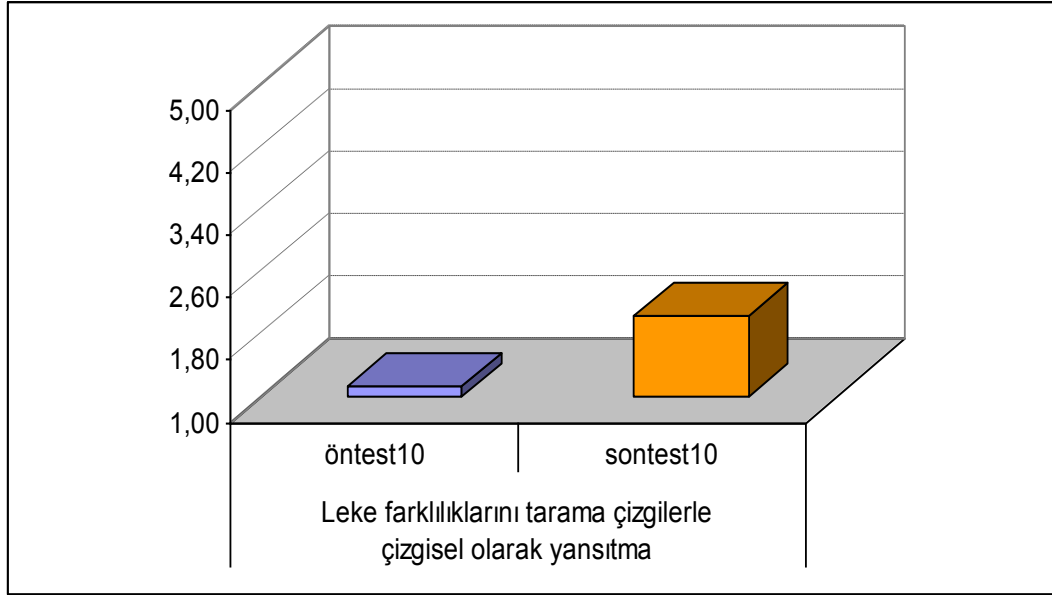
Tablo 19. Dokuzuncu Madde; “t” Testi-Wilcoxon Testi Sonuçları

		Ortalama	Std.sapma	Parametrik Test			Non-Parametrik Test	
				Bağımlı Örneklem için t testi			Wilcoxon testi	
				t	Sd	p	Z	P
Kompozisyonda dengeyi çizgisel olarak yansıtma	öntest9	1,22	0,42	-5,972	22	0,000	-3,666	0,000*
	sontest9	2,13	0,76					

*p<0.05

Öğrencilerin desen çalışmalarında “**Kompozisyonda dengeyi çizgisel olarak yansıtmaya**” ilişkin son test puanlarının ($\bar{X}=2.13$), öntest ($\bar{X}=1.22$) puanlarına göre daha yüksek bulunmuştur. İstatistiksel olarak da öğrencilerin desen çalışmalarında “**Kompozisyonda dengeyi çizgisel olarak yansıtmaya**” ilişkin ön test puanları ile son test puanları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur($p<0.05$).

Grafik 20. Onuncu Madde; Leke farklılıklarını tarama çizgilerle çizgisel olarak yansıtma

Tablo 20. Onuncu Madde; “t” Testi-Wilcoxon Testi Sonuçları

		Ortalama	Std.sapma	Parametrik Test			Non-Parametrik Test	
				Bağımlı Örneklem için t testi			Wilcoxon testi	
				t	Sd	p	Z	P
Leke farklılıklarını tarama çizgilerle çizgisel olarak yansıtma	öntest10	1,13	0,34	-5,972	22	0,000*	-3,666	0,000*
	sontest10	2,04	0,77					

*p<0.05

Öğrencilerin desen çalışmalarında “**Leke farklılıklarını tarama çizgilerle çizgisel olarak yansıtmaya**” ilişkin son test puanlarının ($\bar{X}=2.04$), öntest ($\bar{X}=1.13$) puanlarına göre daha yüksek bulunmuştur. İstatistiksel olarak da öğrencilerin desen çalışmalarında “**Leke farklılıklarını tarama çizgilerle çizgisel olarak yansıtmaya**” ilişkin ön test puanları ile son test puanları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur($p<0.05$).

BÖLÜM V

5. Sonuç ve Öneriler

Araştırmanın bu bölümünde uygulanan yöntemle ilgili elde edilen bulgulara dayalı yapılan yorumların ışığı altında araştırmanın sonuçlarına yer verilmiş; verilerin yorumlanmasından çıkartılan sonuçlar ile alanda yapılacak araştırmalar ve yaratıcılığın gelişmesinde çizgi eğitimine ilişkin bazı önerilerde bulunulmuştur.

5.1. Sonuç

Araştırmaya katılan, Kırıkkale Anadolu Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi, resim-9 öğrencileri ile görsel sanatlar (desen) dersinde sanat elemanlarından çizginin çocuğun yaratıcılığına etkisini belirlemeye yönelik elde edilen verilerin istatistiksel analizlerine ilişkin bulgulardan ulaşılan sonuçlar aşağıda özetlenmiştir.

5.1.1. Öntest Puanlarına İlişkin Sonuçlar

Uygulamada yer alan öğrencilerin öntestte elde edilen sonuçlara göre görsel sanatlar (desen) dersinde çizginin anlaşılması ve kullanılması açısından anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Yani deneysel işlem öncesi öğrenciler başarı durumları bakımından birbirlerine denk olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Öntest uygulamasında yer alan öğrencilerin, elde edilen sonuçlara göre aynı leke içerisindeki farklılıkları çizgisel olarak yansıtmaya puanlamaları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür. Yani öntest uygulamasında öğrenciler koyu veya açık leke arasındaki farklılıkları yansıtmaya düzeyleri bakımından birbirlerine denk olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Uygulamada yer alan öğrencilerin, öntestte elde edilen sonuçlara göre obje üzerindeki ışığı yansıtmada ve obje mekan arasında ilişkiyi belirleme puanlamaları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür. Başka bir ifade ile öntest puanlamasında öğrenci düzeylerinin birbirleriyle aynı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Öntest uygulamasında yer alan öğrencilerin, öntestte elde edilen sonuçlarına göre, kompozisyonda durağanlığı, hareketi, ritmi ve dengeyi çizgisel olarak yansıtma puanlamaları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür.

Uygulamada yer alan öğrencilerin, öntestte elde edilen sonuçlarına göre, kompozisyonda leke farklılıklarını tarama çizgileriyle yansıtmada başarı oranlarının yapılan istatistiksel puanlama sonucunda belirgin bir farklılık ortaya koymadığı görülmüştür. Bu oranlarla onların aynı düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

5.1.2. Sontest Puanlarına İlişkin Sonuçlar

Öğrencilerin desen çalışmalarında “koyu, orta ve açık değerleri çizgisel olarak yansıtmaya” ilişkin sontest puanları, öntest puanlarına göre daha yüksek bulunmuştur. Bu sonuç onların iki test arasındaki puanlarda anlamlı bir fark ortaya koymuştur. Buda uygulanan çizgiye yönelik eğitimin öğrencinin izlenimlerini daha yalın ve açık ifade etmesi gibi önemli bir sonuca ulaştırmıştır.

“Koyu leke içerisindeki farklılıkları çizgisel olarak yansıtmaya” ilişkin öntest sonuçları da göstermiştir ki; aynı değerdeki lekelerin arasındaki farkı yansıtmak öğrenci için zordur. Ancak verilen eğitim sonucunda, elde edilen istatistiksel sonuçla da görüldüğü gibi anlamlı ve önemli bir sonuca ulaşılmıştır.

“Açık leke içerisindeki farklılıkları çizgisel olarak yansıtmaya” yönelik öntest sonucunda da görüldüğü gibi, aynı leke içerisindeki farklılıkların ifadesinde öğrenciyi zorlanmıştır. Aynı leke içerisindeki çizgi değerlerini fark edebilmesi ve yansıtabilmesi onların yaratıcılığı açısından önemlidir. Uygulanan eğitim sonucunda anlamlı gelişmelere ulaşılmıştır.

“Obje üzerindeki ışığı çizgisel olarak yansıtmaya” ve “obje ile mekan arasındaki ilişkiyi çizgisel olarak yansıtmaya” ilişkin sontest puanları öntest puanlarına göre

daha yüksek bulunmuştur. İstatistiksel olarak puanlar arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Işığın şiddetine göre alınan izlenimlerin çizgilerle ifadesinde sanat eğitimi alan öğrenciler açısından önemli bir sonuca ulaşılmıştır.

Kompozisyonda “durağanlığı”, “hareketi”, “ritmi” ve “dengeyi” çizgisel olarak yansıtılmalarına puanlamaları arasında anlamlı bir farklılık ilişkin sontest puanları öntest puanlarına göre daha yüksek ve anlamlı bulunmuştur. Uygulanan eğitim sonucunda anlamlı ve önemli gelişmelere ulaşılmıştır.

Uygulamada yer alan öğrencilerin, kompozisyonda leke farklılıklarını tarama çizgileriyle yansıtılmalarına ilişkin sontest puanları öntest puanlarına göre daha yüksek ve anlamlı bulunmuştur. Uygulanan eğitim sonucunda, elde edilen istatistiksel sonuçla da görüldüğü gibi anlamlı ve önemli bir sonuca ulaşılmıştır.

5.2. Öneriler

Yapılan araştırmanın sonuçlarına dayalı olarak geliştirilen öneriler aşağıda özet olarak sıralanmıştır.

Desen (çizgi) eğitiminde esas olan öğretmenin değil öğrencilerin aktif olduğu araştırmaya, incelemeye, yorumlamaya ve uygulamaya dönük eylemleri içeren bir yöntem uygulanmalı, yani öğrenci merkezli bir eğitim benimsenmelidir. Desen eğitiminde bireylerin özellikle öğretim sürecine etkin olarak katılımları önemlidir. Bunun için görsel sanatlar (desen) dersinde pedagojik eleştirinin çok önemli bir yeri vardır. Çünkü eleştiri bireyleri özgürleştirirken başkalarının görüş ve düşüncelerine saygı duymayı, hoşgörülü olabilmeyi, dünyaya görmek için bakabilmeyi öğretir. Bununla birlikte algılarını kendi duygu ve düşüncelerine göre daha iyi ifade etmeyi sağlar.

Görsel sanatlar (desen) dersinde, öğrencinin her lekenin birer çizgi ile daha yalın ve çarpıcı bir şekilde ifade edebilmesine imkan verilmeli onların bu konuda ki becerilerinin geliştirilmesine yardımcı olunmalıdır.

Öğretmenler; öğrencilerin desen uygulamalarında her biriyle ayrı ayrı ilgilenilmeli, onların obje üzerinde gördükleri değerlerin farklılıklarını ifade etmelerinde yardımcı olmalıdırlar.

Işık olmadan hiçbir şeyin görülemeyeceği, ışığın olduğu yerde de lekelerin farklılıklar göstereceğini anlatılmalıdır. Objelerin bireyler tarafından hacimsel olarak algılanmalarında ışığın obje üzerinden yansıyan ışığın farklı yerlerden kademeli olarak yansyacağı belirtilmelidir. Bu yansımaları çizgisel olarak ifade ederken, çok ışık alan yerleri daha silik çizgilerle ifadesinde yakaladığı başarının onun kendine olan güveninin artıracığı unutulmamalıdır.

Beyaz ile siyah arasında binlerce tonda leke değeri olduğu anlatılmalı, her lekeninde aynı değerde çizgilerle ifade edilmesi belirtilmelidir. Objeye üzerindeki herhangi bir çizginin kaldırılmasında eğer desen de anlam değişikliği olmuyorsa, o leke veya çizginin fazla ve gereksiz olduğu anlatılmalı desen fazlalıklardan arındırılmalıdır.

Koyu lekeler arasında da farklılıklar olduğu uygulamalarla gösterilmelidir. Bu yöntem bireyin yaşantısında da, karşılaştığı tüm sorunlarının teferruatından ziyade özünü yakalamayı, bütüne bakarken esas vurgulanmak istenen özü görebilmesini ve daha yaratıcı bir şekilde ifadesini sağlayacaktır.

Güzel sanatlarla ilgilenen bireylerin daha duygusal oldukları unutulmamalıdır. Sanatı duygu ve düşüncelerin ifadesi olarak tanımlarken, eğitimci; her öğrencinin ayrı bir duygusallık içerisinde olduğu bilincinde olmalıdır. Onlarla birebir ilgilenmelidir.

Öğrencilerle birebir ilgilenmek, onların algılarını ve uygulamalarda ki başarılarını artırmak için gerekli olan en önemli öge zaman olacaktır. Uygulamalı sanat alanlarının çoğunda yapılan araştırma sonuçlarında yapılan öneriler hep bu yönde olmuştur. Daha çok zaman, yeterli ders saati öğrencinin başarısını ve yaratıcılığını artıracaktır.

KAYNAKLAR

- ALAKUŞ, A. O. (2002). *İlköğretim Okulları 6. Sınıf Resim-İş Dersi Öğretim Programındaki Grafik Tasarımı Konularının Çok Alanlı Sanat Eğitimi Yöntemiyle ve Bu Yönteme Uygun Düzenlenmiş Ortamda Uygulanması*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- ARIK, A. (1987). *Yaratıcılık*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- ARTUT, K. (2001). *Eğitim Fakülteleri Ve İlköğretim Öğretmenleri İçin Sanat Eğitimi Kuramları Ve Yöntemleri*. (Birinci Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık
- ARTUT, K. (2004). *Sanat Eğitimi Kuramları ve Yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- AYDIN, K. (1981). *Bilişim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ATALAYER, F. (1994). *"Kültürel Öncü: Yaratıcı Kişilik"* 4. Ulusal Sanat Sempozyumu, Kültürün Gelişiminde Sanatın Öncülüğü,
- BALCI, A. (1997). *Sosyal Bilimlerde Araştırma: Yöntem, Teknik ve İlkeler*.(2. Basım) Ankara: 2.Basım A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- BALCI, Y.B., (1996) Sanat Eğitimine Yeni Bir Yöntemsel Yaklaşım, Resim-İş Eğitimi=Sanat Eğitimi+Estetik+Sanat Eleştirisi+Tarihi+Uygulama. *Milli Eğitim Dergisi*, (Sayı.131 Sayfa 18)
- BALTACIOĞLU, İ.H. (1939). *Türke Doğru*. (1. cilt) İstanbul: Kültür Basımevi.
- BERGİL, M.S. (1988). *Doğada/Bilimde/Sanatta Altın Oran*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- BİGALİ, Ş. (1976). *Resim Sanatı*, İstanbul: Remzi Kitabevi
- BOYDAŞ, N. (1996). *Sanat Eleştirisi*, Ankara: (Ders Notları)
- BOYDAŞ, N. (2004). *Sanat Eleştirisine Giriş*. Ankara: Gündüz Yayıncılık.
- BOYDAŞ, N. (2007). *Sanat Eleştirisine Giriş, Örneklerle sanat eleştirisi*. (İkinci Baskı). Ankara: Gündüz Eğitim Yayıncılık.
- BUYURGAN, S. (2001). *Sanat Eğitimi ve Öğretimi (İlköğretim Birinci Kademedede)*. Ankara: Dersal Yayınları

- BUYURGAN, S. Buyurgan, U. (2007). *Sanat Eğitimi ve Öğretimi*. Ankara: PegemA Yayıncılık
- BÜYÜKÖZTÜRK, Ş., Çakmak, E.K., Akgün, Ö.K., Karadeniz, Ş., Demirel, F. (2008) *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- EDMAN, İ., OĞUZHAN, T. (1977). *Sanat ve insan*. İstanbul: İnkılap ve Aka Yayınları
- EYÜBOĞLU, B. (1977). *Resme Başlarken*. İstanbul: Yapı Kredi Bankası Yayınları.
- EYÜBOĞLU, B. (1980). *Güzel Eğitimi Sanat Dünyamız*. İstanbul: Yapı Kredi Bankası Yayınları.
- FİSCHER, E. (1979) *Sanatın Gerekliliği*, İstanbul: E Yayınları
- GENÇAYDIN, Z. (1982). *Resim-İş Eğitimi*. Ankara Plastik Sanatlar Sempozyumu.
- GENÇAYDIN, Z. (1990). *Sanat Eğitiminin Düşünsel Temelleri, Orta Öğretim Kurumlarında Resim-İş öğretimi ve Sorunları*, Ankara: TED Yayınları
- GOMBRİCH, E.H.(1965) *Sanatın Öyküsü*, İstanbul: Remzi Kitabevi, Evrim Matbaacılık Ltd.
- GÖKAYDIN, N. (2003). Tasarım Eğitimi: Yaratıcılığın Öğretisi, *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*, Sayı 36
- KAPTAN, S. (1998) *Bilimsel Araştırma ve İstatistiksel Teknikler*. (II. Baskı) Ankara: Tekışık Web Ofset Yayınları
- KIRIŞOĞLU, O. (1979). Küçük Çocuğun Sanat Eğitimi. Ankara: Ulusal Kültür Dergisi.
- KIRIŞOĞLU, O. (1991). Gençlerin Sanat Eğitim, Ankara: *Güzel sanatlar fakültesi sanat Yazıları:2. H.Ü G.S.F Yayınları:7*,Ergün Matbaa.
- KIRIŞOĞLU, O. Storocki, M. (1997). *Orta Öğretim Sanat Eğitimi*, Ankara: YÖK/ Dünya Bankası Milli Eğitimi Geliştirme Projesi
- KIRIŞOĞLU, O. (2001). *Sanatta Eğitim, Görmek, Öğrenmek, Yaratmak*. İstanbul: Pegem Yayıncılık.

- LYNTON, N. (1982). *Modern Sanatın Öyküsü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- MATTHEWS, G. (2001). *Çocukluk Felsefesi (The Philosophy of Childhood)*. İstanbul: Kaya Matbaacılık.
- MAY, R. (2001). *Yaratma Cesareti*. (2.Baskı). İstanbul: Metis Yayınları
- M.E.B, (1992). İlköğretim Okulları Resim-İş Eğitimi Dersi Öğretim Programı, Ankara,MEB Yayınları:2502,Mevzuat Dizisi:241.
- MERCİN, L., ALAKUŞ, A. O. (2007). Birey ve Toplum İçin Sanat Eğitiminin Grekliliği. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (Sayı 9. Sayfa. 14-20)
- OĞUZKAN, F. (1974). *Eğitim Terimleri Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları,Ank
- ÖNCÜ, T. (1989), Torrance *Yaratıcı Düşünme Testleri ve Wartegg-Biedma Kişilik Testi Aracılığıyla 7-11 Yaş Çocuklarının Yaratıcılığa ve Kişilik Yapıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* Ankara, (Yayınlanmamış Doktora Tezi).
- ÖZSOY, V. (1998). Yetmişbeş Yılda Sanat Eğitimi ve Öğretimi, *Milli Eğitim Dergisi*, (Sayı. 139, Sayfa. 60-61)
- ÖZSOY, V. (2001) Sanat (Resim) Eğitiminde Bir Nitel Araştırma Yöntemi: Eğitsel Eleştiri, *Eğitim ve Bilim*(sayı.122 Sayfa 41-51)
- ÖZSOY, V. (2003). *Görsel Sanatlar Eğitimi, Resim – İş Eğitiminin Tarihsel ve Düşünsel Temeller*, Ankara
- ÜNALAN, H.T. (2005) Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Grafik Eğitimi Dersinde Bilgisayar Destekli Eğitimin Etkinliği, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. (Yayınlanmamış Doktora Tezi)
- PASINLER, G. (1996). *Çağdaş Sanat Eğitimi Kuramları ve Sanat Eğitimi*, İzmir,(Yayınlanmamış Ders Notları).
- READ, H. (1974). *Sanatın Anlamı*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul

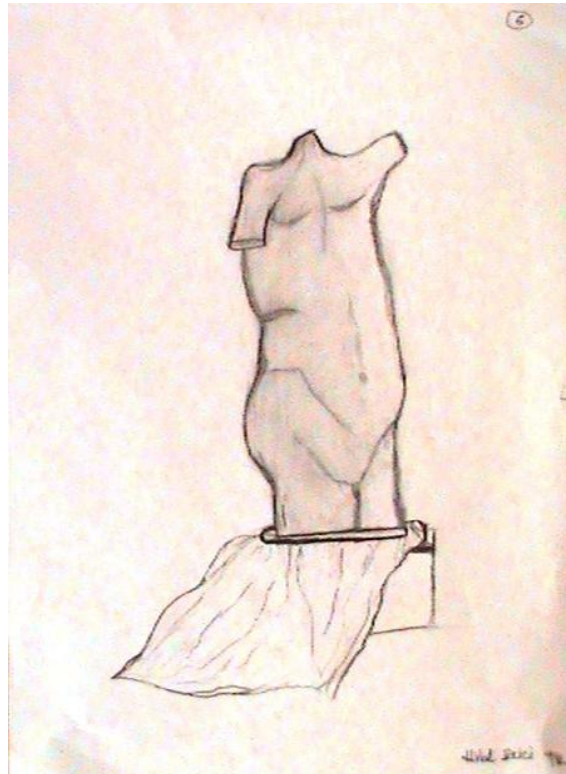
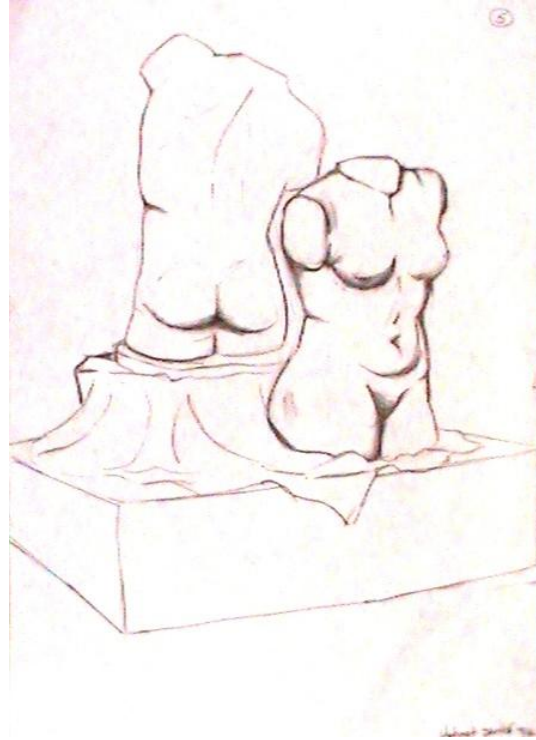
- RIZA, E.T. (1999). *Yaratıcı Geliştirme Teknikleri*, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Fakültesi,
- ROUGUETTE, M. (1991). *Yaratıcılık*, İstanbul: İletişim Yayınları,
- SAN, İ. (1979). *Sanatsal Yaratma ve Çocukta Yaratıcılık*, Ankara 2 Baskı, Tisa Matbaası.
- SAN, İ. (1983). *Sanat Eğitimi Kuramları*, Ankara: Özen Matbaası.
- SAN, İ. (2003). *Sanat Eğitimi Kuramları*, Ankara: Ütopya Yayınevi,
- SERRUALEZ, M. (1991) *Empresyonizm, Sanat Ansiklopedisi*, İstanbul: Remzi Kitabevi A.Ş.
- SUNGUR, N. (1992). *Yaratıcı Düşünce*, İstanbul: Özgür Yayın Dağıtım.
- STROCKİ, M. Kırışlıoğlu, O. (1997) *Orta Öğretim Sanat Öğretimi*, Ankara: YÖK. Dünya Bankası Yayınları
- TANSUĞ, S. (1973). *Resim Klavuzu*, (1. Baskı) İstanbul: Milliyet Yayınları
- TANSUĞ, S. (1985). *Çağdaş Türk Sanatı*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- TANSUĞ, S. (1993). *Resim Sanatının Tarihi*, İstanbul: Remzi Kitabevi
- TEKİŞİK, H. (2008). Eğitimin Ülke Kalkınmasında Önemi ve Üniversitede Öğrencilik. *Çağdaş Eğitim Dergisi*. Sayı 356. Sayfa 1
- TOPSES, G. (1982). *Eğitim Felsefesi Temel Sorunları*, Ankara: Dayanışma Yayınları
- TURANİ, A. (1988). *Güzel Sanatlar Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları,
- TURANİ, A. (1978). *Resimde Geometri-İşlemleri Sorunları*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları-Ankara
- TURANİ, A. (1998). *Çağdaş Sanat Felsefesi*, Remzi Kitabevi A.Ş., İstanbul
- YAVUZER, H.S. (1989). *Yaratıcılık*, İstanbul: Remzi Kitabevi,
- YETKİN, S. (1979). *Güzel Sanatların Eğitimdeki Yeri* İstanbul, E.F. Dergisi.

EKLER**EK 1**

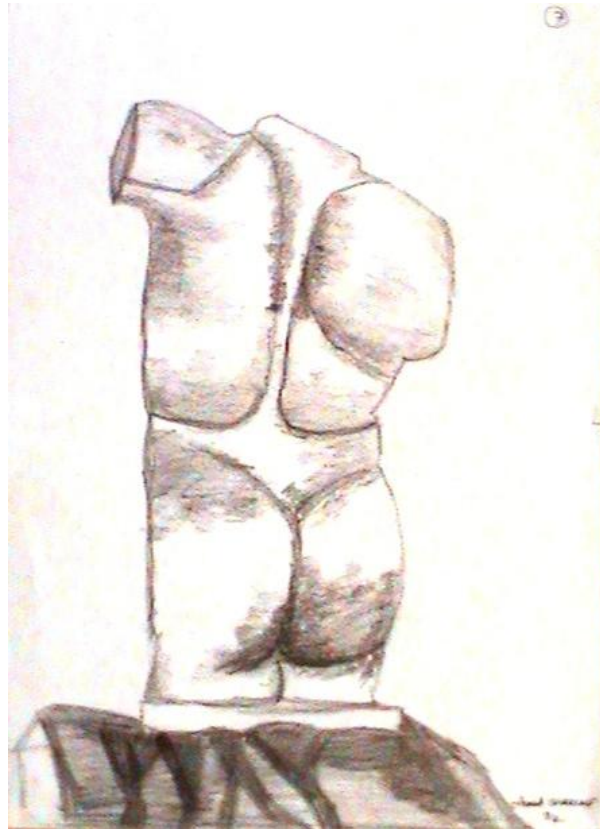
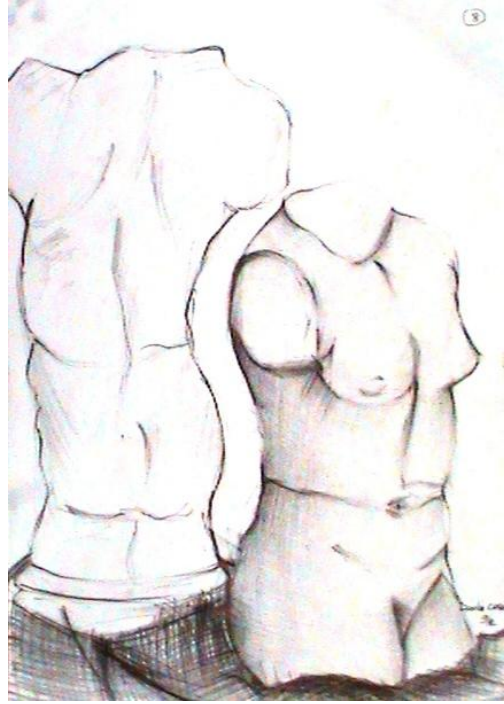
**Kırıkkale Güzel Sanatlar Lisesi 9-Resim Öğrencilerinin Uygulama Öncesi
Yaptığı Desen Çalışmalarından Örnekler**

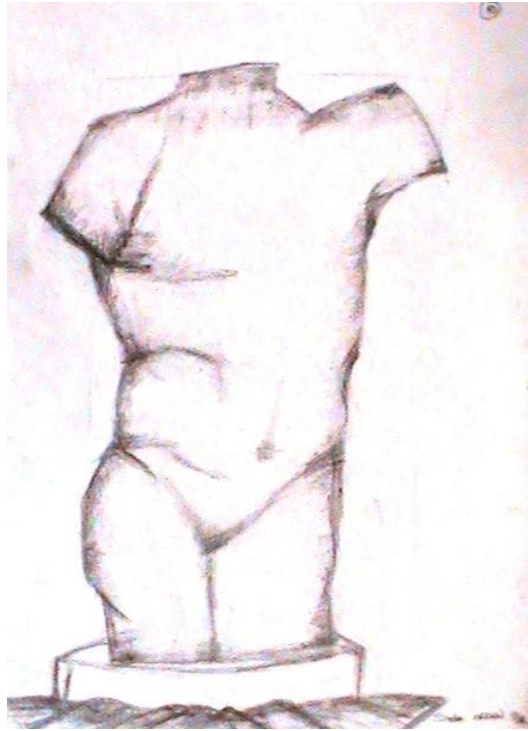
**Kırıkkale Güzel Sanatlar Lisesi 9-Resim Öğrencilerinin Uygulama Öncesi
Yaptığı Desen Çalışmalarından Örnekler**

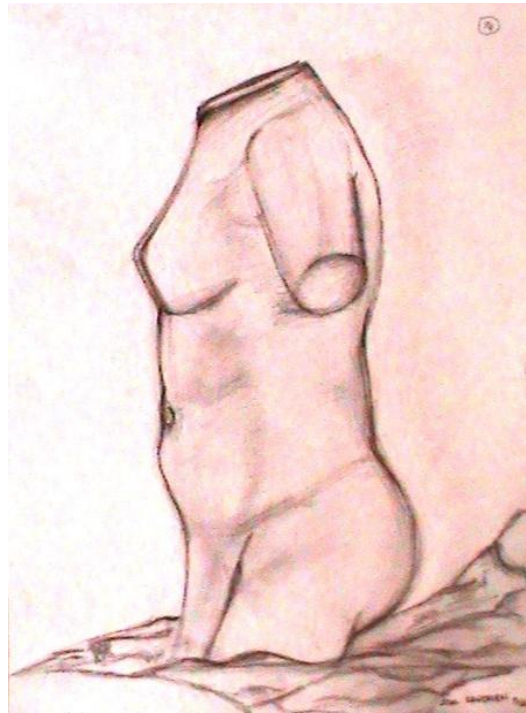
**Kırıkkale Güzel Sanatlar Lisesi 9-Resim Öğrencilerinin Uygulama Öncesi
Yaptığı Desen Çalışmalarından Örnekler**

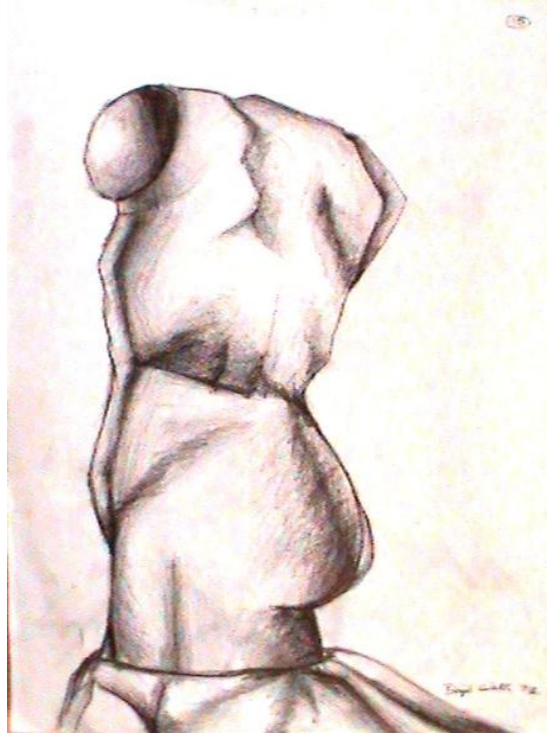
**Kırıkkale Güzel Sanatlar Lisesi 9-Resim ğrencilerinin Uygulama ncesi
Yaptığı Desen Çalışmalarından rnekler**

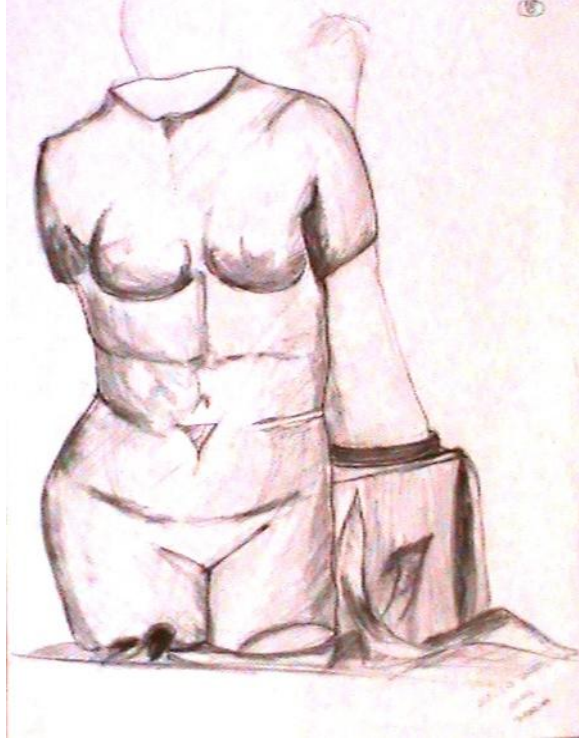
**Kırıkkale Güzel Sanatlar Lisesi 9-Resim Öğrencilerinin Uygulama Öncesi
Yaptığı Desen Çalışmalarından Örnekler**

**Kırıkkale Güzel Sanatlar Lisesi 9-Resim Öğrencilerinin Uygulama Öncesi
Yaptığı Desen Çalışmalarından Örnekler**

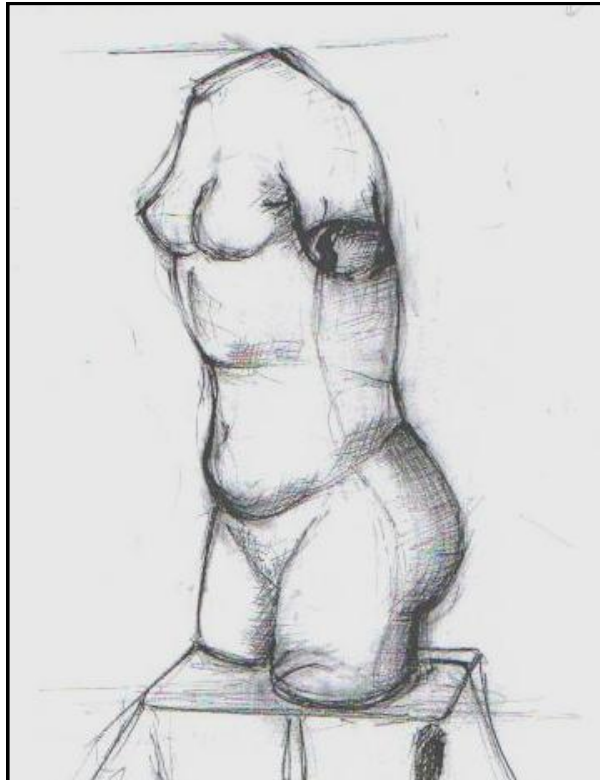
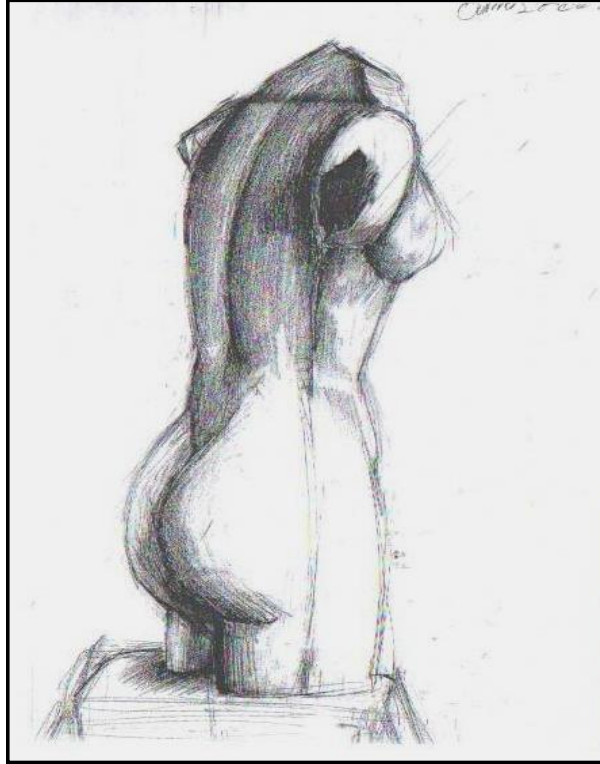

**Kırıkkale Güzel Sanatlar Lisesi 9-Resim Öğrencilerinin Uygulama Öncesi
Yaptığı Desen Çalışmalarından Örnekler**

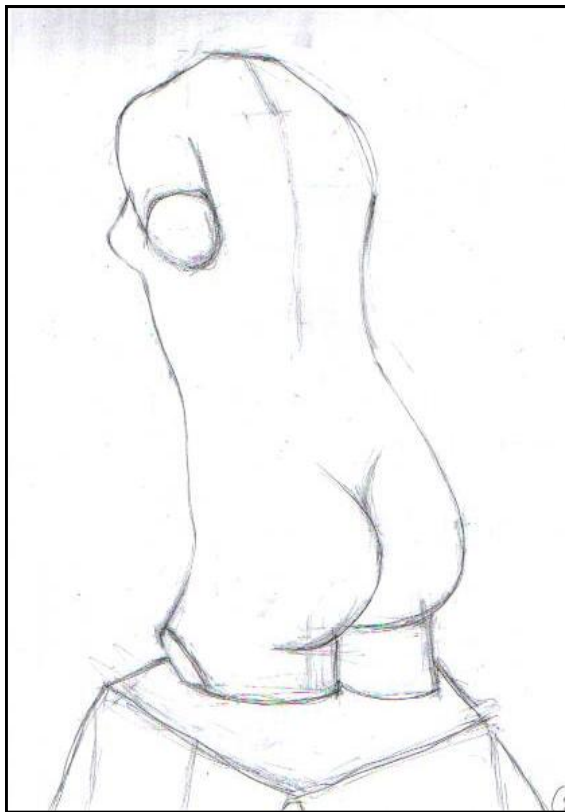

**Kırıkkale Güzel Sanatlar Lisesi 9-Resim Öğrencilerinin Uygulama Öncesi
Yaptığı Desen Çalışmalarından Örnekler**

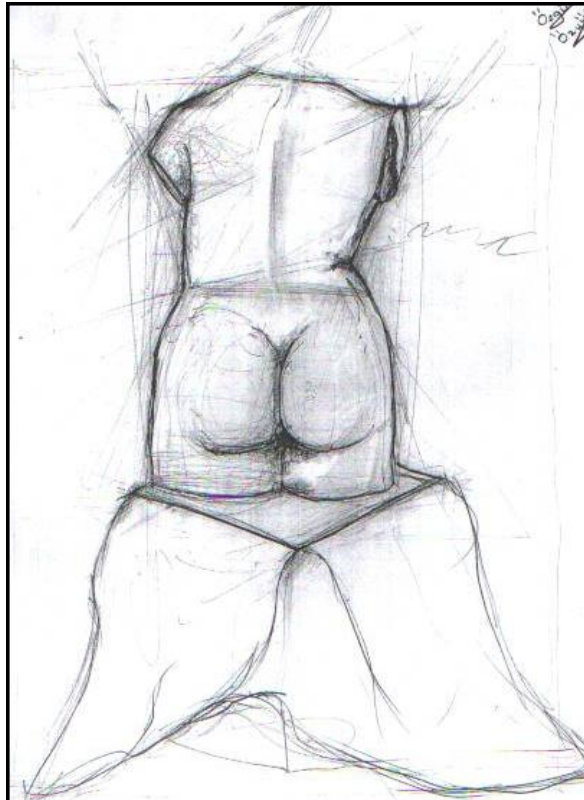
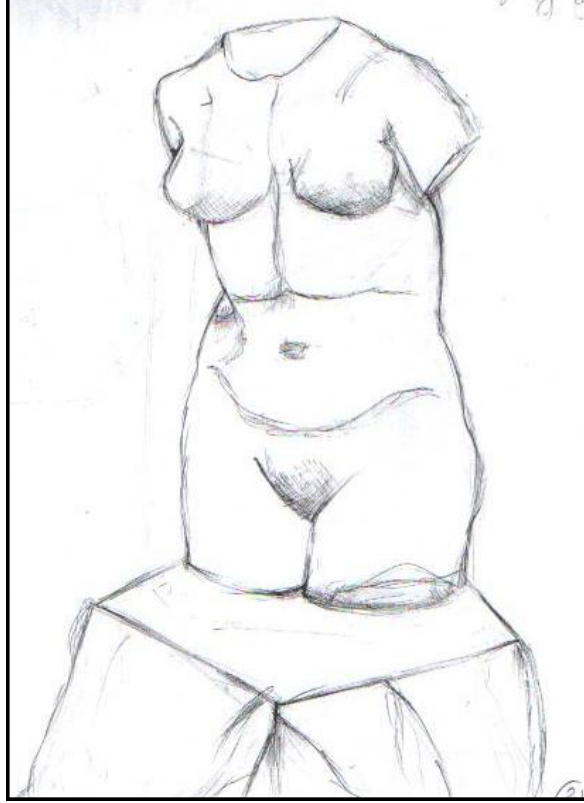

EK2**Kırıkkale Güzel Sanatlar Lisesi 9-Resim Öğrencilerinin Uygulama Sonrası Gerçekleştirdikleri Desen Çalışmalarından Örnekler**

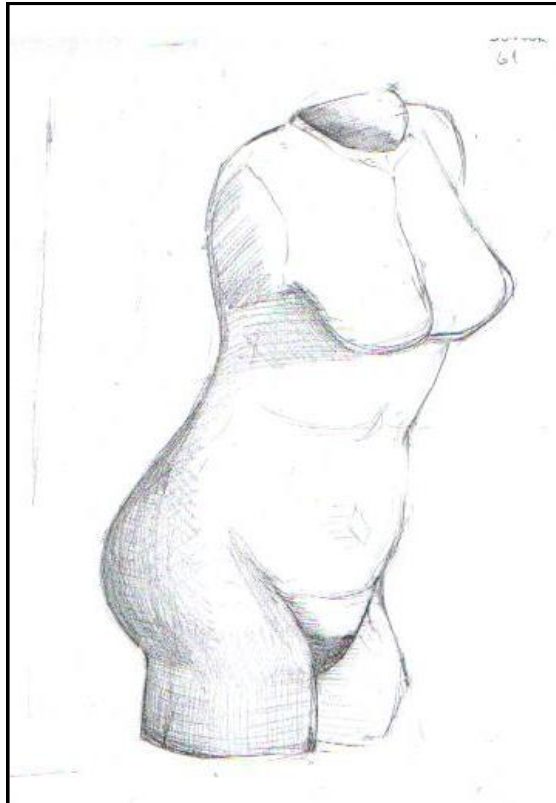
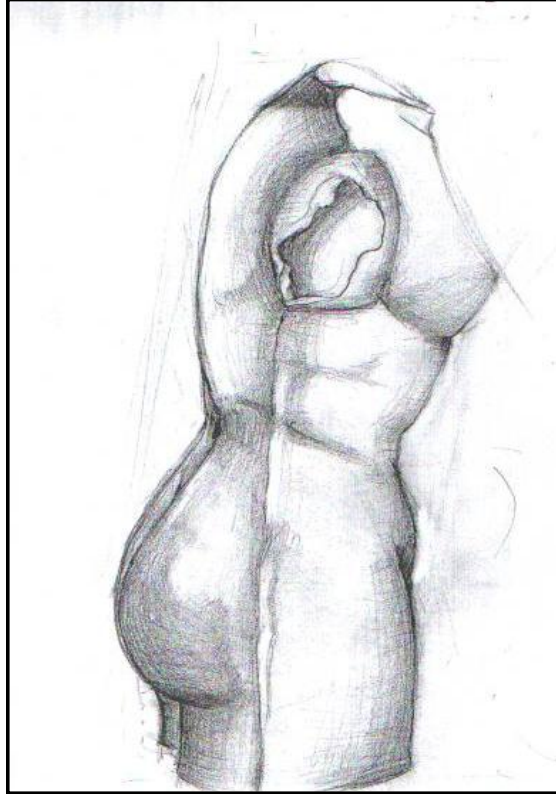
**Kırıkkale Güzel Sanatlar Lisesi 9-Resim Öğrencilerinin Uygulama Sonrası
Gerçekleştirdikleri Desen Çalışmalarından Örnekler**

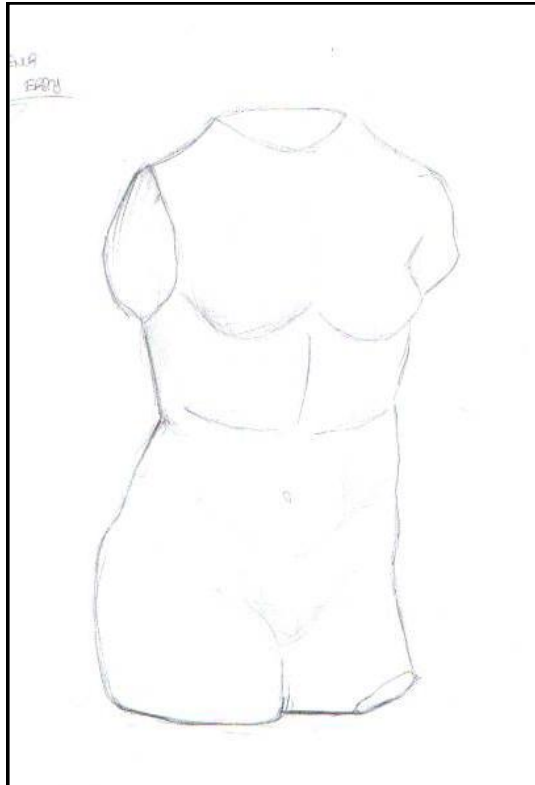
**Kırıkkale Güzel Sanatlar Lisesi 9-Resim Öğrencilerinin Uygulama Sonrası
Gerçekleştirdikleri Desen Çalışmalarından Örnekler**

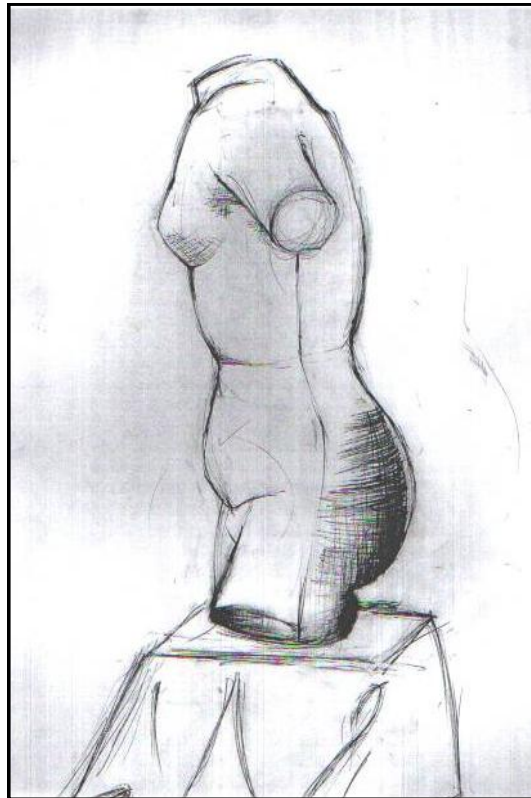
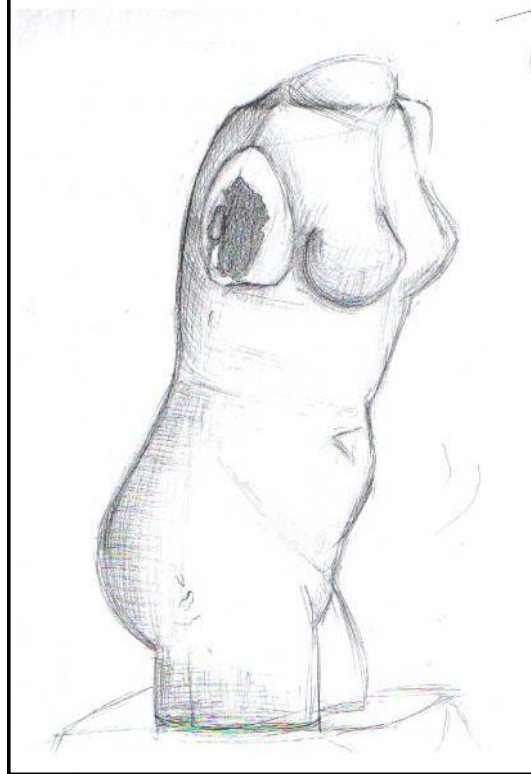
**Kırıkkale Güzel Sanatlar Lisesi 9-Resim Öğrencilerinin Uygulama Sonrası
Gerçekleştirdikleri Desen Çalışmalarından Örnekler**

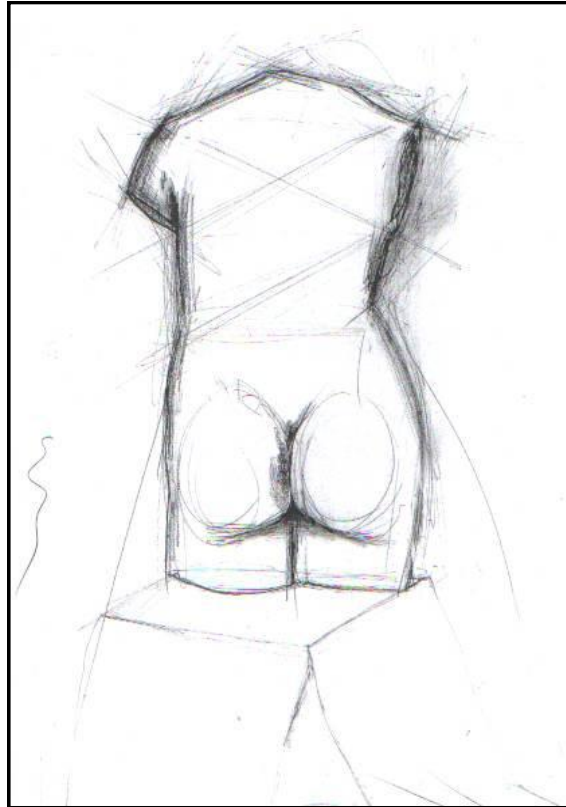
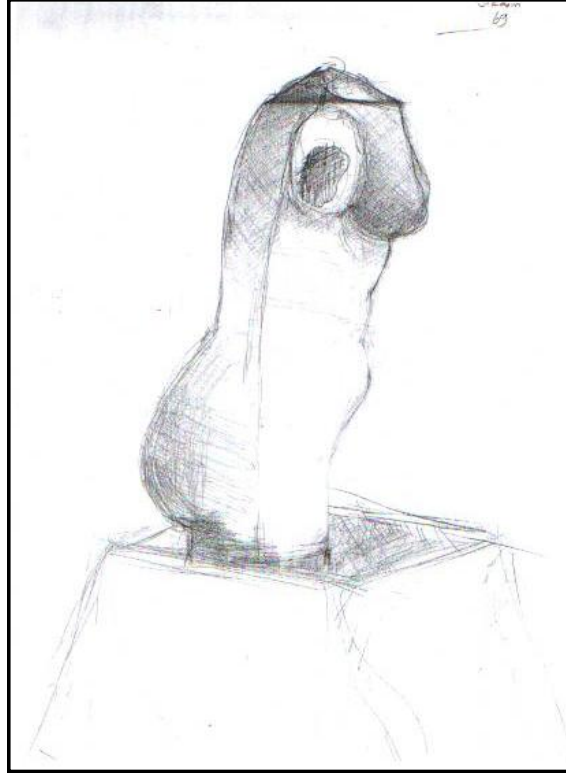
**Kırıkkale Güzel Sanatlar Lisesi 9-Resim Öğrencilerinin Uygulama Sonrası
Gerçekleştirdikleri Desen Çalışmalarından Örnekler**

**Kırıkkale Güzel Sanatlar Lisesi 9-Resim Öğrencilerinin Uygulama Sonrası
Gerçekleştirdikleri Desen Çalışmalarından Örnekler**

**Kırıkkale Güzel Sanatlar Lisesi 9-Resim Öğrencilerinin Uygulama Sonrası
Gerçekleştirdikleri Desen Çalışmalarından Örnekler**

EK 3

Güzel Sanatlar ve Spor Liseleri Resim Bölümü 9. Sınıf Desen Dersi Öğrenme Alanları

ÖĞRENME ALANI: DESEN BİLGİSİ			9. SINIF
ÜNİTE	KAZANIMLAR	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	AÇIKLAMALAR
DESENİN ÖNEMİ VE GEREKLİLİĞİ	1. Desenin temel prensiplerini açıklar. 2. Plastik sanatlarda desenin önemini yorumlar. 3. Deseni oluşturan elemanları tanıır. 4. Desen araç - gereçlerini ve kullanım alanlarını tanıır.	📖 Desen örneği içeren çalışmalar incelenerek desene özgü çıkarımlarda bulunulur (1-3. kazanımlar). 🏫📖 Desen için gerekli malzemeler ve kullanım alanları araştırılır (4. kazanım).	[!] Araç-gereçleri tanımaya yönelik İnternet'te sanal alan gezisi yapılabilir. [!] Görsel ve yazılı kaynaklardan yararlanılır. [!] Bu ünite; estetik, duyarlılık, sorumluluk ve paylaşım değerlerinin kazanılması beklenir. 📖 Bu ünite öğrenciler, sözlü sunum, yazılı değerlendirme ve gözlem yöntemleri kullanılarak değerlendirilebilir.

📖 Sınıf-okul içi etkinlik 🏫 Okul dışı etkinlik 🔄 Ders içi ilişkilendirme 📌 Diğer derslerle ilişkilendirme [!] Uyarı
 📖 İnceleme gezisi 📖 Ölçme ve Değerlendirme

ÖĞRENME ALANI: DESEN UYGULAMALARI			9. SINIF
ÜNİTE	KAZANIMLAR	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	AÇIKLAMALAR
DESEN ÇEŞİTLERİ	1. Plastik sanatların temeli olan desen çeşitlerini tanıır. 2. Nokta, çizgi, leke ve dokuyu tanıır. 3. Anlık ve dinamik (hareketli) çizgilerle çalışmayı sıptar. 4. Teknik-mekanik desen ile kroki ve şematik çizimleri tanıır.	📖 Desen çeşitleri ve desen çeşitlerinden; nokta, çizgi, leke ve kontur ile hacimsel formlar oluşturulur (1 ve 2. kazanım). 📖 Anlık-dinamik, teknik- mekanik desen ile kroki şematik çizim araştırmaları yapılır (3 ve 4. kazanım).	📖 İki boyutlu sanat atölye dersinin Çizgi ve Yüzey ünitesi ile ilişkilendirilir. 🔄 Desenin Önemi ve Gerekliliği ünitesi ile ilişkilendirilir. [!] Görsel ve yazılı kaynaklardan yararlanılır. [!] Araç-gereçler ile yöntem ve teknikleri tanımaya yönelik İnternet'te sanal alan gezisi yapılabilir. [!] Doğrudan verilecek beceriler: Nokta, çizgi, leke ve dokuyu kullanma, araç gereçleri kullanma becerisi. [!] Bu ünite; estetik, sabır, özgüven, disiplin ve motivasyon değerlerinin kazanılması beklenir. 📖 Bu ünite öğrenciler sözlü sunum, yazılı değerlendirme, performans değerlendirme ve gözlem yöntemleri kullanılarak değerlendirilebilir.

📖 Sınıf-okul içi etkinlik 🏫 Okul dışı etkinlik 🔄 Ders içi ilişkilendirme 📌 Diğer derslerle ilişkilendirme [!] Uyarı
 📖 İnceleme gezisi 📖 Ölçme ve Değerlendirme

ÖĞRENME ALANI: DESEN UYGULAMALARI

9. SINIF

ÜNİTE	KAZANIMLAR	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	AÇIKLAMALAR
DESENDE KOMPOZİSYON	<p>1. Desen çalışmalarında kompozisyon ilke ve kurallarını kullanır.</p> <p>2. Kompozisyon ilgi merkezini belirler.</p> <p>3. Kompozisyon çeşitlerine uygun eskizler çizer.</p> <p>4. Açık ve kapalı kompozisyonlarla ilgili çizimler yapar.</p>	<p> Desen çalışmalarında kompozisyon ilke ve kuralları uygulanır (1. kazanım).</p> <p> Kompozisyon çizimlerinde ilgi merkezi oluşturulur (2. kazanım).</p> <p> Kompozisyon çeşitleri incelenir ve bunlara uygun eskizler çizdirilir (2 ve 3. kazanım).</p> <p> Çizimlerinde açık ve kapalı kompozisyon çeşitleri uygulanır (4. kazanım).</p>	<p> İki boyutlu sanat atölye dersinin Kompozisyon ve Çeşitleri ünitesi ile ilişkilendirilir.</p> <p>[!] Usta sanatçılardan örneklerin incelenmesine öncelik verilir.</p> <p>[!] Kompozisyon yöntem ve tekniklerini tanıtmaya yönelik İnternet'te sanal alan gezisi yapılabilir.</p> <p>[!] Doğrudan verilecek beceri: Kompozisyon kurma becerisi.</p> <p>[!] Bu ünite; estetik, sabır, öz güven, disiplin ve motivasyon değerlerinin kazanılması beklenir.</p> <p> Bu ünite öğrencilerin değerlendirilmesi gözlem, yazılı değerlendirme, proje değerlendirme, öz değerlendirme, akran değerlendirme ve öğrenci ürün dosyası değerlendirme formlarıyla yapılabilir.</p>

 Sınıf-okul içi etkinlik
 Ölçme ve Değerlendirme

 Okul dışı etkinlik
 Ölçme ve Değerlendirme

 Ders içi ilişkilendirme

 Diğer derslerle ilişkilendirme

[!] Uyarı

ÖĞRENME ALANI: DESEN UYGULAMALARI

9. SINIF

ÜNİTE	KAZANIMLAR	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	AÇIKLAMALAR
DESENDE FORM VE DÜZEN	<p>1. Kompozisyonu oluştururken estetik düzenlemeleri belirler.</p> <p>2. Sanatsal anlatımda temel elemanları kullanarak düzen ve form oluşturur.</p> <p>3. Desende temel sanat kavramlarına yönelik estetik elemanları çözümler.</p> <p>4. Nesnelere düzenli ve düzensiz formları belirler.</p>	<p> Desende kompozisyon oluştururken estetik düzenlemeler ve sanatsal anlatımda temel elemanları kullanarak düzen ve form oluşturulur (1 ve 2. kazanım).</p> <p> Desende temel sanat kavramlarına yönelik estetik elemanlar içeren örnekler incelenir (3. kazanım).</p> <p> Organik -inorganik nesnelere düzenli ve düzensiz formlar tanımlar ve incelenir (4. kazanım).</p>	<p> Ünite, üç boyutlu sanat atölye dersi ile ilişkilendirilir.</p> <p> Desenin Önemi ve Gerekliliği ünitesi ile ilişkilendirilir.</p> <p>[!] Usta sanatçılardan örneklerin incelenmesine öncelik verilir.</p> <p>[!] Form ve düzen hakkında internette sanal alan gezisi yapılabilir.</p> <p>[!] Doğrudan verilecek beceri: Desende form ve düzen oluşturma becerisi.</p> <p>[!] Bu ünite; estetik, sabır, disiplin, yardımlaşma ve paylaşım değerlerinin kazanılması beklenir.</p> <p> Bu ünite öğrencilerin değerlendirilmesi yazılı değerlendirme, gözlem, proje değerlendirme, öz değerlendirme, akran değerlendirme, öğrenci ürün dosyası değerlendirme formları ile yapılabilir.</p>

 Sınıf-okul içi etkinlik
 Ölçme ve Değerlendirme

 Okul dışı etkinlik
 Ölçme ve Değerlendirme

 Ders içi ilişkilendirme

 Diğer derslerle ilişkilendirme

[!] Uyarı

ÖĞRENME ALANI: DESEN UYGULAMALARI

9. SINIF

ÜNİTE	KAZANIMLAR	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	AÇIKLAMALAR
DESENDE FORM VE IŞIK-GÖLGE	<ol style="list-style-type: none"> 1. Plastik sanatlarda formda ışık-gölgenin önemini saptar. 2. Doğadaki nesnelere ışıkla birlikte gözlemleyerek çizer. 3. Işığın zaman, mekân ve olaylar üzerindeki etkilerini çözümler. 4. Işığın yüzeye ve hacme, biçime ve renge katkılarını belirler. 	<p> Plastik sanatlarda formda ışık-gölgenin önemi açısından doğadaki nesnelere ışıkla birlikte incelenir ve çizdirilir (1 ve 2. kazanım).</p> <p> Işığın zaman, mekân ve olaylar üzerindeki etkileri incelenir ve uygulanır (3. kazanım).</p> <p> Yüzeye ve hacme, biçime ve renge yapay ve doğal ışık kullanılarak objelerde ışık-gölge etkileri uygulanır (4. kazanım).</p>	<p> Ünite, üç boyutlu sanat atölye dersi ile ilişkilendirilir.</p> <p>[!] Usta sanatçılardan örneklerin incelenmesine öncelik verilir.</p> <p>[!] Işık ve gölgenin objeler üzerindeki etkilerine yönelik İnternet'te sanal alan gezisi yapılabilir.</p> <p>[!] Doğrudan verilecek beceri: Işık gölgeyi ifade etme becerisi.</p> <p>[!] Bu ünite; estetik, duyarlılık, sabır, öz güven, disiplin ve motivasyon değerlerinin kazanılması beklenir.</p> <p> Bu ünite öğrencilerin değerlendirilmesi gözlem, yazılı değerlendirme, proje değerlendirme, öz değerlendirme, öğrenci ürün dosyası değerlendirme formları ile yapılabilir.</p>

 Sınıf-okul içi etkinlik
 İnceleme gezisi

 Okul dışı etkinlik
 Ölçme ve Değerlendirme

 Ders içi ilişkilendirme

 Diğer derslerle ilişkilendirme

[!] Uyarı

ÖĞRENME ALANI: DESEN UYGULAMALARI

9. SINIF

ÜNİTE	KAZANIMLAR	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	AÇIKLAMALAR
DESENDE NESNE (OBJE) ETTİLERİ	<ol style="list-style-type: none"> 1. Doğada karşılaştığı nesnelere özelliklerini açıklar. 2. Doğadaki her nesnenin farklı bir özellik taşıdığını çizgi ile belirler. 3. Organik ve inorganik nesnelere ayırır eder. 4. Nesnelere çizgisel, lekesel ve hacimsel olarak ettirir eder. 	<p> Doğada karşılaştığımız nesnelere araştırılır ve doğadaki nesnelere farklı özellikler taşıdığı çizimle ifade edilir (1 ve 2. kazanım).</p> <p> Organik ve inorganik nesne ayrımları gözlenerek çizgi ve leke ile çizimleri yaptırılır (3 ve 4. kazanım).</p>	<p> İki boyutlu sanat atölye dersinin Kompozisyon ve Çeşitleri ünitesi ile ilişkilendirilir.</p> <p>[!] Usta sanatçılardan örneklerin incelenmesine öncelik verilir.</p> <p>[!] Desen örneklerinden obje ettirileri incelemeye yönelik İnternet'te sanal alan gezisi yapılabilir.</p> <p>[!] Doğrudan verilecek beceri: Üç boyutlu nesnelere iki boyutta ifade etme becerisi.</p> <p>[!] Bu ünite; estetik, sabır, disiplin, sorumluluk ve motivasyon değerlerini kazanmaları beklenir.</p> <p> Bu ünite öğrencilerin değerlendirilmesi gözlem, sözlü sunum, proje değerlendirme, yazılı değerlendirme, akran değerlendirme, öğrenci ürün dosyası değerlendirme formları ile yapılabilir.</p>

 Sınıf-okul içi etkinlik
 İnceleme gezisi

 Okul dışı etkinlik
 Ölçme ve Değerlendirme

 Ders içi ilişkilendirme

 Diğer derslerle ilişkilendirme

[!] Uyarı

ÖĞRENME ALANI: DESEN UYGULAMALARI

9. SINIF

ÜNİTE	KAZANIMLAR	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	AÇIKLAMALAR
ANTİK MODELDEN (TORS) DESEN	<p>1. Üç boyutlu nesnelere iki boyutlu ifade etme metodlarını belirler.</p> <p>2. Temel sanat kavramlarını ve estetik elemanları iki boyutta tahlil eder.</p> <p>3. Yüzey ve hacmi, en, boy, derinlik kavramlarını çizimle çözümler.</p> <p>4. Zaman, mekân, varlık ve olayları iki boyutta çözümler.</p>	<p> Üç boyutlu nesnelere iki boyutlu ifade etme metodları tartışılır ve temel sanat kavramları ile estetik elemanlar iki boyutta incelenir (1 ve 2. kazanım).</p> <p> Yüzey ve hacim, en, boy, derinlik kavramları çizimle araştırılır ve uygulanır (3. kazanım).</p> <p> Desende zaman, mekân, varlık ve olaylar iki boyutta gösterilir ve uygulanır (4. kazanım).</p>	<p> Ünite, üç boyutlu sanat atölye dersi ile ilişkilendirilir.</p> <p>[1] Usta sanatçılardan örneklerin incelenmesine öncelik verilir.</p> <p>[1] Antik Çağ Uygarlıklarının eserlerini tanımaya yönelik İnternet'te sanal alan gezisi yapılabilir.</p> <p>[1] Doğrudan verilecek beceri: Üç boyutlu nesnelere iki boyutta ifade etme becerisi.</p> <p>[1] Bu ünite; estetik, duyarlılık, sabır, özgüven, disiplin ve motivasyon değerlerinin kazanılması beklenir.</p> <p> Bu ünite öğrencilerin değerlendirilmesi yazılı değerlendirme, sözlü sunum, gözlem, proje değerlendirme, öz değerlendirme, akran değerlendirme ve öğrenci ürün dosyası değerlendirme formlarıyla yapılabilir.</p>

 Sınıf-Okul içi etkinlik
 İnceleme gezisi

 Okul dışı etkinlik
 Ölçme ve Değerlendirme

 Ders içi ilişkilendirme

 Diğer derslerle ilişkilendirme

 Uyarı

EK 4

DESEN ÇALIŞMALARI DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI ÖĞRENME
ALANLARI, ÜNİTELER VE SÜRELERİ

9. SINIF

Öğrenme Alanları	Üniteler	Kazanım sayıları	Süre/Ders Saati	Oranı (%)
Desen Bilgisi Desen Uygulamaları	Desenin Önemi ve Gerekliliği	4	4	5
Desen Uygulamaları	Desen Çeşitleri	4	4	5
	Deseni Oluşturan Elemanlar	4	8	11
	Desende Kompozisyon	4	8	11
	Desende Form ve Düzen	4	12	17
	Desende Form ve Işık-Gölge	4	12	17
	Desende Nesne (Obj) Etütleri	4	12	17
	Antik Modelden (Tors) Desen	4	12	17
	Toplam	32	72	100

Dokuzuncu sınıf desen çalışmaları dersi öğretim programı öğrenme alanları, üniteler ve süreleri

EK 5

DESEN ÇALIŞMALARI DERSİ ÖĞRENME ALANLARI

ÜNİTE VE AÇILIMLARI

9. SINIF

I. ÖĞRENME ALANI: Desen Bilgisi

ÜNİTE I. DESENİN ÖNEMİ VE GEREKLİLİĞİ

1. Desen ve Temel Prensipleri
2. Plastik Sanatlarda Desenin Önemi ve Gerekliliği
3. Desen Araç ve Gereçlerini Yerinde Kullanma
4. Deseni Oluşturan Elemanlar

II. ÖĞRENME ALANI: Desen uygulamaları

ÜNİTE II. DESEN ÇEŞİTLERİ

1. Desen Çeşitleri
2. Nokta, Çizgi, Leke ve Kontur ile Form Oluşturma
3. Anlık ve Dinamik (Hareketli) Çizgilerle Çalışma
4. Teknik-Mekanik Desen ile Şematik Desen

ÜNİTE III. DESENİ OLUŞTURAN ELEMANLAR

1. Deseni Oluşturan Elemanlar
2. Nokta, Çizgi, Leke ve Doku
3. Form, Oran-Orantı, Ritim, Denge ve Hareket
4. Birlik-Bütünlük, Kompozisyon ve Perspektif

ÜNİTE IV. DESENDE KOMPOZİSYON

1. Kompozisyonun Önemi ve Desendeki Yeri
2. Kompozisyon İlgi Merkezi

3. Kompozisyon Çeşitleri
4. Açık Kompozisyon ve Kapalı Kompozisyon

ÜNİTE V. DESENDE FORM VE DÜZEN

1. Kompozisyonu Oluşturma ve Estetik Düzenlemeler
2. Sanatsal Anlatımda Düzen ve Form Oluşturma
3. Temel Sanat Kavramları ve Estetik Elemanların Düzeni
4. Düzenli ve Düzensiz Formların Çizimi

ÜNİTE VI. DESENDE FORM VE IŞIK-GÖLGE

1. Plastik Sanatlarda Form ve Işık-Gölgenin Önemi
2. Doğadaki Nesnelere Işıyla Birlikte İnceleme ve Çizme
3. Işığın Zaman, Mekân ve Olaylar Üzerindeki Etkisi
4. Işığın Yüze ve Hacme, Biçime ve Renge Katkısı

ÜNİTE VII. DESENDE NESNE (OBJE) ETÜTLERİ

1. Doğadan Nesnelere Araştırılması
2. Doğadaki Nesnelere Çizgi İle İfade Etme
3. Organik ve İnorganik Nesnelere
4. Nesnelere Desen, Leke İle Etüt Etme

ÜNİTE VIII. ANTİK MODELDEN (TORS) DESEN

1. Üç Boyutlu Nesnelere İki Boyutlu İfade Etme
2. Temel Sanat Kavramlarını ve Estetik Elemanları İki Boyutta İnceleme
3. Yüzeyi ve Hacmi, En, Boy, Derinlik Kavramlarını Çizimle Araştırma
4. Zaman, Mekân, Varlık ve Olayları İki Boyutta Gösterme

EK 6

KIRIKKALE GÜZEL SANATLAR ve SPOR LİSESİ 9. SINIF ÖĞRENCİ ÇALIŞMALARININ ÇİZGİSEL YÖNDEN DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ (ÖN TEST)

Maddeler	Durmuş Keleş	Samet Keskinli	Ayşenur Ersoy	Bilal Nadir Ersan	Nimet Şahin	Hilal Ekici	Ahmet Semercan	Damla Coşgun	Öznur Özkaya	Sude Orkun	Kazım Gözükoca	Özgür Özyürek	Hale Nur Uymaz	Ece Kartelen	Birgül Güleç	Enes Gürel	Kader Macar	Sena Kannmaz	Öykü Songur	Elif Kebra Zerey	İ. Baran Ulsan	Şener Şen	M. Ali Yılmaz
Koyu, orta ve açık değerleri çizgisel olarak yansıtma	1	1	1	1	2	1	1	2	1	1	1	2	2	2	1	1	2	2	2	1	1	1	1
Koyu leke içerisindeki farklılıkları çizgisel olarak yansıtma	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Açık leke içerisindeki farklılıkları çizgisel olarak yansıtma	1	1	1	1	2	1	1	2	2	1	1	2	1	1	1	1	2	2	2	1	1	1	1
Obje üzerindeki ışığı çizgisel olarak yansıtma	1	1	1	1	2	1	1	2	1	1	1	2	1	1	1	1	2	2	2	1	1	1	1
Obje ile mekan arasındaki ilişkiyi çizgisel olarak yansıtma	1	1	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1
Kompozisyonda durağanlığı çizgisel olarak yansıtma	1	2	1	1	2	2	1	2	1	1	1	1	1	2	1	1	1	2	1	1	1	2	1
Kompozisyonda hareketi çizgisel olarak yansıtma	1	2	2	1	2	1	1	2	1	1	1	1	2	2	1	1	2	1	2	1	1	2	1
Kompozisyonda ritmi çizgisel olarak yansıtma	1	1	2	1	2	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Kompozisyonda dengeyi çizgisel olarak yansıtma	1	1	1	1	2	1	1	2	1	1	1	2	1	1	1	1	2	1	1	1	1	2	1
Leke farklılıklarını tarama çizgileriyle çizgisel olarak yansıtma	1	1	1	1	1	1	1	2	1	1	1	2	1	1	1	1	1	2	1	1	1	1	1

1: Yetersiz

2: Geliştirilebilir

3: Yeterli

4: İyi

5: Çok iyi

EK 7

Tablo 9. KIRIKKALE GÜZEL SANATLAR VE SPOR LİSESİ 9. SINIF ÖĞRENCİ ÇALIŞMALARININ ÇİZGİSEL YÖNDEN DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ (SONTEST)

Maddeler	Durmuş Keleş	Samet Keskinli	Ayşenur Ersoy	Bilal Nadir Ersan	Nimet Şahin	Hilal Ekici	Ahmet Semercan	Damla Coşgun	Öznur Özkaya	Sude Orkun	Kazım Gözükara	Özgür Özyürek	Hale Nur Uymaz	Ece Kardelen	Birgül Güleç	Enes Görel	Kader Macar	Sena Kanmaz	Öykü Songur	Elif Kübra Zerey	İ. Baran Ulusan	Şener Şen	M. Ali Yılmaz
Koyu, orta ve açık değerleri Çizgisel olarak yansıtma	2	3	2	2	4	2	2	4	1	1	3	3	3	2	4	2	2	3	3	4	2	3	3
Koyu leke içerisindeki farklılıkları çizgisel olarak yansıtma	2	3	1	1	3	1	2	1	1	1	1	3	1	1	3	2	1	2	2	2	1	3	3
Açık leke içerisindeki farklılıkları çizgisel olarak yansıtma	3	2	2	2	3	2	1	3	1	1	1	3	2	2	4	2	2	2	2	3	2	2	2
Obje üzerindeki ışığı çizgisel olarak yansıtma	3	2	2	2	2	2	1	4	1	2	3	3	2	2	4	2	2	2	2	4	2	2	2
Obje ile mekan arasındaki ilişkiyi çizgisel olarak yansıtma	1	3	1	1	3	1	1	3	1	2	1	2	2	1	2	1	1	2	1	2	1	2	2
Kompozisyonda durağanlığı çizgisel olarak yansıtma	3	2	2	3	2	2	2	3	2	1	2	3	2	2	2	3	2	2	2	2	2	1	2
Kompozisyonda hareketi çizgisel olarak yansıtma	3	2	3	2	3	1	2	4	1	2	2	3	2	2	4	2	2	2	3	4	2	2	2
Kompozisyonda ritmi çizgisel olarak yansıtma	2	2	2	2	3	1	1	3	1	1	2	2	3	2	3	2	2	3	2	3	1	3	3
Kompozisyonda dengeyi çizgisel olarak yansıtma	2	2	1	1	3	1	1	3	1	1	2	3	3	2	3	2	2	2	2	3	2	3	2
Leke farklılıklarını tarama çizgileriyle çizgisel olarak yansıtma	3	1	1	1	3	1	1	3	1	1	1	2	2	1	4	2	1	2	3	2	1	4	2

1: Yetersiz

2: Geliştirilebilir

3: Yeterli

4: İyi